

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

R a s a S t o š k u v i e n ė

**MOKSLEIVIŲ ETNOMUZIKINIŲ NUOSTATŲ
UGDYMAS MODERNIZUOTOMIS FOLKLORO
RAIŠKOS FORMOMIS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Šiauliai, 2010

Disertacija rengta 2002-2010 m. Šiaulių universitete.

Mokslinis vadovas:

doc. dr. **Vytautas ŽALYS** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Konsultantas:

prof. habil. dr. **Gediminas MERKYS** (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

TURINYS

IVADAS	3
I. GLOBALIZACIJA IR ETNOKULTŪRA	13
1.1. Globalizacijos įtaka kultūrai	13
1.1.1. Tautiškumas globalizacijos procesų kontekste	15
1.1.2. Etnokultūra kaip tautiškumo formavimąsi sąlygojantis veiksnys	19
1.2. Etnokultūra ir jos raiškos tendencijos globalizacijos procese	22
1.2.1. Etnokultūra ir jos gyvoji tradicija	22
1.2.2. Požiūrio į etnokultūrą tendencijos daugiakultūrėje aplinkoje	26
1.2.3. Probleminiai etnokultūros raiškos aspektai šiandienos sociokultūrinėje erdvėje	27
II. ETNOKULTŪRA ŠIUOLAIKINIO UGDYMO PROCESĖ	31
2.1. Šiuolaikinio ugdymo koncepcija apie etnokultūrą	31
2.2. Etnokultūrinis ugdymas ir multikultūra šiuolaikinio ugdymo procese	37
2.3. Etnomuzikos, kaip etnokultūros sudedamosios dalies, samprata bendrojo muzikinio ugdymo procese	41
2.3.1. Etnomuzikinio ugdymo problemos	46
2.3.2. Etnomuzikos raiškos tendencijos populiariojoje muzikoje	51
2.3.3. Modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo galimybės etnomuzikiniame ugdyme	58
III. MOKSLEIVIŲ NUOSTATŲ ETNOMUZIKOS ATŽVILGIU ANALIZĖ (Diagnostinis tyrimas)	66
3.1. Aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimosi ypatumai	66
3.1.1. Aukštesniųjų klasių moksleivių amžiaus tarpsnio psichologiniai bei nuostatų formavimosi ypatumai	66
3.1.2. Etnomuzikinių nuostatų ugdymo modernizuotomis folkloro raiškos formomis hipotetinis tyrimo modelis	72
3.2. Moksleivių etnomuzikinių nuostatų tyrimo metodologija	77
3.2.1. Muzikinių kūrinių atranka ir ekspertinis vertinimas	79
3.2.2. Tyrimo instrumentas ir tyrimo imties charakteristika	94
3.3. Diagnostinio tyrimo, konstatuojančio moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu situaciją, rezultatų analizė	100
3.3.1. Demografinių požymių įtaka moksleivių nuostatoms tradicinio bei modernizuoto folkloro atžvilgiu	117
3.3.2. Moksleivių klausytų muzikinių kūrinių refleksijos	127

IV. MOKSLEIVIŲ ETNOMUZIKINIŲ NUOSTATŲ FORMAVIMOSI TENDENCIJOS TAIKANT MODERNIZUOTAS FOLKLO RAIŠKOS FORMAS (Eksperimentinis tyrimas)	132
4.1.1. Eksperimentinio tyrimo metodologija ir tyrimo imties charakteristika	134
4.1.2. Eksperimentinio ugdymo metodika ir organizavimas	138
4.2.1. Eksperimentinės modernizuoto folkloro studijos ugdymo metodika ir organizavimas	138
4.2.2. Eksperimentinės klasės ugdymo metodika ir organizavimas	148
4.3. Eksperimentinio ugdymo rezultatai	152
4.3.1. Eksperimentinės modernizuoto folkloro studijos moksleivių etnomuzikinių nuostatų dinamika	152
4.3.2. Eksperimentinės klasės moksleivių etnomuzikinių nuostatų dinamika	159
IŠVADOS	165
REKOMENDACIJOS	168
LITERATŪRA	169
PRIEDAI (elektroninis išteklius)	

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvai įsijungus į Europos bendrijų sandraugą, dar aktualesnė tampa būtinybė ugdyti ne tik pilietinę visuomenę, bet ir tautinę, kadangi tautiškumas laikytinas fundamentaliu tautinio suvereniteto išlaikymo pagrindu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2 straipsnyje teigiama, kad: „Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šiame kontekste tautiškumas, tautinė kultūra tampa ne tik esminiu ugdymo tikslu, bet ir instrumentu žmogaus, tautos dorovei, idealams, vertybėms ugdyti. Lietuvos Respublikos švietimui keliamuose tiksluose taip pat akcentuojama: *perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus <...>, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis...* (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2003). Etnokultūra, per istorinę raidą sukaupusi bei išsaugojusi fundamentalias bei laiko patikrintas tradicines tautos vertybes, padedančias identifikuoti tautą, valstybę pasauliniame kontekste, traktuotina kaip vienas iš svarbių tautiškumo ugdymą sąlygojančių veiksnių (Grigas, 2001; Stoškus, 1997; Kalnius, 1997; Čepienė, 2001; Anderson, 1999; Blank, 2003; ir kt.). Šiandien tai akcentuojama tiek tautiškumą, tautinės kultūros ugdymą reglamentuojančiuose Lietuvos Respublikos dokumentuose (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992; Lietuvos švietimo gairės, 2002; Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008; ir kt.), tiek Europos Sąjungos, UNESCO teikiamose ugdymo rekomendacijose, kuriose skatinama tolerancija daugiakultūriškumui bei inicijuojami įsipareigojimai kiekvienai tautai – puoselėti ir skleisti savo etnokultūrą, praturtinant Europos kultūrinę įvairovę (UNESCO, 2009; Delors, 1996).

Tautiškumo, etninės kultūros svarba, išskirtinumas ir būtinybė tautos identiteto formavimui(si), tautinio tapatumo stiprinimui, asmenybės ugdymui(si) – kultūrologų, etnologų, sociologų pastaruoju metu išties plačiai nagrinėjama, analizuojama tema bei grindžiama moksliniais tyrimais (Robertson, 1992; Castells, 2006; Astra, 2005; Ranonytė, 2006; Aleknaitė-Bieliauskienė, 2007; Antinienė, Merkys, 2007; ir kt.). Mažiau analizuotas etnokultūros raiškos *integralumo, universalumo* reiškinys šiandienėje sociokultūrinėje aplinkoje (Trinkūnienė, 2007; Grigas, 2005; Klimka, 2007), kurios esminis bruožas – spartėjanti globalizacija: modernizacija, bendrųjų technologijų ir vartojimo sklaida, virtualios realybės tiesų bei vertybių inicijavimas, masinė kultūra ir jos vartotojiškumo fenomenas, integracija, tautų ir valstybių suartėjimas, kultūrinė asimiliacija ir kt. Dėl globalizacijos procesų didėjantis socialinių pokyčių greitis vis stipriau išryškina ir juos lydinčių destruktijų mastą: pavojų žmonių tradicinei kultūrai ir jos įvairovei. Globalizacijos vyksmas bei galimybės (informacinės sistemos, internetas, naujosios technologijos), veikdami vartotojiškos visuomenės psichologiją, tenkindami jos reikmes bei įnorius, meta iššūkį etnokultūros pagrindams, skatina troškimą perprasti esmines vertybes taip greitai, kaip ir vartojamas prekes, arba tiesiog jas atmesti kaip laikmečio neatitinkantį reiškinį (Trinkūnienė, 2005; Gaižutis, 2005). Tačiau, nors globalizacija vis dažniau įvardijama kaip tautiškumo, etniškumo griovėja, R. Robertson pateikia paradoksalų pastebėjimą, kad globalizacija kaip tik turi galimybę išryškinti socialinius ir kultūrinius skirtumus, nes jie nustatomi lyginant save, tautą su pasauliu, ir ši tendencija glaudžiai siejama

su tautiniu sąmoningumu puoselėjant savo tradicinę kultūrą (Robertson, 1992; Antinienė, Merkys, 2007).

Analizuojant globalizacijos įtaką sociokultūrinės aplinkos kaitos procesams, nedera pamiršti ir natūralaus laikmečio kaitos aspekto. Laiko ir gyvenimo progreso dermės dinamiškumas daro įtaką socialinės aplinkos, kultūros pokyčių procesams. Tradicijos (tradicinės gyvensenos, elgsenos, kultūros ir kt.) raiška kintančioje, modernėjančioje aplinkoje tampa vis labiau problematiška. Ieškant būdų, galinčių laiduoti *tradicijos* ir *modernumo* egzistavimą toje pačioje erdvėje ir tuo pačiu laiku, tikslinga ieškoti dermės tarp neišvengiamų globalizacijos proceso reiškinių (išnaudojant pozityviąją jų pusę) ir tradicinių vertybių puoselėjimo: globalizacijos procesų *matymo*, *pajautos* ir *gebėjimo atsirinkti* bei *derinti* savo etninės kultūros raišką ir sklaidą. Balansavimas tarp nacionalumo ir kosmopolitizmo, tradicionalumo ir modernumo, etnocentrizmo ir kultūrinio realizmo sąlyginai gali laiduoti etnokultūros tęstinumą šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje, kur pokyčiai vyksta ne laipsniškai, keičiantis kartoms, bet atėjus naujovėms (Grigas, 2002; Vaičiūnas, 2003; Rubavičius, 2002; Čepienė, 2001; Vyšniauskaitė, 1998). Šių procesų kontekste tradicija vis dažniau siejama su inovacija (Ramanauskaitė, 2004; Nagel, 1994; Lynch, 1989).

Neabejotinas pastarųjų procesų poveikis šiandien jaučiamas ir puoselėjant lietuvių tautos gyvybingumą sąlygojančią etnokultūrą bei ugdant jaunąją kartą. Ryškėja akivaizdus poreikio pažinti savo tradicinę kultūrą silpnėjimas, individo nutautėjimo tendencija, etninė asimiliacija, tautos „išsivaikščiojimo“ metafora ir kt. (Grigas, 2007; Berenis, 2006; Leončikas, 2007). Minėti reiškiniai kelia didžiausią susirūpinimą dėl jaunosios kartos etnokultūrinio ugdymo bei tautinėmis vertybėmis grįsto auklėjimo (Martišauskienė, 2003; Piličiauskas, 2006; Navickienė, 2003; Velička, 2005; Balčytis, 2004; ir kt.).

Šio tiriamojo darbo dėmesys koncentruojamas į teigiamų nuostatų etnomuzikos (kaip vienos iš etninės kultūros sudedamųjų dalių) atžvilgiu formavimo galimybių studiją, todėl disertacinio tyrimo problematika atskleidžiama etnomuzikos aktualijomis šių dienų sociokultūrinėje aplinkoje ir muzikinio ugdymo kontekste.

Adekvatus reagavimas į pokyčius ir naujovių pateikiamus iššūkius neleidžia pamiršti, kad etnokultūra taip pat yra nuolat pulsuojanti¹, keičianti savo spalvas struktūra, sudaranti mūsų tautinio identiteto pagrindą. Etnomuzika, kaip viena iš pagrindinių etnokultūros *gyvosios tradicijos*² skeidėjų, daro įtaką tradicijų puoselėjimui, atnaujinimui, naujų tradicijų kūrimui. Etnomuzika, kaip bendrosios kultūros dalis, nuolatos paklūsta raiškos, sklaidos, gyvavimo ir nykimo procesams (Apanavičius, 2001; Rimkus, 2001; Bohlman, 1996). Dėl savo prigimtinių

¹ Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme etninė kultūra apibūdinama kaip visos tautos sukurta ir perduodama kitoms kartoms bei nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma (Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, 1999, 09 21 Nr. VII-1328, I skyrius).

² Etninėje kultūroje išskiriamos dvi sudedamosios dalys – *kultūros paveldas* ir *gyvoji tradicija*. Etninės kultūros *paveldas* – praeityje tautos sukurτος ir iki šių dienų išlikusios etninės kultūros vertybės. Tautos etninės kultūros *gyvoji tradicija* – tai, kas remiasi tautos kultūros paveldu, drauge jį nuolat papildant naujais, tautos visuomeninio gyvenimo sąlygas atitinkančiais, elementais. *Etnomuzika* etninės kultūros kontekste atstovauja nuolat pulsuojančiai gyvajai tradicijai (dainoms, šokiams, žaidimams ir t. t.) (Etninė kultūra, 2001).

savybių jos raiška šių dienų sociokultūrinėje aplinkoje darosi vis problemiškesnė. Ryškiausiai tai atsispindi per jaunuolių (moksleivių¹), kaip potencialių tradicijų tęsėjų, nuostatas, jų vertybines orientacijas: etnomuzikos respektavimas nevaldomai silpnėja, o konfrontavimas tarp „senosios“ ir „moderniosios“ kultūros stiprėja². Etnomuziką integruojant į bendrąją muzikinį ugdymą, aukščiau išvardytų probleminių aspektų kontekste pirmiausiai susiduriama su moksleivių abejingumu tautinei kultūrai. Tai patvirtina ir mokslinės studijos, respublikoje atliktų tyrimų rezultatai (Baltrūnienė, Palubinskienė, 2005; Kirdienė, 2004; Aleknaitė-Bieliauskienė, 2007; Čepienė, 2001; Trinkūnienė, 2002; Tijūnelienė, 2002; Bieliauskaitė, 2006; ir kt.).

Problema kyla dėl susidariusio disonanso tarp tradicinės etnomuzikos, kurioje glūdi vertybiniai tautos klodai, ir jos raiškos formų šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje (kaip ji pateikiama bei interpretuojama etnomuzikinio ugdymo procese). Šiandien ypatingai pabrėžtinai stiprus socialinės aplinkos, *socialinio veiksnio* poveikis tiek etnomuzikos raiškai, tiek etnomuzikiniam ugdymui, tiek muzikinio ugdymo proceso organizavimui bendrai (Lines, 2005; Grigas, 2005). Muzikinio ugdymo filosofija dažnai liudija nesugebėjimą sekti muzikos formų iššūkius bei muzikinės kultūros struktūrinius poslinkius pedagogikoje, kas tampa vienu iš esminių dabarties muzikinio ir bendrojo ugdymo problemų (Juvonen, 2002; Banks, 1993; Rogersen, 2003; Piličiauskas, 1998; Bitinas, 2005; ir kt.). Ši mintis aktualizuojasi nagrinėjant etnomuzikinio ugdymo problemas.

Vykstant intensyviems muzikinės kultūros pokyčiams, tradicinis etnomuzikos pateikimas bei interpretavimas XXI a. jaunajai kartai darosi vis sunkiau suvokiamas. I. Trinkūnienės teigimu, gyvenant modernioje visuomenėje, atitrūkus nuo tradicinės kultūros prigimtinės terpės, nebeaiškūs tampa ir tos aplinkos pagimdyti tekstai, simboliai, reikšmės (Trinkūnienė, 2007; Frith, 2007). Pateikiant etnomuziką kaip mūsų tradicinės, prigimtinės kultūros dalį, ugdymo procese iš dalies prieštaraujama esamai situacijai – moksleiviai, gyvendami šiandienos sociokultūrinėje erdvėje, pažindami kitas muzikines tradicijas ir jų reikšmes, propaguodami populiariąją muzikinę kultūrą (Baumann, 1989; Banks, 2009; Rauduvaitė, 2007), tiesiog nepajėgūs suprasti ir priimti muzikos, kurios tekstai, intonacijos formavosi kitoje aplinkoje ir kitu laiku. Todėl darytina prielaida, kad etnomuzikinio ugdymo, etnomuzikos pažinimo proceso efektyvinimas šiandien pirmiausiai sietinas su *etnomuzikos interpretavimu*, naujų raiškos formų bei pateikimo būdų paieškomis: tokiu būdu keičiant ne *tradiciją* (tradicinę etnomuziką), o tik *tradicinį ryšį su tradicija* (etnomuzikos raiškos formas) (Ramanaukaitė, 2004; Fornäs, 1996; Bohlman, 1988). Etnomuzikos interpretavimas, atliepantis šiandieninę ugdytinių socialinę aplinką, propaguojamą muzikinę kultūrą, suteikia jaunajai kartai galimybę naujai suvokti tradicinių simbolių, intonacijų prasmes bei jas priimti („seną“ priimti kaip „naują“).

¹ Aukštesniųjų klasių moksleiviai – 9–12 (I–IV gimnazijos) klasės. Sąvokos *jaunuoliai* pagrindimas pateikiamas II skyriuje.

² Išvados padarytos remiantis šiais tyrimais: V. Palubinskienė, M. Baltrūnienė, *Empirinis tyrimas su Respublikos muzikos mokytojais bei VI–XII klasių moksleiviais*, 2004; I. Trinkūnienė, *Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje*, 2002.

Kaip vieną iš galimų etnomuzikos pažinimo efektyvinimo būdų, sudarantį palankias sąlygas daryti poveikį ugdytinio pasaulėjautai, jo gebėjimui suvokti ir priimti etnomuziką, autorė įvardija *modernizuotų etnomuzikos raiškos formų* taikymą etnomuzikiniame ugdyme.

Autorė pažymi, kad siūlomas etnomuzikos modernizavimas neįvardijamas kaip tradicinės etnomuzikos keitimas, o pateikiamas kaip naujų, laikmetį atitinkančių etnomuzikos raiškos formų inicijavimas bei diegimas etnomuzikos pažinimo, etnomuzikinių nuostatų ugdymo procese.

Tyrimo **mokslinį problemišumą** apsprendžia:

- etnokultūros raiškos, puoselėjimo bei sklaidos šiandienos sociokultūrinėje aplinkoje kontekstas: globalizacija, masinė kultūra ir vartotojiškumas, integracija, kultūrų asimiliacija, migracija, nutautėjimo tendencija, jaunosios kartos poreikio tautinių vertybių pažinimui silpnėjimas, polinkis į kosmopolitiškumą ir kt.;

- moksleivių poreikio pažinti, puoselėti bei propaguoti etnomuziką silpnėjimas;

- moksliniais tyrimais pagrįstos informacijos apie šiuolaikiškesnių (modernizuotų) etnomuzikos raiškos formų taikymo galimybes optimizuojant etnomuzikos pažinimą; laikmetį atliepiančio etnomuzikinio ugdymo turinio teikimą bei ugdymo proceso organizavimo ypatumus vidurinėje ugdymo pakopoje (9–12, I–IV gimnazijos klasės) stoka.

Tyrimo **temos problemišumas** atskleidžiamas ieškant atsakymų į šiuos klausimus:

- Kokia etnomuzikos perimamumo bei tęstinumo padėtis Lietuvoje?

- Ar etnomuzikos perimamumo optimizavimas sietinas su etnomuzikos interpretavimu, modernizavimu, šiuolaikiškesnių folkloro raiškos formų paieškoms?

- Kokios vyraujančios aukštesniųjų klasių moksleivių¹ nuostatos tradicinių bei modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu?

- Ar modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas etnomuzikos pažinimo procese gali sąlygoti moksleivių nuostatų tradicinės etnomuzikos atžvilgiu formavimąsi?

Tyrimo objektas – aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymas modernizuotomis folkloro raiškos priemonėmis.

Tyrimo tikslas – atskleisti etnomuzikinių nuostatų ugdymo(si) galimybes, etnomuzikos pažinimo procese taikant modernizuotas folkloro raiškos formas.

Tyrimo hipotezė – modernizuotų folkloro raiškos formų, kaip vieno iš galimų etnomuzikos pažinimo būdų, taikymas muzikinio ugdymo procese padeda ugdyti teigiamas moksleivių nuostatas tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu.

Tyrimo uždaviniai :

- atlikti etnomuzikos, kaip vienos iš etnokultūros sudedamųjų dalių, raiškos ypatumų šiandienos sociokultūrinėje aplinkoje teorinę analizę;

- išnagrinėti šiuolaikinio ugdymo koncepciją apie etnokultūrą, etnomuzikos sampratą bendrojo muzikinio ugdymo procese bei etnomuzikinio ugdymo problemas;

- išanalizuoti etnomuzikos raiškos tendencijas populiariojoje pasaulio bei Lietuvos muzikoje ir pateikti modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo etnomuzikos pažinimo procese galimybių studiją;

¹ Aukštesniųjų klasių moksleiviai – 9-12 (I-IV gimnazijos) klasės.

- apibendrinti aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinių nuostatų (tradicinių ir modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu) situaciją Lietuvoje, išryškinant problemiškus etnomuzikinio ugdymo aspektus;

- parengti ugdomojo eksperimento modelį, kurio didaktinis pagrindas – modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikos pažinimo procese, kaip būdas ugdyti(s) nuostatas tradicinės etnomuzikos atžvilgiu;

- apibendrinti eksperimentinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant eksperimentinio ugdymo (etnomuzikos pažinimo procese taikant modernizuotas folkloro raiškos formas) poveikį moksleivių etnomuzikinių nuostatų formavimuisi;

- parengti metodines rekomendacijas apie modernizuotų folkloro raiškos formų integravimo į etnomuzikinį ugdymą galimybes bei aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymo(si) ypatumus.

Pristatomojo darbo **mokslinį naujumą** pagrindžiantys argumentai:

- tyrimu sukaupta nauja konstatuojamojo pobūdžio informacija apie aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinių nuostatų (tradicinių ir modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu) pasiskirstymo tendencijas;

- tyrimu empiriškai pagrįsta autorės suformuluota teorinė idėja, kad modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas etnomuzikinio ugdymo procese padeda ugdytis teigiamoms moksleivių nuostatoms tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu.

Tyrimo **praktinis reikšmingumas ir pritaikomumas**:

- parengta ir ugdomojo eksperimento sąlygomis patikrinta (remiantis modernizuoto folkloro raiškos formomis) aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinio ugdymo metodika;

- tyrimo metu gauti duomenys atskleidė aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinių nuostatų, tradicinių ir modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu, pasiskirstymo situaciją šalyje;

- parengtas teoriniais ir empiriniais argumentais pagrįstas bei eksperimentinio tyrimo metu patikrintas modernizuotų folkloro raiškos formų pritaikymo ugdant moksleivių etnomuzikines nuostatas etnomuzikos pažinimo procese modelis.

Disertacinio tyrimo **metodologiniu teoriniu pagrindu** pasirinkta *humanistinio ugdymo pedagogika*, skelbianti, jog ugdymo proceso optimizavimas siejamas su ugdytinių poreikiais (jų analizavimu, įvertinimu ir atliepimu ugdymo turinyje), nuoširdžiu bendravimu, ugdytinio gebėjimu įvertinti bei pritaikyti savo pasiekimus, suvokti žinių ir mokėjimų prasmę (Rogers, 1989; Maslow, 2006; Bitinas, 2000) ir *realistinė filosofija*, kurios viena iš pagrindinių idėjų – siekti, kad lavinimo turinys atitiktų savo laikmečio kultūrinį turinį (Bitinas, 1996; 2000).

Tyrimo naudoti **metodai**:

- teorinė literatūros šaltinių analizė;

- dokumentų analizė;

- stebėjimas;

- ekspertų apklausa;

- anketinė apklausa;

- ugdomasis eksperimentas;

- aprašomoji statistika (dažnių analizė, grafinis duomenų vaizdavimas);

- daugiamačiai statistiniai metodai (faktorinė analizė, klasterinė analizė);
- daugiamačių skalių metodas (*Multidimensional scaling*);
- gauti tyrimo duomenys apdoroti, sisteminti bei vaizduoti grafiškai naudojantis *SPSS* (*Statistical Package for Social Sciences*) kompiuterine programine įranga, *Windows Microsoft Word* ir *Windows Microsoft Excel* programomis.

Šio tyrimo **empirinė eksperimentinė bazė ir eiga:**

Moksleivių nuostatų tradicinių ir modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu tyrimas vyko 2008 m. vasario-balandžio mėnesiais. Jame dalyvavo **435** aukštesniųjų klasių moksleiviai iš 9–12 (I–IV gimnazijos) klasių. Tiriamieji moksleiviai mokėsi šiose respublikos vidurinėse mokyklose bei gimnazijose: Vilniaus miesto *Abraomo Kulviečio* vidurinė mokykla (21 moksleivis); Kauno *Martyno Mažvydo* vidurinė mokykla (29 moksleiviai); Klaipėdos miesto *Vydūno* vidurinė mokykla (32 moksleiviai) ir *Baltijos* vidurinė mokykla (30 moksleivių); Šiaulių miesto *Juliaus Janonio* gimnazija (27 moksleiviai) ir *Šiaulių universiteto* gimnazija (31 moksleivis); Marijampolės miesto *Sūduvos* vidurinė mokykla (29 moksleiviai); Zarasų miesto *Ažuolo* gimnazija (28 moksleiviai); Kupiškio miesto *Lauryno-Stuokos Gucevičiaus* gimnazija (29 moksleiviai); Telšių miesto *Atžalyno* gimnazija (22 moksleiviai); Šilutės miesto *Martyno Jankaus* vidurinė mokykla (22 moksleiviai) ir *Šilutės I* gimnazija (17 moksleivių); Joniškio miesto *Aušros* gimnazija (26 moksleiviai); Viekšnių miestelio (Mažeikių raj.) *Viekšnių* gimnazija (18 moksleiviai); Varnių miestelio (Telšių raj.) *Motiejaus Valančiaus* gimnazija (25 moksleiviai); Kvėdarnos miestelio (Šilalės raj.) *Kazimiero Jauniaus* gimnazija (24 moksleiviai); Pajūrio miestelio (Šilalės raj.) *Stasio Biržiskio* vidurinė mokykla (25 moksleiviai).

Ruošiant diagnostinio tyrimo instrumentą (siekiant jo validumo), buvo taikyta *ekspertų apklausa*, kurioje dalyvavo 8 ekspertai. Iš 118 ekspertų vertinimui pateiktų muzikinių kūrinių tyrimui atrinkti 35 muzikiniai pavyzdžiai. Remiantis ekspertų pastabomis bei pasiūlymais, 7 kūriniai į muzikinį klausimyną parinkti tyrėjo nuožiūra. Iš viso tyrimo instrumentui atrinkti 42 tradicinio bei modernizuoto folkloro pavyzdžiai. Moksleiviams pateiktas tyrimo instrumentas buvo sudarytas iš trijų dalių: I – įvadinė „demografinių duomenų“ dalis; II – muzikinių preferencijų testas, skirtas moksleivių etnomuzikinėms nuostatomis iširti; III – moksleivių refleksijos apie klausytus muzikinius kūrinius (*Minčių lietus*).

Eksperimentinis tyrimas pradėtas vykdyti 2006 m. rugsėjo mėnesį ir baigtas 2008 m. sausio mėnesį (truko 1,5 mokslo metų). Šiame tyrime apklaustas 41 moksleivis iš Šiaulių miesto *Šiaulių universiteto* gimnazijos: 17 iš jų dalyvavo – eksperimentinėje *Modernizuoto folkloro studijoje* (nepamokinės veiklos forma) ir 24 – eksperimentinėje II klasėje. Ugdomojo eksperimento metu buvo atlikti du diagnostiniai pjūviai pakartotinių matavimų metodu su tais pačiais tiriamaisiais. Atliktų diagnostinių pjūvių apklausos instrumentas buvo naudojamas tas pats kaip ir diagnostinio tyrimo metu. Tyrimo I diagnostinis pjūvis buvo atliktas 2006 m. rugsėjo mėnesį, II – 2008 m. sausio mėnesį.

Disertacinio tyrimo rezultatų mokslinis aprobavimas.

Pranešimai, skaityti tarptautinėse mokslinėse konferencijose:

- *Muzikinis ugdymas : tradicijos ir inovacijos*, Klaipėdos universitetas, 2003 05 08-09; Pranešimas *Muzikinio ugdymo tradicijų – Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje – bendrumai ir skirtumai*.

- *Dvasinės vertybės žinių visuomenėje*, Lietuvos Žemės ūkio universitetas, Kaimo kultūros institutas, 2003 06 12-14; Pranešimas *Susiformavusių muzikinio ugdymo tradicijų (Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje) bendrumai ir skirtumai*.

- *Muzikinis ugdymas: tradicijos ir inovacijos*, Klaipėdos universitetas, 2007-05-04; Pranešimas *Etnomuzika ir masinė kultūra: konfrontacija ar papildymas?*

- *Šiuolaikinio kaimo vizija*, 2-oji Jono Prano Aleksos tarptautinė mokslinė konferencija, Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, 2009-09-25. Pranešimas *Muzikinis folkloras kaip šiuolaikinės kaimiškosios kultūros dalis*.

- *Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos*, VIII tarptautinė mokslinės konferencija, Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas, 2009-11-20; Pranešimas *Etnomuzikinis ugdymas globalizacijos procesų kontekste: tradicija ar modernizacija?*

Pranešimai, skaityti respublikinėse mokslinėse-metodinėse konferencijose:

- *Dorinis mokinių ugdymas pamokoje ir popamokinėje veikloje*, Lietuvos alternatyvaus meninio ugdymo centras, Vilniaus *Saulėtekio* vidurinė mokykla, 2004-03-25; Pranešimas *Dorinis moksleivių ugdymas tradicine ir netradicine liaudies muzikos interpretacija*.

- *Meninis moksleivių ugdymas: nuo gabumų lavinimo link asmenybės dorinimo*, Lietuvos alternatyvaus meninio ugdymo centras, Vilniaus *Saulėtekio* vidurinė mokykla, 2003 03 18-21. Pranešimas *Moksleivių etnokultūros ugdymas netradicine liaudies muzikos interpretacija*.

Pranešimai, skaityti tarptautinėse, respublikinėse metodinėse konferencijose:

- *Mokymo(si) orientacija į asmens perspektyvas*, Panevėžio Vytauto Žemkalnio gimnazija, 2007-04-04; Pranešimas *Vyresnių klasių moksleivių tautinės savimonės formavimas modernizuoto folkloro priemonėmis*.

- *Pedagogo efektyvios veiklos kompetencija šiuolaikinėje modernėjančioje visuomenėje*, Šiaulių universiteto gimnazija, 2005-12-07; Pranešimas *Etnomuzikos puoselėjimas ir išlikimo tendencijos muzikiniame ugdyme, taikant netradicinius metodus*.

Seminarai, susiję su disertacinio tyrimo tema, vesti muzikos pedagogams:

- *Šiuolaikinis folkloras*, Trakų rajono muzikos mokytojams, Trakų švietimo centras, 2007-01-10.

- *Vyresnių klasių moksleivių tautinio tapatumo ugdymas modernizuoto muzikinio folkloro raiškos priemonėmis pamokinėje ir popamokinėje veikloje*, Marijampolės apskrities muzikos mokytojams; Marijampolės apskrities švietimo centras, 2007-02-23.

- Mokslinis metodologinis seminaras *Vyresnių klasių moksleivių tautinės savimonės formavimas modernizuoto folkloro priemonėmis*, Šiaulių universiteto mokslinių tyrimų centras, 2007-04-13.

Dalyvauta:

- Tarptautinėje Meninėje-pedagoginėje mainų programoje tarp Šiaulių Universiteto ir Nebraskos Universiteto, JAV (University of Nebraska), 2003-03-25–04-08; Veiklos turinys:

paskaitos-mokomieji pasirodymai, reprezentuojantys Lietuvos muzikinę istoriją, pedagogiką ir kultūrą.

- Tarptautinėje Pedagoginėje mainų programoje tarp Šiaulių Universiteto ir Nebraskos Universiteto, JAV (University of Nebraska), 2002-10-24–11-05. Veiklos turinys: paskaitos, reprezentuojančios Lietuvos etnokultūrą, pedagogiką; lietuvių etnomuzikinių tradicijų prisistatymas konferencijoje bei koncertiniuose pasirodymuose mokyklose.

Publikacijos pripažintuose moksliniuose leidiniuose:

- Stoškuvienė R., Balčiūnas S., Žalys V., 2009, Moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymas modernizuotomis folkloro raiškos formomis. *Kūrybos erdvės*, 11. P. 39–52.

- Stoškuvienė R., Žalys V., 2009, Muzikinis folkloras kaip šiuolaikinės kaimiškosios kultūros dalis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(16). P. 239–248.

- Stoškuvienė R., 2004, Muzikinio ugdymo tradicijų – Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje – bendrumai ir skirtumai. *Tiltai*, 20. P. 129–133.

Kitos publikacijos:

- Stoškuvienė R., 2004, Etnomuzikos puoselėjimo ir išlikimo tendencijos moksleivių muzikiniame ugdyme. *Meno ir žmogaus sąveika: kūryba, interpretacija*. Mokslinės konferencijos pranešimai (balandžio 21–22 d.), Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, P. 233–240.

- Stoškuvienė R., Stoškus K., 2003, Moksleivių etnokultūros ugdymas netradicine liaudies muzikos interpretacija. *Meninis moksleivių ugdymas: nuo gabumų lavinimo link asmenybės dorinimo*. Vilnius: Lietuvos alternatyvaus meninio ugdymo centras, P. 99–103.

- Stoškuvienė R., 2003, Susiformavusių muzikinio ugdymo tradicijų (Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje) bendrumai ir skirtumai. *Dvasinės vertybės – žinių visuomenėje*. Mokslo darbų tomas. Akademija: LŽŪ universitetas, P. 344–349.

Disertacijos struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Disertacijoje pateikti 37 paveikslai ir 22 lentelės. Bendra darbo apimtis – 184 puslapiai. Panaudoti 327 literatūros šaltiniai. 30-yje priedų pateikiami apklausų instrumentai, statistinių skaičiavimų lentelės, paveikslai.

I. GLOBALIZACIJA IR ETNOKULTŪRA

1.1. Globalizacijos įtaka kultūrai

Stulbinantys mokslo bei technikos laimėjimai, pastebimai spartėjantis pasaulio universalėjimas ir netgi vieningėjimas, augantys kultūros ir materialinės gerovės skirtumai – šie ir dar daugelis kitų reiškinių yra aprėpiami globalizacijos ir jos vejamų procesų. Ši „pasaulinė jungtis“ (globalizacija), siejama laisvosios rinkos, vartojimo ideologijos, migracijos bei globaliosios sociokultūrinės sistemos pokyčiais, suponuoja esminę transkultūrinę slinktį, kuri jau suvoktina kaip globalinė kultūra, formuojanti naujus normatyvinius sąryšius bei jungtis (Robertson, 1985, p.35). Šiame kontekste vis aštriau kyla, tautiškumo, tautinio identiteto, etnokultūros politikos („kitoniškumo“), pilietybės klausimai, nes šiandien, aktyviai pereinant prie daugiašalių ekonominių, supranacionalinių politinių institucijų kūrimo, šios problemos itin aktualizuojamos.

Globalizacijos paženklintą pasaulį vieni giria, kiti keiksnija, tretį tiesiog pasiduoda pokyčių srovei, per daug neanalizuodami pasekmių. Turbūt jau drąsiai galime teigti, kad globalizacijos pėdsakai apčiuopiami mūsų jausenoje, sąmonėje ir, žinoma, elgesyje. Kokie jos privalumai ir didžiosios blogybės? Kas yra tiesiog neišvengiamybė, o ką tikrai derėtų mėginti koreguoti? Šiame poskyryje išsamiau analizuojami būtent šie klausimai.

Diskusijose, ginčuose, tyrimuose galime aptikti įvairių sąvokų, apibūdinančių globalizacijos procesą. Tačiau, pasak R.Grigo, ne mažiau svarbus yra tinkamas jų taikymas, aiškinat vienus ar kitus reiškinius. *Globalizacijos*, kaip sąmoningai skatinamos pačių įvairiausių technologijų ir etalonų visuminės sklaidos, *globalizmo*, kaip pasaulio galingųjų sąmoningai kuriamos ideologijos, naikinančios etninę bei tautinę tapatybę, derėtų netaikyti su *globaline* (universaliaja) *kultūra*, kurios elementų galima rasti visose pasaulio kultūrose (Grigas, 2007). Toliau analizuodama globalizacijos procesus autorė laikosi šios minėtų sąvokų traktuotės.

Globalizacijos konceptą kai kurie autoriai apibūdina kaip šiuolaikiniam gyvenimui būdingą, greitai besiplėtojančią ir nuolat tankėjančią tarpusavio ryšių bei priklausomybės tinklą (Tomlinson, 2002), kuriam būdingas jungimasis, visumiškumas, kuris atsispindi ne viename iš globalizacijos procesus apibūdinančių terminų: „tautų katilas“, „salotų dubuo“, multikultūralizmas ir pan. Šiuolaikinė globalizacija siūlo tai, kas efektyvu, pelninga ir nesunkiai pasiekama, pasinaudojant intensyviai plėtojama tarptautinės bendrijos ryšiais (globalieji procesai vis glaudžiau tarpusavyje siejami, tampa priklausomi vieni nuo kitų)

(Astra, 2005, p.128). Labiausiai tai pasitarnauja pasaulio ekonomikos skatinimui, gerinimui, tobulinimui, kuris (reikia pripažinti) sąlygoja mūsų gyvenamosios gerovę bei patogumą. Naujos technologijos ir vis stiprėjantys jų saitai su kasdieninės žmogaus veiklos gerinimu bei patoginimu, greitos komunikacijos sklaida, galimybės pakankamai laisvai migruoti ir komunikuotis visame pasaulyje šiandien modifikuoja net laiko ir erdvės sąvokas. Didžioji dalis aukščiau minėtų procesų lyg ir „nekenksmingi“, o priešingai, tik pozityviai atsiliepia mūsų gyvenimui (laisvoji rinka ir jos teikiami privalumai, galimybė migruoti ir ieškoti geresnių socialinių garantijų, komunikuoti su visu pasauliu ir t. t.), tačiau statistikos duomenys verčia galvoti apie priežastis, kodėl XX amžiaus pabaiga ir XXI amžiaus pradžia tapo dvasinio nuosmukio laikmečiu (Aleknaitė-Bieliauskienė, 2007). G. Colomber šį laikotarpį įvardija netgi kaip ligotos egzistencijos metą, kuriam būdingas žmogaus liguistas požiūris į save, priverčiantis jį jaustis nevisaverčiu esamame laike ir erdvėje, nesugebančiu prisitaikyti prie esamų sąlygų bei visuomenės raidos procesų (Colomber, teiginys pagal Aleknaitė-Bieliauskienę, 2007, p. 70). Štai čia jau galima pradėti kalbėti apie globalizacijos procesų atoveiksmį (jei yra veiksmas – yra ir atoveiksmis) ir jo nešamus destruktivius mastus.

Šiandienos visuomenės analitikai, nors dėl daugelio klausimų ir neprieinantys prie vieningos nuomonės, dėl globalizacijos nešamų pasekmių visuomenės atžvilgiu sutardami įvardija: *migraciją, susvetimėjimą, didėjančius socialinės atskirties mastus* (Castells, 2006).

Technologinis laiko ir erdvės atstumų mažėjimas vienus išlaisvina nuo teritorinių suvaržymų, iš kitų, nebesaistomų teritoriniais saitais, atima jos (tėvų žemės, Tėvynės) prasmę ir galią. Todėl vis stipriau kyla tapatumo suvokimo problema (kas aš, kodėl čia aš, kur mano šaknys ir t. t.). Formuojantis šiuolaikinei atvirai visuomenei plintanti pasaulio piliečio, europiečio idėja dažniausiai suvokiama gana paviršutiniškai, atsisakant tautinio savitumo, prigimties, etnokultūrinių vertybių. Materialiųjų dalykų pervertinimas visuomenėje kelia dvasingumo stoką: prierašumas, tikėjimas, viltis, artimo meilė ir t. t., R. Brague teigimu, europietiškas yra asmens vertybinė orientacija, priklausanti tikrai nuo jo paties, ir europietis yra tas, kuris sąmoningai save laiko europiečiu, nebūtinai atsisakydamas etninio tapatumo (Brague, 2001). Negebėjimas pasirinkti iš aplinkos to, kas laiduoja dvasinę pilnatvę, orumą, savigarbą, tęstinumą, asmeninį identifikavimąsi aplinkiniame pasaulyje (o ne tik tai, kas patogus, pelningas, lengvas), atveda į konfliktinę situaciją asmenį, visuomenę, tautą bei visą pasaulį.

Silpnėjantis savos kultūros pažinimo poreikis, pilietinio pasyvumo, bendruomeniškumo stoka skatina visuomenės susvetimėjimą. Prarandant sąsajas su savo tauta, jos kultūra, papročiais vyksta nutautėjimas, asimiliacija (Čepienė, 2001; Leončikas, 2007). Išibėgėjantys minėti procesai tarsi nesustabdomas smagratis vis ženkliau atplėšia jaunimą nuo tėvų, ištisas kartas nuo lydėjusių tradicijų, gimtosios žemės. Didėjanti disproporcija tarp atsakomybės ir atsipalaidavimo nuo įsipareigojimų kitiems, moralumo ir amoralumo, tęstinumo ir nutrūkstamumo jau šiandien neša nemažus nuostolius tiek tautai,

ties pasauliui (Grigas, 2007). Ypač jautriai tai paliečia jaunąją kartą bei jos nuostatas tautiškumo, pilietiškumo, identifikavimosi atžvilgiu. M. Castells monografijoje analizuodamas šias problemas teigia: „...žmogus, išstis dienas prasėdintis prie kompiuterio, nuolat naršantis po interneto tinklą, yra vis labiau atplėšiamas nuo prigimtinės kultūros, <...> gyvena dirbtinai sukonstruotame pasaulyje, kuriame tiesiogiai nebendrauja, <...> nemato jų širdies ir proto virpesių...“ (Castells, 2005, p. 19).

Lietuva taip pat akivaizdžiai jaučia globalizacijos inertumą: ji sunkiai priešinasi vartotojiškam mąstymui, kosmopolitinio liberalizmo spaudimui, socialinei anarchijai. Pasak R. Grigo, „esama pagrindo teigti, kad lietuvių tauta yra atsidūrusi demografinio „dūlėjimo“, moralumo nuvertėjimo, tautinio sąmoningumo nykimo <...> padėtyje. <...> mesta „tautos išsivaikščiavimo“ metafora tapo rūsčia realybe...“ (Grigas, 2005, p. 22). Galbūt tai gana drastiškai piešiama mūsų tautos ateities perspektyva, tačiau esame priversti būti realistais ir realiai (be gražaus lozungavimo) vertinti esamąjį laiką ir jo nešamus destruktivius mastus, kad dar turėtume galimybę ką nors pakeisti.

Nors daugeliu atveju globalizacija išties įtikinamai ir akivaizdžiai gali būti įvardijama kaip tautiškumo, etniškumo griovėja, paradoksalus R. Robertson pastebėjimas, kad globalizacija kaip tik turi galimybę išryškinti socialinius ir kultūrinius skirtumus, nes jie nustatomi lyginant su pasauliu kaip visuma (Robertson, 1992), leidžia šiuos reiškinius traktuoti kiek kitaip. Akivaizdi gyvenamosios progresija, daugelyje sričių suteikianti žmonijai patogumo, praktiškumo, universalumo, neturėtų būti įvardijama kaip absoliuti, tik destruktivias nešanti blogybė – gal tikslinga išnaudoti/pasinaudoti pozityviuoju globalizacijos kontekstu? Kad ši pozityvi galimybė realizuotųsi konkrečioje erdvėje, reikia kiekvieno asmeninės savivokos ir supratimo, ką jam reiškia ir kuo svarbus tautiškumas, tautinės vertybės, tautinis tapatumas. Tai sąlygoja ir valstybės nuostata etnokultūrinių tradicijų, tautiškumo, pilietiškumo ugdymo, puoselėjimo bei tęstinumo klausimais. Peršasi išvada, kad tikslingiausia būtų ieškoti dermės tarp neišvengiamų globalizacijos proceso reiškinių (išnaudojant pozityviąją jų pusę) ir tautinių vertybių, tradicijų, kurių raiška tampa vis problemiškesnė.

1.1.1. Tautiškumas globalizacijos procesų kontekste

Socialiniai mokslai nepateikia vieningos, griežtai nusistovėjusios tautiškumo, tautinio tapatumo sąvokų sampratos. Modernėjant visuomenei, evoliucionuoja ir šių sąvokų samprata. Paskutinių metų moksliniai tyrinėjimai tautiškumą įvardija kaip žmogaus identiteto išraišką, nusakančią jo santykį su pasauliu, su kitomis tautomis, priklausomybę „įsivaizduojamai“ žmonių bendruomenei, išsiskiriančiai savo išskirtiniais bruožais, saistomai labiau dvasiniais nei pragmatiniais ryšiais, išsiskiriančiai savo specifiniais bruožais (Grigas, 2001; Antinienė, 2007; Anderson, 1999). Tautiškumas labiau sietinas su kultūra, t. y. bendravimo ir elgesio normomis, simboliniais ženklais, mąstymo ypatumais, gyvenimo būdu, tradicijomis, papročiais.

Nors ir anksčiau, ir dabar, yra manančių, kad globalizacijos procesų kontekste tautiniai ryšiai neperspektyvūs ir ateityje turi tendenciją visiškai nunykti (kaip natūrali globalizacijos pasekmė), tačiau šiandieniniai moksliniai tyrinėjimai šiais klausimais neslūgsta, o priešingai – kyla nauja susidomėjimo tautiškumu banga. Vis dažniau sociologinių, antropologinių, istorinių, filosofinių mokslų studijų objektu tampa tauta, tautiškumas, tautinis tapatumas: užsienio šalių tautiškumo studijų autoriai E. Gellner (1996), D. M. Taylor (1996), T. Blank (2003), J. Phinney (1990) ir kt.; Lietuvoje tautiškumo problematikos klausimai išsamiai analizuojami L. Klimkos (2007), I. Trinkūnienės (2007), D. Antinienės ir G. Merkio (2005, 2007), N. Kasatkinos (1994), T. Leončiko (2007), D. Statkaus (2003), ir kt. autorių darbuose. Ypač didelis indėlis tyrinėjant lietuvių tautinį tapatumą yra R. Grigo darbai: monografijos *Tautos savigny* (1993), *Tautinė savivoka* (2001), *Savasties ieškojimas arba laišakai Amerikos lietuviams* (2004), *Tautiškumas ir pilietiškumas: atskirtis ar dermė?* (2007).

Požiūris į tautiškumą, jo suvokimas ir raiška, pavienių asmenų, grupių gali būti traktuojamas skirtingai. Rūpinimasis savo tautos ekonomika, politika, socialine bei kultūrine ateitimi, tautinio pasididžiavimo jausmas – tai požymiai, lemiantys natūraliai, demokratiškai suvokiamų tautiškumo nuostatų raišką. Tačiau, kuo ekstremaliau formuojamos pozityvios nuostatos savosios tautos atžvilgiu, tuo neigiamesnės nuostatos įgyjamos kitų tautų atžvilgiu (Dekker, 2003). Tai įvardijama jau kaip nacionalizmas. Visiškai lojalus požiūris kitų tautų atžvilgiu siejamas su priešingu tautiškumo poliumi – kosmopolitizmu. Reikėtų pažymėti, kad šios dvi kraštutinės nuostatos (nacionalizmas ir kosmopolitizmas) pasižymi ypatingu stiprumu ir pastovumu. Išsamią mokslinę šios temos studiją atliko D. Antinienė. Tyrime tautiškumą atspindinčias nuostatas autorė klasifikuoja tradicijos bei modernumo aspektais: *tradicinis požiūris* bei *modernus požiūris*. *Tradiciškumui* priskiriamas nacionalistinis požiūris į tautiškumą; nuosaikus ir racionalus požiūris bei etnocentrizmas, *modernumui* – refleksyvus ir demokratinis požiūris bei sąlyginai kosmopolitinis požiūris į tautiškumą (Antinienė, 2005, p. 106–115). Kuris tautiškumo nuostatų raiškos variantas būtų optimaliausias, esama įvairių nuomonių tiek pasaulio, tiek lietuvių teoriniuose diskursuose. Pavyzdžiui, kad ir kosmopolitizmas. Įvairiuose pasaulio regionuose jis suvokiamas skirtingai: Amerikos mokslininkai kosmopolitizmą suvokia kaip normą, o Lietuvoje atsiribojimas nuo tautinių vertybių (kosmopolitizmas) vertinamas kaip negatyvus reiškinys (tautiškumo, tautinio tapatumo stoka ir t. t.). Lietuvoje kaip siekiamybę mėginama propaguoti tradicinio požiūrio nuostatas: išipareigojimas tautai, tautinių vertybių, tradicijų pripažinimas, rūpinimasis tautos ateitimi ir pan. Tačiau šiandienos sąlygomis globalėjančioje sociokultūrinėje aplinkoje tradicinio požiūrio formavimasis ir raiška yra komplikuoti. Hipotetiškai būtų galima išvelgti keletą šio požiūrio raidos tendencijų: siekiant išlaikyti tautines vertybes, prieraišumą savo tautai globalėjančiame pasaulyje, nepastebimai prieinama prie nacionalistinių nuostatų; dėl globalizacijos procesų įtakos prieraišumas bei tautinių vertybių poreikis pastebimai silpnėja, formuodamas „abejingųjų“ grupę, ko pasekmė –

galimas kosmopolitinio požiūrio dominavimas. D. Antinienės atliktų tyrimų tautiškumo klausimu rezultatai, atskleidžia Lietuvos studentų požiūrį į tautines vertybes. Gausiausiai šiame tyrime dalyvavusių studentų grupei būdingas silpnai išreikštas bet koks (teigiamas ir neigiamas) požiūris į tautiškumą, todėl ši grupė pagrįstai įvardijama „abejingųjų“ (36,3% apklaustųjų). Mažiausiai tiriamųjų studentų pateko į „modernistų“ grupę, kurie į tautiškumą linkę žiūrėti gana negiliai, paviršutiniškai, nesijaučia savo šalies patriotais, nevertina tradicinių tautinių vertybių ir t. t. Analizuojant pastarojo tyrimo duomenis, viena vertus, džiugu, nes mažiausias procentas jaunimo į tautiškumą linkęs žiūrėti atsainiai, kita vertus, neramu, nes abejojančių šio veiksnio reikšmingumu, būtinumu tarp Lietuvos jaunimo yra daugiausiai. Pateikiami A. Ranonytės 2004–2005 m. tyrimų (*Moksleivių pilietiško nuostatos*¹) rezultatai taip pat verčia nerimauti dėl tautiškumo apraiškų tarp Lietuvos jaunuomenės: net 50% tyrime dalyvavusių septyniolikmečių išsako negatyvų piliečių ir visuomenės bei valstybės santykių vertinimą, skeptišką, kartais net cinišką požiūrį į individų iniciatyvą dalyvauti politinėje ir visuomeninėje veikloje. Pastarojo tyrimo išvadose akcentuojama, kad šiandieniam jaunimui trūksta „sveikų nacionalinių ambicijų, jie itin jautrūs ir atviri vartotojiškos ir hedonistinės kultūros išgalėjimams bei jos keliamiems padariniams“ (Ranonytė, 2007, p. 193).

Todėl, kalbant apie tautiškumo formavimosi, puoselėjimo, ugdymo problemas, vis dažniau diskutuojama apie vadinamojo „aukso vidurio“ ieškojimą, kur derėtų tiek tradicinis požiūris į tautiškumą, tiek modernus (kaip neišvengiama šiandienos aplinkoje). Tik dviejų požiūrių – tradicinio ir modernaus – dermė „abejojančių“ grupę nukreiptų optimalaus tautiškumo formavimosi link. Kaip vienas iš galimų variantų – „dualistinis“ požiūris, tiek tradicinis, tiek modernus, tačiau abiem atvejais stipriai išreikštas (2005 m. tyrimo duomenimis šiai grupei priskiriami 27,5% studentų Lietuvoje) (Antinienė, Merkys, 2007, p. 219). Tokie asmenys linkę laikytis tradicinių vertybių, tačiau nėra konservatyvūs bei etnocentiški kitų tautų atžvilgiu. Darbo autorės manymu, vienas didžiausių pateikiamo požiūrio privalumų yra neišvengiamai vykstančių globalizacijos procesų matymas, jų jautimas bei gebėjimas tame kontekste derinti savo tautines vertybes su multikultūrinėmis, kosmopolitinėmis idėjomis. Šių trijų segmentų derėjimas sukuria optimalų realios aplinkos bei joje vykstančių procesų suvokimą, kurio kontekste tautiškumo, tautinio tapatumo nuostatų formavimasis bei raiška tampa pajėgūs egzistuoti globalizacijos procesų saistomoje aplinkoje.

Tautiškumo išsaugojimo problemą pastaruoju metu ypač išryškino integraciniai globalizacijos procesai bei pasaulyje nesibaigiantys etniniai karai ir konfliktai. Šių procesų kontekste ryškėja būtinybė subtiliau žvelgti į tautiškumo skatinimą, sudarant palankią terpę kiekvienos tautos, tautinių mažumų etninei raiškai (Kasatkina, Beresnevičiūtė, 2004), užforsavimo atveju nepereinant prie etnocentristinių, nacionalistinių pažiūrų, keliančių konfliktiškumus šiandieninėje aplinkoje. Lietuvos įsijungimas į Europos Sąjungą

¹ Tiriamieji – Lietuvos bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų ir gimnazijų XI (III) klasių moksleiviai.

nenuginčijamai svarbus mūsų valstybei ekonomine bei gynybine prasme, tačiau tokios integracijos procese visada iškyla niveliacijos ir kosmopolizacijos problemos, kurios ir sąlygoja tautiškumo išsaugojimo problemos aktualumą. Ši problema – lietuvių tautos „ėjimas“ į vakarus, integravimasis į Europos Sąjungą, neprarandant savo tautinio tapatumo, tautos identifikavimosi požymių pasauliniame kontekste – nagrinėjama Lietuvos (R. Grigo (2002), T. Leončiko (2004), V. Čiubrinsko (2005), A. Ranonytės (2004) ir kt.) bei užsienio tyrinėtojų (J.F.X. Knasas (2006), M.E. Kelly (2000)) darbuose. Lietuviai, kaip ir bet kuri kita maža tauta, taip pat išgyvena baimę – ar tapsime kosmopolitiški, betaučiai, beveidžiai? Baimintis iš tiesų yra dėl ko, nes globalizacijos procesų veikiamą aplinką visomis prasmėmis yra nepalanki mažos tautos tautiškumo formavimuisi bei raiškai.

Tautiškumo, tautinio tapatumo formavimuisi (ypač tarp šiandienos jaunimo) didelę įtaką daro filosofų, kultūrologų, sociologų minima šiuolaikinio asmens tapatumo krizė. Mokslininkai pastebi, kad asmenį vis labiau užvaldo nerimas, prasiskverbiantis iki asmeninių egzistencijos pasaulyje kylančių emocinių išgyvenimų (Tomlinson, 2002; Castells, 2006). Kasdieninė rutina ir sąmonė padeda laikinai pamiršti tokį nerimą, padėdama kurti sau socialinį stabilumą bei atlieka konstruktyvų vaidmenį organizuojant aplinką (Giddens, 2000). Tačiau šiame procese nebelieka emocinio atsidavimo, prasmės, tikėjimo ir t. t. Jaunam žmogui šios vertybės tampa svetimos arba menkai pažintos. Kyla klausimas, kokiais būdais gali formuotis tapatumas, jei vaiko, jaunuolio aplinkoje minėtos vertybės nebuvo propaguojamos bei ugdomos. To pasekmė – šiandienos jaunimo blaškymasis tarp tėvynės ilgesio bei savigarbos verto gyvenimo paieškų (Zaleskienė, 2007). Tautinių nuostatų formavimo(si) klausimas – sudėtinga ir ilga ugdomojo proceso dalis, kurios realizavimas bei sklaida dėl sparčiai kintančios aplinkos ir vertybių darosi vis problemiškesnis. Tautiškumo apraiškas atspindinčios tautinės nuostatos gali būti traktuojamos kaip vidiniai apibendrinimai, kylantys iš individualaus, asmeninio žinojimo (žinių bei išvalgų, kylančių iš savojo tautiškumo), įsitikinimų (tautiškumo autostereotipų), mąstymo (požiūrio į tautiškumą), emocinės patirties (emocijos tautiškumo atžvilgiu), poreikių, vertybių, ketinimų ir t. t. Tautinės nuostatos savo ruožtu yra labai veikiamos tautinių emocijų, kurios daro įtaką ne tik tiesiogiai, bet ir netiesiogiai per tautinius įsitikinimus, suklosčiusius labai ankstyvame žmogaus amžiaus tarpsnyje (jeigu emocija nors kartą buvo jau susijusi su objektu, tai ji išryškėja vos tiks asmeniui su ja susidūrus) (Antinienė, Merkys, 2007, p. 202).

M. Čiužaitė kaip svarbiausią tautiškumo, tautinio tapatumo nuostatų formavimąsi lemiantį veiksnį išskiria socializaciją. Asmens socializacijos proceso metu – per mėgdžiojimą, įtaigą, sąmoningą sekimą pavyzdžiu, masinių komunikacijos priemonių ir kultūros poveikį – tampama visuomenės nariu, susiformuoja vertybės, įsitikinimai, nuostatos (Čiužaitė, 2007). Šį procesą veikia tokie socialiniai faktoriai kaip: asmenys, grupės, organizacijos, institucijos ir t. t. (Leonavičius, 1993). Mokykla išskiriama kaip viena iš svarbiausių socializacijos institucijų. Tautiškumą, tautinį tapatumą lemiančiais veiksniais dažniausiai įvardijami: gimtoji kalba, tėvų tautybė, gyvenamoji vieta, tautos

kultūrinės tradicijos. Puoselėjant tautiškumą globalizacijos sąlygomis, valstybingumą, ugdant jaunąją kartą tautai, jos išsaugojimui, M. Barkauskaitės manymu, ypatingą vietą turėtų užimti kalba, pasaulio pažinimas, žinios apie tautos istoriją, etnokultūrinės, dvasinės tautos vertybes, kurios ir sudaro pagrindą savęs identifikavimui supančioje aplinkoje, „suvokimui, kad esi tos valstybės pilietis“ (Barkauskaitė, 2007, p.247).

Tautiškumas bei jo ugdymas glaudžiai susijęs su kultūra, ypač etnokultūra: bendravimu, elgsenos normomis, simboliniais ženklais, etnoistorine, etnokultūrine atmintimi ir jos tęstinumu. Šios nuostatos laikosi R. Grigas, V. Leonavičius, L. Klimka, V. Daujotytė-Pekerienė, J. Balčius, R. Aleknaitė-Bieliauskienė, I. Trinkūnienė bei kiti tautiškumo tyrėjai Lietuvoje. Kadangi šio tiriamojo darbo esmė – etnokultūrinių tradicijų ugdymas, puoselėjimas bei sklaida, toliau analizuojama būtent ši kultūra, kaip vienas iš veiksnių, sąlygojančių tautiškumo formavimąsi.

1.1.2. Etnokultūra kaip tautiškumo formavimąsi sąlygojantis veiksnys

Kultūrologai bei istorijos tyrinėtojai, įvardydami tautos savastį reprezentuojančius veiksnius (galinčius daryti įtaką jos egzistavimui bei išlikimui) išskiria *etninę kultūrą* (*etnokultūrą*) kaip pasaulio įvairovės garantą. Kalbant apie etnokultūrą, kaip vieną iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių tautiškumo formavimąsi, autorės nuomone, tikslinga aptarti etnokultūros vietą bendrosios kultūros kontekste ir jos sudedamąsias dalis. Todėl šiame skirsnyje nemažai dėmesio skiriama šiai teorinei analizei.

Kultūros idėja buvo daugelio protų kūrinys ir plėtojosi pamažu. „Kultūra“ plačiąja prasme (kitokia negu kultivavimas ar tobulėjimas, ugdymas, žemės dirbimas) pirmą kartą apibrėžta angliškame trečiojo dešimtmečio žodyne. Pirmą kartą sąmoningai šią sąvoką pavartojo Ch. Taylor, 1871 metais išleistoje knygoje *Primityvioji kultūra* suformulavęs dažniausiai cituojamą kultūros apibrėžimą, prasidedantį: „sudėtinga visuma, apjungianti...“ (Kroeber, 1993, p. 108). Šiandien filosofijos ir socialiniuose moksluose kultūros sąvoka nuolat tikslinama, atsisakoma jos siauro supratimo, kai kultūrai struktūriškai priskiriamos atskiros lytys – mokslas, menas, filosofija, technika, švietimas. Skirtingose socialinėse ir profesinėse grupėse kultūra vėlgi suprantama ir aiškinama gana įvairiai. Kultūros difuzija – itin ryškus postmoderniojo laikotarpio reiškinys (Gaižutis, 1999). Vienas iš būdingiausių kultūros bruožų – tęstinumo elementas, nes tai ilgo istorinio vyksmo ir tautos istorijos vaisius, tai, kas protu ir kūnu sukuriama ir perduodama. Kultūrai priskiriama tiek dvasinių, tiek medžiaginių vertybių sukūrimas ne tik esamuoju laiku, tačiau ir istorinėje raidoje, akcentuojant jos išliekamąją vertę (Maceina, 1997). Tačiau kultūros formų atsiradimas nėra atsitiktinis. Jis yra susietas su civilizacijos procesais, kurie tas formas inicijuoja, iškelia, plėtoja ar naikina. Kultūros istorija – tai ne tik nenutrūkstamas kultūros formų gyvenimas ir kaita, bet taip pat ir jų prasminių reiškinų raida, kurios specifiškumą nulemia konkrečios civilizacijos kontekstas.

Teoriniuose samprotavimuose kultūra nėra vienalytė struktūra. Metodologiniu požiūriu kiekvienos tautos kultūra yra vientisa tam tikra vaizdų, simbolių, ženklų, žyminčių vertybes, visuma arba sistema, tačiau kiekviena tokia visuma ar sistema, būdama gana rišli, vis dėlto turi ir tam tikras posistemes. Vienos iš ryškiausių – *elito* (elitinė) kultūra, *masinė* (masių) kultūra ir *etninė* (tradicinė) kultūra (Nietzsche, 1991; Gasset, 1999; Šliogeris, 2001; Bielinis, 2001; Bartusevičius, 2003; Stoškus, 1997; Kalnius, 1997).

Kalbant apie dabartinę lietuvių kultūrą, vis drąsiau užsimenama apie vadinamąją *elito* arba *elitu* kultūrą. Elitinė kultūra reikalauja ypatingo pasirengimo, papildomų supratimo sąlygų bei priklausymo siaurai socialinei ar kultūrinei žmonių grupei, pabrėžiamas išskirtinumas ir kartu pajėgumas suprasti elitinės kultūros produktą (Bielinis, 2002). Kokia prasme vartojama sąvoka „elitas“, kai kalbama apie kultūrą? Kažkada elitui būdavo priskiriamas tam tikras visuomenės narių sluoksnis – aristokratija. Istorijos raidoje filosofai, sociologai, kultūrologai pradėjo kalbėti apie tai, jog elitas – tai nėra ypatinga socialinė žmonių grupė, „kasta“, lygiai kaip nėra ir grynai profesinė grupė, kai žmonės priskiriami vadinamosioms kūrybinėms, aukštosioms profesijoms. Elitu įvardijamas tam tikras gyvas žmonių, dvasios aristokratų, inteligentiškumu pasižyminčių individų, sambūris (Gaižutis, 2004). Gilinantis į O. y Gasset samprotavimus, keliamo prielaida, kad kai tik išnyksta dvasinės aristokratijos židiniai, tai visuomenė pradeda merdėti, nes visuomenė tol gyvastinga ir gyvybinga, kol ji savyje turi to dvasinio aristokratizmo, aistringos ir „gyvos“ kultūros (Gasset, 1999). Elitinė kultūra, nors jai ir suteikiamas aukščiausios vertės statusas, būdama ne vienintele kultūros raiškos forma, šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje yra įvairiai priimama bei traktuojama.

Užsienio mokslininkai, skaidydami kultūros sąvoką vertės požiūriu, vieną jos struktūrinių sudedamųjų dalių vadina populiariąja kultūra, arba labiau apibendrinančia sąvoka – *masinė kultūra*, kuri turiniu yra artimesnė masės, masinės visuomenės sampratai (Nietzsche, 1991; Gasset, 1999; Šliogeris, 2001; Samalavičius, 2004). Spartėjantys industrializacijos tempai, žmogaus-gamintojo ir žmogaus-vartotojo socialiniai-psichologiniai pokyčiai darė ir daro įtaką masės žmogaus tipo standartizuotų dvasinių poreikių atsiradimui. Masinės kultūros sąvoka yra viena labiausiai ginčytinų. Ji apipinta aibe samprotavimų apie kultūros pabaigą ir išniekinimą. Antra vertus, ši sąvoka apraizgyta argumentais apie naujų paradigmų atradimą ir jų pasireiškimą kultūroje. Šiandien kalbantys apie masinę kultūrą šią sąvoką priešpriešina elito kultūrai, nors ne visada gali tiksliai apibrėžti viena ar kita. Pagal savo prigimtį masinė kultūra – tradicionalistinė ir konservatyvi, nes yra orientuota į vidutinę, daugumos pripažįstamą kultūrinę normą, nereikalaujanti specialaus pasirengimo ar priklausymo išskirtinei grupei, orientuota į vartojimo masiškumą. Ši kultūra, visais pasireiškimo aspektais gyvuojanti masių ir masinio poreikio erdvėje, suvokiama kaip naujas visuomenės saviraiškos bei savimonės būvis, todėl masių kultūra išties yra vis didėjančio masinio kultūros vartojimo poreikio pasireiškimo forma (Bartusevičius, 2003; Bielinis, 2002; Černevičiūtė, 2006).

Šiandien, esant aktualiai tautinio identiteto problemai, vis dažniau kalbama apie būtinybę apibrėžti dar dviejų kultūrinių sąvokų esmę: *nacionalinės* arba tautinės kultūros ir *etninės kultūros* (*etnokultūros*). Tautinė kultūra yra tautos gyvensenos ir veiksenos, taip pat ir meninės kūrybos įvairovė su visais – tiek liaudies, tiek elito – kūrybos padariniais. Etnologinėje literatūroje tauta dažnai vadinama etnosu¹, o tautos kultūra – etnine kultūra, būdinga tik konkrečiai tautai. Priklausomai nuo geografinių ir gamtinių sąlygų, istorinės raidos savitumų, natūraliai susiformuoja savitas kultūros suvokimas ir jos raiškos būdas, vadinamas etnokultūros vardu (Ozolas, 1996, p.1).

Etnokultūra – tai tradicinė liaudiškoji kultūra, apimanti tautos papročius, tradicinę medžiaginę buitį, tautosaką, muziką, šokius, yra tas nacionalinės arba tautinės kultūros klodas, kuriame grynas kultūrinis paveldas arba jo šiuolaikinės transformacijos aktualizuoja tautos dvasinę patirtį. Dabartinėje kultūroje, susilydžius praeities ir šiandienos kultūrai, pamatinę ir transpersonalią šios kultūros dalį sudaro etnokultūra (Kalnius, 1997, p. 23). Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme etninė kultūra apibūdinama kaip *visos tautos sukurta ir perduodama kitoms kartoms bei nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą ir tautinę savimonę* (1999-09-21, Nr. VII-1328, I skyrius).

Kadangi etnokultūra nėra nekintantis, bet nuolat atsinaujinantis reiškiny (kai ko atsisakant, kai ką nauja įsisavinant, tačiau priimant tik tai, kas atitinka tautos tapatumo, tautinės savimonės supratimą), joje išskiriamos dvi pagrindinės sudedamosios dalys – *kultūros paveldas* ir *gyvoji tradicija*. Etninės kultūros *paveldas* – praeityje tautos sukurtos ir iki šių dienų išlikusios etninės kultūros vertybės (Etninė kultūra, 2001, p. 5). Tautos etninės kultūros *gyvoji tradicija* yra tai, kas remiasi tautos kultūros paveldu, drauge jį nuolat papildant naujais tautos socialinio, ekonominio, visuomeninio gyvenimo sąlygas atitinkančiais elementais (kalbos papildymas naujais žodžiais, muzikos – naujais žaidimais, šokiais, dainomis, tautosakos – dabarties realijas nusakančiomis patarlėmis ir t. t.) (Etninė kultūra, 2001, p. 43). Kalbant apie tautiškumą sąlygojančių segmentų ugdymą bei formavimąsi, šiandien itin akcentuojama etnokultūros gyvoji tradicija: jos raiškos galimybės, puoselėjimas ir tęstinumas. Būtent ši etnokultūros dalis dar turi galimybių realiai reikštis bei atlikti savo funkcijas globalizacijos procesų veikiamoje aplinkoje (žinoma, tinkamai įvertinus jos sklaidos bei puoselėjimo aspektus šiandienos aplinkybėmis).

Vertinant etnokultūros reikšmę, akcentuotina: ji tautos būtis, išlikimo ir stiprybės esmė, nacionalinės ir profesionalų kuriamos kultūros pamatas (Klimka, 2007). Etnokultūros dvasia ir formos yra tas istorinis laidas, kuris kultūrai suteikia bent minimalias nacionalinio savitumo garantijas, tautinio tapatumo galimybes. Todėl etnokultūra, padedanti išlaikyti tautinę tapatybę, tautinę savimonę, etnografinių regionų savitumą, pagrįstai yra įvardijama kaip nacionalinės kultūros pagrindas bei svarbiausias

¹ Etnosas – tai savo papročių pasaulyje gyvenanti ir žodiniu pavidalu savo dvasines vertybes sauganti genetiškai nevariantiška žmonių bendrija (Ozolas, 1996, p.3).

tautiškumo formavimąsi sąlygojantis, visuomenę konsoliduojantis veiksnys (Laurėnas, Grigas, 2007). Tarp etnokultūros elementų, skatinančių žmogų laikyti save tam tikros tautos atstovu, įvardijama muzika, tradicinės vertybės, materialūs kultūros produktai ir kt. Žmogui visada svarbios pamatinės vertybės, kultūrinis tęstinumas ir šiuos dalykus jam suteikia etnokultūra.

Etnokultūra – vienas iš kertinių akmenų, padedančių ugdyti(is) bei reikštis tautinei savimonei, tautiniam tapatumui, leidžiančių siekti pilietiškumo formavimosi ir realizavimo. Nuo etnokultūros prasideda tautiškumą sąlygojančių segmentų grandinė: *etnokultūra – tautinė savimonė – tautinis tapatumas – pilietiškumas*.

Tikėtina, kad efektyviai ir apgalvotai panaudojus šioje kultūroje esančius tradicinių vertybių segmentus, natūraliai ir optimaliomis sąlygomis bręstų tautinė savimonė, formuotųsi tautiškumo ugdymo pagrindai, jų raiška bei sklaida.

Susiformavusios tautinę savimonę, tautinį tapatumą ir pilietiškumą išreiškiančios nuostatos sudarytų palankias sąlygas tautinės kultūros raiškai ir sklaidai. To pasekmė – visavertis tautos buvimas kitų, didesnių ir stipresnių, pasaulio tautų kontekste.

Kadangi vienas iš pagrindinių šiame darbe nagrinėjamų objektų yra etnokultūra, toliau ši kultūros sritis analizuojama plačiau.

1.2. Etnokultūra ir jos raiškos tendencijos globalizacijos procese

Tiek teorinėje, tiek praktinėje plotmėje etnokultūra dažnokai yra tapatinama su tradicine arba liaudies kultūra, susiklosčiusia Lietuvos kaime iki XIX a. pabaigos (Klimka, 2007). Tačiau tai nėra tapatūs dalykai, ir dėl šios priežasties išties labai dažnai susidaro klaidinga nuostata, kad etninė kultūra tai tik praeities atgyvena, tradicinis paveldas, muziejinė vertybė ir t. t. Ugdant jaunąją kartą itin akcentuotina, kad etnokultūra nėra tik „žaidimas senove“ ir nereiškia grįžimo į senąjį gyvenimo būdą. Dvi paskutinės lietuvių kartos patyrė neabejotinai negrįžtamų socialinių etnoso pokyčių tiek materialiojo gyvenimo, tiek dvasinės kultūros prasme. Etnokultūra, netekusi savo materialaus pagrindo, šiandienos moderniam gyvenimui tampa kultūriniu lobynu, turtingu itin pravarčiais dvasiniais dalykais – tautosaka, papročiais, liaudies muzika, tautodaile ir kt. Kad visuomenė (ypač jaunoji karta), pasinaudotų šiais istorijos subrandintais dvasiniais dalykais, svarbus etnokultūros pateikimo būdas: sudarytos palankios sąlygos atsiskleisti jai kaip vertybei, išaugusiai iš tradicinio paveldo, tačiau pulsuojančiai gyvąja tradicija, šiandienos socialiniais pokyčiais, spartėjančiu gyvenimo tempu. Taip jaunajai kartai taps aiškesnė ir lengviau suvokiama etnokultūros puoselėjimo bei tęstinumo būtinybė.

1.2.1. Etnokultūra ir jos gyvoji tradicija

Etnokultūros gyvoji tradicija šiandien realiausiai bei perspektyviausiai atspindi tautines vertybes ir tradicijas, jas puoselėja bei tęsia. Tarp gyvosios tradicijos skleidėjų

(liaudies amatai, dailė, šokis ir kt.) svarbią vietą užima etnomuzika, išsiskirianti ypatingai gyvastingomis raiškos galimybėmis. Kadangi disertacinio tyrimo objektas iš esmės siejasi su etnomuzika (kaip viena iš etnokultūros gyvosios tradicijos skeledejų), šiame darbe etnokultūros raiškos tendencijos šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje analizuojamos per etnomuzikinį kontekstą.

Etnomuzikai sinonimiški apibūdinimai yra *liaudies muzika ir muzikinis folkloras*¹. Lietuvos muzikos enciklopedijoje šiems sąvokoms pateikiamas vienas paaiškinimas: *tai liaudies meno šaka, apimanti liaudies kuriamus ir atliekamus vokalinius, instrumentinius ir vokalinius-instrumentinius kūrinius* (Muzikos enciklopedija, 2000, p. 71).

Etnomuzika, kaip ir kalba, tautosaka, papročiai, perduodama iš kartos į kartą, negalėjo išvengti įtakų bei bendrų kultūros raidos pokyčių. Pagal kilmę etnomuziką sudaro du klodai – seniausias ir vėlyvasis. Seniausias klodas sietinas su etnine ir netgi rasių istorija, jame atsispindi pirmykštė gyvensena, papročiai, etninės grupės tapatybė, neretai ir didesnių regionų požymiai. Vėlyvasis – tai bendratautis, susijęs su pastarųjų kelių šimtmečių bendrais kultūriniais procesais (Apanavičius, 2001, p.10). Vėlyvoji etnomuzika laikytina kultūros plitimo ir kultūrinių sąveikų reiškiniu, kuris Europoje itin suaktyvėjo XIX–XX amžiaus pradžioje. Šiandien atliekamą etnomuziką sąlygiškai galime priskirti jau vėlyvajam etnomuzikos klodui (esama ir stipresnių skambėjimo, raiškos transformacijų bei nukrypimų į dar vėlyvesnį, naujai besiformuojantį etnomuzikinį klodą). Tiesa, yra atliekamos ir sutartinės, kurias dar galėtume priskirti seniausiajam etnomuzikos klodui.

Kokie esminiai bruožai apibūdina etnomuziką bei jos išskirtinumą kitų muzikos stilių, rūšių bei žanrų įvairovėje? Turbūt objektyviausiai išskirtinumą galima nusakyti etnomuziką lyginant su kitu meniniu reiškiniu. R. Apanavičius savo mokslinėje studijoje apie etnomuziką (lygindamas ją su akademine muzika) išskiria nemažai esminių etnomuzikos bruožų, kurie iš tiesų charakteringai, bendrais štrichais apibūdina šį žanrą. Visų pirma, etnomuzika – dažniausiai kolektyvinė kūryba, nesaistoma jokiais taisyklėmis (kūrybinėmis bei atlikimo). Kadangi melodija (žmogaus klausa ir sąmonė pirmiausiai pagauna melodiją, o tik vėliau besiklausant nustatomas ritmas ir kūrinio faktūra) laikytina pirminiu ir svarbiausiu muzikiniu požymiu, etnomuzikoje dažniausiai ji būna ne itin sudėtinga, nedidelės apimties, su dažnai pasikartojančiais melodiniais motyvais (nuolatinis melodijos kartojimas sudaro etnomuzikos esmę ir grožį). Etnomuzikai būdinga aiški pradžia, tačiau ne tokia reikšminga pabaiga, t. y. būdinga neribota atlikimo trukmė (trunka tiek, kiek patogu ir malonu tai atlikti, pvz., liaudiški šokiai, rateliai ir t. t.). Todėl etnomuzikoje labai mažai nuorodų bei apribojimų (galima atlikti ilgiau arba trumpiau), o tempas dažniausiai būna apytikris, nusistovėjęs per atlikimo tradiciją ilgaamžiškumą. Nuorodų dinamikai etnomuzikoje taip pat nerandama: Lietuvoje, kaip ir

¹ Šiame disertaciniame tyrime bus vartojamos visos trys sąvokos: *etnomuzika*, *liaudies muzika* – kalbant apie tradicinę lietuvių liaudies muziką, *muzikinis folkloras* – analizuojant kintančias etnomuzikos raiškos formas.

visame pasaulyje, liaudies muzika atliekama garsiai (grojant ir dainuojant visu balsu¹), o kai kur net labai garsiai (netgi šaukiant, rėkiant²). Lietuvių etnomuzikai būdingas tiek vienbalsumas, tiek daugiabalsumas, priklausomai nuo regiono. Žemaičiams, aukštaičiams labiau būdingas daugiabalsumas, o dzūkų regiono išskirtinis bruožas yra vienbalsumas (kaip ir daugelio pasaulio tautų etnomuzikoje vienbalsės melodijos dažniausia minorinio pobūdžio, o daugiabalsės – mažorinio)³.

Liaudies muzika pagal kilmę beveik nebuvo savarankiška meno šaka, gyvuojanti vien tam, kad ja būtų grožimasi. Visa jos žanrinė įvairovė vienaip ar kitaip buvo susijusi su tam tikrais visuomenės gyvenimo reiškiniiais ir sudarė integralią vientisos kultūros dalį. Nuo lopšio iki pat mirties kuo įvairiausiose situacijose žmogų lydėjo instrumentinė muzika ir dainos (giesmės), kurios kartu su žaidimais ir šokiais meniškai apipindavo gausius papročius, tradicijas ir apeigas. Liaudies dainose apdainuojamas žmogaus santykis su aplinka, gamtos ir dangaus kūnų pažinimas, jų įtaka gyvensenai. Muzika taip pat buvo siejama su kovomis, religinėmis apeigomis, gydymu, darbu ir pan. Ji buvo ypatinga meninė priemonė, galinti išreikšti beveik visus gyvenimo aspektus, vadinasi, ir adekvačiai suprasti tokią muziką galima tik konkrečiau kultūrinio gyvenimo kontekste, atsižvelgiant į tą aplinkybę. Dėl šitokios informacinės gausos, pasak R. Apanavičiaus, etnomuziką galima palyginti su savotiškai užkoduota etnine ir kultūrine programa, kurios skaitymas ir šifravimas šiandien darosi labai sunkus ir komplikotas (Apanavičius, 2001, p. 9). Viena iš pagrindinių sunkumus keliančių sąlygų – tai ryškiai pakitusi sociokultūrinė aplinka (gyvenimo sąlygos, tempas, mąstysena, vertybių suvokimas ir t. t.). Šiandieninėje aplinkoje etnomuzikos atkodavimas dažniausiai tampa prieinamas tik etnospecialistams.

Nors jau XIX a. daugelis dainų rinkėjų teigė, jog vis rečiau galima išgirsti senąsias lietuvių liaudies dainas, tačiau šiandien jos dar išlaiko gyvastingumo apraiškas. Tačiau, reikia pažymėti, kad tradicinė liaudies muzika (etnomuzika), kurios prigimtis – būti atliekamai tam tikroje *vietoje* (pvz., pievoje – grėbiant šieną, laukuose – ariant dirvą, gryčioje – audžiant drobes ir t. t.) ir tam tikru *tikslu* (pvz., pintuvių vakare, išreiškiant atsiskyrimo nuo namiškių apgailėstąvimą; sūnų ruošiant į karą, nerimui ir skausmui išlieti ir t. t.) – prarado savo natūraliąją paskirtį. Jau nuo XIX a. pabaigos prasidėjusi kaimo žmonių migracija į miestus iš dalies pradėjo ardyti pirminę liaudies muzikos paskirties koncepciją. Miesto terpė nebuvo palanki papročių ir folkloro išlikimui. Atvykusieji iš įvairių vietovių, ieškojo bendrybių, kurios juos vienytų. Atrado jas miesto folklore, kuris vis dėlto jau buvo paliestas įvairių įtakų: akademinės, populiariosios muzikos, kaimyninių

¹ Lietuvos sodžiaus posakis „groja gerai ir garsiai“ tiksliai apibūdina etnomuzikos dinamiką (Apanavičius, 2001, p.16).

² Lietuvoje Žemaitijos regionui būdingas itin garsus dainavimas, kuris žemaičių tarminiame žodyne dažnai įvardijamas kaip „kriuokimas, šaukimas, rėkimas“.

³ Šie bendrieji bruožai nusako tik bendrąją etnomuzikos charakteristiką, nes etnomuzikologiniu požiūriu etnomuzika yra analizuotina kur kas plačiau ir išsamiau. Kadangi šio darbo tiriamieji tikslai yra edukologiniai (modernizuotų etnomuzikos raiškos būdų taikymo galimybės muzikiniame ugdyme), o ne muzikologiniai, platesnė etnomuzikos analizė tikslingai neatliekama.

šalių folkloro ir kt. Tuo tarpu skirtumai, kuriais reiškėsi ir buvo turtinga etnomuzika, nebeteko prasmės, ji tapo tiesiog nebereikalinga (Trinkūnienė, 2007). Didžiųjų migracijos bangų metu buvo siekiama socializuotis mieste, neperkeliant jau sukonstruotų socializacijos turinių ir jų nepalaikant (Berger, Luckman, 1999). Tradicinė etnomuzika pamažu tapo sceninės kultūros dalimi. Viena iš pirmųjų etnomuzikos raiškos ir populiarinimo formų buvo (ir yra) *etnografiniai ansambliai*, kurie propagavo tradicinį, autentišką muzikinį folklorą.

Nuo XX a. antrosios pusės galima kalbėti apie ryškesnius tradicinės lietuvių etnomuzikos raiškos pokyčius. Lietuvoje 9-ojo dešimtmečio pradžioje prasidėjęs folklorinis judėjimas (kaip tautos paveldo populiarinimo ir praktinio pritaikymo veikla) darė įtaką terminų *folkloras*¹, *folklorizmas*² dažnesniam vartojimui. Tradicinė liaudies muzika populiariojoje visuomenėje vis dažniau įvardijama kaip *folklorinė muzika*, o jos atlikėjai – kaip *folkloriniai ansambliai*³. Dėl to atsirado vadinamasis antrinis folkloras su iš dalies pakitusiu turiniu bei forma (Kuutma, 1998). Šio folkloro fenomenai apibūdinti pasaulyje vartojamos įvairios sąvokos, pvz.: *šiuolaikinis folkloras*, apimantis daugiau už tradicinį folklorą ir istoriškai kintantis (jo sinonimai *folk fine art*, *malleable folklore*, *farmers folk art* bei daug kitų ekvivalentiškų atitikimų įvairiose šalyse) (Rimkus, 2001, p. 68).

Vis plačiau vartojama *folklorizmo* sąvoka, kuri istoriniuose šaltiniuose minima jau XIX amžiaus pabaigoje. Išibėgėjus XXI amžiui, folklorizmas apibūdinamas kaip išorinio proceso egzistavimas pasaulyje savoje plotmėje, jo apraiškos įvardijamos kaip folkloras, kuris yra suvokiamas ir priimamas jau naujose situacijose, pakitusiomis formomis, sąveikaujant su šiandieninės kultūros segmentais (Voigt, 2001, p. 86). Viena iš pagrindinių šios raiškos formų savybių – etnomuzikos atnaujinimas, integracija, adaptacija. Etnomuzikiniuose tyrinėjimuose aptinkami tokie folklorizmo apraiškų įvardijimai: *tradicinis folklorizmas* (viešas autentiškojo folkloro atkartojimas); *inovacinis folklorizmas* (tradicija susipina su inovacija, etninė melodija įvelkama į novatorišką apvalkalą, bet remiasi autentiškojo folkloro intonacijomis); *profesionalusis folklorizmas* (nebanalioje, nediletantiškoje kūryboje dominuoja autentiškos muzikos dvasia ir esmė, gražiai sugyvena tradicija ir inovacija); *komercinis folklorizmas* (vaikantis populiarumo, išorinių efektų nepaisoma etninių vertybių, perdirbinėjamos melodijos); *kosmopolitinis folklorizmas*

¹ *Folkloras* – (angl. *folklore*, *folk* – liaudis + *lore* – išmintis, žinios) liaudies kūryba, apimanti tautosaką, l. muziką, l. choreografiją, l. teatrą, tautodaile, priskiriami ir liaudies papročiai, tikėjimai. (Muzikos enciklopedija, 2000, p. 407).

² *Folklorizmas* – folkloro rekonstravimas bei pateikimas neautentiškoje socialinėje ir kultūrinėje terpėje. Pasaulyje folklorizmo sąjūdis prasidėjo XIX a. pabaigoje kaip pastangos išsaugoti nykstantį folklorą (Muzikos enciklopedija, 2000, p. 407).

³ *Folkloriniai ansambliai* – mėgėjų arba profesionalios grupės, atliekančios vokalinę ir instrumentinę muziką, pasakojamosios tautosakos, liaudies teatro ir choreografijos kūrinius. Koncertuose, vakaronėse naudojami papročių, apeigų, liaudies dailės elementai. Siekiama perteikti tautos, etninės grupės, regiono muzikavimo ypatybes (Muzikos enciklopedija, 2000, p. 407–408).

(etnomuzika tampa priemone vaikytis originalumo – liaudies melodija įvelkama į *country*, *rock*'o ar *pop* muzikos apvalkalą, folkloras įgauna internacionalinių bruožų); *mėgėjiškasis folklorizmas* (apima mėgėjų ir jų kolektyvų, propaguojančių autentiškąjį folklorą, veiklą) (Baltrūnienė, 1999, p. 36).

Paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais fiksuojamos vis naujesnės etnomuzikos interpretacijos bei jos raiškos vietos, nebeatitinkančios, o kartais net prieštaraujančios senesniųjų laikų žemdirbių tradicijoms: arimo, pjovimo, kūlimo ir kt. liaudies dainos dainuojamos scenoje, prie stalo; sutartinės tampa folkloro festivalių leitmotyvu, koncertiniu šaukiniu, o ne meditacijos išraiška ir kt. Pasikeitė ir pati tradicinio dainavimo maniera: garso formavimas, intonacija, artikuliacija, dermė, gebėjimas improvizuoti.

Ryškus Lietuvos etnomuzikos kaitos laikotarpis fiksuojamas paskutiniame praeito amžiaus dešimtmetyje, kuriame išryškėjo laisva individo savivoka, kultūrinio pasirinkimo ir saviraiškos galimybė. Formavosi nauji etnomuzikos raiškos būdai, stiliai, ieškantys individualių pasaulėžiūros formų ir išraiškos būdų. Susiformavo modernios, postmodernios etnomuzikos sampratos, išryškinančios konkretaus gyvenamojo laiko kultūros kūrėjų dvasinę būseną bei šios būsenos estetinę išraišką (plačiau šie reiškiniai analizuojami disertacijos II skyriuje).

Etnomuzika, būdama viena iš etnokultūros sudedamųjų dalių, analizuojant požiūrio į etnokultūrą tendencijas daugiakultūrinėje visuomenėje, taip pat įeina į toliau teikiamos analizės kontekstą (etnokultūra ir etnomuzika traktuojamas kaip vienas bendras reiškinys).

1.2.2. Požiūrio į etnokultūrą tendencijos daugiakultūrinėje aplinkoje

Globalizacijos procesų ir etnokultūros santykis išties yra sudėtingas ir dviprasmiškas. Koks požiūris į etnokultūrą būtų siektiniausias, kad ji turėtų galimybę skleisti visomis savo spalvomis daugiakultūrinėje aplinkoje, saistomoje itin glaudžių ryšių? Kokie akcentai turėtų būti svarbiausi, kad tauta išliktų ori su savo kultūriniu paveldu ir savigarba?

Pasaulio kultūros raidos tendencijos rodo, kad kosmopolitinės orientacijos (nepaisant daugelyje gyvenimo sričių vykstančių globalizacijos procesų) vis dėlto neturi perspektyvos, nes žmonijos civilizacijos ateitis vis ryškiau siejama su daugiakultūrine įvairove bei kultūriniu dialogu. Europos Sąjungos propaguojamoje socialinėje, kultūrinėje, švietimo politikoje, jos programose taip pat nuolatos akcentuojami įsipareigojimai gerbti ir skatinti kultūrų įvairovę, saugoti etninį paveldą ir t. t. (Čičinskas, 2006; Delors, 1996).

Etnocentrinis požiūris į etnokultūrą taip pat turi savo privalumų bei trūkumų. Vienas iš didžiausių pozityvų – tai autentiškų savo tautos etnokultūrinių tradicijų vertės suvokimas, noras jas puoseleli tradicinėmis raiškos formomis bei būdais, išsaugoti ir visomis išgalėmis laiduoti jų tęstinumą. Tačiau, laikantis šios nuostatos, nuošalyje palieka besikeičianti aplinka su vis kintančia ir spartėjančia gyvenimo pulsacija, modernizacijos procesais, negrįžtamais pokyčiais, atradimais, praradimais ir t. t. Kintančios

sociokultūrinės aplinkos nesuvokimas ar jos ignoravimas etnocentrinio požiūrio raišką įsprendžia į ganėtinai siaurus rėmus: savos kultūros propagavimą, neatsižvelgiant į tai, ar ji yra priimama supančios aplinkos – vaikų, jaunimo kaip pagrindinių etnokultūros tęstinumo laiduotojų, ar yra jų toleruojama, puoselėjama? Tokios nuostatos laikymasis sietinas su menka tikimybe išsaugoti savo tautos etnokultūrinės tradicijas globalizacijos procesų kontekste.

Autorės manymu, siektiniausias (ir įgalus reikštis šiandieninėje aplinkoje) yra liberalus požiūris į etnokultūrą ir jos puoselėjimą vis sparčiau globalėjančiame pasaulyje. Jis su kai kuriomis išlygomis, rekonstrukcijomis, papildymais kaip aukščiausią siekiamybę iškelia etnokultūrinių vertybių puoselėjimą bei tęstinumą šiandienai tinkamomis bei reprezentatyviomis formomis. Šią nuostatą pagrindžia ir kai kurių kultūrologų, etnologų teoriniai samprotavimai apie kultūros, tradicijos egzistavimo galimybes šiandieninėje aplinkoje.

Kultūros veiklos sąlygų tyrinėjimuose išskiriamos sąlygos, kurioms esant kultūra gali „veikti“. Viena iš šių sąlygų – *tradicijos modernizatoriai*. Tradicija nėra atskiriama nuo naujovės ir kartu nuo modernizacijos (Kavolis, 1996, p. 174). Etnokultūra taip pat apima tam tikrą naujovės matmenį ir yra platesnė sąvoka negu tradicinė kultūra, nes tradiciškumo sąvoka suprantama kaip priešprieša netradiciškumui arba naujovei ir gali būti taikoma kur kas plačiau (Stoškus, 1997, p. 4). L. Honko, apibrėždamas kultūrą kaip elementų sistemą, kuri formuojasi, kai individai ar socialinės grupės atrenka, interpretuoja ir internalizuoja tradiciją, taip pat kalba apie tradicijų kitimą ir neišvengiamą jų modernizaciją (Honko, 1998). I. Trinkūnienės teigimu, etnokultūros raiškos galimybės priklauso ir nuo jos vaidmens supratimo ir įvertinimo. Vienas iš variantų – kai šis reiškinys suvokiamas kaip paveldas ir pagrindinės jo pritaikymo ir raiškos funkcijos susijusios su konservavimu, o kitas – kai etnokultūra suprantama kaip gyvoji tradicija ir pastangos ją išsaugoti yra susijusios su „tradicijos revizavimu ir modernizavimu, pritaikymu aktualiems poreikiams“ (Trinkūnienė, 2007, p. 19). Tradicija ir inovacija yra du tos pačios kultūros aspektai: pirmasis išreiškia kultūros išliekamumą kartų kaitoje, antrasis – jos kūrybiškumą (Stoškus, 1997). Viena iš sėkmingo etnokultūros tęstinumo prielaidų – sudarytos sąlygos kūrybiškai perimti kultūrinį paveldą, jį pažinti, patirti, pasirinkti ir gebėti kūrybiškai tęsti. Siekiant vienos iš pagrindinių tradicijos funkcijų – tęstinumo – realizavimo, etnokultūros gyvoji tradicija (etnomuzika kaip viena iš pagrindinių jos sudedamųjų dalių) vis dažniau siejama bei skleidžiama novatoriškomis, modernizuotomis formomis. Laikantis liberalesnio požiūrio etnokultūros atžvilgiu, į jos raišką žiūrima lanksčiau, tolerantiškiau, vertinant ją supančią aplinką ir jos neišvengiamą sąlytį (integracinius procesus) su etnokultūra, nesibodint tradicijos ir inovacijos dermės bei orientuotą į šiandieninį jaunimą (kaip pagrindinį šio paveldo laiduotoją). Taip etnokultūros egzistavimui šiame laike ir erdvėje suteikiamas gyvastingumo atspalvis, kuris leidžia ją pažinti kaip natūralų, mus supančios aplinkos vyksmą, o ne svetimkūnį. Žinoma, visada išlieka „perlenkimo“

tikimybė, kuri įpareigoja išlaikyti interpretacinį – etnokultūrinių vertybių išlaikymo – balansą, nepereinant prie kosmopolitiškumo apraiškų.

Išsakytos mintys, argumentai bei jų analizė skatina vertinti etnokultūrą platesniu tautos išlikimo mastu. Autorės nuomone, liberalus požiūris į etnokultūrą (jos raišką, puoselėjamą *realioje* aplinkoje) turi iš tiesų nemažą tikimybę daryti įtaką etnokultūros egzistavimui ir sklaidai globaliame pasaulyje, daugiakultūroje aplinkoje atlaikant stipresnių tautinių kultūrų konkurenciją.

1.2.3. Probleminiai etnokultūros raiškos aspektai šiandienos sociokultūrinėje erdvėje

Etnokultūros (etnomuzikos, kaip etnokultūros gyvosios tradicijos skleidėjos)¹ egzistavimas šiandieninėje sociokultūrinėje erdvėje darosi vis problemiškesnis. Stiprėjanti konkurencinė trintis su šiandienos kultūros inovacijomis, socialiniais, ekonominiais, politiniais pokyčiais, visuomenės vertybinių nuostatų perbalansavimu ir kt. inicijuoja probleminius etnokultūros raiškos bei sklaidos aspektus. Šiandieninei visuomenei įrodinėjant etnokultūros paskirtį ir jos vertę, susiduriama su nuomonių įvairove: etnokultūra vertinama ir kaip atgyvenęs paveldas, tinkamas muziejų bei archyvų saugykloms, ir kaip pati aukščiausia tautinio identiteto apraiška, pripažįstama jos vertė ir aktualumas. Globalizacijos saistomame pasaulyje etnokultūros (kaip ir jau analizuoto tautiškumo) egzistavimas ir raiška kelia vis daugiau keblumų. Kokiomis priemonėmis etnokultūra galėtų sustiprinti savo imunitetą, kad sėkmingai gyvuotų bei skleistųsi pasaulyje vykstančių globalizacijos procesų kontekste, netapdama šiandieninės sociokultūrinės aplinkos svetimkūniu?

Vienas iš būdų – etninės kultūros valstybinės globos užtikrinimas: jos juridinis įteisinimas įstatymu, nustatančiu etninės kultūros valstybinės globos pagrindus ir sąveiką su valstybės sritis ar ūkio šakas reglamentuojančiais įstatymais. Jau 1999 metais UNESCO Generalinės konferencijos 14-oje sesijoje Berne buvo deklaruojama, kad tarptautiniame bendradarbiavime būtina gerbti kiekvienos kultūros savitumą (Etninė kultūra, 2001, p. 2). Atkreipus dėmesį į spartų tradicinės kultūros formų nykimą pasauliniu mastu ir akulturizacijos procesus, skatinamus didelių politinių, socialinių ir ekonominių pokyčių, 1989 metais UNESCO Generalinėje konferencijoje Paryžiuje buvo patvirtintos *Tradicinės kultūros ir folkloro apsaugos rekomendacijos (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore)* (Etninė kultūra, 2001, p. 2). Šiame dokumente visų šalių vyriausybės raginamos išsaugoti tradicinę kultūrą ir folklorą kaip svarbią žmonijos kultūrinio palikimo dalį, pateikiami siūlymai, kaip užtikrinti tokią apsaugą. Greta kitų apsaugos priemonių rekomenduojama ir juridinė apsauga, kurią kiekviena valstybė turėtų

¹ Šio skirsnio teorinėje analizėje, vartojant sąvoką etnokultūra, sustiprintas dėmesys skiriamas etnokultūros gyvajai tradicijai atstovaujantiems etnomuzikai, probleminiams jos raiškos aspektams šiandienos aplinkoje. Todėl etnokultūros ir etnomuzikos sąvokos šio darbo kontekste dažnai vartojamos kaip santykinai tapačios.

užtikrinti įstatymais. Pirmieji pasiūlymai sukurti etninės kultūros globos įstatymą nuskambėjo jau 1990 metais įvykusiame I Kultūros kongrese (rezoliucijos projektą parengė bei pateikė Lietuvos kultūrologas N. Vėlius). Įvertinus vis problemiškesnį etnokultūros egzistavimą, Lietuvoje 1999 metais buvo pradėtas rengti ir tų pačių metų rugsėjo 21 dieną priimtas *Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas* (VGPI). Rengiant šį įstatymą buvo atsižvelgta į tarptautinių organizacijų siūlymus, ypač į UNESCO 1989 metų *Rekomendacijas*. Įstatymo preambulėje aiškiai ir vienareikšmiškai apibrėžiama etnokultūros vertė ir vaidmuo valstybei bei jos piliečiams: *...suvokiant, kad etninė kultūra yra tautos būtis, išlikimo ir tvirtumo esmė, nacionalines kultūros pamatas; konstatuojant, kad įvairioms lietuvių etninės kultūros formoms ir ypač jos gyvajai tradicijai gresia akivaizdus sunykimo pavojus; pripažįstant, kad tik savo etnine kultūra besiremianti tauta gali palaikyti savo visuomenės narių pilietinį brandumą, dalyvauti pasaulio civilizacijoje kaip lygiavertė partnerė, išlaikyti tokiai partnerystei ir bendradarbiavimui būtiną orumą, savarankiškumą ir savitumą, Lietuvos Respublikos Seimas priima šį Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą <...>* (Valstybės žinios, 1999, p. 2414).

Priėmus šį įstatymą, sukurtos teisinės prielaidos tinkamai rūpintis tautos sukurtomis etnokultūrinėmis vertybėmis, išsaugojant gyvąją tradiciją ir jos tęstinumą. Įstatymas pakylėjo lietuvių etnokultūros globą į valstybės lygmenį. Taip pirmą kartą nepriklausomos Lietuvos istorijoje etnokultūros vertė, tautos ir valstybės egzistencija tapo pripažinta ir įteisinta juridškai. Tačiau pastarųjų metų įvykiai rodo, kad jau minėto įstatymo (VGPI) įgyvendinimas, t. y. praktiniai veiksmai, siekiant užtikrinti etnokultūros vertybių tęstinumą, sudarant sąlygas jų perimamumui iš kartos į kartą ir nuolatiniam atsinaujinimui, susiduria su sunkumais. Probleminė situacija kyla etnokultūrai reiškiantis aplinkoje, kurioje ji tampa nesuprantama, nesuvokiama, nepriimtina. Ši situacija darosi vis ryškesnė. Jos pasekmė – poreikio savo kultūrai silpnėjimas.

Dėl šių procesų etnokultūra, kaip tautos tradicinės kultūros vertybių visuma, vis dažniau siejama su šių dienų kultūros raida, pažinimu (etnokultūros integracija), todėl, formuojant pagrindus tautos etnokultūros apsaugojimui bei puoselėjimui, išryškėja būtina sąlyga – gyvas šios kultūros propagavimas bei nuolatinis atnaujinimas. Šiandien visu ryškumu išskyla gyvosios etninės tradicijos svarba ir reikalingumas visuomenei. A. Šliogeris savo pamąstymuose apie etnokultūrą pabrėžia, kad „žmogus tampa aiškiu sau tik išsiskindamas į gyvąją tradiciją, nes tradicija kiekvienam individui duoda sielos, dvasios ir gyvenimo formas“ (Šliogeris, 1994, p. 7).

Masinės kultūros dominavimas, kaip viena iš ryškesnių XXI amžiaus kultūrinių charakteristikų, sąlygotų globalizacijos, tampa neatsiejamu nuo etnomuzikos raiškos pokyčių. Ryškėjant masinės saviraiškos poreikiui, masių kultūra tampa ir naujos moralės formavimosi terpe: kultūra turi būti vartojamai visur ir visų, o jos supratimas bei naudojimas turi nereikalauti išskirtinių pasiruošimo pastangų (Bielinis, 2002). Nors masinė kultūra yra traktuojama kaip priešprieša elitinei bei etnokultūrai, tačiau kalbant apie gyvosios tradicijos, etnomuzikos tęstinumą tenka atsižvelgti į tai, kad tradicijų puoselėtojai

ir tęsėjai daugiau ar mažiau yra ir tos pačios masinės kultūros vartotojai. Neretai tvirtinama, kad tai menkavertė pramoginė produkcija, nereikalaujanti gilesnio mąstymo, dvasinių pastangų, kuriama pagal tam tikrą šabloną ir tampa standartizuota kultūra, kurioje baigiasi pasaulio jausena, išgyvenimas ir jo patyrimas (Brzezinski, 1998). Tačiau puikiai suvokiama ir tai, kad masinė kultūra yra neišvengiamybė, mūsų socialinės aplinkos, mūsų šiandienos gyvenimo produktas, kurį (kaip ir daugelį kitų socialinių pokyčių) privalome priimti, toleruoti ir, esant būtinybei ar poreikiui, vartoti. Visuomenei, kurios gyvenimą charakterizuoja intensyvi veikla, reikalingas atsipalaidavimas nuo kasdienybės rūpesčių, būtinas poilsis ir pramogos, atstatančios žmogaus gyvybines jėgas, reikalingas kasdieniniam darbui (Šliogeris, 2001).

Šiandien etnokultūros gyvybinis apsaugojimas ir populiarinimas vis glaudžiau sietinas su jos integravimu į šiandieninį gyvenimą, skatinant individualų ir kolektyvinį kūrybingumą, pripažįstant folkloro meną kaip vieną iš procesų, kurio pagrindas – senosios tradicijos funkcionavimo naujomis formomis būtinybė (Rimkus, 2001). Deja, šiandiena neatsiejama nuo masinės kultūros ir jos vartotojiškumo. Vartotojiškoje visuomenėje kultūra įgyja industrijos bruožų – toleruojama tai, kas lengvai suvokiama, visur randama, nesunkiai perduodama bei įgyjama. Etnokultūra (kaip ir visa kultūra) yra priversta paklusti rinkos dėsniams, siekdama būti vartojama, žinoma, populiari, turinti tęstinumo požymių. Žinoma, visada lieka galimybė nepaisyti šiandienos gyvenimo dėsnių, reikštis individualizuotai ir autentiškai, ignoruojant tą pačią vartotojišką visuomenę, tačiau ar yra tikimybė sulaukti rezultatų, kokių tikimasi tokiu „idėjiniu“ etnokultūros deklaravimu? Mes gyvename šiandienos visuomenėje, paklūstame dabarties dėsniams, taisyklėms, matome neišvengiamą vertybių keitimąsi. Kalbant apie kultūrinius reiškinius, vieni sparčiai integruodamiesi patiria asimiliaciją, kiti atranda prasmingų variacijų tarp šiandienos realijų ir tarp skelbiamos idėjos. Liejantys įtūžį, ironiją esamai sociokultūrinei aplinkai ir jos dėsniams, dažnai lieka neįvertinti, nesuprasti ir nepripažinti (Gaižutis, 2005), o etnokultūros konfliktinė situacija su aplinka tik stiprėja.

Todėl formuojasi būtinybė adekvačiai reaguoti į pokyčius ir naujovių paskatintus iššūkius, nepamirštant, kad etnokultūra taip pat yra nuolat pulsuojanči, nuolat keičianti savo spalvas kultūra, kuri sudaro mūsų tautinio, nacionalinio identiteto esminį elementą. Lanksčiai, patraukliai, sąmoningai ir sumaniai panaudojant etnokultūros gyvosios tradicijos plėtrą dabartinės visuomenės (ypač jaunimo) tautinės savimonės ugdymui, tikėtina išvengti didelių ir nebeatitaisomų etnokultūros transformacijų.

Analizuotas etnokultūros gyvybingumo prielaidas apibendrina ir vaizdžiai iliustruoja V. Sezemano mintis: *Vien tik atsidavę esamojo gyvenimo ritmui ir pasiėmę jo ypatingą vyksmo būdą, mes įgauname tą jaučiamą, kuris mums leidžia surasti praeityje tai, kas sugrąžina iš naujo atgyti ir išsiskleisti dabarties aplinkybėse* (Sezemanas, 1934, p. 343).

II. ETNOKULTŪRA ŠIUOLAIKINIO UGDYMO PROCESĖ

2.1. Šiuolaikinė ugdymo koncepcija apie etnokultūrą

Etnokultūros perdavimas iš kartos į kartą įprastai vyksta pirminės socializacijos būdu – šeimoje – ir antrinės socializacijos būdu – per švietimo sistemą ir žiniasklaidą. Viena iš etnokultūros raiškos terpių – šeima – šiandien dėl objektyvių priežasčių baigia prarasti etninės tradicijos perdavėjos funkcijas. Taigi pagrindinė etnokultūros perdavimo ir palaikymo misija tenka švietimo institucijoms: mokykla tampa beveik vienintelė, galinti perteikti etnokultūros vertybes ir garantuoti jų išlikimą. Dėl tos priežasties platesnės analizės reikalauja švietimo politika, kurią formuoja valstybinės institucijos.

Po Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą švietimo sistema patyrė kokybinių ir kiekybinių pokyčių. Visose gyvenimo srityse ryškėjanti sparti kaita, nauji reikalavimai asmeniui, visuomenei išskėlė išties nemažai naujų reikalavimų ir juos ugdančiai švietimo sistemai. Bendroje Europos kultūros erdvėje (ūkio, darbo rinkoje) Lietuvos visuomenė vis dar mokosi gyventi, sugyventi ir, žinoma, išlikti (Čiužas, 2007). Šiandien vykstančių kaitos procesų kontekste Lietuva, tapusi Europos Sąjungos nare, formuodama naujas švietimo koncepcijos gaires, įsipareigoja remtis Europos Sąjungos švietimo plėtotės orientyrais ir deklaruojamomis kultūros vertybėmis. Šiuolaikinis požiūris į švietimą, ugdymą

išreiškiamas Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (angl. *United Nations educational, Scientifics and Cultural Organization*, UNESCO) Švietimo komisijos nuostatuose (Delors, 1996). Vienas iš keturių šiuose nuostatuose akcentuojamų švietimo bruožų yra mokymasis gyventi kartu, susipažįstant su tautų istorija, tradicijomis, dvasinėmis vertybėmis. Visos Europos Sąjungos šalys raginamos pažinti ir gerbti kitų tautų tradicijas, kultūrą, taigi kiekviena šalis įsipareigoja puoselėti ir išsaugoti savo tautos etnines tradicijas, kad būtų lygiateisė, išsiskirtų savo kultūra, būtų įdomi ir pažini kitoms pasaulio tautoms. UNESCO teigimu, švietimo tikslas nėra tik tobulinti žinias ir įgūdžius – svarbu kurti individų, grupių ir tautų santykius (Delors, 1996). Europos Sąjungos šalių politika iš esmės atitinka strateginius Lietuvos švietimo siekius išsaugoti tautinę tapatybę, ugdyti brandžią pilietinę bendruomenę, plėtoti tautos gyvybingą kultūrą (Švietimo gairės, 2002). Lietuvos Respublikos strateginėse švietimo gairėse pabrėžiama, kad globalizacijos iššūkių kontekste būtina stiprinti kūrybinį, interpretacinį švietimo, drauge ir asmens bei visuomenės santykį su Lietuvos kultūrine tradicija, stiprinant *gyvosios tradicijos* integraciją į ugdymą. Globalizacijos sąlygomis (įvertinus šių procesų privalumus ir trūkumus) švietimas turi ugdyti dinamišką „modernią lietuviybę“, šiuolaikišką tautiškumą, puoselėti pagarbą savo tautos tradicinei kultūrai, kitų tautinių kultūrų atžvilgiu (Švietimo gairės, 2002, p. 53).

Formuluojant klausimą, kodėl šiandien etnokultūra turėtų būti įvardijama kaip reikšmingas ugdymo dėmuo, reikėtų išskirti kelis veiksnius. Tarp veiksnių, inicijuojančių etnokultūros integravimo į bendrąjį ugdymo procesą būtinybę, dažniausiai įvardijami *globalizacijos procesai, socialiniai veiksniai, žiniasklaida*¹. Jau anksčiau buvo minėta (žr. 1.1 poskyrį), kad globalizacijos procesai (informacijos gausa, sparti technologijų plėtra, visuotinė integracija ir kt.) kelia iššūkius tiek šeimai, tiek mokyklai, tiek ir valstybei, versdami ieškoti būdų, kaip išlaikyti ir kūrybiškai plėtoti tautinį tapatumą. Dėl globalizacijos procesų socialinė aplinka patiria intensyvių pokyčių, kurie inicijuoja kultūros, ugdymo, visuomenės gyvenimos, tarpasmeninių santykių pokyčius – dėl to ir atsiranda šiose srityse probleminių situacijų. Bendruomeniškumo stygius, visuomeninis susvetimėjimas, mokinių konkurencija šiandien įvardijami kaip vieni iš trikdžių ugdytinių tarpusavio santykiuose, ugdytojų ir ugdytinių bendravime bei bendradarbiavime. Šio veiksnio probleminė raiška turi neabejotiną įtaką organizuojant efektyvų ugdymo procesą (Bennett, 2000). Etnokultūra šio vyksmo kontekste įvardijama kaip vienas iš teigiamų veiksnių, galinčių ugdymo proceso organizavimą mokykloje keisti gyvenimo darnos aspektu, nes būtent etnokultūra puoselėja bendruomenės tradicijas, optimistinę žmogaus būties pasaulėjautą, darnų žmogaus ir gamtos santykį (Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008).

Tarp ryškesnių socialinių veiksnių, atskleidžiančių etnokultūrinio ugdymo svarbą, yra ir griūvantys tradiciniai socializacijos institutai – šeima (ypač), religija, bažnyčia,

¹ Veiksniai išskirti remiantis LR švietimo ir mokslo ministerijos Socialinės politikos departamento pateikiama etnokultūros situacijos analize (Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008).

nykstančios vietos bendruomenės auklėjamosios funkcijos, anksčiau griežtai akcentavusios dorovės normų laikymąsi. Tradicinė šeima, kaip socializacijos institutas, šiandien įvardijama kaip išgyvenanti krizinę situaciją (Merkys, 2006): asocialios šeimos, vaikų auginimas partnerystės būdu (ne šeimoje), migracija (tėvų nebuvimas šalia savo vaikų, auklėjimo funkcijų perdavimas seneliams, kaimynams, mokyklai) ir kt. Dėl šių priežasčių šeima vis sparčiau netenka auklėjamosios įtakos. Bendruomenės auklėjamųjų funkcijų silpnėjimas pasireiškia visuomenės abejinga reakcija į aplinkoje regimą socialinę elgseną, gyvenseną ir kt.¹ Tradicinė religija, buvusi itin ryški „socialinių normų puoselėtoja ir veiksmingas socialinės elgsenos reguliatorius“, taip pat negrįžtamai praranda savo turėtą įtaką, savo pozicijas užleidžia įvairioms (ne itin aiškios moralės) sektoms (neturinčioms nieko bendro su jokia religine doktrina) (Merkys, 2006, p. 13). Dar vienas vis labiau pasireiškiantis socialinis veiksnys – tai priklausomybė nuo kompiuterijos ir „interneto sindromas“², dėl to mokiniai sumenkina ir dažnai negatyviai vertina tradiciškai svarbiausias žmogaus savybes – intelektą ir dorą (Jaunimo situacijos sociologinio tyrimo rezultatai, 2007). Virtuali erdvė jaunajai kartai pateikia daug patrauklesnių vartotojiškos kultūros raiškos formų, nereikalaujančių ypatingo pasiruošimo, suvokimo, pastangų jas įsisavinti (Lines, 2005). Deja, mokykla šioje konkurencinėje kovoje pralaimi.

Keliant klausimą apie tai, kokia yra socializacijos institucija, šiandien teikianti visuomenei, jaunimui, vertybinį pasaulio suvokimo modelį, atsakymas yra vienareikšmis – žinoma, tai yra žiniasklaida. Tenka apgailestauti, kad realus socialinis gyvenimas ir žiniasklaidos sukonstruotas gyvenimas šiandien vis labiau nebesutampa (Merkys, 2006, p. 14). Vaikai ir jaunimas, būdami gana aktyvūs žiniasklaidos vartotojai, gyvenimą ima suvokti ne tokį, koks jis yra iš tikrųjų (sunkus kasdienis darbas, atsakomybės, pareigos jausmas ir pan.), bet supaprastintą, iškreiptą dėl greitos sėkmės kulto propagavimo, schematizuotą pagal pateikiamus „sėkmingo gyvenimo“ modelius. Kadangi žiniasklaidos pozicijos formuojant šiandienos visuomenės nuostatas yra labai stiprios, jos vaidmuo neatsiejamas ir nuo etnokultūrinio ugdymo problemų bei veiksnių. Žiniasklaidoje stokojama ne tiek profesionalios, kiek patrauklios etnokultūros reiškinių analizės, galinčios garantuoti etnokultūros gyvybingumą. 2008 m. parengtame lietuvių etninės kultūros ugdymo strategijos projekte pabrėžiama, kad žiniasklaida „kiekybės ir kokybės požiūriu neatlieka tautinio savitumo, etnokultūros vertybių, pilietinės visuomenės kūrėjos vaidmens, neatskleidžia kultūros paveldo ekonominės reikšmės“ (Etninės kultūros ugdymo strategija,

¹ G. Merkio manymu, šią situaciją iliustruoja lietuvių literatūros klasiko A. Vienuolio apsakymas „Paskenduolė“, kurio tradicinė interpretacija susijusi su tamsaus ir rūstaus kaimo, laukinių papročių pavaizdavimu (žinoma, tą sunku nuneigti). Tačiau būtent šiame kūrinyje atsiskleidžia stiprus kaimo bendruomenės socialinis spaudimas laikytis dorovės ir elgesio normų (bendruomenės auklėjamosios funkcijos) (Merkys, 2006, 12–13).

² Jaunimo reikalų departamento užsakymu 2007 m. atlikto *Jaunimo situacijos sociologinio tyrimo* rezultatų duomenimis, interneta, kaip dažniausią laisvalaikio formą, įvardija net 48,7 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų (14–29 m. jaunimo apklausa, kurioje 34,3% apklaustųjų sudaro 14–18 metų moksleiviai) (Jaunimo situacijos sociologinio tyrimo rezultatai, 2007).

2008). Spartūs sociokultūrinės aplinkos pokyčiai, inicijuojantys naujų, populiariesnių kultūrinių paradigmu formavimąsi (ypač atsispindintys žiniasklaidoje), šiandien komplikuoja ne tik etnokultūros raišką, sklaidą, bet ir jaunimo nuostatų tautiškumo atžvilgiu silpnėjimą – *iškreiptą tautinių vertybių supratimą*, o tautinės kultūros paviršutiniškas puoselėjimas seklumas dažniausiai kompensuojamas beatodairiška „vesternizuotos“ kultūros priimtimi (Berenis, 2006).

Išanalizavus keletą ryškesnių veiksnių, darančių įtaką etnokultūros, kaip vieno iš ugdymo dėmenų, būtinumui bendrojo ugdymo procese, toliau tikslingai apžvelgiami etnokultūros integravimą į Lietuvos švietimą reglamentuojantys dokumentai, įstatyminė bazė, programos, standartai, gairės, rekomendacijos, projektai ir kt.

Lietuvos švietimo reformos teoriniai pagrindai remiasi tautinio tapatumo, etninės kultūros, dvasinių vertybių išsaugojimo ir stiprinimo idėjomis, kurios Europos Sąjungoje deklaruojamos kaip prioritetinės. Ypatingas vaidmuo, ugdant tautinę savimonę, skiriamas tradicinei tautos kultūrai, jos pažinimui, gebėjimui vertinti ir perimti tradicijas. Šią būtinybę numato ir Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. IV minėto įstatymo straipsnyje nurodoma, kad vienas iš etninės kultūros valstybinės globos uždavinių yra „<...> ugdyti brandžios tautinės savimonės asmenybę, integruojant etninę kultūrą į švietimo sistemą“ (Etninė kultūra, 2001, p. 5). XI šio įstatymo straipsnyje (*Etninės kultūros ugdymas*) nurodoma, kad Švietimo ir mokslo ministerija, norėdama užtikrinti etnokultūros perteikimą ir puoselėjimą formaliojo ir neformaliojo švietimo sistemoje, privalo integruoti etnokultūrą į visų tipų ir pakopų švietimo įstaigų ugdymo programas; sukurti sąlygas etnokultūros kursui bendrojo lavinimo mokyklose įvesti; skatinti įvairiapusę etnokultūros veiklą papildomojo ugdymo srityje; užtikrinti etnokultūros pedagogų, specialistų rengimą, rūpintis jų kvalifikacijos kėlimu (Etninė kultūra, 2001, p. 7). Todėl etnokultūra, kaip moksleivių bendrojo ugdymo dalis, nuo XX a. pabaigos (Lietuvos nepriklausomybės atgavimo laikotarpiu) iki dabar glaudžiai siejama su tarpdisciplininės integracijos¹ reiškiniais.

XX a. pabaigos Lietuvos *Tautinės mokyklos koncepcijoje*, akcentuojant vientiso pasaulėvaizdžio formavimo būtinybę, kultūros, ekologijos ir kultūrinės savimonės ugdymo svarbą, pagrindiniu ugdomosios medžiagos atrankos principu įvardijamas etnokultūrinis principas (svarbiausios integracijos ašys – tėviškė ir gimtoji kalba) (Tautinė mokykla, 1989). 1992 m. *Lietuvos švietimo koncepcijoje* nurodoma, kad etnokultūrinio ugdymo programa yra viena iš kelių universalių ugdymo programų, glaudžiai siejančių atskirų dalykų programas (universalios ugdymo programos atskirų programų studijoms suteikia vertybinę orientaciją) (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992). 1994 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrųjų programų projekte etninė kultūra įvardijama kaip viena iš

¹ Vienas iš pirmųjų, pagrindęs švietimo integracijos būtinybę Lietuvoje, buvo Jonas Laužikas, diferencijavimą laikęs vienu svarbiausių švietimo plėtotės veiksnių. Tradicinės kultūros ugdomąją reikšmę mokslininkas akcentavo kaip universalų ir dinamišką tradicinės kultūros pobūdį, pabrėždamas tėviškės, kaip integruojančios idėjos, reikšmę (tėviškėje įgyjami pirmieji dvasiniai ryšiai su žmonėmis, gamta ir aplinka) (Laužikas, 1993).

aštuonių integruojančių programų, joje akcentuojama objektyvi etninės kultūros reikšmė kiekvieno žmogaus ir visos tautos gyvenime (1994). *Lietuvos švietimo reformos gairėse* (1993) etninės kultūros integravimą siūloma spręsti per formalųjį ir neformalųjį ugdymą: etnokultūrinių reiškinių integravimas į mokomuosius dalykus, neformaliojo ugdymo orientavimas į etninių vertybių pažinimą ir perimamumą, naujo pedagogų požiūrio formavimas į etnokultūrą (Čepienė, 1993).

Siekiant įgyvendinti Lietuvos švietimo koncepcijoje keliamus reikalavimus etnokultūriniam ugdymui, 2000 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo planuose *Etninės kultūros pagrindai* įteisinti kaip pasirenkamasis dalykas. Švietimo ir mokslo ministerijoje buvo patvirtinta ir išleista I. Čepienės parengta *Etninės kultūros pagrindų* programa, kurioje mėginta atskleisti tautinės ir pilietinės savimonės ugdymo galimybes interpretuojant tradicinę kultūrą šiuolaikinėje mokykloje. Programoje išskiriami svarbiausi etnokultūros ugdymo tikslai: ugdyti tautinį ir pilietinį sąmoningumą, skatinti kūrybinį tradicijų tęstinumą, dorinių normų formavimąsi.

2003 m. priimtame Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme etnokultūra minima ir tarp bendrajam ugdymui keliamų strateginių tikslų: „<...> perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei <...>, garantuoti tautos kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą. <...>“ (2003 birželio 17 d. priimtas LR švietimo įstatymas). Tais pačiais metais patvirtintose Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose, pabrėžiant asmens kompetencijos ugdymo svarbą, tarp bendrųjų vertybinių nuostatų, padedančių formuoti moksleivių asmeninę kompetenciją, minimos „pagarba tautos tradicijoms, kultūros paveldui, nusiteikimas jį saugoti ir plėtoti“ (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003, p. 6). Lietuvos visuomenės pritarimą švietimo vykdomai politikai etnokultūros atžvilgiu įtvirtina 2004 m. atliktos apklausos rezultatai¹, atskleidžiantys, kad dauguma (devyni iš dešimties) apklaustų Lietuvos piliečių pageidavo, jog mokykloje būtų mokoma etnokultūrinių dalykų (lietuvių liaudies meno, papročių, tradicijų, šokių, dainų, mitologijos, simbolikos²).

Akcentuotinas 2008 m. patvirtintas *Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje strategijos projektas*³, kuriuo etnokultūrai išreiškiamas papildomas dėmesys bendrame ugdymo kontekste. Dokumente teigiama, kad „šiandien etninė kultūra reiškia asmens įsipareigojimą lietuvių tautai, reprezentuoja savo visuomenės narių pilietinį brandumą, nuostatas ir gebėjimą išlaikyti bei kurti lietuvišką kultūrinę tapatybę“ (Etninės

¹ 2004 m. Socialinių tyrimo institutas Lietuvos Vyriausybės užsakymu atliko Lietuvos gyventojų socialinės struktūros tyrimą. Vienas iš sociologinio tyrimo tikslų buvo išsiaiškinti gyventojų nuostatas etninės kultūros atžvilgiu, požiūrį ir raišką.

² Išvardyta reitinguojant: nuo labiausiai pageidautino iki mažiau (remiantis šio tyrimo skelbtais rezultatais) (Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008).

³ Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/ti/docs/projektai/ETNO%20%20strateg.%202008.pdf>> (žiūrėta 2009 05 25).

kultūros ugdymo strategija, 2008). Šiame projekte nurodomi visi šiandienos lietuvių etninės kultūros ugdymo politiką reglamentuojantys dokumentai: Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įsakymas (Žin., 1999, Nr. 82-2414), nustatantis bendrus lietuvių etnokultūros valstybinės globos pagrindus, apsaugą ir tęstinumą; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. nutarimas, kuriuo tautinės kultūros išsaugojimas globalizacijos sąlygomis paskelbtas Lietuvos mokslo politikos prioritetu (Žin., 2003, Nr. 74-3180); Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 2003, Nr. 63-2853), įpareigojantis perteikti etninės kultūros pagrindus, garantuojant krašto kultūros tęstinumą ir nuolatinį jos vertybių kūrimą; Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, Žin., 2005, Nr. 12-391) bei ilgalaikė pilietinio ir patriotinio ugdymo programa (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, Žin., 2006, Nr. 102-3939), sudaranti prielaidas etninės kultūros plėtrai (Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008). Tarp jų minimos ir Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*, kuriuose teigiama, kad pažindami ir perimdami lietuvių kultūrinį palikimą moksleiviai gebės ugdytis tautinę, kultūrinę ir pilietinę savimonę, sugebės priimti ir įvertinti pasaulio kultūros tradicijas bei pokyčių veikiamas raidas (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003).

Etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje strategija šiandien įvardijama kaip bendros valstybinės švietimo strategijos dalis, skirta nacionalinio lygmens institucijoms (apskričių administracijoms, savivaldybėms (steigėjams), mokyklų bendruomenėms, mokytojams), turinčioms suteikti pagrindą nuosekliam ir sistemingam etnokultūros ugdymui įgyvendinti bendrojo lavinimo mokyklose. Šioje strategijoje etninės kultūros ugdymo turinį siūloma nuosekliai integruoti į bendrąjį ugdymą: pradinio mokymo pakopoje integruoti su kitais dalykais, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose siūlyti kaip atskirą pasirenkamąjį mokomąjį dalyką (modulį). Lietuvos Švietimo įstaigose etnokultūra integruojama į lietuvių kalbą, pasaulio pažinimą, daile, istoriją, technologijas, muziką, choreografiją, dorinį ugdymą, fiziką. *Etninės kultūros* dalyko modulio, kaip atskiro mokomojo dalyko, valandos (17 val.) skiriamos iš mokyklos nuožiūra paskirstomų pamokų. Šiuo etninės kultūros dalyku (moduliu) siekiama formuoti asmens būtinausias kompetencijas; holistinę bendrojo ugdymo dalykų sampratą; tradicines vertybines nuostatas, siekiant sėkmingo kiekvieno moksleivio prigimtinių galių individualiame bei visuomeniniame gyvenime atsiskleidimo, orientuoti mokinius į tolesnius kultūros paveldo mokslinius tyrimus (Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008).

Analizuojant etnokultūros integraciją reglamentuojančius dokumentus Lietuvos bendrojo ugdymo plėtotės kontekste galima daryti prielaidą, kad teisiškai etnokultūrinis ugdymas pagrįstai gali būti laikomas pakankamu. Remiantis šiais dokumentais etnokultūra gali būti integruojama į bendrąjį ugdymo procesą, aukštesnėse klasėse siūloma kaip mokomasis (pasirenkamasis) dalykas, galimi įvairiausi tarpdisciplininiai ryšiai, kurių centrine ašimi būtų etnokultūra, ir t. t. Deklaruojama, kad etnokultūrinis ugdymas bendrojo

lavinimo įstaigose vykdomas pasitelkiant tautos papročius, tradicinę medžiaginę buitį, tautosaką, muziką, daile, šokius. Šių etnokultūrinių elementų pateikimas, įsisavinimas ir sklaida vykdoma per pamokas (gimtosios kalbos, istorijos, muzikos, choreografijos, dailės ir kt.), popamokinėje veikloje (audimo, siuvinėjimo, jaunųjų tautodailininkų, lietuviškų amatų, šokių būreliuose, folkloro ansambliuose, muzikinėse grupėse ir pan.), organizuojamų renginių metu (kalendorinės šventės, minėjimai, festivaliai, konkursai ir pan.) ir projektinėje veikloje (etnokultūrine tematika organizuojami tarpdisciplininiai projektai mokyklos, respublikos ir tarptautiniu mastu, etnokultūrine tematika vykdomų renginių, koncertų lankymas ir analizė ir kt.). Tačiau ar pateikiamas ugdymo turinys yra ugdytinių priimamas, tampa jų savastimi, atitinka jų realybę? Kaip švietimo politikos sprendimai įgyvendinami praktiškai – jau kitas klausimas, turintis nemažai probleminių aspektų ir reikalaujantis išsamesnių teorinių bei empirinių tyrinėjimų.

Šiandien atotrūkis tarp teorijos ir ugdymo praktikos tampa vis akivaizdesnis: praktika neretai netgi aplenkia teoriją, fiksuodama ugdymo teorijos atsilikimą nuo praktikos poreikių (Bitinas, 2005). Pažymėtina, kad etnomuzikinis ugdymas (kaip ir bendrasis ugdymas), jo optimizavimas glaudžiai siejami ne tik su valstybės švietimo politika, jam teikiama prioritetais vaikų ir jaunimo užimtumo programose, švietimo įstaigų vadovų požiūriu, mokytojų pozicija ir kompetencija (Etninės kultūros ugdymo strategija, 2008), bet ir su vis stiprėjančiais sociokultūrinės aplinkos veiksniais: sparčiai kintančiais informaciniais, technologiniais procesais, sąlygojančiais naujas vertybių formavimosi ir raiškos tendencijas; daugiakultūriškumu; kintančia kultūros žanrine įvairove ir jos raiškos laukais, ugdytinių poreikių amplitudės kaita, pažinumo motyvacija ir pan.

To pasekmė yra etnokultūra, netekusi savo natūralios, tradicinės raiškos terpės, dėl to tapusi sunkiai suvokiamu ir priimtinu reiškiniu ugdytiniams – jų vertybės formuojasi jau kitoje aplinkoje. Todėl moksleiviai, kuriems etnokultūra yra siūloma kaip pasirenkamas dalykas, realiame ugdymo procese labai retai renkasi ją kaip ugdomąją discipliną. Etnologų manymu, įvedus privalomas etninės kultūros pamokas (nuosekliai visose ugdymo grandyse), būtų galima išsamiai supažindinti moksleivius su lietuvių etnine kultūra – tikėtina, kad jie, įgiję žinių ir praktinių įgūdžių, sukurtų tinkamą terpę tautinės savimonės formavimuisi (to reikalauja šiuo metu galiojantys valstybės įstatymai, švietimo strategijos nuostatos ir programos) (Kirdienė, 2004). Tai būtų vienas iš galimų problemos sprendimo būdų, tačiau, autorės manymu, neatsižvelgiant į jau minėtus sociokultūrinės aplinkos veiksnius, etnokultūra, kaip „privalomas“ dalykas kiekvienam moksleiviui, vis dėlto būtų atmetama kaip neįdomi, nesuprantama, pasenusi disciplina. Todėl šiandien bendrojo ugdymo kontekste etnokultūrinis ugdymas, įgyjantis vis daugiau probleminių aspektų, reikalauja itin įžvalgaus *praktinio* etnokultūros pateikimo, ugdymo formų, metodų parinkimo ir derinimo su realiais ugdytinių gebėjimais suvokti ir perimti šį reiškinį, atsižvelgiant į šiandieninę aplinką ir jos kaitos procesus. Galima prielaida, kad etnokultūrinio ugdymo praktinėje plotmėje korekcijos, įvertinus šiandienos sociokultūrinę

aplinką, jos raidos, kaitos tendencijas, paskatintų ieškoti ugdytiniams tinkamų, priimtinių ir suvokiamų etnokultūros pateikimo formų, kurios padėtų šiam kultūriniam reiškiniui būti įdomesniai, patrauklesniai bei „savesniai“ šiandieninėje sparčių pokyčių, daugiakultūrinėje aplinkoje.

Etnokultūrinis ugdymas kaip ir ugdymo pedagogika apskritai XXI a. gyvenseną veikiančių procesų kontekste vis glaudžiau sietinas su socialiniais procesais (tai akcentuojama ir UNESCO rekomendacijose ugdymui¹, 2008) siekiant papildyti šiuolaikinio ugdymo strategiją sociologinėmis išvalgomis, „sociologine mintimi“ (Grigas, 2005, p. 17), kuri praplečia ugdymo proceso suvokimą, mažina atotrūkį tarp teorijos ir ugdymo praktikos.

2.2. Etnokultūrinis ugdymas ir multikultūra šiuolaikinio ugdymo procese

Etnokultūrinis² ugdymas, grindžiamas etnokultūrinių tradicijų, vertybių puoselėjimu, sklaida, tęstinumu, siekiant palankių sąlygų tautinio tapatumo, tautinės savimonės formavimuisi ir raiškai, šiuolaikinio ugdymo procese yra priverstas atlaikyti gana stiprių socialinės aplinkos bei kitų ugdymo turinių spaudimą, kad pajėgtų ugdytiniams diegti tai, kas šiandieną vis sunkiau suvokiama bei priimama.

Lietuvoje tautinio, etnokultūrinio ugdymo problemomis itin aktyviai pradėta domėtis atgimimo laikotarpiu (XX a. 9 dešimtmetyje), kuriant tautinės mokyklos tautiškumo koncepcija grindžiamo bendrojo ugdymo viziją. Pakylėtas domėjimasis tautine, tradicine kultūra (istorija, liaudies muzika, šokiu, dorovės normomis, elgesiu, tradicinėmis šventėmis ir t. t.) šiuo laikmečiu darė ryškius pokyčius visuomenės tautinėje orientacijoje. Tačiau, Lietuvai atgavus Nepriklausomybę (1990), prasidėjus intensyviems europinės integracijos procesams, globalizacijos skverbimuisi, žavėjimasis, domėjimasis tautine kultūra atslūgo.

Paskutiniaisiais metais, ryškėjant etninių tradicijų nykimo tendencijoms, kylant etnokultūrinio ugdymo problemoms, etnologų, kultūrologų, sociologų, edukologų domėjimasis šiuo klausimu vėl išaugo. Tyrinėjimus paskatino intensyvėjantys globalizacijos (integracijos, niveliacijos ir t. t.) procesai, aktualizuojamas etnokultūros, etnokultūrinio ugdymo (kaip vienos iš sąlygų, siekiant tautos identifikavimosi bei išlikimo suverenai valstybei Europos Sąjungos bei pasaulio kontekste) vaidmuo.

Analizuojant lietuvių tyrinėjimus šiuo klausimu, ryškėja tendencija, kad etnokultūrinis ugdymas, etnokultūros išlikimo strategija vis glaudžiau siejami su šiandieninės visuomenės gyvensena, poreikiais, lūkesčiais, modernizacijos procesais, sparčiais pokyčiais ir t. t. Vadinasi, ieškoma naujo – modernaus – požiūrio į etnokultūrą,

¹ Prieiga per internetą: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001806/180629r.pdf> (žiūrėta 2009-09-10).

² Disertacinio darbo kontekste sąvoka *etnokultūrinis ugdymas* ir *tautiškumo ugdymas* traktuotinos kaip lygiareikšmės, koncentruojančios ugdymo procesą, grindžiamą tautinėmis tradicijomis, vertybėmis, laiduojančiomis palankias sąlygas tautinio tapatumo formavimuisi.

ieškant sprendimų, kaip optimizuoti tautinių tradicijų tęstinumą, skatinti tautinio tapatumo ugdymą(si). Apie šiam procesui darančius įtaką veiksnius, apie būtinybę atsivėlgti į etnokultūros raišką ir šiandieninius kultūros, visuomenės bei ugdytinių interesų pokyčius kalba I. Trinkūnienė, akcentuodama ryškiai pakitusią tradicijos raiškos terpę, R. Grigas, išskeldamas lietuvių tautinio identiteto išlikimo problemas bei vizijas, I. Stonkuvienė, N. Klumbytė, ieškodamos praeities ir dabarties dermės konteksto, naujų raiškos paradigmu, A. Piličiauskas, aktyviai diskutuodamas apie kalendorinių švenčių ugdomojo turinio renovavimo aktualumą ir veiksmingą integravimą į etnokultūrinį ugdymą, bei kt. Vertinant šiandieninę etnokultūrinio ugdymo situaciją, išsamūs tyrimai atlikti: G. Kirdienės (2004): analizuojamas etnokultūrinio ugdymo situacijos konfliktiškumas bendrojo lavinimo įstaigose; I. Trinkūnienės (2002), M. Baltrėnienės ir V. Palubinskienės (2005): nagrinėjamas etnokultūros raiškos bei sklaidos specifiskumas bei problemos vidurinėje švietimo grandyje; O. Tijūnėlienės (2002): analizuojami tautinio kultūrinio tapatumo ugdymo etnine kultūra aspektai; R. Bieliauskienės (2006): vertinamas moksleivių bei studentų požiūris į etnokultūrą bei jo formavimuisi turintys įtaką veiksniai; E. Ramanauskaitės (2004), R. Petrauskaitės-Pranskūnienės (2007) tyrinėjimai, kuriuose analizuojama jaunimo subkultūrų raiška kaip kultūrinio tapatumo išraiška, tai pat daranti įtaką etnokultūriniam ugdymui(si) ir kt.

Tyrinėjant etnokultūrinio ugdymo kontekstą, jo raiškos aspektus ugdymo procese, į analizuojamo reiškinio akiratį šiandieną patenka ir multikultūrinis ugdymas, grindžiamas atviros visuomenės daugiakultūriškumo idėja. Multikultūrinis ugdymas, realiau atliepdamas globalizacijos procesų veikiamą socialinę aplinką (migracija, mišrios šeimos, tautinė, kultūrinė maišėtis, tautinių mažumų švietimas ir t. t.), šiandien įvardytinas kaip viena iš optimalių, realių ugdymo situaciją atliepančių ugdymo kryptių. Po daugelio Europos Tarybos inicijuotų tyrimų įvairiose šalyse nuo 1970 m. Europoje formuluojama tarpkultūrinio švietimo ugdymo strategija, kuri turėtų sudaryti palankias sąlygas skirtingų etninių kultūrų dialogų bei tolerancijos visuomenėje plėtojimuisi (Janonienė, Survutaitė, 2007). Panašiu laikotarpiu, XX a. viduryje, JAV įsigali multikultūrinė švietimo strategija, kuri buvo grindžiama vadinamojo tautų „maišymosi katilo“ (*melting pot*) idėja ir vystėsi remiantis nuostata – visoms tautinėms mažumoms sudaryti lygias švietimo sąlygas. Vakarų Europoje multikultūrinio ugdymo samprata traktuojama kiek kitaip: ji tapatinama su *interkultūriniu švietimu*, kuris grindžiamas „tautinių kultūrų įvairove, papildant viena kitos vertybėmis“ (Berenis, 1996, p.34). Daugiakultūris požiūris į švietimą siekia atspindėti realybę, kurioje apibrėžiama visuma procesų, kuriuose kuriami santykiai tarp kultūrų (LeRoux, teiginys pagal Žydžiūnaite, 2005). Multikultūrinis ugdymas, traktuotinas kaip orientacija neužsisklęsti savyje ir matyti tik save kaip vienintelę unikalią vertybę, iškelia ir kitą natūralią būtinybę – sąmoningai išlaikyti savigarbos ir tautinio tapatumo jausmą (pagarbos savo tautos etnokultūrinėms tradicijos puoselėjimą ir jų tęstinumą). Savos tautos ir kitų tautų kultūrų ypatybių svarbumo supratimas, suvokimas, inicijuojamas

šiandienių socialinio gyvenimo pokyčių, laikytinas kaip vienas iš ugdymo dėmenų, darančių įtaką šiuolaikinio ugdymo procesui.

Tad etnokultūrinio ugdymo pozicijų apibrėžtys šiuolaikinio ugdymo procese įgauna lyg ir dvejopą traktuotę: viena vertus, jos priverstos konkuruoti su šiuolaikiškesniu, patrauklesniu, labiau atspindinčiu šiandieninės sociokultūrinės aplinkos realybę – multikultūriniu ugdymu; tačiau, kita vertus, etninių kultūrų raiška, sklaida bei etnokultūrinėmis tradicijomis grindžiamas ugdymas kaip viena iš sąlygų, siekiant tautinių kultūrų įvairovės, yra *inicijuojamas* ir *skatinamas*. Autorės manymu, šiuolaikinio ugdymo procese šios ugdymo kryptys neturėtų būti priešinos kaip skirtingos ugdymo paradigmos, jos greičiau papildo vieną kitą: etnokultūrinis ugdymas – šiandieninės sociokultūrinės realijas atspindinčiais motyvais, multikultūrinis ugdymas – tautinių kultūrų puoselėjimo skatinimu, įvairinant, praturtinant daugiakultūrinio ugdymo kontekstą. Ieškant užsienio autorių darbų šiuo klausimu, taip pat susidurta su interpretacijas skatinančia situacija – etnokultūrinis ugdymas dažniausiai tyrinėjamas, analizuojamas multikultūriškumo kontekste. Toliau pateikiamos užsienio bei lietuvių autorių mokslinių studijų išvalgos, tyrinėjant etnokultūrinį bei multikultūrinį ugdymą, jų galimus dermės ar konfrontavimo aspektus.

Užsienio tyrinėtojai J. A. Banks (1993), D. F. Hoffman (1996), Taylor (1996), McLaunglin (1998), kalbėdami apie multikultūriškumą, jo skiriamuosius bruožus, gebėjimus toleruoti skirtingų pasaulio kultūrų matus, akcentuoja *tikrovės įvairovės suvokimo svarbą*, be kurios sunkiai įsivaizduotinas šiandieninis edukacinis procesas, kurio dalyvių (ugdytinių) tautinė, kultūrinė įvairovė organizuojamojo ugdymo proceso terpėje tendencingai didėja. C. S. Sleeter studijoje apie multikultūrinį ugdymą tai pat galima išvelgti glaudžias sąsajas su etnokultūriniu ugdymu, išvengiant supriešinimo: multikultūrinį ugdymą autorius įvardija kaip socialinę agitaciją išlaikyti, puoselėti ne tik didžiųjų tautų kultūras, tačiau ir tautinių mažumų etnokultūras, tai išvengiant net socialinių, etninių konfliktų (Sleeter, 1996; Ellsworth, 1999). Įvertinus tai, kad globalizacija šiandien fiksuojama kaip realus, turintis aktyvią raišką bei įtaką pasaulinio veiksmo reiškinys, tai ir daugiakultūriškumu grįstas edukacinis procesas traktuotinas kaip natūraliomis sąlygomis susiformavęs ir reikšmingas edukacinio proceso veiksnys (Lynch, 1989), kuris dėl liberalaus požiūrio į tautiškumą, etnokultūrą, daugiakultūriškumą neturėtų būti priešinamas etnokultūriniam ugdymui.

Lietuvos sociologai, edukologai, kultūrologai taip pat aktyviai tyrinėja multikultūriškumą bei jo raiškos aspektus visuomenėje. Išsamią mokslinę studiją šiuo klausimu atlikusi N. Saugėnienė (2000) teigia, kad multikultūriškumas šiandieninėje demokratinėje visuomenėje traktuojamas kaip vertybė, skatinanti ieškoti tinkamiausių praktinių būdų sudaryti lygias edukacines galimybes visiems visuomenės nariams (Saugėnienė, Liaudanskienė, 2003; Kasatkina, 2000), nes vis ryškiau apčiuopiamos problemos tautinės daugumos ir tautinių mažumų etnocentrizmo bei tautinės netolerancijos

apraiškose¹, keliančiose įtampą ne tik ugdymo procese, bet ir visuomenėje plačiąja prasme (Merkys, 2006). Todėl multikultūrinis ugdymas šiandieną dažniausiai analizuojamas tautinių mažumų ugdymo problematikos kontekste. Multikultūriškumo, tautinių mažumų švietimo problemos nagrinėjamos N. Kasatkinos (1999): analizuojamos rusų tautinių mažumų švietimo problemos; T. Tamošiūno (2000): analizuojamas multikultūrinis švietimas įvairiautėje mokykloje; N. Saugėnienės (2003): aptariamas tautinių mažumų švietimas žvelgiant per visuomenės multikultūriškumo prizmę; T. Leončiko (2003): tyrimais atskleidžiamos tautinių mažumų švietimo problemos.

Analizuojant mokslines studijas apie etnokultūrinio ugdymo, kurio viena iš gairių – multikultūriškumo principas, aspektus šiuolaikinio ugdymo procese, formuojasi išvada, kad šiandieną šio proceso organizavimas bei optimizavimas glaudžiai sietinas su sociokultūrinės aplinkos pokyčiais, veikiančiais visuomenės (ypač jaunosios kartos) poreikius, lūkesčius, nuostatas, vertybes. Etnokultūra ir ja grindžiamas ugdymas šiandieną sietini ne tik su tautiškumo, tautinio tapatumo formavimusi, etninių tradicijų puoselėjimu, tęstinumu, bet ir su jų atgaivinimu, adaptavimu, transformavimosi būdais modernioje visuomenėje (Nagel, 1994). Dėl to galima daryti prielaidą, kad etnokultūrinio ir multikultūrinio ugdymo dėmė šiuolaikinio ugdymo procese sąlyginai gali laiduoti tiek vieno, tiek kito ugdymo turinio sėkmingą diegimą bei raišką socialinėje aplinkoje. Kalbant apie efektyvų etnokultūrinio ugdymo organizavimą bendrojo ugdymo procese, ypač akcentuotinas etnokultūrinio turinio aktualizavimas, t. y. sušiuolaikinimas, galintis daryti įtaką ne tik sėkmingam turinio įsisavinimui, bet ir turėti auklėjamąjį poveikį ugdytinio asmenybei (A. Piličiauskas²).

Toliau darbe analizuojama etnomuzikos, kaip etnokultūros sudedamosios dalies, samprata bei kontekstas bendrojo muzikinio ugdymo procese, pateikiamos probleminės etnomuzikos pažinimo, ugdymo proceso organizavimo įžvalgos bei galimi jų sprendimui būdai.

2.3. Etnomuzikos, kaip etnokultūros sudedamosios dalies, samprata bendrojo muzikinio ugdymo procese

Etnomuzika, etnokultūroje atstovaujanti gyvajai tradicijai, Lietuvos bendrojo muzikinio ugdymo procese taip pat įvardijama kaip svarbus ugdymo dėmuo, turtingas gyvastingomis tradicinės kultūros raiškos bei sklaidos galimybėmis. Etnomuzikos integracija į bendrąjį muzikinį ugdymą istoriškai subrandintas reiškiny, kurio pirmąsias aiškias apraiškas galima fiksuoti nuo XX a. pradžios. Etnomuzikologas E. Velička savo

¹ Tyrimo metu (Vilniaus rajono atvejais) buvo sistemingai aptinkami faktai, liudijantys, kad demokratinė švietimo plėtra, demokratinio pilietiškumo ugdymui Vilniaus rajone kliudo etnocentrizmas ir tautinės netolerancijos apraiškos, pasireiškiančios latentine ar netgi atvira forma. Tyrimo duomenys rodo, kad Vilniaus rajone kitoms (ne lenkų) tautinėms mažumoms iškyla asimiliacijos rizika, susikurianti prielaidos sąlyginei diskriminacijai (Merkys, 2006).

² Prieiga per internetą: <http://www.piliciauskas.info/straipsniai/Publikuoti/svenciu_prasme.pdf> (žiūrėta 2009 09 29).

disertaciniame veikle analizuodamas etninės muzikos įtaką žymiausioms pasaulinėms muzikinio ugdymo sistemoms, kelia prielaidą, kad Europos tautų ir kitų kultūrų etnomuzikos tyrinėjimai (XIX a.–XX a. sankirtoje) buvo kaip vienas iš svarbesnių veiksnių, dariusių įtaką XX a. pradžios muzikinės pedagogikos raidai. Išreikštas susidomėjimas Europos tautų archajine bei tradicine primityvesnių kultūrų (Okeanijos, Australijos, Afrikos) muzika atspindėjo to meto kultūros ir meno raidos linkmes (Velička, 2005).

XX a. susiformavo net keletas ryškių pasaulinių muzikinio ugdymo sistemų, kurios daugiau ar mažiau buvo grindžiamos etninės muzikos tradicijų įtaka. Viena iš jų – C. Orff¹ muzikinio ugdymo sistema, kuri glaudžiai siejasi su etnomuzikinių idėjų sklaida. C. Orff muzikinio ugdymo koncepcijos pamatas – „elementarumo ideologija“ (skatinti vaikų kūrybiškumą pasitelkus elementarius, kiekvienam vaikui prieinamus ir lengvai suvokiamus kūrybos modelius). Čia remiamasi elementariomis, istoriškai susiklosčiusiomis, tradicinei etnomuzikai būdingomis, lengvai suvokiamomis ir įsisavinamomis formomis (Velička, 2005, p. 14–16).

Z. Kodaly² sukurtoje muzikinio ugdymo sistemoje etnomuzikos įtaka atsiskleidžia dar ryškesniu rakursu. Viena iš pagrindinių pedagogo muzikinio ugdymo koncepcijos metodologinių nuostatų yra ta, kad muzikinio ugdymo turinį turi sudaryti nacionalinė etninė muzika (didaktiniam repertuarui praturtinti išleista daugybė nuosekliai ir metodiškai parengtų liaudies dainų ir pratimų rinkinių, skirtų dainuoti, solfedžiuoti, skaityti natų raštą). Etnomuzikinių idėjų sklaidos įžvalgų randama ir kitose XX a. pedagogų sukurtose muzikinio ugdymo sistemose: šveicarų muzikos pedagogo E. J. Dalcrose muzikinio ugdymo sistemoje; rusų kompozitoriaus, pianisto ir pedagogo D. Kabalevski muzikinio auklėjimo sistemoje; japonų smuiko pedagogo S. Suzuki metodikoje; amerikiečių edukologo, muzikos psichologo E. E. Gordon muzikinių gabumų tyrinėjimuose ir jo sukurtoje muzikos mokymosi teorijoje.

Lietuvos muzikos pedagogika, kuri pradėjo formuotis 1918 m. po Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo, nuo pat atsiradimo taip pat rėmėsi etnomuzikinėmis idėjomis. XX a. pradžioje paskelbtose pirmosiose muzikinio ugdymo programose (autorius J. Žilevičius), išleistuose vadovėliuose (autoriai J. Švedas ir J. Banaitis) skiriama dėmesio lietuvių liaudies muzikinei kūrybai (supažindinama su lietuvių liaudies dainomis, senaisiais lietuvių instrumentais, archajiškaisiais žanrais, lietuvių liaudies dainų rinkėjais,

¹ C. Orffas – vokiečių kompozitorius, muzikos pedagogas, kurio požiūris į muzikinį ugdymą – holistinis (nukreiptas į visybišką vaiko ugdymą), empirinis (grįstas praktine patirtimi), orientuotas į procesą (ne į galutinį rezultatą). Šios pedagoginės nuostatos atsispindi C. Orffo „Mokykloje“ (*Schulwerk*), penkių tomų rinkinyje, skirtame vaikų muzikavimui ir improvizacijai (Velička, 2005).

² Z. Kodaly – vengrų kompozitorius, etnomuzikologas, edukologas, vienas iš vengrų muzikos, paremtos autentišku vengrų folkloru, kūrėjas. Z. Kodaly sistemoje balsas laikomas universaliausiu ir kiekvienam žmogui artimiausiu instrumentu, o dainavimas – tinkamiausia priemone muzikinei individo klausai lavinti (prieiga per internetą: <http://www.public.asu.edu/~jwang2/portfolio/methods/kodaly/kodaly.html>. (žiūrėta 2009 06 30).

tyrinėtojų ir t. t.). Pokario laikotarpiu išleistuose vadovėliuose, kurių autoriai V. Arnastauskas ir A. Budriūnas, taip pat gausu etnomuzikinės sklaidos (muzikos teorija, dainavimas, muzikavimas glaudžiai siejami su lietuvių liaudies muzika). XX a. antroje pusėje pradinių klasių muzikinio ugdymo sistemos bei metodikos formavimuisi didelę įtaką turėjo V. Krakauskaitės ir A. Jozėno išleistas muzikos pamokoms skirtų vadovėlių komplektas. Knygų autoriai pirmąkart jau sistemingai (ne fragmentiškai, kaip buvo iki tol) remiasi lietuvių liaudies dainomis, kryptingai pasinaudoja lietuvių liaudies dainų melikos ir ritmikos galimybėmis (Velička, 2005).

Nuo XX a. 8 dešimtmečio formuojant bei tobulinant muzikinio ugdymo sistemą aktyviai dalyvauja A. Piličiauskas, savo monografijose kaip atspirties tašką taip pat naudojantis etnomuziką. Kalbant apie V-X klasių moksleivių muzikinį ugdymą, pirmasis, sukūręs nuoseklią kompleksinio muzikinio ugdymo sistemą, yra E. Balčytis. Šioje metodikoje atsispindi ryškiausi E. J. Dalcrose, Z. Kodaly, C. Orff ir D. Kabalevskio sistemų bruožai (tiesa, jų turinys supaprastinamas bei palengvinamas). E. Balčytis muzikines veiklas susieja į rišlų ir sistemingą muzikinio ugdymo procesą (Velička, 2005). Tarp akcentuojamų šios ugdymo sistemos principų (kompleksiškumo, nuoseklumo ir sistemingumo, koncentriškumo, ugdymo kryptingumo ir meniškumo, kūrybiškumo, atlikimo ir klausymosi vienovės) autorius ypač pabrėžia etninių muzikinio ugdymo ištakų principą, įvardydamas jį vienu iš reikšmingiausių (Balčytis, 1995). Lietuvių liaudies muzikos pagrindu formuojamas intonacinis žodynas, solfedžio mokymas, daugiabalsis dainavimas, ansamblinio muzikavimo įgūdžiai, muzikos klausymas ir t. t.. E. Balčyčio sukurta muzikinio ugdymo sistema (1975 m.) Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose ganėtina sėkmingai gyvuoja ir šiandien. Analizuojant šią muzikinio ugdymo sistemą, sėkmingo diegimo garantais įvardijamas sistemiškumo bruožas (nuosekli ir sąryšinga) bei metodinių priemonių kompleksas (vadovėliai, metodinės knygos mokytojams, vaizdinė medžiaga, garso įrašų komplektai, pratybų sąsiuviniai) (Velička, 2005). Kadangi iki šiol nėra pasiūlyta jokia kita alternatyvi ugdymo sistema, kuri apimtų visas ugdymo pakopas, didžioji dalis muzikos pedagogų, dirbančių pagrindinio ir vidurinio ugdymo grandyje, remiasi pagrindiniais E. Balčyčio muzikinio ugdymo metodikos principais, mokymo procese naudojami jo parengti vadovėliai, skirti muzikos pamokoms V–X klasėse¹. Vieni mokytojai dirba nuosekliai pagal vadovėlių siūlomą turinį, kiti atsirenka tinkamiausius ugdymo programai elementus, tretį – vadovėliuose pateiktą medžiagą integruoja su kitomis siūlomomis muzikinio ugdymo metodikomis.

Kaip viena iš alternatyvų E. Balčyčio muzikinio ugdymo (V–XII klasėse) sistemai, yra A. Dikčiaus rengiamas muzikos vadovėlių ir garso įrašų antologijų komplektas *Mano*

¹ 2000–2002 m. vadovėliai, su pataisymais ir papildymais, išleisti naujai.

*muzika*¹ (bendraautorai D. Vyčnienė, J. Vaišvilienė, E. Velička). Šių vadovėlių turinio dalį sudaro lietuvių bei pasaulio etninė muzika.

Apibendrinat šią etnomuzikos raiškos muzikinio ugdymo sistemose ir metodikoje retrospektyvą, galima daryti išvadą, kad tiek pasaulinis, tiek lietuvių muzikinis ugdymas gana glaudžiai buvo ir yra siejamas su etnomuzikos sklaida. Lietuvos Respublikos švietimo sistemoje etnomuzikos integravimas į bendrąjį muzikinį ugdymą reglamentuojamas šiuose dokumentuose: *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* (2003); *Muzikos dalyko pagrindiniam ugdymui metodinės rekomendacijos* (2008); *Pradinio ir bendrojo ugdymo bendrosios programos* (2008); *Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje strategija* (2008). Remiantis šiais dokumentais, lietuvių etnomuziką siūloma taikyti šiose bendrojo muzikinio ugdymo, muzikinės veiklos srityse²: muzikinės raiškos (*grojimas* – folkloro repertuaro atlikimas lietuvių liaudies instrumentais; *dainavimas* – chorinio arba ansamblinio dainavimo lavinimas atliekant lietuvių liaudies dainas); muzikos klausymosi; muzikinės kultūros pažinimo ir raiškos socialinėje aplinkoje (įvairūs projektai, konferencijos, paskaitos, straipsniai bei referatai etnomuzikos tema). Gausiausiai etnomuzikinio ugdymo galima rasti pradinio mokymo grandyje, kur lietuvių liaudies dainos, žaidimai, rateliai integruojami ne tik į muzikinį, bet ir į bendrąjį vaikų ugdymą tiek pamokinėje, tiek popamokinėje veikloje.

Teoriškai etnomuzikai (kaip ir etnokultūrai) tiek ugdymo sistemose, tiek valstybės deklaruojamose programose, standartuose suteikiama pakankamai erdvės integruotis į bendrąjį muzikinio ugdymo procesą. Tačiau sociokultūrinė XXI a. aplinka, veikiamą globalizacijos procesų, iš teorinės plotmės (programų, metodikų, vadovėlių ir t. t.) etnomuzikai sudaro vis nepalankesnes sąlygas pasiekti praktinę erdvę (etnomuzikinių idėjų įgyvendinimas pamokose, popamokinėje veikloje). Tiriamųjų darbų apie etnokultūrinio ugdymo situaciją Lietuvoje daugiausiai randama pradinio mokymo pakopoje. Taip iš dalies yra dėl respublikoje susiklosčiusios situacijos po Nepriklausomybės atgavimo, kai sociologinių tyrimų rezultatai pradėjo akivaizdžiai rodyti blogėjančią etnokultūros padėtį bendrojo lavinimo mokyklose, gilėjančias etnokultūrinio bei etnomuzikinio ugdymo spragas. Ieškant būdų etnokultūrinio ugdymo tęstinumui užtikrinti, ypatingas mokslininkų dėmesys buvo nukreiptas į ikimokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų etnokultūrinį ugdymą (problemos sprendimą siejant su ta amžiaus grupe, kurioje formuojasi pirmieji įgūdžiai, poreikiai tradicinės kultūros pažinimui, tolesniam jos įsisavinimui bei puoselėjimui). Pažymėtinas A. Katinienės, akcentuojančios etnomuzikinių vertybių diegimo ikimokykliniame ir pradiniam amžiuje svarbą tolesniam asmenybės tapsmui, teorinis bei praktinis indėlis šioje srityje (Katinienė, 2003). Etnokultūrinio ugdymo klausimai pradinėje mokymo grandyje analizuojami ir kitų autorių darbuose: E. Šiuipytės (2007)

¹ Šiuo metu jau išleisti V ir VI klasėms skirti vadovėliai, tačiau kol kas jie nesudaro išbaigtos sistemos, todėl bendrojo lavinimo mokyklų muzikos pamokose dažniausiai naudojami kaip papildomos, laisvai pasirenkamos mokymo priemonės.

² Muzikinės veiklos sritys išskirtos remiantis *Muzikos dalyko pagrindiniam ugdymui metodinėmis rekomendacijomis* (2008) bei *Pradinio ir bendrojo ugdymo bendrosiomis programomis* (2008).

disertaciniame tyrime, kuriame vaikų etninių vertybių sėkmingo ugdymo galimybės siejamos su lietuvių liaudies dainomis; A. Prokurotienės (2000) mokslinėje studijoje, kurioje su liaudies menu siejamas netgi pradinių klasių mokinių kūrybingumo ugdymas; E. Veličkos (2005) disertacijoje, kurioje kalbama apie sėkmingą etnomuzikinį ugdymą pasitelkiant ne tik lietuvių, bet ir kitų pasaulio tautų etnomuziką (daugiakultūriškumą); N. Grabauskienės (2000) darbe, kuriame kalbama apie efektyvų tautosakos integravimą ugdant tautiškumą, etnokultūrinės vertybes pradinių klasių moksleiviams; M. Jonilienės (2004) darbe, kuriame akcentuojama neabejotina tėvų ir pedagogų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu įtaka vaiko doriniam ugdymui. Svarbūs yra ir kitų autorių moksliniai tyrinėjimai. Pažymėtina tai, kad minėti tyrinėjimai konstatuoja sėkmingas etnokultūros, etnomuzikos integravimosi galimybes šios pakopos ugdymo procese: pasitelkus efektyvius darbo metodus, pateikimo formas, pedagogo asmenines kompetencijas įtaigaus etnomuzikinio proceso organizavimui, vaikai mieliai priima etnokultūrinės tradicijas, jas praktikuoja, suvokia. Viso to rezultatas – teigiamos nuostatos etnomuzikos atžvilgiu formavimasis. Todėl, autorės manymu, remiantis pedagoginiais pastebėjimais bei aukščiau pateiktų mokslinių tyrimų rezultatais, šioje mokymo pakopoje etnokultūrinis ugdymas traktuotinas kaip mažiausiai problemiškas. Šią situaciją iš dalies iliustruoja 2001-2003 m. atliktų tyrimų su respublikos muzikos mokytojais rezultatai: pradinių klasių mokytojai labai atsakingai (100%) vertina būtinybę per muzikos pamokas ugdyti mokinių tautiškumo dvasią (tikėtina, kad tam yra palanki ugdymo terpė), kai tuo tarpu net penktadalis (20%) pagrindinių ir vidurinių klasių muzikos mokytojų šiam procesui išreiškia rimtas abejones (Vitkauskas, 2007), kurias, tikėtina, inicijuoja nepalankios etnokultūrinio ugdymo sąlygos – ugdytinių ir ugdymo turinio konfrontacija. Rezultatai patvirtina, kad aukštesnėje ugdymo pakopoje yra kur kas daugiau etnomuzikinio ugdymo spragų nei žemutinėje.

Apie dabartinę etnomuzikinio ugdymo situaciją aukštesnėse klasėse tyrinėjimų rasta nedaug. Etnokultūros, etnomuzikos raiškos, sklaidos situacija bei problemos pagrindinėje ir vidurinėje švietimo grandyje plačiau analizuojamos E. Balčyčio (2004), E. Krukauskienės ir I. Trinkūnienės (2002), R. Vitkausko (2007), V. Palubinskienės (2008), I. Čepienės (2001), M. Baltrenienės ir V. Palubinskienės (2005) bei kt. teorinėse studijose bei empiriniuose tyrimuose. Tačiau dažniausiai apie tai kalbama fragmentiškai, tyrinėjant bendrojo muzikinio ugdymo (Girdzijauskas, 2008; Balčytis, 2005; Piličiauskas, 1998; Rauduvaitė, 2007; Žalys, 2000), tautinio tapatumo (Ronytė, 2006; Antinienė, 2005), ugdymo(si) situaciją, problemas, perspektyvas; ugdytinių (paauglių) vertybinės orientacijos, dvasingumą (Ivanauskaitė, 2001; Martišauskienė, 2003) šioje ugdymo pakopoje ir kt. Todėl esamų tyrinėjimų kontekste etnokultūrinis, etnomuzikinis ugdymas ir jo situacija respublikos bendrojo lavinimo mokyklų vidurinio ugdymo grandyje (aukštesnėse klasėse), autorės manymu, įvardytinas kaip mažai analizuotas, stokojantis empirinių tyrinėjimų. Labiausiai pasigendama etnomuzikinio ugdymo problemų tyrimų analizės bei siūlomų sprendimo būdų, kurie realiai atspindėtų šiandienos sociokultūrinės aplinkos sparčius pokyčius bei neginčytiną jų poveikį ugdytiniams. Kaip šiandieninę

muzikinio ugdymo situaciją savo tyrinėjimuose atliepiantys autoriai paminėtini: V. Žalys, A. Rauduvaitė, A. Piličiauskas, R. Vitkauskas bei kt.

Ieškant užsienio autorių darbų apie etnomuzikinį ugdymą ir jo problemas šiandienos bendrojo lavinimo mokyklose (ypač viduriniojo ugdymo grandyje) susidurta su kitais keblumais. Užsienio autorių darbuose apie etninės muzikos integravimą į bendrąjį muzikinį ugdymą dažniausiai kalbama multikultūrinio ugdymo kontekste: šis klausimas analizuojamas daugiakultūriškumo (daugumos (*multi*), o ne pavienių etninių kultūrų integravimo į muzikinio ugdymo procesą principu. W. Anderson ir P. Campbell teigimu, šiandieninėmis sociokultūrinės aplinkos sąlygomis, muzikinio ugdymo organizavimas turėtų būti glaudžiai susijęs su multikultūrinėmis perspektyvomis. Pasak minėtų autorių, muzikinis ugdymas mokykloje turėtų būti plačiau apibrėžtas, kad savyje talpintų etninę įvairovę, kuri mokymo įstaigose tendencingai didėja (Anderson, Campbell, 1996). T. M. Volk teigimu, šiandienos tarptautiniai ryšiai muzikoje grindžiami multietnine muzika, todėl ir muzikinis ugdymas neturėtų likti nuošalyje realios kultūrinės pulsacijos (Volk, 1998): ieškant muzikinio ugdymo turinio *kūrybiškumo, patrauklumo, šiuolaikiškumo* bei siekiant jo dermės su ugdytiniais¹, kartais tikslingos ir kai kurios ugdymo turinio bei formų transformacijos (Rogersen, 2003). D. K. Lines specialiaame muzikos filosofijos ir teorijos leidinyje apie muzikinį ugdymą naujajame tūkstantmetyje pabrėžia ypač stiprų socialinės aplinkos, *socialinio veiksnio* poveikį tiek muzikiniam, tiek etnomuzikiniam ugdymui: naujos technologijos, vi-suomenės vertelgiškumas, daugialypių komunikacijų galimybės, atskleidžiančios virtualiąją erdvę su įvairiausiais muzikos pavyzdžiais, programine įranga ir t. t. (Lines, 2005). Šių procesų kontekste analizuotini ne tik ugdymo planai, programos, standartai, tačiau kreipiamas dėmesys ir į sociokultūrinius veiksnius, kurie šiandien turi stiprų poveikį ne tik ugdytinių muzikos suvokimo galimybėms, bet ir muzikiniam bei etnomuzikiniam ugdymui.

Apibendrinat analizuotų užsienio autorių (W. Anderson, P. Campbell, T.M. Volk, E.R. Rogersen) diskusijas apie etnokultūrinio ir multikultūrinio ugdymo vietą šiuolaikinio muzikinio ugdymo procese, galima teigti, kad minėti autoriai akcentuoja tai, jog *muzikinis ugdymas pirmiausiai turėtų remtis etnokultūriniu pažinimu* (ikimokyklinio, pradinio, iš dalies pagrindinio ugdymo pakopose), o *tik vėliau pereiti prie multikultūrinio pažinimo* (viduriniojo ugdymo grandyje).

Analizuojamų šiandieninės sociokultūrinės aplinkos bei globalizacijos veiksmų kontekste etnomuzikos pažinimo procesas vidurinio ugdymo grandyje suponuoja problemines etnomuzikinio ugdymo išvalgas, kurios pateikiamos bei analizuojamos kitame skirsnyje.

2.3.1. Etnomuzikinio ugdymo problemos

¹ Pastebėjimas! Muzikos mokyklos, dirbdamos pagal programoje numatytus reikalavimus, standartus, ruošia profesionalius muzikos atlikėjus, iš kurių daugelis taip ir nepapuola į didžiąją sceną. Tuo tarpu niekada jos nelankę, šiandien sėkmingai tampa didžiosios scenos „žvaigždėmis“ (Line, 2005).

Etnomuzika, kaip ir etnokultūra apskritai, šiandien jau retai perduodama tiesiogiai, iš kartos į kartą – gyvoji perdavimo tradicija yra jau nutrūkusi ar bebaigianti nutrūkti. Šeima, netekdama etnomuzikos perdavėjos funkcijos, etnomuzikinį ugdymą perkelia į mokyklą, kur šis procesas tampa sunkesnis ir problemiškesnis, nes etnomuzikinis ugdymas netenka natūralios terpės, kurioje vykdavo natūraliai ir savaimingai. Tačiau, net modeliuojant idealią situaciją, kai šeimoje yra nors minimalus vertybių perdavimas, reikia nepamiršti, kad mokykloje moksleiviai susiduria su daugybe naujų turinių ir iš šeimos atnešti modeliai tarnauja kaip schemos pateikiamai tikrovei internalizuoti (Trinkūnienė, 2007). Todėl ir atsakymų į klausimą, ar mokykla gali tapti pozityvia etnomuziką interpretuojančia bendruomene, interpretacijos šiandien yra netikslingos ir bereikšmės. Sparti sociokultūrinės aplinkos kaita be išlygų diktuoja savas sąlygas, todėl esamoje situacijoje tik galima pasidžiaugti, kad mokykla dar turi galimybę¹ pasirinkusi efektyvią strategiją etnomuzikinio ugdymo procesą integruoti į vykdomą bendrojo ugdymo veiklą.

Mokykla – puikus lakmusas analizuojant moksleivių santykį su etnomuzika (kaip ir su daugeliu kitų reiškinių). Šis santykis šiandien įvardytinas kaip ganėtinai konfliktinis. Moksleiviai, gyvenantys sparčiai tobulėjančių technologijų ir sociokultūrinių permainų erdvėje, ankstesniųjų kartų patirties jau nebelaiko absoliučia vertybe, nes juos supanti kintanti aplinka sąlygoja naujų vertybių, poreikių formavimąsi. Dėl to natūralu, kad pasitaiko ugdymo turinio ir ugdytinių poreikių neatitikimo atvejų: tai, kas ugdymo programose deklaruojama kaip vertybė, ugdytinius supančioje aplinkoje gali būti traktuojama kaip nereikšmingas, atgyvenęs reiškinys. Etnomuzika, etnomuzikinis ugdymas taip pat ne išimtis – jis šiandien išgyvena gana problemišką periodą, nes moksleivių nenoras *pažinti, perimti* bei *puoselėti* šį žanrą yra gana dažnas; ryškėja neigiamos nuostatos etnomuzikos atžvilgiu stiprėjimo tendencija; silpnėja etnomuzikos poreikis; gilėja pedagogų, ugdymo procese pateikiančių etnomuziką kaip vertybę, ir ugdytinių, nebesuvokiančių jos vertės, nesusikalbėjimas ir t. t.

Šios problemos sudaro vieną iš bendrųjų šiuolaikinio ugdymo problematikos aspektų, tarp kurių minima ir *moralinė jaunų žmonių problema* bei *pedagogų vaidmens nepakankamas vertinimas* (Aramavičiūtė, Martišauskienė, 2006). Prasidėjusi moralinių vertybių devalvacija iškreipia požiūrį į tokius egzistencinius visuomenės segmentus kaip šeima, Tėvynė, kalba, tikėjimas. Edukacinio proceso kaitos tyrinėtojai P. Dalin, H.G. Rolff, B. Kleekamp, tyrinėjantys mokyklos kultūros kaitos procesus ir jų pasekmes, teigia, kad „pop žvaigždės“ moksleiviams šiandien tampa „vyriausiais kunigais ir pranašais“, kurie ir apibrėžia vertybių „kokybę“, nes šiandieniniame vakarų pasaulyje jaunuoliai prie televizorių leidžia daugiau laiko negu mokykloje (Dalin, 1999). Kalbant apie pedagogą,

¹ 2004 m. tyrimų rezultatai rodo, kad net 57,8% apklaustųjų VI-XII klasių Lietuvos mokinių mokyklą (muzikos mokytoją) nurodo kaip pagrindinį etnomuzikos žinių gavimo šaltinį (3,2% – tėvus, 2,7% – draugus, 3,2% – muzikos kolektyvą, 3,7% – internetą, 10,7% – kita ir 18,7% – televiziją ir radiją) (Baltrėnienė, Palubinskienė, 2005).

pastebėtina, kad keičiantis ugdymo paradigmai jo vaidmuo nesumažėjo, o priešingai – įgavo dar didesnių įpareigojimų, išpareigojimų. Aplinka, kurioje auga mūsų ugdytiniai, nešykšti smurto, naudos įvaizdžių, amoralumo, o pedagogui tenka vadovauti ugdytinių vystymosi procesui, kai šioje srityje teorijos ir praktikos įdirbis negilus, kartais netgi sąlyginai nebespėjantis reaguoti į sociokultūrinės aplinkos keliamus pokyčius.

Analizuojant etnomuzikinio ugdymo problemas bei ieškant optimalių jų sprendimo būdų, turbūt tikslinga būtų pradėti ne nuo kiekybinės etnomuzikos apraiškų muzikinio ugdymo programose, standartuose, planuose analizės, o nuo paties svarbiausio, autorės manymu, kokybinio veiksnio – *etnomuzikos atmetimo faktoriaus* (nenoro pažinti, suvokti, puoselėti ir t. t.) *švelninimo*. Siekiant įgyvendinti etnomuzikiniam ugdymui keliamus tikslus ir uždavinius, būtina paruošti palankią terpę, kurioje ugdymo turinys taptų efektyvus, t. y. tai, kas siūloma ugdymo procese, nebūtų atmetama net nepradėjus pažinimo proceso.

Deja, šiandien turime konstatuoti, kad terpė, kurioje vyksta etnomuzikinis ugdymas, nėra jam palanki. Remiantis praktiniais stebėjimais, sociologiniais tyrimais (kalbama apie laikotarpį nuo 1990 m.) konstatuotina, kad Lietuvoje etnomuzika išgyvena akivaizdų vertybinį nuosmukį moksleivių pasaulėžiūros bei vertybinių orientacijų skalėje. 2002 metais atlikto Lietuvos bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų ir gimnazijų abiturientų bei mokytojų santykio su etnokultūra tyrimo rezultatų išvadose teigiama (cit. iš tyrimo rezultatų ataskaitos): „...kad bendros jaunimo nuostatos etnokultūros atžvilgiu per pastarąjį dešimtmetį patyrė smarkių pokyčių. Moksleivių požiūris į etnokultūrą per dešimt nepriklausomybės metų suprastėjo, ženkliai sumažėjo moksleivių, besidominčių savo šalies istorija, praeitimi, kitais etnokultūrą palaikančiais ir maitinančiais aspektais...“ (Krukauskienė, Trinkūnienė, 2002, p. 7). Šio tyrimo rezultatai parodė, kad skiriasi moksleivių, baigiančių mokyklas su etnokultūros pakraipa ir bendrojo lavinimo mokyklas, nuostatos, orientacijos bei gyvenimo planai. Gilesnis susipažinimas su etnomuzika, jos vertybių perėmimas ir internalizacija pozityviai veikia jaunimo nuostatas savo šalies, kultūros ir tautinių vertybių atžvilgiu. Šio sociologinio tyrimo duomenys paneigia nuomonę, kad šiuolaikinio jauno žmogaus etnokultūra, etnomuzika visiškai nedomina. Nedomina tiek, kiek atsisakoma pastangų sudominti: ką suformuoja – tuo gali ir disponuoti, nes praktinėje veikloje gaunama tai, kas formuojama, o ne kas deklaruojama.

Reikia pastebėti, kad tautinio atgimimo laikotarpiu susidomėjimas etnomuzikiniu ugdymu augo, o paskutiniaisiais metais įsigalintis įvairių ekonominių, socialinių ir kultūrinių, politinių procesų nulemtas tautinės savimonės nuosmukis beveik sustabdė naujų jėgų įsiliejimą į šią ugdomąją veiklą. Deja, dažnokai net patys pedagogai etnomuziką sutapatina su praeitimi, senove, nesugebėdami susieti ją su šiandieniniais kultūros pokyčiais¹ (Kirdienė, 2003). Remiantis 2001–2003 m. atliktų tyrimų su respublikos

¹ Remiamasi 2002 m. G. Kirdienės atliktos etninės kultūros profilio pedagogų, Lietuvoje vedančių etninės kultūros pamokas ir papildomojo ugdymo užsiėmimus, anketinės apklausos tyrimo rezultatų išvadomis.

bendrojo lavinimo mokyklų muzikos mokytojais duomenimis, teigtina, kad net penktadalis respublikos muzikos mokytojų nėra tvirtai įsitikinę, jog muzikos pamokų metų tikrai verta orientuotis į tautiškumo, pilietiškumo ugdymą (Vitkauskas, 2007).

Analizuojant 1991–2004 m. Lietuvoje atliktų tyrimų su moksleiviais rezultatus, pastebimas negatyvios jaunimo nuostatos etnokultūros atžvilgiu stiprėjimas¹. Teigiamas moksleivių požiūris etnokultūros atžvilgiu ir vėl patiria nuosmukį. 2003–2005m. atlikti tyrimai² rodo, kad tautinio identiteto ugdymas, kaip ir muzikinis ugdymas, respublikoje yra kritinės būklės (95,24% tyrime dalyvavusių jaunuolių savo ateitį planuoja už Tėvynės ribų; beveik ketvirtadalis – 23,84% užsienyje planuoja visą savo aktyvų gyvenimo laikotarpį) (Vitkauskas, 2007). Probleminę situaciją liudija ir ryškiai sumažėjęs moksleivių, besidominčių savo šalies etnomuzika, tradicijomis, istorija ir t. t., skaičius. Atliktų tyrimų duomenys rodo, kad daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių moksleivių išreiškia neigiamą nuostatą etnomuzikos atžvilgiu (70,3% – etnomuzika *nepatinka*), o tarp įvardijamų priežasčių, kodėl moksleiviai nenori dainuoti lietuvių liaudies dainų, nurodomos: 35% – patinka *pop muzika*; 35% – tai *atgyvena*, 16% – *negražios* ir 14% – patinka *klasikinė muzika* (Baltrėnienė, Palubinskienė, 2005). Tai procentai, kurie išties verčia susimąstyti bei ieškoti naujesnių, patrauklesnių etnomuzikos pateikimo formų organizuojant etnomuzikinį ugdymą. Juolab, kad 2002 metais atlikti tyrimai parodė, kad moksleiviai, vertindami folkloro grupes ir atlikėjus, kaip jiems priimtinausius dažniau nurodo būtent tuos, kurie folklorą perteikia šiuolaikiškesnėmis folkloro raiškos priemonėmis³ (Trinkūnienė, 2002, p. 41). Tai reiškia, kad buvę nesuderinami dalykai – modernumas ir tradicinė kultūra – kuotoliau, tuo labiau darosi priklausomi vienas nuo kito (kompozitoriai, siekdami išskirtinumo, novatoriškesnių formų, savo kūryboje mielai naudoja autentišką liaudies muziką; modernizuotos folkloro interpretacijos Lietuvos muzikos rinkoje įgyja vis didesnę paklausą nei tradicinis muzikinis folkloras ir t. t.). Ryškėjanti Lietuvos moksleivių neigiamų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu tendencija patvirtina realiai egzistuojančią konfliktinę situaciją tarp etnomuzikos ir mokinių, tarp teorijos ir praktikos. Ši konfliktinė situacija skatina analizuoti (*Kodėl mokiniai atmeta? Kodėl nenori suvokti? Kodėl vykstantis pažinimo procesas sunkiai pasiekia rezultatus, kurių tikisi ugdytojai?* ir t. t.) ir ieškoti sprendimo būdų.

Neigiama moksleivių nuostata etnomuzikos atžvilgiu sąlyginai paaiškinama tuo, jog dauguma etnokultūros sudedamųjų komponentų – papročių, apeigų, dainų, patarlių,

¹ Remiamasi M. Baltrėnienės ir V. Palubinskienės 2004 m. atliktu empiriniu Respublikos muzikos mokytojų bei VI-XII klasių mokinių tyrimu.

² 2005m. atliktas tyrimas su Vilniaus licėjaus (vienos pažangiausios respublikos bendrojo lavinimo mokyklos) tarptautinio bakalaureato antro klasės, 17–18 metų amžiaus moksleiviais (Vitkauskas, 2007).

³ Tarp populiariausių minima V. Povilionienė, kuri, kaip folkloro atlikėja, dalyvauja įvairiuose muzikiniuose projektuose su šiais dien populiariomis populiariosios muzikos grupėmis bei atlikėjais. Tarp teigiamai vertinamų įvardijamos televizijos pramoginės šou laidos, kuriose liaudies dainos pateikiamos modernizuotai.

priežodžių, švenčių – be aiškinimo ir interpretacijos šiandien jau sunkiai suprantamos. Folkloras buvo neatsiejama tradicinės gyvenimosios dalis, kurioje atsispindėjo svarbiausių kasdieninio gyvenimo ritualų bei ciklų tvarka, grožis – tradicinis folkloras organiškai radosi iš bendruomeninio gyvenimo patirties (Dobriakov, 2008). Šiandien, kai neliko tradicinės etnomuzikos raiškos terpės, situacija komplikuojasi. I. Trinkūnienės teigimu, susidaro paradoksali situacija: moksleiviai susiduria su muzika, kuri tarsi sava, prigimtinė, tačiau didžioji jos dalis yra nesuvokiama ir sunkiai paaiškinama / interpretuojama. Kai kurie lietuvių liaudies dainų tekstai turi net keletą prasminių klodų (Račiūnaitė-Vyčiniene, 2000), o pasikeitus jų gyvavimo, raiškos sąlygoms, kai kurios prasmės tampa sunkiai suprantamos ne tik moksleiviams, bet vis dažniau ir patiems pedagogams, tėvams, kartais netgi seneliams. Pasak A. Giddens, daugelis anksčiau gerbtų tradicijų nyksta, prarasdamos savo vertę, o sparčiai kintanti dabartinė kultūra įgauna vis sunkiau prognozuojamus bei suprantamus pavidalus (Giddens, 2000).

Moksleiviai, turėdami mažiausią etnokultūriniam supratimui reikalingą žinių bagažą, šiandien tiesiog nepajėgūs laikyti savastimi to, kas jiems yra nesuprantama, nesuvokiama (kartais netgi svetima). Ieškant būdų, kaip švelninti autorės įvardytą *etnomuzikos atmetimo* faktorių, tikslinga būtų pradėti nuo naujesnių, šiuolaikiškesnių, šiandieninio gyvenimo pulsą atitinkančių etnomuzikos pateikimo formų ieškojimo: bandyti į etnomuziką pažiūrėti ne tik kaip į kultūrinį, bet kaip į socialinį reiškinį, paklūstantį aplinkos kaitos dėsniams, esamame laike įgaunantį naujų raiškos atspalvių, vertės sampratų bei ugdymo(si) kontekstų. Dėl šios priežasties galėtų būti koreguojamas etnomuzikinis ugdymas per muzikos pamokas bei popamokinėje veikloje. Gal mokinių supažindinimą su lietuvių liaudies muzika galima būtų pradėti akcentuojant, jog tai, kas sena, gali puikiai derėti su tuo, kas nauja, priimtina ir suprantama – su šiandienine moksleivių propaguojama muzikine kultūra bei juos supančia socialine aplinka. Tai būtų – *etno / liaudies muzikos sintezė su populiariąja muzika*¹.

XXI a. muzikinėje kultūroje populiariosios muzikos dominavimas akivaizdus. Didžioji dalis visuomenės ir ypač jaunimo mieliau priima tą muziką, kuri suteikia pasitenkinimą, atsipalaidavimą, nereikalauja specialaus pasiruošimo, neužkrauna didelių kūrinio su-vokimo įpareigojimų ir kt. (VargaDobai, 2008). Nors populiariosios muzikos raida fiksuojama nuo XX amžiaus, šiandieninė jos apraiškų gausa ir reaktyvus naujų raiškų formavimasis suteikia šiam muzikos stiliui lyderio pozicijas. Gausiausias ir aktyviausias populiariosios muzikos vartotojas jaunimas visais laikais buvo ir yra aršiausias naujovių propaguotojas. Tarp populiariausių XXI a. jaunimo muzikos stilių yra *popmuzika, rokas, repas, hipopas, hausas, technomuzika* ir kt. Reikia pažymėti, kad ši muzika jaunimui tarnauja ne tik kaip hedonistines funkcijas atliekantis reiškinys, bet ir kaip ugdymo dėmuo. Sociologinės apklausos duomenys patvirtina, kad populiariosios muzikos įtaka mokiniams neabejotina: ji atskleidžia mokinių muzikinės kultūros, estetinių vertybių turinį bei turi

¹ *Populiarioji* muzika – plačiai žinomi, pasklidę ir dažnai atliekami įvairių žanrų, stilių muzikos kūriniai, rodantys muzikos populiarumą (Muzikos enciklopedija, 2007, p. 127–131.)

įtakos jų asmeninei brandai (muzikinei, dvasinei, vertybinių prioritetų ir t. t.) (Piličiauskas, 1998).

A. Rauduvaitė, atlikusi išsamią ir gana novatorišką mokslinę studiją apie populiariosios muzikos integraciją į jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių muzikinį ugdymą, disertacinio tyrimo išvadose teigia, kad populiarioji muzika gali būti „prasminga <...> vertybinių nuostatų skatinimo priemonė, skatinanti sąmoningą muzikos klausytoją, suvokėją ir vertintoją“ (Rauduvaitė, 2007, p. 123–124). R. Vitkauskas, tautinio identiteto ir muzikinio ugdymo paralelių bei problemiško tyrinėjimuose, taip pat pabrėžia, kad modernizuojant muzikinį ugdymą, pasinaudojant vertingą populiariąją muziką ir modernizuotomis technologijomis, muzikiniam ugdymui suteikiamas patrauklumas, ypatingą dėmesį atkreipiant į „modernaus tautiškumo plėtrą“ (Vitkauskas, 2007, p. 112). Šiandien ugdyti bendrojo lavinimo mokyklos mokinius remiantis vien senąja, archajine liaudies muzika nebepakanka, nes aplinka jiems diktuoja kitus poreikius bei vertybes. Apie būtinybę muzikinio ugdymo procese diegti modernias technologijas, naudojant populiariosios muzikos pavyzdžius, savo darbuose kalba ir A. Juvonen, kurio manymu, ši muzika vienokiu ar kitokiu būdu skamba kasdieniniame mokinių gyvenime, todėl būtų naivu ir netgi pavojingą jos nepastebėti ar ignoruoti (Juvonen, 2005). Moksleivių susidomėjimas populiariąja muzika įvardijamas kaip „uždrausto vaisiaus“ fenomenas, kai daugiau domimasi ta muzika, kuri mokykloje yra dažnai nepalankiai vertinama arba net ignoruojama (Rauduvaitė, 2008, p. 131). Ši muzika skamba įvairiuose renginiuose, diskotekose, šokių klubuose, koncertuose, ją populiariai žiniasklaida (radijas, televizija, kinas), daug įrašų klausoma ir namuose. Populiarioji muzika moksleiviams¹ tampa natūraliu, savu, suvokiamu ir priimtiniu šiandieninės aplinkos reiškiniu, kurio egzistavimas netgi nebekelia didesnių abejonių – ar jis reikalingas, ar naudingas, ar geras? Ši muzika tiesiog yra kasdieninės aplinkos dalis, sava, priimtina ir „savaimė suprantama“ (priešingai liaudies muzikai, kuri jaunuoliams atrodo nesuprantama, svetima, nepriimtina ir t. t.). Kyla klausimas: kodėl nepasinaudoti ryškia populiariosios muzikos dominante tarp moksleivių, siekiant etnomuzikiniam ugdymui suteikti šiuolaikiškumo, naujumo bei patrauklumo? Autorės manymu, populiariosios muzikos integravimas į etnomuzikinį ugdymą galėtų tapti vienu iš būdų, siekiant sušvelninti tradicinės liaudies muzikos atmetimo faktorių bei optimizuojant etnomuzikinės kultūros pažinimo procesą.

Kalbant apie etnomuzikinių tradicijų tęstinumo būtinybę, etnomuzikinio ugdymo optimizavimą bei atsižvelgiant į tai, kad potencialus tradicijų tęsėjas ir puoselėtojas yra jaunimas, galima daryti prielaidą, kad tradicijos modernizavimas yra viena iš būtinybių, sudarančių palankias sąlygas etnomuzikos raiškai šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje.

¹ 2004 m. pateiktais tyrimų duomenimis, ugdytinių tėvai, išsakydami savo nuostatas *populiariosios, klasikinės, liaudies ir kitos muzikos* atžvilgiu, didžiausias simpatijas išreiškė populiariajai muzikai (50,5% apklausoje dalyvavusių respondentų) (Jonilienė, 2004).

Šių aplinkybių kontekste etnomuzika natūraliai yra siejama su modernizavimo procesais bei naujų etnomuzikos (muzikinio folkloro)¹ raiškos formų paieškomis.

2.3.2. Etnomuzikos raiškos tendencijos populiariojoje muzikoje

Naujų raiškos priemonių ieškojimas interpretuojant muzikinį folklorą, populiariosios muzikos ir folkloro sintezė – pasaulinėje praktikoje jau gana plačiai žinomas ir praktikuojamas reiškinys. Pirmieji tokios muzikos pavyzdžiai, kurie ir darė įtaką naujų folkloro raiškos formų atsiradimui ir raidai, pasirodė jau XX a. 7–8 dešimtmetyje. Pasaulyje jie buvo įvardijami kaip *World music* pavyzdžiai. Juose buvo galima rasti įvairių tradicinės muzikos įrašų: klasikinių indų rago, Pietų Amerikos Andų indėnų ansamblių, kurių muzikoje susipynę vietos ispanų bei afrikietiška tradicinė muzika ir kt. Išaugo susidomėjimas indų muzika, klausytojai noriai klausėsi Afrikos tautų muzikos, kurioje ypač dominavo poliritmiškumas. Kaip skelbė F. Hanlly ir T. May (1989 m. knygos *Pasaulio ritmai* anotacijoje), XX a. 9 dešimtmečio pabaigoje rokas ir popmuzika tapo vis labiau nuspėjami bei nostalgiški, taigi išaugo apetitas stipresniems dalykams (Frith, 2007, p. 423). Tuometinis susidomėjimas egzotiškų šalių muzika tam tikra prasme suteikė gaivumo tiek populiariajai muzikai, tiek ir muzikiniam folklorui. Svarbiausioji priežastis slėpėsi muzikinės ir etninės kilmės aplinkybėse. Vienas pagrindinių šių muzikantų siekių buvo – „tuščiam“ ir abejingam Vakarų žmogui atskleisti nederbtinį gyvenimo džiaugsmą, kurio trečiojo pasaulio tautų muzikantai dar nebuvo praradę. Didžiulę įtaką turėjo ir idealizuotas įvaizdis apie nesugadintus Rytus, kuriuose gyvenama gamtos ir kosmoso dėsnų dėrmėje, kur žmogus gyvena santaikoje su savimi, kitais žmonėmis bei visata ir yra daug kartų geresnis už iškrypusį ir rafinuotą civilizuoatą žmogų (Avramecs, Muktupavels, 2005, p.262). V. Bohlman mokslinėse studijose apie muzikinio folkloro raišką moderniam pasaulyje akcentuoja žavų bei perspektyvų liaudies muzikos santykį su muzikine įvairove šiandieninėje socialinėje aplinkoje, kuris iš dalies leidžia išvengti etnocentristinių, rasistinių šališkumų (Bohlman, 1988).

XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje, gimstant vis naujesniems folkloro bei kitų muzikos žanrų sintezės reiškiniams, formuojasi nauji muzikinės kultūros elementai, įvardijami kaip *Postfolkas*, *Neofolkas*, *Improfolkas*, *Netradicinis folkloras*, *New age folkloras*, *Modernus folkloras*, *Šiuolaikinis folkloras*, *Modernizuotas folkloras* ir t. t. Mokslinėje literatūroje šioms muzikinėms formoms apibendrinančio, konkretaus

¹ Toliau tekste kaip sąvokos *etnomuzika* atitikmuo bus vartojamas *muzikinio folkloro* arba tiesiog *folkloro* terminas.

pavadinimo neaptinkama. Šiame disertaciniame tyrime minėtas etnomuzikines raiškos formas autorė vadina *modernizuotomis folkloro raiškos formomis*¹.

Kalbant apie šias formas, būtina pažymėti, kad tiek mokslinėje literatūroje, tiek vartotojiškame muzikos pasaulyje panašaus stiliaus muzika įvardijama skirtingais pavadinimais. Tai iš dalies apsunkena esamų formų konstatavimą², todėl šiame skyriuje pateikiamos dažniausiai naudotinos, literatūroje bei vartotojiškoje aplinkoje fiksuotos modernizuotos folkloro raiškos formos, pasaulinėje muzikinėje kultūroje pasireiškiančios panašiomis charakteristikomis bei stilistika.

Kaip solidesnės modernizuotos folkloro raiškos formos, žinomos bei aktyviai praktikuojamos (tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje), šiandien įvardijamos: *World music; Folk rock; Folk metal; Techno folk; Neofolk; Electric folk*. Toliau skyriuje pateikiama išsamesnė minėtų modernizuotų folkloro raiškos formų analizė.

World music (iš angl. – *pasaulio muzika*). Šio termino ištakos – akademinės 7-ojo dešimtmečio diskusijos. Dėl postkolonijinių studijų įtakos kai kurie to laiko etnomuzikologai *World music* terminu siūlė keisti ankstesnes nevakarietiškos tradicinės muzikos apibrėžtis, taip atsakant įsigalėjusių „kolonistinių“ klasifikacijų (Frith, 2007, p. 420). Atsiradęs *World music* apibrėžimas sukėlė daugybę diskusijų, kol galiausiai buvo nutarta, kad šiuo terminu bus vadinama beveik visa muzika, šiuo metu nepriskiriama jokioms kitoms kategorijoms – regiui, džiazui, bliuzui ar folklorui. Ši muzika buvo (ir iš dalies yra) labiau adresuojama subrendusiems klausytojams, ne paaugliams, atvirai funkcionali, sveikai emocijga lokalsios bendruomenės išraiška. *World music* kūrimas visuomet įtraukia kultūrinį skolinimąsi, tačiau muzikinės tradicijos pokyčiai nereiškia kultūrinio identiteto praradimo – jie veikiau išreiškia, kaip šis identitetas keičiasi su lyg aplinkybėmis. Kalbant apie *World music* kūrėjus ir atlikėjus, visų pirma paminėtini du garsūs roko ir pop muzikantai: tai amerikietis P. Saimonas (g. 1941 m.), kaip *folkroko* atstovas išpopuliarėjęs jau praeito šimtmečio 7 dešimtmetyje, ir anglas P. Geibrielas (g. 1950 m.) – žinomas *artroko* grupės *Genesis* solistas. Abu kompozitoriai ir dainininkai kuriamose dainose bei albumuose ėmėsi eksperimentuoti, į euroamerikiečių popmuziką įtraukdami Afrikos, Lotynų Amerikos ir Azijos tradicinės ir populiariosios muzikos elementus (P. Saimonas jau 1986 metais išleido albumą *Graceland*, kuris buvo laikomas geriausiu

¹ *Modernizuotos folkloro raiškos formos* – sąvoka, apibrėžianti naujas muzikinio folkloro interpretacijas, disertacinio darbo kontekste vartojama kaip etnomuzikos paradigma edukologinėje plotmėje.

² Analizuojant naujas folkloro raiškos formas (MFRF), disertacinio tyrimo metu susidurta su mokslinės literatūros apie šį reiškinį stygiu, todėl kilo sunkumų grupuojant, sisteminant reiškinius, kurie įvardijami skirtingais pavadinimais, tačiau pasižymi panašiomis charakteristikomis (ir atvirkščiai). Todėl modernizuotos folkloro raiškos formos disertaciniame darbe išskirtos ir susistemos pačios disertacijos autorės, remiantis P.H. Bohlman (1988, 1996), A. Klovos (2008), J. Dobriakov (2008), B. Avramecs ir V. Muktupavels (2005), S. Frith (2007) tiriamaisiais darbais bei The New Encyclopedia Britannica (1998), Muzikos enciklopedija (2000).

dešimtmečio popmuzikos albumu, kuriame panaudota Afrikos atlikėjų muzika¹). Paskutiniajame XX amžiaus dešimtmetyje daugelis Europos, ypač Prancūzijos, muzikantų, įkvėpti Saimono ir Geibrielo pasiekimų, ėmė leisti savus įrašus, kuriuose pagrindinę vietą užėmė „spalvotųjų“ muzika, dažniausiai tai buvo Afrikos (tradicinė ir populiarioji) muzika. Ryškiausiai ši tendencija atsispindėjo prancūzų dueto *Deep Forest* 1993 metais išleistame ir dueto pavadinimu pavadintame albume. Šiame albume naudotos originalios formos įvairių Afrikos tautų (pigėjų, baka) dainos, atliekamos senąja tradicija. Kurdami atskiras albumo kompozicijas, autoriai kompiuteriu kruopščiai kūrė ir įrašė ritminį piešinį bei akordus. Taip jie išryškino skirtumą tarp natūralaus balso skambesio ir radikaliai naujo, sudėtingo elektroninio garso. Puikiai papildydami vienas kitą, pasiekė raminantį, meditacinį efektą. Dėl šios praktikos pasaulyje randasi vis daugiau originalios populiariosios muzikos su įvairių pasaulio kraštų – Afrikos, Arabijos, Indijos, Lotynų Amerikos ir pan. – folkloro elementais.

World music yra viena iš stipriausių (seniausiai susiformavusių ir aktyviai praktikuojamų) modernizuotų folkloro raiškos formų, pasaulio muzikinės kultūros kontekste užimanti lygiavertes pozicijas su džiazu, roko, pop muzika bei kitais populiariaisiais muzikos stiliais.

Folk rock (iš angl. – *folkrokas*). Tai folkloro ir roko² muzikos žanrų samplaika, grindžiama liaudies muzikos (dažniausiai vokalinės) intonacijų, melodijų, harmonijos ir roko muzikos ritmikų, orkestruotės sinteze. Atsirado 1965 m. JAV (Muzikos enciklopedija, 2000, p.408). Šio žanro pradininkai – Bob Dylan, Roger McGuinn, Džoana Baez – teigė, jog sujungti folklorą su roko muzika juos įkvėpė grupė *The Beatles*. Garsiausia JAV folkroko grupė *The birds (Paukščiai)*, 1964 m. susikūrusi Los Andžele, pasiekė muzikinės elegancijos viršūnę, derindama roką su etno motyvais (dvylikastgių elektrinių gitarų ir balso harmonijos konstruktas) (The New Encyclopedia Britannica, 1998, p. 863). Roko grupės į savo kūrinius sąmoningai integruodavo tradicinius britų, airių bei škotų liaudies muzikos elementus, siekdamos naujų, išraiškingesnių roko muzikos raiškos formų. Dar vienas pasaulinės muzikos pavyzdys – airių muzika, kuri 8 dešimtmečio pirmoje pusėje patyrė dideles transformacijas. Airiai nesibodėdami tradicinėje muzikoje naudoja gitaras, mušamuosius, elektroninius muzikos instrumentus. Jų muzikoje folkloras ir rokas visai greta vienas kito (Kuligowski, 2004). Sėkmingai šioje

¹ Visų pirma buvo įrašyta sudėtinga ritminė pulsacija, atliekama juodųjų būgnininkų Brazilijos uostamiestyje Baija. Paryžiuje buvo įrašytas P. Saimono dainavimas bei Afrikos, prancūzų ir amerikiečių muzikantų grojimas.

² *Rokas (rock)* – 7dešimtmečio antroje pusėje buvo gerai žinomas ne tik JAV, bet ir Vakarų Europoje. Tai susiję su pokyčiais pačioje muzikoje, bet ne mažiau ir su įvykiais socialiniame ir politiniame gyvenime. Pirmoji garsi grupė *The Beatles*, kuri ilgą laiką diktavo madas šio stiliaus atlikėjams. Roko rūšys: Psichodelinis (*psychedelic rock*); Rūgštusis (*acid rock*); 8 dešimtmetis: Kietasis (*hard rock*); Sunkusis (*heavy-metal*); Meninis, simfoninis (*art rock, symphony-rock*); Pankrokas (*punk rock*); XX a. rokas: Etnopopas (*ethnopop*) – įtakos turėjo Lotynų Amerikos, Afrikos ir Azijos pramoginės ir tradicinės muzikos ritmai, motyvai ir instrumentai; Alternatyvusis (*alternative rock*); Purvinasis (*grunge rock*) (Nakas, 2001, p. 282–283).

sirtyje reiškiasi ir įvairios grupės bei atlikėjai iš kitų Europos šalių: grupė *Hoven Droven*, Švedija; grupė *Vartinia*, Suomija; grupės *Ilgis*, *Auri*, *Laiksne*, *Gruodi* – Latvija. Pastarosioms didžiulę įtaką turėjo švedų grupės, jungiančios švedų folklorą net su sunkiosiomis roko rūšimis, kaip *hard* (sunkusis) roku. Šiuo stiliumi muzikuoja ir pasaulinio garso atlikėjai, tokie kaip *Enigma*, *Road Sting* ir kt.. Nuo pat *folkrock*'o atsiradimo iki dabar ši folkloro raiškos forma yra aktyviai praktikuojama, ieškoma sintezės su kitomis roko rūšimis.

Folk metal (iš angl. – *folklorinis metalas*) yra sunkiojo metalo muzikos subžanras, kuris susiformavo 1990 metais Europoje. Tai sunkiojo metalo ir liaudies muzikos lydinys, apimantis liaudies muzikos instrumentų naudojimą, tradicinį dainavimą ir sunkiajam metalui charakteringas savybes: aštrų akcentavimą, agresyvumą, triukšmingumą. Šio stiliaus grupių pagrindą sudaro elektrinės gitaros – solinės, ritinės, bosinės, kurių maksimaliai sustiprintas garsas tampa tarytum savotiška akustine siena (jaunimo „akustiniu prieglobsčiu“) nuo suaugusiųjų, fiziškai nepajėgiančių kęsti šios muzikos intensyvumo, aštrumo ir garso (Avramecs, Muktupavels, 2005, p. 242–243). Kai kurios grupės, norėdamos imituoti liaudies instrumentų skambėjimą, savo kūrinių interpretacijose naudoja sintezatorius. *Folk metal*'o muzikoje dominuojančios temos – pagonybė, gamta, fantazija, mitologija ir istorija. Suomijos grupių *Finntroll*, *Ensiferum*, *Korpiklaani*, *Turisas*, ir *Moonsorrow* dėka 2000 metai laikomi *Folk metal*'o stiliaus populiarumo viršūne. *Folk metal*'o (kaip ir pats *heavy metal*) muzikos žanras, įvardytas kaip jaunimo subkultūros dalis, nebuvo ir nėra tarp populiariausių populiariosios muzikos stilių, tačiau ir šiandien atitinkamose erdvėse sėkmingai gyvuoja.

Electric folk (iš angl. – *elektrinis*). XX a. 7 dešimtmetyje dėl keltų kultūros įtakos susiformavo *electric folk*'as. Kūrinio interpretavimo pagrindai paiimti iš *folkrock*'o muzikos formų. *Electric folk*'o muzikoje jungiami gyvi instrumentų garsai su juostoje įrašytais elektroniniais garsais, įkomponuojant folklorinės muzikos motyvus. Šis muzikos stilius išpopuliarėjo šalyse, kurios palaikė artimą kultūrinį ryšį su Didžiąja Britanija. 1980 metais šis žanras patyrė nuosmukį. Vėliau *electric rock*'as vėl atgimė ir ypač tose šalyse, kurios su nauja interpretacine banga jungė roko muzikos ir liaudies muzikos elementus. *Electric folk*'ui apibūdinti sinonimiškai vartojama sąvoka *folkrock*'as. XX amžiaus pabaigoje, sparčiai tobulėjant muzikinėms technologijoms, šio muzikos stiliaus pagrindu susiformavo *techno folk*'o stilius.

Techno folk (iš angl. – *elektroninis folkloras*) – liaudies muzikos ir techno muzikos¹ elementus sujungiantis muzikos lydinys, išpopuliarėjęs XX amžiaus paskutiniame dešimtmetyje – XXI amžiaus pradžioje (šios sąvokos susiformavimui įtakos turėjo kompozitorius Sasha Lans, JAV). *Techno folk*'o muzikos stilius apibrėžiamas kaip įvairių

¹ *Techno muzika* – artima hausui, tačiau dar mechaniškesnio ritmo (naudojami ir gyvi instrumentai). Atsirado 9 dešimtmečio pabaigoje JAV. Šioje muzikoje susilieja hausas, fank, hiphopo ir elektroninės muzikos stiliai (Nakas, 2001, p. 304).

tautų liaudies melodijų ir harmonijos pritaikymas šiuolaikinės technologinės visuomenės poreikiams. Jei *folkrock*'o muzikos pagrindas yra tradicinės dainos, šokiai, tradiciniai liaudies ir roko muzikos instrumentai, melodinės slinktys ir harmonija – tai *techno folk*'o muzikoje dominuoja naudojamos elektroninės išraiškos priemonės. Ši muzika kuriama garso įrašų studijose, naudojant galingą elektroninę techniką. *Techno folk*'o muzikai būdingas ypač išryškintas metroritminis pulsavimas (kas charakteringa techno muzikai), jo fone naudojami trumpi liaudies dainų vokaliniai (arba instrumentiniai) motyvai, kurie dažnai kartojami visi arba sutrumpinti. Visi šie antsluoksniai ir pasikartojimai yra atliekami sempliavimo technikos pagalba. Šio stiliaus muzika paprastai (kaip ir techno muzika) skamba klubuose, diskotekose. Maksimalus garsas, nuolatinis pasikartojančių ritminių bei melodinių struktūrų mirgėjimas leidžia jaunimui atsidurti vadinamojoje transo būklėje (Avramecs, Muktupavels, 2005, p. 273). Šiandien *techno folk*'as (iš praktikuojamų modernizuotų folkloro raiškos formų) yra vienas iš populiariesnių tarp jaunimo (ypač moksleivių).

Neofolk (iš gr.– *naujas, ką tik atsiradęs* + angl. – *folkloras*) – viena iš folkloro raiškos formų, susiformavusi Europos idealų ir post-industrinės muzikos žanrų kontekste. *Neofolk*'as grindžiamas akustiniu liaudies vokalinės, instrumentinės muzikos ir šiandieninių muzikos stilių mišiniu. Šio žanro atsiradimas yra traktuojamas kaip labai aktyvios XX a. antrojoje pusėje migracijos išdava. Aktyvus populiacijos migravimas į vakarų Europą su savimi atsinešė pakankamai stiprių etnokultūrinių modelių (ypač iš rytų Europos šalių), kurie vakarų populiariosios muzikos kontekste galėjo reikštis kaip egzotika bei naujos raiškos formos. Aktyviausi šios muzikos kūrėjai ir atlikėjai buvo Douglas Pearce, Tony Wakeford ir David Tibet (Daniel, 2007, p. 288). *Neofolk*'o muzika populiariausiai reikšėsi XX amžiaus paskutiniame dešimtmetyje. Atliekamos muzikos stiliumi šis žanras artimas *World music* stiliumi, todėl literatūroje šie muzikos stiliai dažnai tapatinami.

Pasaulinėje literatūroje galima aptikti nemažai ir kitų muzikos stilių, kurių atliekamos muzikos koncepcijoje figūruoja sąvokos *folkloras*, *etno*, *liaudies*, *tradicinis*, tačiau, autorės manymu, tai jau minimalias etnomuzikines apraiškas turinčios muzikinės kryptys, turinčios labai mažai bendrumo su folkloru bei jo turiniu: *Psych folk*; *Urban folk*; *Folktronica*; *Punk folk*; *Turbo folk*; *Counterfolk* ir kt. (Kuligowski, 2004) Todėl kyla abejonių dėl folkloro interpretacijų tikslingumo ar net realių jo buvimo apraiškų viename ar kitame stiliuje (ne visada tai, kas įvardijama kaip folkloras, iš tikro yra folkloras). Todėl šiame disertaciniame tyrime jos plačiau neaptariamos ir neanalizuojamos¹.

Tiriamųjų darbų, kuriuose būtų išsamiai aptariamas, analizuojamas kintančių lietuvių muzikinio folkloro raiškos būdų, formų atsiradimas, jų raida, teigiama ar neigiama įtaka lietuvių etnokultūrai, nėra daug. Literatūriniuose šaltiniuose šis reiškinys dažniausiai aptariamas tik fragmentiškai (kitų reiškinų kontekste), nagrinėjamos temos, susijusios su

¹ Eksperimentinio tyrimo metu bus remiamasi tik aukščiau išvardintų bei analizuotų modernizuotų folkloro formų raiškos priemonėmis.

viso folkloro (papročių, tradicijų, tautodailės, liaudies muzikos ir kt.) šiandienine raiška, modernėjančiomis jos raiškos formomis ir t. t. Analizuojant lietuvių muzikinio folkloro modernėjimo procesą, naujų raiškos formų atsiradimą, paminėtinas A. Klova (kompozitorius, etnomuzikos specialistas, atlikėjas), kuris ne tik aktyviai dalyvavo (ir dalyvauja) šiame procese, tačiau ir teorinėje plotmėje aptaria jo raidą¹.

Pirmieji modernizuoti folkloro raiškos pavyzdžiai Lietuvoje fiksuojami tik XX a. antroje pusėje (paskutiniai dešimtmečiai), ieškant įdomesnių, kūrybiškesnių, novatoriškesnių etnomuzikos interpretacijų. Iki to laiko Lietuvos folkloro ansamblių veikloje buvo laikomasi tradicinio muzikinio folkloro traktavimo: paisyti regioninių, etninių, dainavimo, grojimo tradicijų. Vieni pirmųjų, bandžiusių modernizuoti folklorinę muziką, buvo ansambliai *VISI*, *Vydraga*, *Ratuto*, *Sutaras*, *Sedula* bei *Keisto folkloro* grupė. Šie kolektyvai savo muzikinėje veikloje puikiai suderino tiek tradicinį folkloro atlikimą, tiek interpretuotą, kuris pateikiamas kaip gyva, kintanti vertybė, savitai, kūrybiškai, ieškant naujo skambesio ir t. t. (Klova, 2008). Naujų raiškos formų ieškojimas fiksuojamas ir 1992 metais susibūrusio *Keisto folkloro* grupės atliekamoje muzikoje. Šios grupės repertuare ne tik dainavimas, bet ir grojimas įvairiais, dažnai pačių pasigamintais instrumentais, kurių akompanimentas kuria savitą liaudies dainos viziją (kadangi grupės atliekamoje muzikoje jaučiama etruskų, zulų, maorių, budistų bei įvairių kitų kultūrų įtaka, jų atliekama muzika artima *World music* stiliui²). Drąsesni šiuo stiliumi atlikti muzikos pavyzdžiai priskiriami 1987 metais įvykusiam muzikiniam projektui, kurio kompozicijoje sutartinių dermės ir ritmika, sujungtos su rokiui būdinga harmonija bei pulsacija (projekte dalyvavo folkloro ansamblis *Ratilio* ir roko grupė *Antis*). Nuo šio muzikinio projekto galima fiksuoti *folkloro* muzikos apraiškų atsiradimą Lietuvoje. Toliau sekė eksperimentinės grupės *Namo* pabandymai (debiutavo 1988 metais II roko marše). Jų interpretacijose dominavo lengvas rokas, atliekamas tradicinės lietuvių liaudies muzikos pagrindu. Tradiciniai lietuvių liaudies instrumentai (kanklės, skudučiai, lumzdelis) buvo derinami su sintezatoriaus skambėjimu. Panašiu laikotarpiu susibūrė dar vienas projektas – *X-Ženklas*. Šios grupės nariai, būdami tik folkloro mėgėjai (ne etnospecialistai), bandė sujungti lietuviškos ir rytų bei klasikinio minimalizmo meditacijos pagrindus, todėl jų folkloro interpretacijos buvo artimos minimalistinei muzikai³. Nuo 1991 metų, atgavus Lietuvos nepriklausomybę, pastebimi drąsesni ir gausesni bandymai folkloro ir populiariosios muzikos sintezėje. Vieni iš pirmų rimtesnių bei profesionalesnių bandymų, ieškant džiazo ir folkloro sintezės (*folkdžiazas*), buvo V. Povilionienės ir P. Vyšniausko duetas; S. Sasnausko džiazo kvarteto ir A. Klovos vadovaujamos grupės *Vydraga*⁴ muzikinis

¹ Atliekant modernizuotų folkloro raiškos formų raidos analizę Lietuvoje, kaip pagrindu naudojama A. Klovos teorinės analizės išvados.

² Lietuvoje ši muzikinė banga vėlavo beveik du dešimtmečius.

³ Minėtų projektų muzikoje jaučiama Latvijos grupių *Ilgī* ir *Jauns Mēnesis* įtaka.

⁴ Atlikta kompozicija „Laumių sakmės“ pirmas plataus profilio darbas, kuriame panaudotos ne tik dainos, sutartinė ir instrumentinės melodijos, bet ir smulkioji tautosaka – būrimai, užkeikimai, paukščių balsų pamėgdžiojimai ir t. t..

projektas. Nemažai profesionalių folkdžiazinių kompozicijų sukurta ir atlikta vadovaujant V. Čekasinui, G. Kuprevičiui, V. Klovai, L. Rimšai, V. Augustinui. Nuo 1998 metų ieškant naujesnių folkloro raiškos formų sėkmingai dalyvauja folkrocko grupė *Atalyja*, savo muzikiniuose ieškojimuose siekianti atnaujinti, sušiuolaikinti archajinį lietuvių folklorą, pritaikydama jį nūdienos reikmėms, tradicinį liaudiškąjį vokalą ir instrumentus jungia su klasikinio roko ir kai kuriais indų tradicinės muzikos elementais. Grupės muzikinės interpretacijos artimos *World music* bei *folkrock*'o stiliams. Paminėtina ir postfolkloro atlikėja *Rugiaveidė* (D. Urbanavičiūtė-Steponavičienė), kurios popmuzikos stiliumi atliekamos lietuvių liaudies dainos atgimimo metais ir po nepriklausomybės atgavimo buvo neatsiejama „dainuojančios revoliucijos“ dalis.

Reikia pažymėti, kad Lietuvoje (kaip ir visame pasaulyje), šio žanro muzikos atlikėjai neturi vieno konkretaus stiliaus pavadinimo, kuriuo būtų galima įvardyti atliekamas folklorines interpretacijas. Tarp dominuojančių pavadinimų randama: *modernus folkloras*, *modernizuotas folkloras*, *postfolkloras bei netradicinis folkloras* (Klova, 2008; Dobriakov, 2008). Tačiau literatūros šaltiniuose bei grupių atliekamos muzikos stilių pavadinimuose vis dažniau minima *modernizuoto folkloro* sąvoka, kurios vartojimo tinkamumui pritaria ir darbo autorė¹.

Analizuojant XXI a. pirmojo dešimtmečio folklorinę raišką, atkreiptinas dėmesys į įspūdingą sušiuolaikintų folkloro formų įvairovę – nuo kruopščiai atkurto archajinio apeiginio folkloro iki šiuolaikinės industrinės bei postindustrinės muzikos, kartais beveik nenaudojančios konkrečių liaudies muzikos motyvų bei skambesių, tačiau besiremiančiai archajiniais, pagoniškais vaizdiniais ir atmosfera (Dobriakov, 2008). Besidominčių šiuo žanru tikrai nemažėja, tą liudija šiuo stiliumi kuriančios ir aktyviai koncertuojančios grupės. Modernizuoto folkloro laukas – tai sparčiai auganti bendraminčių muzikantų bendruomenė, kurių kūrybinio įkvėpimo šaltiniu tampa folkloras. Šiandien tarp dominuojančių modernizuotų folkloro raiškos formų Lietuvoje turbūt galima įvardyti folkrocką. Folkrocko ir neofolko grupės (pavyzdžiui, grupė *Atalyja*²) lietuvių liaudies muziką papildo įvairiais *World music*, roko muzikos elementais (šiandien aktyviai propaguojama pagoniškojo roko, metalo raiška, kuria pasižymi grupė *Žalvarinis*³). Folkloras aktyviai derinamas ir su lengvo roko bei pop muzika (pavyzdžiui, grupės *Kitava*, *Virvytė*, *Rasa ir Jonas*, L. Rimšos polistilistiniai projektai ir kt.)⁴. Solidžiai populiariosios ir folkloro

¹ Toliau darbe sąvoka *modernizuotas folkloras* vartojama kaip sąvokos *modernizuotos folkloro raiškos formos* atitikmuo.

² Grupė *Atalyja* – archajiškąjį lietuvių folklorą jungia su roko, džiaz, indų muzikos elementais ir išraiškos priemonėmis.

³ Grupė *Žalvarinis* – repertuare dominuoja aukštaičių bei dzūkų regionų liaudies dainos, tarp kurių išskirtinė vieta suteikiama sutartinėms. Tarmiškai (aukštaičių tarme) atliekamos lietuvių liaudies dainos, integruotos į sunkiojo roko ritmiką, harmoniją, atlikimo specifiką.

⁴ *Kitava* – lietuvių liaudies dainas interpretuoja lengvo roko stiliumi. Repertuaro pagrindą sudaro tarmiškai atliekamos žemaičių liaudies dainos, naudojantis tradicinių liaudies instrumentų (armonikos, lumzdelio, kanklių, smuiko) bei roko muzikai būdingų instrumentų sinteze (nesibodima ir naujų raiškos formų kaip *technofolk*'as, klubinis *hausfolk*'as ir t. t.); *Virvytė* – taip

muzikos sąjungą reprezentuoja lietuvių liaudies dainų atlikėjos V. Povilionienės muzikiniai projektai, kuriuose autentiškai atliekama lietuvių liaudies daina pateikiama džiaz, roko, techno ir kitų stilių interpretacijose. Kad šio stiliaus muzika turi ne tik kūrėjų, interpretatorių, atlikėjų, bet ir klausytojų (egzistuojantis visuomenės *poreikis* šiai muzikai), rodo: organizuojami festivaliai¹; televizijos (nacionalinio, komercinių) bei radijo stočių transliuojama šio stiliaus muzika; įrašų kompanijų leidžiama muzikinė produkcija. Dažnas tradicinio folkloro festivalio užbaigimas modernizuoto folkloro interpretacijomis išreiškia lietuvių muzikinio folkloro gyvastį bei gebėjimą adaptuotis, integruotis kintančioje kultūrinėje aplinkoje. Teigtina, kad lietuviškasis modernizuotas folkloras išnaudoja šandien dar išlikusį žinojimą apie archajiškas instrumentinės ir vokalinės muzikos formas, dėl ko jo skambėjimas įvardytinas kaip pakankamai „autentiškas“ (Dobriakov, 2008). Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje egzistuoja tam tikra visuomenės dalis (kuriančių, propaguojančių, klausančių), kuri domisi senosiomis tradicijomis ir etnokultūra, bei yra atvira skirtingoms jų interpretacijoms.

2.3.3. Modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo galimybės etnomuzikiniame ugdyme

Lietuvoje muzikinio folkloro modernizuotų formų raiška pamažu tampa viena iš daugelio muzikavimo formų, kurių dėka etnomuzikai sudaromos palankesnės sąlygos adaptuotis šiandieninėje aplinkoje, pateisinant *gyvosios tradicijos* nešėjos statusą. Kaip garantuoti šį gyvosios tradicijos tęstinumą? Įvertinus tai, kad pagrindinis tradicijų tęstinumo laiduotojas yra jaunoji karta, kartu ir moksleivija², atsakymas į šį klausimą didele dalimi priklauso nuo etnomuzikinio ugdymo: jo organizavimo, pateikimo formų, metodų, ugdytinių poreikių bei lūkesčių įvertinimo, pedagogų gebėjimo analizuoti šiandieninę kultūrą, socialinę aplinką, jos raidos dimensijas bei išvelgti naujovių pozityvumą ir negatyvumą.

Prieš pateikdama modernizuotų folkloro raiškos formų (MFRF) taikymo galimybes bei kontekstą muzikinio ugdymo procese, darbo autorė atkreipia dėmesį į šio, kaip vieno iš galimų etnomuzikos pažinimo procesą efektyvinančio, metodo naudojimo aplinkybių studiją: kada MFRF naudojimas yra tikrai rekomenduotinas, o kada – siūlytinas tik kaip etnomuzikos pažinimo procesą pajvairinantis elementas.

pat populiarianti žemaitiškas liaudies dainas, kurios interpretuojamos lengvo roko, bliuzo ir afrikietiškos muzikos raiškos priemonėmis; Rasa ir Jonas – vienas iš ryškesnių pop ir folkloro muzikos sintezės projektų, 2006 pripažintas ryškiausiu muzikiniu įvykiu; L. Rimša – polistilistinių projektų *Sutartinės Party* bei ZAP iniciatorius, kuriuose ryški *New age* eklektikos dėmė su folkloru (Dobriakov, 2008).

¹ Modernaus folkloro festivalis *Suklegos* (Kaunas); kasmetinis tarptautinis post-folkloro festivalis *Mėnuo juodaragis*; alternatyviosios muzikos festivalis *Sutemos* (Vilnius), folkmetalo festivalis *Kilkim žaibu* (Joniškis) ir kt.

² Moksleivija, moksleiviai – disertacijoje į šių sąvokų apibrėžtį įeina 9–12 (I–IV gimnazijos) klasių mokiniai. Platesnė šios amžiaus tarpsnio analizė pateikiama III skyriuje.

Nors statistinių tyrimų rezultatai, nurodyti 2.3.1 skirsnyje, konstatuoja dominuojantį Lietuvos moksleivių neigiamą požiūrį į etnomuziką, nedera pamiršti tos dalies respublikos mokinių, kurie šiandieną dar mielai dalyvauja ir tradiciškai pateikiamos etnomuzikos pažinimo procese (priima jos nešamas vertybes, puoselėja, dalyvauja folkloro, liaudies dainų ir šokių ansambliuose ir t. t.). Dirbant su moksleiviais, kurių motyvacija bei nuostatos etnomuzikos pažinimo atžvilgiu yra pozityvios, etnomuzikinis ugdymas nėra problemiškas, todėl ir modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas ugdomajame procese siūlytinas tik kaip papildantis, paįvairinantis muzikinio folkloro raišką elementas, taikomas fragmentiškai, ugdytojo nuožiūra, įvertinus aplinkybes.

Kalbėdama apie modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo *rekomendavimą muzikinio ugdymo procese*, darbo autorė turi galvoje tą dalį respublikos moksleivių, kurių motyvacija etnomuzikos pažinimui šiandien yra gana silpna. Remiantis autorės pedagoginio darbo patirtimi bei Lietuvoje atliktų statistinių tyrimų rezultatų formuojamomis išvadomis (žr. 2.3.1 sk.) šių moksleivių etnomuzikinį ugdymą galima įvardyti kaip problemišką. Todėl tolesnė MFRF taikymo ugdymo procese galimybių studija atliekama šių aplinkybių kontekste, nepateikiant jų kaip visuminio ugdymo proceso reiškinių (neįvertinus aplinkybių¹).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šio metodo pritaikomumo analizei neatsitiktinai pasirinkti aukštesniųjų klasių moksleiviai. Šis amžiaus tarpsnis – perėjimas iš paauglystės į jaunystę – pasižymi tuo, kad intensyviai formuojasi ir nusistovi vertybinės orientacijos; stiprėja loginis, kritinis mąstymas; vykstant aktyviai psichosocialinei raidai, intensyvěja savo tapatumo ieškojimas; polinkis eksperimentuoti naujomis idėjomis ir siekimas pažinti (atvirumas patirčiai) ir kt. (Rogers, Pulkkinen, Erikson teiginiai pagal Žukauskienę, 2007; Černius, 2006). Galima pagrįstai teigti, kad šiame amžiaus tarpsnyje įgyjamos nuostatos ir vertybinės orientacijos, kurių pagrindu formuojasi ir etnomuzikinės kultūros suvokimas bei vertinimas. Toliau pateikiama modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo etnomuzikinio ugdymo procese galimybių analizė.

Kalbant apie etnomuzikos pažinimo proceso organizavimą, neretai tenka apgailestauti, kad ugdymo procese, stengiantis deklaratyviai „įrodyti“ tradicinės lietuvių liaudies muzikos vertingumą, išskirtinumą, būtinumą ją „pamilti“, dažnokai ignoruojamas populiariosios muzikos egzistavimas bei šios muzikos poreikis moksleiviams (pažymėtina, kad naujų technologijų tobulėjimo ir sociokultūrinių permainų kontekste ankstesniųjų kartų patirtis jau nebelaikoma absoliučia vertybe (Stonkuvienė, 2008). Organizuojant etnomuzikinį ugdymą, derėtų įvertinti, kad šiuolaikiniai moksleiviai – įrašų epochos atstovai, mėgstantys, propaguojantys populiariąją muziką, kuri ir formuoja pagrindines jų intonacijas (Rauduvaitė, 2008). Todėl šiandieną moksleiviams tradiciškai pateikiamos etnomuzikos intonacijos tampa vis sunkiau suprantamos, priimtinos bei formuojančios *poreikį* šią muziką giliau pažinti. 2.2.1 skirsnyje autorės pateiktas bei analizuotas etnomuzikos *atmetimo* faktorius tarp moksleivių iš dalies apibendrina šiandien

¹ Moksleivių nuostatų, gebėjimų, etnomuzikinės patirties, poreikių, lūkesčių, ir t. t.

susiklosčiusį moksleivių ir tradicijos santykį: populiariosios muzikos intonacijų dominavimas moksleivių intonaciniame žodyne ugdymo procese pateikiama liaudies muziką (jos intonacijas) dažniausiai traktuoja kaip nepriimtina, neskoninga, pasenusią, neadekvačią juos supančiai muzikinei aplinkai.

Susiklosčiusi situacija sąlyginai diktuoja natūralią išeitį – siekti dviejų iš pirmo žvilgsnio nederančių žanrų – populiariosios ir etnomuzikos – dermės jų sintezėje, tokiu būdu sudarant palankias sąlygas etnomuzikiniam pažinimui ugdymo procese. Apgalvotai išnaudojant moksleivių populiariosios muzikos poreikį, randasi tikimybė, kad populiariosios ir etnomuzikos sintezės pagalba sušvelninus etnomuzikos atmetimo faktorių (sušvelninus mokinių nenorą net pradėti pažinti su etnomuzika), galima būtų siekti gilesnio tradicinės liaudies muzikos pažinimo (archajiškojo jo turinio, raiškos formų ir t. t.) bei įgyvendinti vieną iš pagrindinių etnomuzikinio ugdymo uždavinių – formuoti moksleivių teigiamą nuostatą etnomuzikos atžvilgiu (ji laiduotų gyvosios tradicijos tęstinumą). Šią idėją taikliai iliustruoja H. Kobeckaitės išsakyta mintis, jog reikėtų siekti, kad pramoginis menas savo hedonistine funkcija atliktų pozityvų auklėjamąjį vaidmenį (Kobeckaitė, 1998).

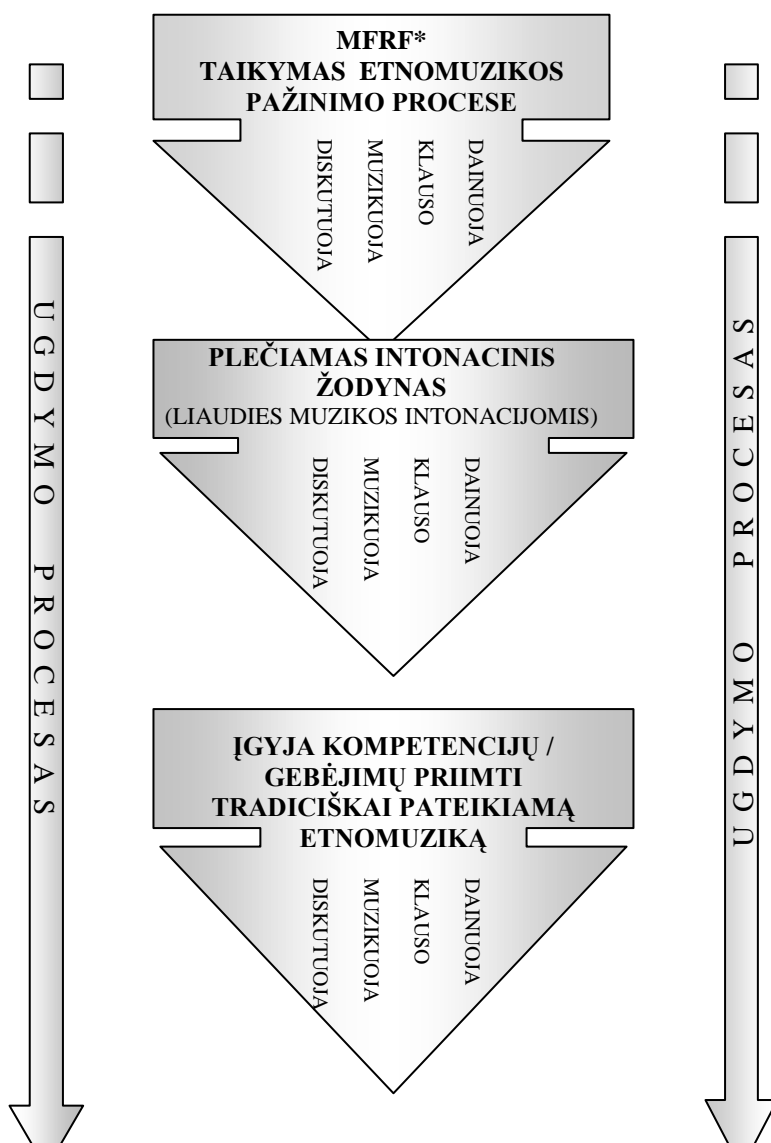
Lietuvos edukologai (V. Aramavičiūtė, M. Lukšienė, K. Pukelis, O. Tijūnelienė, R. Vasiliauskas ir kt.) šiandien taip pat akcentuoja, kad darni praeities ir šiuolaikinio gyvenimo reikalavimų bei vertybių sąveika yra vienas svarbiausių švietimo uždavinių, siekiant etnokultūros tęstinumo (Stonkuvienė, 2008, p. 52). Etnomuzikos, kaip ir visos iš praeities gaunamos kultūrinės informacijos, formuojančios vaikų bei jaunimo ugdymo kultūrą, vienas iš pagrindinių, gyvastingumą sąlygojančių veiksnių, yra *adaptacija* prie socialinių bei kultūrinių sąlygų: „vertybės, perduodamos iš kartos į kartą, yra nuostatos, idėjos apie tai, kas yra adaptyvu“ (Klumbytė, 1999, p. 12). Šiandieninės sociokultūrinės aplinkos kontekste, tradiciją vertėtų suvokti ne tik kaip reliatyvų terminą, kuris keičiasi keičiantis kartoms ir kultūriniam kontekstui, bet ir kaip tam tikrą rinkos „produktą“ (Stonkuvienė, 2008) – turintį paklausą, arba ne. Etnomuzikinio ugdymo proceso optimizavimą siejant su modernizuotomis folkloro raiškos formomis (populiariosios ir etnomuzikos sinteze), etnomuzikai šiandien moksleivių propaguojamos muzikinės kultūros rinkos dėsnių kontekste suteikiamas paklausumo statusas. Klausydami, atlikdami, diskutuodami bei vertindami modernizuoto folkloro pavyzdžius, moksleiviai įgyja galimybę papildyti savo intonacinį žodyną lietuvių liaudies muzikos intonacijomis, kurių pagalba gali lengviau (išvengdami išankstinio atmetimo, nusistatymo) įsijungti į tradicinių, archajinių jos raiškos formų pažinimo procesą (žr. 2.3.3.1 pav.).

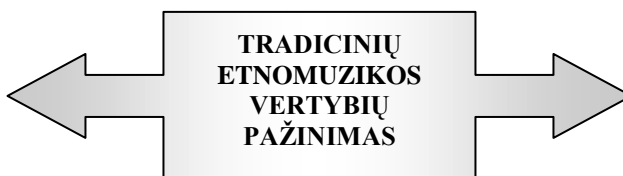
Lietuvių liaudies muzikos intonacijos, pažintos šiuolaikiškesniame, moksleiviams priimtinaame kontekste, papildžiusios moksleivių muzikinį intonacinį žodyną¹, moksleivius

¹ Muzikinis intonacinis žodynas (intonacijų sanakaupa, atsarga, fondas) padeda orientuotis muzikinėje aplinkoje ir identifikuoti (mokykloje ir už mokyklos ribų) girdimus muzikos kūrinis, gebėti juos susieti su stilistine epocha, kultūra, regionu (Muzikos dalyko metodinės rekomendacijos, 2008).

paruošia gilesniam etnomuzikinių vertybių pažinimui – taip formuojasi gebėjimas (iš)klausyti, priimti autentiškai skambančią tradicinę muziką.

Vienas iš pagrindinių uždavinių, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas etnomuzikiniame ugdyme – *išlaikytas interpretacinis balansas tarp modernumo (populiarioji muzika) ir tradicijos (etnomuzika)*. Šių dviejų stiprių polių – modernumo ir tradicijos – sankirta, kai vieno iš jų egzistavimas šiandieninėje aplinkoje yra daug paprastesnis ir lengvesnis, organiškai susijęs su šių dienų gyvensena, o kitas – neabejotinai svarbus ir reikšmingas, tačiau pasižymintis komplikuota raiška šiandieninėje sociokultūrinėje erdvėje, vienu atveju gali formuoti puikią terpę etnomuzikinei raiškai šiandienos muzikinės kultūros kontekste bei jos tęstinumui, o kitu (neapgalvotos, nebenešančios pagrindinių tradicijos segmentų liaudies muzikos transformacijos) gali prisidėti prie etnokultūrinių tradicijų nykimo. Tačiau, kalbant apie tai, kas šiandien dar yra priskiriama tradicinei etnomuzikai, o kas ne, iškyla taip pat nemažai abejonių: akademiniai tyrinėtojai išskiria vienokius kriterijus, o praktikai, turintys tiesioginį sąlytį su etnomuzika, dažnai sukuria savas tradicinės muzikos sampratas bei esminius požymius.

* **MFRF** – modernizuotos folkloro raiškos formos

2.3.3.1 pav. Modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas ugdymo procese.

Turbūt nieko keista, kad natūralioje aplinkoje susiformuojantys etnomuzikos sampratos kriterijai, požymiai ir jos raiškos kontekstas (*modernizuotas folkloras, netradicinis folkloras, world music* bei kt. pakitę etnomuzikos raiškos būdai) šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje dar neša su savimi tradicinės etnomuzikos gyvastingumo segmentus. Pasak W. Welscho, šiandien tradicija turėtų iškilti ne kaip „konservacija“, o kaip mokymasis suvokti ir naujai pasakyti tai, kas šiandien jau yra sena (Welsch, 2004). Tradicijos, kuri yra paveldima iš kartos į kartą vis pasipildant ir vis kai ko netenkant, kitimas yra natūralus vyksmas (Lukšienė, 2001) su vis intensyvesne kitimo progresija šiandien bei ateityje. Kadangi šis procesas yra neišvengiamybė, kaip ir kiti globalizacijos procesų paveikti reiškiniai, tikslinga būtų jo neneigti, o konstruktyviai panaudoti. Žinoma, labai svarbu, kad praradimai nebūtų per dideli, o naujovės neužgožtų etnomuzikoje slypinčio turinio.

Kokie saugikliai galėtų laiduoti optimalų populiariosios ir liaudies muzikos derinimą siekiant jų sintezės? Autorės manymu, šio proceso metu (taikant modernizuotas folkloro raiškos formas) turėtų būti vadovaujama šiais pagrindiniais principais:

- etnomuzikos interpretatoriaus/muzikos pedagogo kompetencijos suvokiant bei vertinant tradicinę ir populiariąją muziką;
- išsaugotas tradicinių liaudies dainų *tekstas*, kaip tautosakos, istorijos dalis, leidžianti pažinti mūsų kultūrinį paveldą;
- išlaikytos tradicinės liaudies muzikos *intonacijos* (formuojančios moksleivių intonacinį žodyną, sąlygojantį šios muzikinės tradicijos tęstinumą).

Organizuojant etnomuzikos pažinimą, šį procesą nukreipti pozityvo formavimo link realiai yra pajėgus tik pats etnomuzikos interpretatorius, t. y. ugdytojas (muzikos pedagogas), kurio kompetencija šiuo klausimu leistų rasti atrامينius taškus, padėsiančius išlaikyti etnomuzikai charakteringus bruožus. Diegiantis tradicijas pedagogas priverstas

išmanyti ne tik etnomuzikos vertybinius segmentus, jų specifiškumą, pritaikomumą, bet ir sugebėti paaiškinti, šiandieninių naujovių pozityvumą ir negatyvumą, atskleisti pasaulinę etnomuzikos ir populiariosios muzikos patirtį, teikiamas žinias ir įgūdžius derinti su šiuolaikine informacija bei technologijomis. Ugdytojo profesinė bei asmeninė kompetencija, gebėjimas *išradingai* bei *atsakingai* pateikti šį kultūrinį reiškinį, propaguojant naujas etnomuzikos pateikimo ir populiarinimo formas ugdymo procese, gali suteikti garantijas optimaliam modernizuotų folkloro raiškos formų panaudojimui organizuojant moksleivių muzikinį ugdymą.

Išlaikytas tradicinis liaudies dainų tekstas moksleiviams suteikia galimybę susikurti tuos tradicinės aplinkos vaizdinius, kuriuose ir formavosi skambantys liaudies muzikos pavyzdžiai. Tekste atsiskleidžiantys vaizdiniai išlaiko liaudies dainų teminius, idėjinius kontūrus populiariosios muzikos kontekste (pvz., bernelio ir mergelės santykiai meilės dainose ir konfliktiški martelės ir anytos santykiai vestuvinėse dainose ir pan.). Šio segmento išlaikymas modernizuojant folklorą laiduoja įsivaizduojamosios¹ tradicinės, natūralios etnomuzikos raiškos terpės pažinimą (tradicinis lietuviškasis kaimas, jo gyvenamosios aktualijos, neštos tradicijos, papročiai, vertybės, butis ir kt.), padeda moksleiviams lengviau suvokti pateikiamo muzikinio reiškinio kontekstą.

Kaip tradicinės etnomuzikos savasties sintezėje su populiariąja muzika išsaugojimo garantas įvardytinas *liaudies muzikos intonacijų išlaikymas*. Būtent kertinių intonacijų pagrindu natūraliuoju būdu (iš lūpų į lūpas), iš kartos į kartą buvo perduodamas muzikinis folkloras. Nepaisant to, kad liaudies dainos bei instrumentinė muzika folkloro raidoje patyrė melodinės linijos pakitimų, buvo išlaikytos intonacijos, charakteringiausios lietuvių liaudies muzikai. Tai rodo lietuvių liaudies dainų variantiškumas². Formuojasi prielaida, kad populiariosios ir liaudies muzikos sintezė, kurios pagrindas – išsaugotos autentiškos liaudies muzikos intonacijos, sąlygiškai laiduoja tolesnį etnomuzikos perdavimą. Pirminė modernizuoto folkloro kūrinuose skambančių liaudies intonacijų paskirtis – papildyti, praturtinti moksleivių muzikinį intonacinį žodyną liaudies muzikos intonacijomis, kurių pagalba pajėgtų (iš)klaudyti, suvokti tradiciškai pateikiamas folkloro raiškos formas. Šių segmentų – liaudies dainų teksto ir liaudies muzikos intonacijos – išsaugojimas siekiant etnomuzikos sintezės su populiariąja muzika sąlygotų tradicijos išliekamumą moksleivių priimamos bei propaguojamos muzikinės kultūros kontekste.

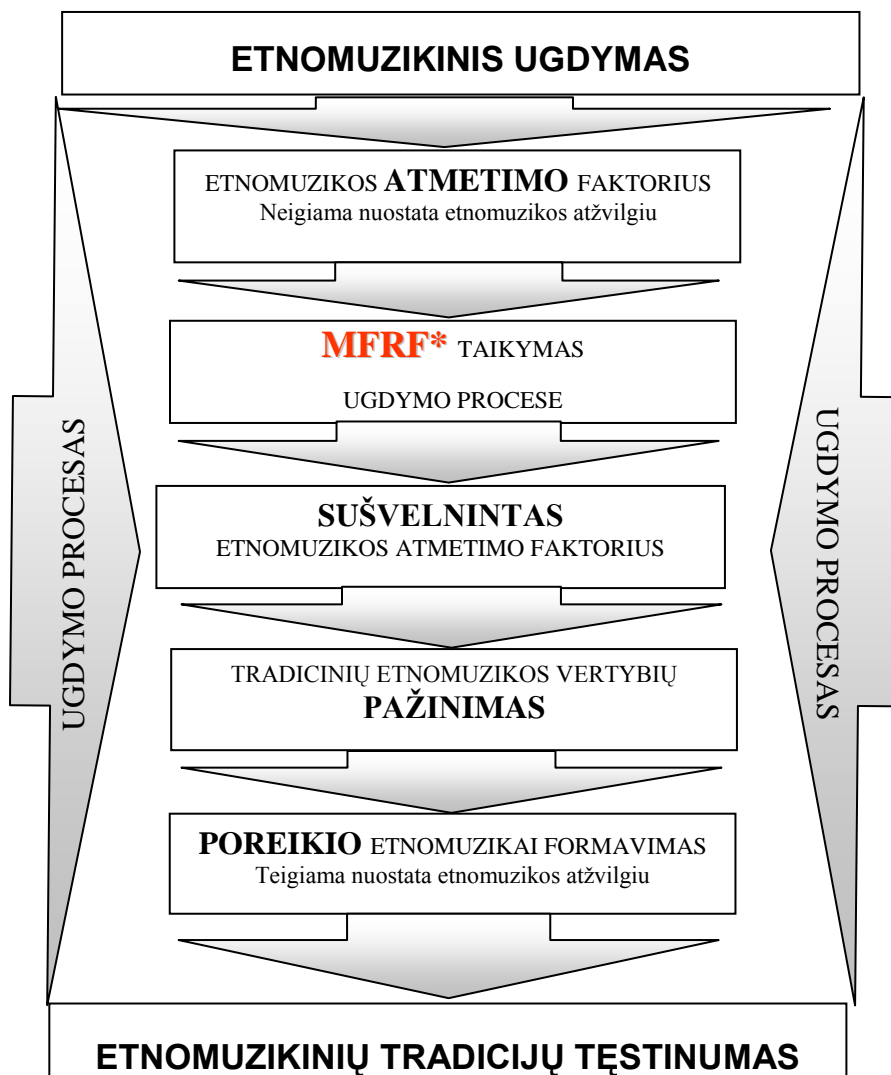
Siekiant paties kilniausio ir svarbiausio etnomuzikinio ugdymo tikslo – išsaugoti bei garantuoti etnomuzikos perimamumą bei tęstinumą – formuojasi natūrali etnomuzikos sklaidos sąlyga – ieškoti kompromisų tarp *modernumo* ir *tradicijų*. Kaip vienas iš galimų

¹ Natūralus tradicinės etnomuzikos raiškos terpės – kaimo ir jo gyvenamosios – suvokimas kasdien darosi problemiškesnis; mažėjantis bei kintantis kaimas, trūkstantis ryšys tarp miesto ir kaimo (mokinių seneliai jau gyvena mieste, o ne kaip buvo įprasta kaime) ir kt.

² Pavyzdžiui, tik Žemaitijos regione, žemaičių liaudies dainos *Bieg upeli* priskaičiuojama apie 22 variantai, dainos *Visi bruolele į vainą juoji* – apie 18 ir t. t.). Visos šalies mastu (Dzūkijoje, Aukštaitijoje, Suvalkijoje, Žemaitijoje), vienos dainos variantų apytiksliai priskaičiuojama net iki kelių dešimčių (Katutytė, 2001, p. 8–22).

alternatyvių būdų, sprendžiant etnomuzikinio ugdymo problemas, šiame disertaciniame tyrime pateikiamas *modernizuotų folkloro raiškos formų (MFRF)* taikymas muzikinio ugdymo procese (žr. 2.3.3.2 pav.).

Organizuojant etnomuzikinį ugdymą daugeliu atvejų susiduriama su išankstine neigiama mokinių nuostata liaudies muzikos atžvilgiu (2.3.3.2. pav.). Dėl šios priežasties komplikuojasi efektyvus tolesnio etnomuzikos pažinimo proceso organizavimas. Siekiant sušvelninti moksleivių nenorą, reiškiamą nepasitenkinimą etnomuzikos atžvilgiu, ugdymo procesas pradedamas taikant MFRF, kurių pagalba liaudies muzikos intonacijos moksleiviams pateikiamos jiems pažįstamų intonacijų (populiariosios muzikos) kontekste. Pirminis etnomuzikos pažinimas klausantis, atliekant, analizuojant modernizuoto folkloro pavyzdžius, suteikia moksleiviams galimybę keisti nusistovėjusią nuostatą („sena ir neįdomi muzika“) į naują („sava“ ir puikiai deranti su mėgstama ir propaguojama muzikine kultūra). Moksleiviai, pirminiame etnomuzikinio ugdymo etape per modernizuotas folkloro raiškos formas pažinę liaudies muzikos intonacijas, lengviau jas įsisavina, praplečia savo muzikinį intonacinį žodyną, kurio dėka lengviau ir natūraliau priima tradiciškai skambančius liaudies muzikos pavyzdžius.

2.3.3.2 pav. *Modernizuotos folkloro raiškos formos** etnomuzikinio ugdymo kontekste

Šio proceso eigoje formuojasi moksleivių muzikinė kompetencija/gebėjimas¹ suvokti tradiciškai pateikiamus etnomuzikos pavyzdžius. Taip modernizuotų folkloro raiškos formų dėka formuojasi tolerantiškesnis moksleivių požiūris į etnomuziką. Jis ir nulemia tolesnę nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimosi eigą.

Moksleiviams įgyjant gebėjimų/kompetencijų suvokti liaudies muziką, etnomuzikos vertybių pažinimo procesas būtų vykdomas kur kas palankesnesiomis sąlygomis, kuriose etnomuzikinio ugdymo tikslai ir uždaviniai taptų realiai įgyvendinami. Esant tokiai situacijai, tikėtina, kad susiklosto palankesnės sąlygos moksleivių teigiamų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimuisi bei poreikio tradicinei muzikai ugdymui. Poreikio formavimas ypač priklauso nuo organizuojamo etnomuzikos pažinimo proceso efektyvumo. Galima prielaida, kad besiformuojantis moksleivių poreikis etnomuzikai optimizuotų tradicinės muzikos sklaidą tarp jaunimo bei laiduotų etnomuzikinių tradicijų tęstinumą.

Apibendrinant modernizuotų folkloro raiškos formų integravimo į muzikinį ugdymą kontekstą, šį etnomuzikinio ugdymo efektyvinimo metodą sąlygiškai būtų galima įvardyti kaip „filtrą“, esant būtinybei padedantį įveikti etnomuzikos pažinimo proceso trikdžius, probleminius veiksnius (išankstinį nusistatymą etnomuzikos atžvilgiu, nenorą pažinti, suvokti ir t. t.). Akcentuotina, kad esant palankioms ugdymo sąlygoms (teigiamai moksleivių motyvacijai ir nuostatai etnomuzikos atžvilgiu), taikyti šį metodą pirminiame etnomuzikos pažinimo procese nėra tikslinga, jis galėtų būti naudojamas kaip pagalbinė priemonė, pajvairinanti etnomuzikinį ugdymą.

Kadangi nuostatų ugdymas yra bene svarbiausias ugdymo proceso² uždavinys, šiuo disertacijoje siūlomą etnomuzikinio ugdymo efektyvinimo metodu siekiama atskleisti moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ugdymo(si) galimybes taikant modernizuotas folkloro raiškos formas. Tikėtina, kad ugdymo turinys ir metodai, sintezuojantys tradiciją

¹ *Muzikinė kompetencija* suprantama kaip įsisavintų muzikos kalbos žinių, įgūdžių ir gebėjimų klausytis, kurti ir atlikti muziką vertybinių nuostatų visuma (Muzikos dalyko metodinės rekomendacijos, 2008). Lietuvos Respublikos muzikos dalyko programoje (2008) muzikinių kompetencijų/gebėjimų ugdymas traktuojamas kaip vienas iš pagrindinių muzikinio ugdymo uždavinių.

² Jei mokinys įgyja teigiamų nuostatų muzikinės veiklos atžvilgiu, tai demonstruoja atitinkamu elgesiu, todėl tikėtina, kad jis motyvuotai sieks plėsti ir tobulinti savo muzikinę patirtį savarankiškai, gerbs muzikos kūrinius bei įvairiausius muzikinius reiškinius (Muzikos dalyko metodinės rekomendacijos, 2008)

ir naujumą, atskleidžia moksleiviams etnomuzikos prasmes ir sudaro palankią terpę teigiamų nuostatų tradicijos atžvilgiu formavimuisi. Kituose skyriuose pateikiami empiriniai tyrimai koncentruojami į aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ugdymo galimybes taikant modernizuotas folkloro raiškos formas (MFRF).

III. MOKSLEIVIŲ NUOSTATŲ ETNOMUZIKOS ATŽVILGIU ANALIZĖ (Diagnostinis tyrimas)

3.1. Aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimo(si) ypatumai

Disertaciniam tyrimui pasirinkti aukštesniųjų klasių moksleiviai (9–12, I–IV gimnazijos klasės) remiantis šio amžiaus tarpsnio psichologinėmis savybėmis, darančiomis įtaką etnomuzikinių tradicijų suvokimui, vertinimui ir priėmimui, bei autorės išvalgomis ir pedagogine patirtimi, organizuojant etnomuzikinį ugdymą šioje ugdymo grandyje. Vienas iš esminių šio amžiaus tarpsnio moksleivių psichologinių ypatumų, nulėmęs būtent šios amžiaus grupės pasirinkimą organizuojamam tyrimui – perėjimas iš paauglystės į jaunystę/jaunatvę (Černius, 2006). Tada įgyjamos ir stabilizuojamos nuostatos bei vertybinės orientacijos, kurių pagrindu formuojasi etnomuzikinės kultūros suvokimas bei vertinimas. Dar viena priežastis, dariusi įtaką šios ugdymo pakopos pasirinkimui, – mokslinių tiriamųjų darbų, analizuojančių etnomuzikinio ugdymo problemas šioje mokymo grandyje, stoka. Lietuvoje kur kas daugiau analizuojamos ikimokyklinio, pradinio bei pagrindinio ugdymo pakopos etnomuzikinio ugdymo problemos (remiantis 1999–2009 metais Lietuvoje rašytų disertacijų kartoteka bei disertacijos autorės pedagoginių stebėjimų, analizuotos literatūros išvalgomis¹).

¹ Remiantis 1999-2009 metais Lietuvoje rašytų disertacijų, užregistruotų Martyno Mažvydo nacionalinėje bibliotekoje, archyvais per pastarąjį dešimtmetį paruošti trys moksliniai darbai (disertacijos) apie pradinių klasių etnokultūrinio, etnomuzikinio ugdymo ypatumus bei problemas (Šiuipytė E., 2007, Šiaulių universitetas; Velička E., 2005, Lietuvos muzikos ir teatro akademija; Prakurotienė A., 2000, Šiaulių universitetas), tuo tarpu mokslinių tiriamųjų darbų, kuriuose būtų iš esmės analizuojamos aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinio ugdymo problemos, etnomuzikinių nuostatų ugdymo ypatumai – neaptikta. Analizuojant mokslinę

Siekiant detaliau atskleisti tyrimo imties specifiką, pateikiama aukštesniųjų klasių moksleiviams (15–19 metų) būdingų psichologinių charakteristikų analizė.

3.1.1. Aukštesniųjų klasių moksleivių amžiaus tarpsnio psichologija bei nuostatų formavimosi ypatumai

Šiandienos mokykloje, kurioje ugdymo rezultatams daro įtaką individualios ugdytinio psichofiziologinės ypatybės, asmeniniai interesai ir vertybiniai prioritetai, pedagoginio proceso sėkmę neabejotinai lemia geras ugdytinio psichologijos išmanymas. Kadangi analogiškai dėsniai veikia ir etnomuzikinės kultūros ugdymo procesą, šiame darbe išskirtinis dėmesys skiriamas nagrinėjamo amžiaus tarpsnio (15–19 metų) moksleivių psichologinei analizei.

Siekiant tiksliai įvardyti minėtą amžiaus tarpsnį neretai kyla abejonių: kartais jis traktuojamas kaip jaunystė, jaunatvė, tačiau dažniausiai priskiriamas paauglystės periodui. Net psichologinėse koncepcijose nesutariama dėl šio tarpsnio apibendrinimo ir tikslaus įvardijimo: psichodinaminės psichologijos atstovo E. Erikson teigimu, amžiaus tarpsnį nuo 13 iki 19 metų apima paauglystės stadija; S. Freud teigimu, tai paauglystės tarpsnis, tačiau prasidedantis jau vienuoliktais gyvenimo metais; R. Žukauskienė šį analizuojamą amžiaus tarpsnį (15–18) traktuoja kaip vėlyvąją paauglystę (15-ieji metai kaip pereinamasis laikotarpis). Psichologiniu požiūriu, paauglystės pabaigos tiksliai nurodyti neįmanoma, nes ji baigiasi tada, kai individas suvokia savo tapatumą, susikuria savo vertybių sistemą, sugeba užmegzti ir palaikyti tarpusavio draugystės ir meilės santykius, numato ateities perspektyvas ir t. t. (Žukauskienė, 2007). Psichologas V. J. Černius paauglystės tarpsnį apibrėžia nuo 13 iki 17 metų, o 18-mečiai priskiriami *jaunatvei* – pereinamajam laikotarpiui į kitą amžiaus tarpsnį (Černius, 2006).

Nors pedagoginėje praktikoje šis amžiaus tarpsnis – nuo 15 iki 19 metų – neretai jau įvardijamas kaip jaunystė, jaunatvė (jaunuoliai, jaunimas), kaip pereinamasis laikotarpis iš paauglystės į jaunystę (suaugusiojo amžių), amžiaus tarpsnių psichologijoje jis apibrėžiamas kaip *vėlyvoji paauglystė*¹. Toliau pateikiama trumpa šio amžiaus tarpsnio psichologinė charakteristika.

literatūra (straipsnius, mokslinių konferencijų medžiagą) išsamių tiriamųjų darbų šia tema ir šioje ugdymo grandyje taip pat aptinkama mažai, dažniausiai etnomuzikinio ugdymo problematika gvildinama bendrame etnokultūrinio ugdymo kontekste (Trinkūnienė, 2007; Kirdienė, 2004; Baltrėnienė, Palubinskienė, 2005; Čepienė, 1993 ir kt.) arba bendrojo muzikinio (etnomuzikinio) ugdymo kontekste, apimant visas mokomasias pakopas (Palubinskienė, 2008; Vitkauskas, 2007; Balčytis, 2004 ir kt.).

¹ Pedagoginėje praktikoje šio amžiaus moksleiviai (aukštesniųjų 9–12 klasių) gana retai įvardijami kaip paaugliai (paauglystės sąvoka dažniau vartojama kalbant apie 12–15 metų moksleivius, 6–8 klases), dažniau priskiriami jaunuomenei, jaunimui, jaunuoliams. Siekiant išvengti maišaties tarp aktyviausiai pasireiškiančio paauglystės periodo nuo 11 iki 15 metų ir vėlyvojo (kuris, kaip jau buvo minėta, dažnai įvardijamas kaip pereinamasis į jaunatvę ir gerokai skiriasi savo

Psichoanalitikas E. Erikson šį laikotarpį apibūdina kaip tapatumo arba vaidmenų sumaišties periodą. Iš aštuonių asmens vystymosi krizių svarbiausioji – tapatumo pasiekos ir vaidmenų sumaišties krizė, kuri būtent ir siejama su vėlyvąja paauglyste. Psichologo nuomone, žmogaus autokoncepcija susiformuoja apytikriai 12-aisiais – 19-aisiais gyvenimo metais. Asmeninį tapatumą svarbu pasiekti tuo metu, kai sparčiai keičiasi fizinė asmens išvaizda, emocinė ir psichinė būsena, perspektyvos ir visuomenės vertinimas. Vienas svarbiausių šio amžiaus tarpsnio pasikeitimų – perėjimas prie asmeninės, unikalios, individualios pažiūrų sistemos, kuri gali būti panaudota gyvenimiškai patirčiai interpretuoti (Erikson, 1987; Žukauskienė, 2007). Šiame amžiuje žmogus, privalėdamas apsispręsti, pasirinkti profesiją, draugaus, pažiūras, turi pasirinkti ir tautybę bei susiformuoti tautiškumui būdingas nuostatas. J. Piaget šiame amžiaus tarpsnyje akcentuoja ryškėjantį *savistabos, savęs ir kitų vertinimo* tendencingumą (Piaget, 2002), kuris ir padeda atsirinkti minėtus savęs įsmeininimo būsimoje suaugusiųjų pasaulio aplinkoje kriterijus, *tame laike, toje erdvėje, tose formose* atrodančius priimtinausiai bei perspektyviausiai. Nuolatos lyginant save su bendraamžiais, kitais visuomenės nariais, mokomasi gyvenimo taisyklių, praversiančių ateityje (Piaget, 2002). Tačiau reikia pažymėti, kad ne visų šio amžiaus jaunuolių vertybių sistema būna unikaliai formuojama. Daugelis jų tiesiog ir toliau mechaniškai perima savo tėvų pažiūras, vertybes, įsitikinimus (tai akcentuotina kalbant ir apie etnomuzikinių tradicijų puoselėjimą bei tęstinumą). Visuomenė tapatumui ieškoti siūlo kelis būdus: pateikdama vertybes, kurios išlaikė laiko bandymus ir šiandien dar atlieka savo funkcijas, bei papročius, kurie palengvina perėjimą iš vaikystės į suaugusiojo gyvenimą (Žukauskienė, 2007). Tiek vienu, tiek kitu atveju etnokultūra, savyje talpindama papročius, tradicines vertybes, sąlygiškai pajėgi padėti analizuojamojo amžiaus moksleiviams rasti savo tapatumą bei jį formuoti. Tam reikalingas atsižvelgiant į laikmetį, sociokultūrinę aplinką, ugdytinių gebėjimus bei poreikius, tinkamai konstruojamas etnomuzikinio ugdymo turinys bei priimtinių ir patrauklių pateikimo formų parinkimas (plačiau apie tai jau buvo kalbėta disertacijos antrame skyriuje).

Šio amžiaus jaunuolių „savęs“ ieškojimas, statuso visuomenėje neapibrėžtumas inicijuoja poreikį *kolektyvinei veiklai*, kurioje jie jaučiasi tarsi „saugesni“, labiau pasitikintys savo jėgomis, gebantys realizuoti savo idėjas, kūrybinį potencialą (kurio individualioje veikloje kartais dar labai suabejojama). Kadangi etnokultūrinėms tradicijoms būdingos bendruomeniškumo, kolektyviškumo puoselėjimo apraiškos (kolektyvinė kūryba, kolektyvinis atlikimas, tradicinių švenčių, apeigų bendruomeniškumas ir t. t.), etnomuzikinio ugdymo turinys gali būti panaudojamas kaip viena iš tinkamų veiklos formų aptariamojo amžiaus tarpsnio moksleiviams. V. Žalys, analizuodamas paauglių psichofizinius ypatumus, darančius įtaką muzikinės kultūros ugdymui šiame amžiuje, taip pat akcentuoja kolektyvinės veiklos (buvimo „būryje“) troškimą, kuris formuoja ir ne visada visuomenėje pripažįstamas „teisingas“ nuostatas

psichologiniais ypatumais), šio tiriamojo darbo kontekste, aukštesniųjų klasių moksleiviai (15–19 metų) įvardijami kaip *jaunuoliai/vėlyvosios paauglystės atstovais*.

aplinkos reiškinių atžvilgiu. Pavyzdžiui, muzika paaugliui svarbiau išreikšti „teisybę“, o ne „grožį“, todėl paauglio grožio „kanonai“ dažnai skiriasi nuo visuomeninių, o muzikinė veikla (klausymasis ir atlikimas) neįsivaizduojama be emocinio „užtaiso“ (Žalys, 2000). Emocionalumas, emocinių būsenų kaita, būdinga šio amžiaus tarpsnio jaunuoliams, kelia emocinio pasitenkinimo poreikį: be emocinio pateikimo prado pateikiama muzika jiems tampa svetimkūniu (Žalys, 2000; Piličiauskas, 1998). B.M. Teplov teigimu, muzika negali būti analizuojama atskyrus ją nuo emocinio turinio, nes būtent jis yra pagrindinis muzikalumo požymis (Теплов, 1947). Jei pateikiamai etnomuzikai ugdytiniai jaučia priešpriešą (jau analizuotas išankstinis etnomuzikos atmetimo faktorius, žr. 2.2.3), emocinio pasitenkinimo poreikis vargu ar gali būti realizuojamas.

C. Rogers nuomone, tapimas visapusiškai funkcionuojančia asmenybe iš dalies priklauso ir nuo asmens pasirengimo būti *atviram patirčiai* (Rogers, 2005), o analizuojamas amžiaus tarpsnis (polinkis eksperimentuoti naujomis idėjomis; siekimas skirtingų gyvenimo aspektų pažinimo; suvokimas savęs kaip proceso, o ne kaip statiškos būties reiškinio) yra svarbus laikas tokiam atvirumui pasiekti (Žukauskienė, 2007). Šios ryškios ir iškalbingos minėto amžiaus tarpsnio jaunuolius charakterizuojančios savybės sudaro prielaidas sėkmingam naujų ugdymo metodų ir formų integravimui į ugdymo procesą, siekiant jį optimizuoti. Paauglys – labiausiai kritiniu kitų ir savęs vertinimu pasižymintis visuomenės narys, todėl yra tikimybė, kad pedagogui tinkamai ir efektyviai pateikus ugdomąją medžiagą, galima jį sudominti tiek klasikine, tiek etnine muzika. Na, o netinkamai parinkta kūrinio pateikimo, interpretacijos forma, gali sukelti priešingą reakciją. Pavyzdžiui, moksleiviams klausyti pateiktas autentiškas prieš pusšimtį metų įrašytas lietuvių liaudies dainos atlikimo variantas, pristatomas kaip tautos savasties, vertybių išraiškos forma, dažniausiai žadina ne domėjimąsi dainos melodijoje vyraujančia dvasia, emocijų raiškos formomis, sąskambiais, o nesuprantamų, dainoje nuskambėjusių žodžių reikšme, atlikėjos amžiumi ir t. t.

Psichoanalitikas L. Pulkkinen socialinių lūkesčių skatinamą suaugusiojo elgesio formavimąsi laiko šio amžiaus tarpsnio raidos pagrindu: svarbu pasirengti suaugusio žmogaus gyvenimui, t. y. pasiekti emocinę ir ekonominę nepriklausomybę, įgyti socialinių įgūdžių, reikalingų pilietiniam kompetentingumui palaikyti, profesijai pasirinkti, pasirengti darbinei veiklai bei vedyboms, šeimyniniam gyvenimui (Pulkkinen, 1994). Ryškėjant profesinei orientacijai, formuojasi didesnis (nei ankstesnėse vystymosi stadijose) *žinių poreikis*, stiprėja *loginis mąstymas*, vyrauja nuostata – suprasti savo galimybes (Žukauskienė, 2007). Todėl, organizuojant ugdomąją veiklą šio amžiaus moksleiviams, būtina atsižvelgti į jų interesus, poreikius, meninių vertybių hierarchiją, mokymosi motyvaciją, nes vaizdžiai iliustruoto ugdomojo turinio pateikimo nebepakanka – šio amžiaus jaunuoliai, gebėdami logiškai mąstyti, kritiškai vertinti pateikiamą informaciją, atsirenka tai, kas, jų įsitikinimu, reikalinga, svarbu, perspektyvu bei siejasi su konstruojamojo suaugusiųjų gyvenimo modeliu. Siūlomas ugdymo turinys turėtų atliepti

tiek laikmetį, tiek analizuojamo amžiaus tarpsnio ugdytinių, kuriems bus taikomas šis ugdymo turinys, psichofizinius ypatumus.

Norint suvokti ir numatyti ugdytinio elgesio paskatas, reikia žinoti, kaip jis mato pasaulį – suprasti jo nuostatas. Nuostata – tai pasirengimas, įsitikinimas ir jausmas, kurie parengia tam tikru būdu reaguoti į objektus, reiškinius, žmones ir situacijas tam tikromis emocijomis, vaizdiniais ir veiksmais (Jacikevičius, 1996; Myers, 2000)¹.

Nuostatoms dažniausiai priskiriami šie požymiai:

- nuostatos yra *išmoktos*, o ne įgimtos, todėl pritaikius ilgesnį priešingos kokybės patyrimą, jas galima formuoti (keisti iš neigiamų į teigiamas ir atvirkščiai);
- nuostatos yra gana *stabilios ir pastovios savybės*, padedančios geriau orientuotis, adaptuotis aplinkiniame pasaulyje;
- nuostatos susijusios *su poreikiais, įsitikinimais ir nuomone* (Jacikevičius, 1994, p. 141).

Nuostatos atsiranda ilgainiui, kaupiantis gyvenimo patirčiai – per save ir aplinką. Šių procesų kontekste „svarbus vaidmuo tenka mokymui ir mokymuisi“ (Fürst, 1998, p. 298). Ugdymo procese nuostatų formavimas jau ne naujas reiškinys, tačiau įgaunantis vis naujesnius formavimo bei formavimosi ypatumus. Kadangi nuostatos yra išmoktos, o ne įgimtos savybės, analizuojant aukštesniųjų klasių moksleivių neigiamų nuostatų pasireiškimą etnomuzikos atžvilgiu, galima daryti prielaidą, kad teigiamų nuostatų formavimas taip pat yra *realiai tikėtinas* ugdomojo proceso rezultatas (žinoma, įvertinus ugdytinių situaciją bei parinkus tinkamus etnomuzikos pateikimo būdus, formas ir t. t.). Tačiau nepamirština ir tai, kad susiformavusios nuostatos yra ir pakankamai pastovios savybės. Atsižvelgus į tai, kad tikėtina beveik absoliuti analizuojamo amžiaus tarpsnio moksleivių trauka prie pramoginės muzikos, o paauglystėje, jaunystėje pamėgti muzikos stiliai dažnai išlieka artimi visą gyvenimą, etnomuzikinį ugdymą organizuojantys pedagogai turėtų į šį reiškinį pažiūrėti lanksčiai ir atsakingai.

Nuostatos taip pat susijusios ir su poreikiais. Pasak D. Uznadze, tai „bet koks psichofizinio organizmo, trokštančio aplinkos pokyčių ir skleidžiančio šią veiklą skatinančius impulsus, būvis“ (Uznadze, teiginys pagal Žalį, 2000, p. 26). Remiantis jau atliktomis etnomuzikinio ugdymo teorinėmis išvargomis (žr. 2.3.1 sk.), tarp paauglių ir jaunuolių poreikis etnomuzikai pastebimai mažas, turintis tendenciją silpnėti. Poreikio etnomuzikai formavimas šiandien tampa ne tiek individualiu, kiek sociokultūrinio reiškiniumi (ypač kalbant apie paauglius, jaunuolius, kurių vertybės formuojasi grupėse, kolektyvuose, miniose ir t. t.). Kad formuotųsi poreikis etnomuzikai, pedagogas įpareigojamas keisti muzikinės sąveikos su šio amžiaus tarpsnio ugdytiniais taktiką.

V. Žalio teigimu, „ne *Muziką* nešti paaugliams, bet su jais eiti prie *Muzikos*“ (Žalys, 2000, p. 28). Muzikinio ugdymo procese susiduriama su pasirinkimo problema. Muzikos pamokoje mokiniai girdi kartais net prieš kelis šimtmečius sukurtą „teisingą“, tačiau sunkiai suprantamą klasikinę lietuvių liaudies muziką, kuri pateikiama kaip mūsų

¹ Būtent tokia (Jacikevičius, 1996; Myers, 2000) nuostatos traktuote yra remiamasi šiame darbe.

prigimtinė ir sava kultūra, o vos išėjusius iš muzikos kabineto juos pasitinka visai kitiems dėsniams paklustanti pramoginė muzika. Kyla klausimas, verčiantis „individą nepasitikėti savo jėgomis (arba mokytoju): kuri muzika „teisinga“ ir kuriai formuojasi ryškus poreikis?“ (Žalys, 2000, p. 26).

Nuostatos supaprastina aplinkos pažinimą ir palengvina individų bei grupių adaptaciją ir veiklą. Patekę į mokyklą, mokiniai elgiasi pagal nuostatas, kurios susidarė iki mokyklos, stebi ir perima mokyklos tvarką, tradicijas, santykių su mokytojais ir bendraamžiais modelius ir elgiasi pagal juos. Panašūs reiškiniai vyksta šeimoje, įvairiose kitose grupėse ir perimant bendrą tautos kultūrą. Jeigu jų patyrimas „patvirtina“ individo veiklos teisingumą, nuostata išlieka. Jei tai pasirodo esąs klaidingas kelias, nuostata kinta. Jaunuoliai (15–19 m.), gebėdami operuoti jau turimomis etnokultūrinėmis žiniomis, juos supančios sociokultūrinės aplinkos diktuojamomis tendencijomis, būdami atviri patirčiai bei pažinimui – remdamiesi savo loginiu mąstymu, visą turimą informaciją geba *vertinti*, *atsirinkti*, todėl ir formuojasi nuostatos nagrinėjamo reiškinio atžvilgiu. Tad organizuojant etnomuzikos pažinimą šio amžiaus tarpsnio moksleiviams, ypač akcentuotina tradicijos ir modernumo dermė, kad pateikiamas ugdymo turinys būtų natūraliai siejamas ne tik su praeitimi, bet ir su šiandiena, sudaroma palanki, nuo moksleivių gyvenamos neatitrūkus, nuostatų ir vertybių formavimosi terpė.

Kadangi nuostatos formuojasi ir keičiasi praktinio patyrimo, identifikavimo, mokymo ir auklėjimo būdais, vienas iš pagrindinių nuostatų ugdymo būdų yra organizuojamas *mokymas*. Mokymas yra toks nuostatų kelias, kada vienas asmuo (ar grupė) gauna informaciją iš kito, kokia nuostata pageidautina tos ar kitos problemos, situacijos, grupės atžvilgiu ir kokia netinkama, už kurią gali būti peikiama ar net baudžiama. Šiuo būdu perduodamos žinios, mokėjimai, įgūdžiai bei įpročiai apie daugybę objektų, kas jų teisinga ir neteisinga, gražu ir negražu, naudinga ir nenaudinga (Jacikevičius, 1996). Ugdymo(si) procese dažnai kartojama nuostata greičiau išitvirtina, greičiau prisimenama ir taikoma modeliuojant savo elgseną (Fazio, 1990). Šiame procese reikšmingiausias vaidmuo atitenka ugdytojui (plačiąją to žodžio prasme), kurio kompetencijoje tinkamas informacijos pateikimas, medžiagos įforminimas, sėkmingo ir efektyvaus ugdymo proceso organizavimas ir t. t. Ugdytojo asmeninis įtaigumas taip pat daro stiprią įtaką mokymosi procese ugdant vienokias ar kitokias nuostatas, kurios vėliau veikia ugdytinių elgesį įvairiose situacijose. Kad žmogaus elgsenai didelę įtaką turi įtaigumas, patvirtina ir D. Phillips, M. Sherif moksliniai tyrinėjimai (Myers, 2008).

Atsižvelgiant į tai, kad nuostatos gana *stabilios ir pastovios savybės*, reiktų nepamiršti, kad jos ne tik susiformuoja, bet gali ir pasikeisti: vienos išnykti bei atsirasti kitos. Tokiam nuostatų pasikeitimui būtini tam tikri duomenys – *argumentai* ir jų *prielaidos*. Muzikos mokytojas, pristatęs tradicinę liaudies muziką: apibrėžęs jos unikalumą, išskirtinumą, pažinimo svarbą ir nuošalyje palikęs argumentaciją (o kam man tos tradicijos?), vargu ar gali manyti sudaręs sąlygas sėkmingam teigiamų nuostatų formavimuisi. Kad pedagogas galėtų argumentuotai pateikti šį žanrą, būtina ne tik

profesinė kompetencija, bet ir kur kas platesnis sociokultūrinių reiškinių, jų vyksmo bei kaitos procesų pažinimas, gebėjimas įvertinant pateikti jų pozityviasias bei negatyvias puses.

Išanalizavus nuostatų formavimosi ypatumus, darytina prielaida: ugdomos nuostatos geriau įsitvirtina, kai ugdytiniai vienus ir kitus argumentus patikrina savo patirtimi ir juos aktyviai panaudoja veikloje, o mokytojas, įvertinęs ugdytinių gebėjimus, interesus, poreikius, meninių vertybių hierarchiją, pasiūlo priimtina etnomuzikinės raiškos formą (muzikinę praktinę veiklą), sudarydamas palankias sąlygas aktyvia veikla patikrinti pateiktus argumentus (pvz., lietuvių etnomuzikos išskirtinumą ir savitumą). Tada galima tikėtis rezultatyvaus teigiamų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimosi proceso. Apibendrinant aukštesniųjų klasių moksleivių psichologinius bei nuostatų formavimosi ypatumus, darbo autorės manymu, išskirtinos šios analizuojamojo amžiaus tarpsnio moksleivių savybės, darančios įtaką etnomuzikinių tradicijų suvokimui, vertinimui, priėmimui bei sąlygojančios etnomuzikos pažinimo procesą :

- *kritinis vertinimas,*
- *žinių poreikis ir loginis mąstymas,*
- *atvirumas patirčiai,*
- *kolektyvinė veikla,*
- *emocingumas.*

3.1.2. Etnomuzikinių nuostatų ugdymo modernizuotomis folkloro raiškos formomis hipotetinis tyrimo modelis

Kaip jau buvo minėta 1.3.2 skirsnyje, Lietuvoje modernizuoto folkloro raiška pamažu tampa viena iš daugelio muzikavimo formų, kurių dėka etnomuzika transformuojasi, pateisindama *gyvosios tradicijos* nešėjos statusą. Ieškant būdų, kaip daryti įtaką moksleivių teigiamų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimuisi ugdomojo proceso metu, kaip vieną iš galimų etnomuzikinio ugdymo efektyvinimo metodų disertacijos autorė siūlo *modernizuotų folkloro raiškos formų (MFRF) integravimą į etnomuzikinį ugdymą* (tiek pamokinėje, tiek popamokinėje veikloje).

Reikia pažymėti, kad nuostatų ugdymas muzikinio ugdymo praktikoje jau ne kartą analizuotas reiškinys mokslinių tyrimų autorių darbuose, tokiuose kaip D. Strakšienės (2002), kur analizuojamas nuostatų ugdymas akademinės muzikos atžvilgiu per gyvą grojimą; V. Žalio (2000), kur analizuojamas nuostatų muzikinės kultūros atžvilgiu ugdymas ugdytiniams patraukliais, džiaz priemonėmis grįstais metodais; A. Rauduvaitės (2007), kur pateikiamas vertybinių nuostatų ugdymo galimybės populiariąja muzika; A. Girdzijausko (2008), kur kalbama apie moksleivių dorovinės kultūros ugdymą muzikine veikla; E. Šiuipytės (2007), kur kalbama apie vertybinių nuostatų etnokultūros atžvilgiu ugdymą lietuvių liaudies dainomis; E. Balčyčio (2004), kurio kompleksinio muzikinio ugdymo sistema grindžiama liaudies muzikos intonacijomis, ugdant teigiamas nuostatas lietuvių etninės kultūros atžvilgiu; bei kt. Šioje srityje atliktų tyrimų rezultatų pagrindu

pateikiamose išvadose konstatuojamas nuostatų ugdymo muzikine praktika efektyvumas, o teikiamos rekomendacijos skatina muzikinio ugdymo proceso optimizavimą. Tačiau kalbant apie etnomuzikinį ugdymą, nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimo ypatumus, galimybes bei problemas vidurinio ugdymo grandyje (9–12 klasėse), konkrečių mokslinių tyrinėjimų aptikti nepavyko. Todėl šis disertacinis tyrimas, kurio viena iš pagrindinių idėjų – modernizuotų folkloro raiškos formų pagalba sudaryti palankias sąlygas efektyviam etnomuzikinio pažinimo proceso organizavimui, siekiant aukštesniųjų klasių moksleivių teigiamų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ugdymo(si) – laikytinas aktualiu bei tikslingu esamų tyrimų kontekste.

Pateikiant modernizuotas folkloro raiškos formas kaip vieną iš būdų, efektyvinančių etnomuzikos pažinimo procesą, buvo orientuotasi į etnomuzikinį ugdymą, grindžiamą šiais principais:

- *etnomuzikinio ugdymo turinio prieinamumas: atvirumo principas, adekvataus dialogo su pasauliu principas; tautinės kultūros ir supranacionalumo dermės principas;*
- *emocinio pateikimo prado principas;*
- *muziku-profesionalu nesiekiančio tapti klausytojo ugdymo principas.*

Etnomuzikinio turinio prieinamumo principą kelia socialinė aplinka, kuri, intensyviai veikiama globalizacijos procesų, pasak R. Grigo, „išsklibina“ tautos tradicinį paveldą, jo ugdomąjį poveikį, kuris lemdavo jaunosios kartos socializaciją ir estetinių vertybių įsisavinimą (Grigas, 2005, p. 17). Pastarojo autoriaus įsitikinimu, šiandien į jaunosios kartos meninį ugdymą derėtų žvelgti per „normatyviosios“ ir „modalinės“ elgsenos suderinamumą. Derinant tradiciją ir modernumą, ieškoti priimtinių etnomuzikinio ugdymo formų, turinio, kurio sklaida esamomis sociokultūrinėmis sąlygomis pasiektų ugdytinius: jų gebėjimus *suvokti, priimti, argumentuoti* pažinimo motyvaciją, *sieti* su asmeninės patirties perspektyvomis. Aukščiau išvardyti etnomuzikinio ugdymo prieinamumo principai atrinkti remiantis R. Grigo meninio ugdymo strategijos orientaciniais principais (t. y. septyni mąstysenos ir elgsenos principai meniniam ugdymui: *Atvirumo principas; Adekvataus dialogo su pasauliu principas; Bendrumo ir privatumo dermės principas; Dvasingumo ir materialumo dermės principas; Kultūros normatyvumo bei modalumo dermės principas; Tautinės kultūros ir supranacionalumo dermės principas; Tautos ir valstybės vienovės principas*) (Grigas, 2005, p. 18–20). *Atvirumo* principas akcentuoja nuolatinę supančio pasaulio kaitą, kuri neišvengiamai keičia tiek pasaulį, tiek pačią tautą, jos kultūrą, gyvenseną. Tauta gali evoliucionuoti tik būdama atvira tokiam pasauliui (žinoma, atvirumo ir imlumo nesutapatinant su atlapumu). Ugdymas taip pat paklūsta šios kaitos dėsniams. Ruošiant etnomuzikinio ugdymo turinį šiandienos jaunajai kartai, reakcija į išorinio pasaulio iššūkius neišvengiama. Tai traktuotina kaip gebėjimas atsirinkti ir adaptuoti savoje erdvėje tai, kas gali sustiprinti etnomuzikinio ugdymo turinio realizavimą šiuolaikinio ugdymo ir jį supančios socialinės aplinkos kontekste. Todėl neišvengiamai svarbiu tampa ir *adekvataus dialogo su pasauliu principas*. Ugdytojo gebėjimas, išmintingai sekant, konstruojant ir nuolat tikslinant vykstantį dialogą su išoriniu

pasauliu, atspindėti esamą laikmetį ugdymo turinyje, padės ugdytiniams deramai suvokti savojo ir aplinkinio pasaulio socialinio laiko ir socialinės erdvės „siūlomą“ kultūrinį kontekstą (etninę muziką, akademinę muziką, populiariąją muziką, avangardinę muziką, kitų tautų tradicinę muziką ir t. t.). Įvairovės žinojimas, jos analizavimas, visumos konteksto suvokimas sąlygoja patikimų kultūrinių konstruktų atsirinkimą. Etnomuzikinio ugdymo turinys, išlaikydamas dermės principą su moksleivių (ir didžiosios visuomenės dalies) propaguojama populiariąja muzikine kultūra, inicijuoja dialogą tiek su pasauline kultūra, tiek su pačių ugdytinių muzikine kultūra.

Vienas iš pagrindinių šiandieninio pasaulio bruožų – kosmopolitiškumas, kuris ignoruoja tautinę, kultūrinę įvairovę. Įvertinus tai, kad civilizacija ir kultūra gyvastinga tik savo įvairove, invariantiškumu, ugdymo turinyje turėtų atsispindėti *tautinės kultūros ir supranacionalumo dermė*. Etnomuzikinio ugdymo turinys, siejamas su pasaulinės kultūros kontekstu, tampa pajėgus sąlyginai „amortizuoti“ pernelyg kosmopolitizuotą įtaką jaunajai kartai (Grigas, 2005, p. 19), puoselėti savas tautinės kultūros tradicijas, neiškrinant iš pasaulinės kultūros konteksto, bei sąlygoti tautinio identiteto tęstinumą moderniaame pasaulyje.

Emocinio pateikimo prado principo būtinumą sąlygoja ne tik ugdytinių (15–19 metų moksleivių) psichologinės savybės, nuostatų formavimosi ypatumai (žr. 3.1.1 skirsnyje), bet ir muzikinės pedagogikos praktika. A. Piličiauskas, analizuojantis muzikinę pedagogiką psichologiniu aspektu, akcentuoja emocinio muzikos pažinimo prado svarbą, todėl efektyvaus meninio ugdymo proceso įgyvendinimą sieja su *gebėjimu analizuoti, nauda* bei *malonumu*, t. y. emociu muzikos pažinimu¹ (Piličiauskas, 1998). Malonumas, hedonistinis pasitenkinimas vienas iš pagrindinių kriterijų, pagal kurį moksleiviai renkasi bei vertina klausomą muziką (tai natūraliai išplaukia iš analizuojamo amžiaus emocinio pasitenkinimo poreikio bei masinės kultūros skatinamo vartotojiškumo), todėl šio kriterijaus nepaisymas, ugdymo turinį bei ugdymo procesą daro nelankstų „stovintį“, atitolusį nuo ugdytinių poreikių bei gebėjimo suvokti. B. Piaskovski, akcentuodamas populiariosios muzikos dominavimą tarp jaunimo, kaip vieną iš jos prieinamumo principų įvardija būtent emocinį pradą: eiliniam klausytojui lengvai suvokiama muzikos forma, paprastumas atliepia emocinio pasitenkinimo poreikį (Piaskovski, 1987). L. Bresler, kalbėdama apie meilę muzikai, kurios pažinimas šiandien moksleiviams darosi komplikotas, muzikinio ugdymo turinį bei jo realizavimą glaudžiai sieja su malonių emocijų išgyvenimu, o tai galima pasiekti muziką pateikiant netradicinėmis formomis netradiciniame kontekste – taip padarant ją prieinamesnę ugdytiniams (Bresler, 2006).

Kalbant apie tai, ką etnomuzikinio ugdymo metu bus siekiama išugdyti, akcentuotinas *muziku-profesionalu nesiekiančiu tapti klausytojo ugdymo* principas, t. y. ugdymo procese nesiekiami lavinti profesionalaus etnomuzikos klausytojo bei atlikėjo (analizuojančio kūrinį naudojamas išraiškos formas, jų suderinamumą, tinkamumą

¹ A. Piličiausko siūloma sėkmingo meninio ugdymo formulė: SU R+N+M. R-gebėjimas analizuoti, N-nauda ir M-malonumas.

etnokultūrinio paveldo kontekste, atlikėjų meistriškumą, atlikimo autentiškumą ir pan.). Ugdomas klausytojas, gebantis suvokti ir vertinti etnomuzikinės kultūros įvairovę, jos raiškos aspektus, sąsajas su pasauline kultūra, socialine aplinka, turinčiu gebėjimų reikšti emocinį pasitenkinimą skambančiai muzikai, atliekamai muzikinei veiklai ir t. t.

Analizuojant principus, kuriais remiantis formuojamas etnomuzikinis ugdymas, buvo atsižvelgta ir į moksleivių

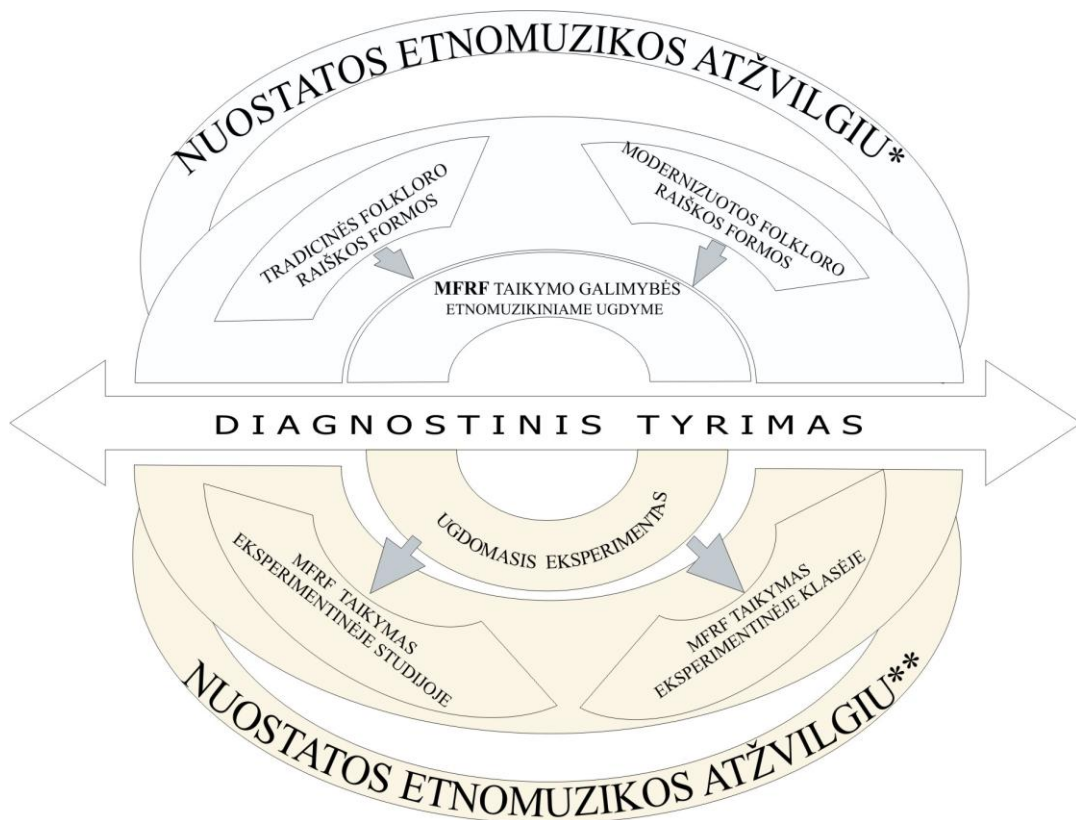
- psichologinius ypatumus;
- neginčytiną poreikį pramoginei muzikai;
- socialinės aplinkos įtaką (vartotojiškumą, pragmatiškumą, kosmopolitiškumą).

Prieš pateikdama disertacinio tyrimo hipotetinį modelį, autorė akcentuoja, kad šio tyrimo aukščiausia siekiama įvardijamas *teigiamų nuostatų tradicinės etnomuzikos atžvilgiu formavimas(is)*, etnomuzikinio ugdymo procese taikant modernizuotas folkloro raiškos formas. Ši idėja pateikiama nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimo modernizuotomis folkloro raiškos formomis **tyrimo schemeje** (žr. 3.1.2.1 pav.).

Prieš pradėdant eksperimentinį tyrimą ir rengiant eksperimentinio ugdymo programą, išanalizuota literatūra apie tradicines bei modernizuotas folkloro raiškos formas; jų kontekstą kultūroje (bendrai), etnokultūroje, šiuolaikinėje sociokultūrinėje aplinkoje; šiuolaikinio ugdymo proceso kontekstas; socialinių veiksnių įtaka ugdymo procesui; probleminiai etnomuzikos raiškos, etnomuzikinio ugdymo aspektai. Šios analizės ir asmeninės pedagoginės praktikos pagrindu buvo sukurtas modernizuotų folkloro raiškos formų (MFRF) taikymo etnomuzikiniame ugdyme hipotetinis tyrimo modelis.

Siekiant nustatyti tikrąją etnomuzikinio ugdymo situaciją, remiantis literatūros analize, ekspertiniu vertinimu bei praktine patirtimi buvo sukurtas tyrimo instrumentas bei atlikta diagnostinio tyrimo procedūra. Nustačius realią aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatų tradicinių bei modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu situaciją respublikoje, buvo parengtas ir įgyvendintas ugdomasis eksperimentas (*etnomuzikinių nuostatų ugdymas taikant modernizuotas folkloro raiškos priemones etnomuzikinio ugdymo procese*). Eksperimentinis ugdomasis darbas buvo vykdomas su eksperimentine klase ir eksperimentine grupe (pamokinės ir popamokinės veiklos formos). Visas šis ciklas, pateiktas 3.1.2.1 paveiksle, ir jo rezultatai leido suformuoti tyrimo išvadas bei rekomendacijas, padedančias optimizuoti etnomuzikos pažinimo proceso organizavimą.

Šiuo disertaciniu tyrimu nesiekama suabsoliutinti modernizuotų folkloro raiškos formų socialinę ir pedagoginę reikšmę, tačiau, įvertinus šiandieninę sociokultūrinę aplinką ir jos neabejotiną įtaką moksleiviams, siūloma ieškoti bei atskleisti pozityvių šio metodo panaudojimo galimybių, efektyvinančių etnomuzikos pažinimo procesą, sudarančių palankias sąlygas teigiamų etnomuzikinių nuostatų formavimuisi.

* Moksleivių nuostatos etnomuzikos atžvilgiu iki tyrimo.

** Moksleivių nuostatos etnomuzikos atžvilgiu po eksperimentinio tyrimo.

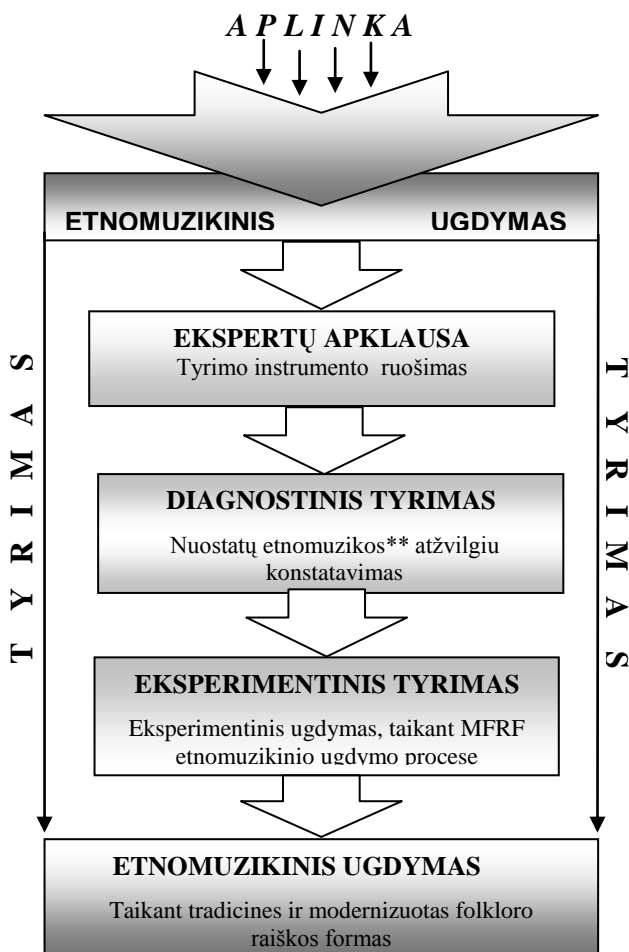
3.1.2.1 pav. Etnomuzikinių nuostatų ugdymo, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas, tyrimas

Siekiant išsiaiškinti esamą moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu situaciją bei nuostatų formavimosi tendencijas taikant MFRF, empirinis tyrimas buvo atliekamas šiais etapais: *ekspertų apklausa*, *diagnostinis tyrimas* ir *eksperimentinis tyrimas* (žiūrėti bendroje tyrimo schemoje, žr. 3.1.2.2 pav.).

Ekspertų apklausos metodas taikytas siekiant sukonstruoti patikimą tyrimo instrumentą (muzikinį klausimyną) diagnostinio bei eksperimentinio tyrimo rezultatų fiksavimui (plačiau žiūrėti 3.2.1 skirsnyje).

Diagnostiniu tyrimu siekiama įvertinti esamą aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu situaciją (moksleivių požiūrį į tradicinę ir modernizuotą

folklorą) bei, atsižvelgus į šio tyrimo rezultatus, ruošti eksperimentinio ugdymo programą ir organizuoti eksperimentinį tyrimą (plačiau žr. 3.3 poskyryje).

* Modernizuotos folkloro raiškos formos

** Tradicinės ir modernizuotos folkloro raiškos formos

3.1.2.2 pav. Disertacinio tyrimo, *modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas etnomuzikinio ugdymo procese*, modelis.

Eksperimentinis tyrimas atskleidžia modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo etnomuzikinio ugdymo procese galimybes bei nuostatų etnomuzikos atžvilgiu formavimosi tendencijas (plačiau žr. IV skyriuje).

3.2. Moksleivių etnomuzikinių nuostatų tyrimo metodologija

Siekiant nustatyti ir įvertinti Lietuvos mokyklų aukštesniųjų klasių¹ moksleivių nuostatas tradicinių (*Tradicinis folkloras*) ir modernizuotų (*Modernizuotas folkloras*) etnomuzikos raiškos formų² atžvilgiu bei veiksniais, galinčiais daryti įtaką etnomuzikiniam ugdymui, tikslingai pasirinktas konstatuojamasis diagnostinis tyrimas. Šiam tyrimui realizuoti pasirinktas apklausos metodas, kaip vienas iš populiariausių socialinių ir elgsenos mokslų metodų, itin plačiai taikomų pedagoginiuose tyrimuose, tiriant nuostatas, žinias, nuomones (Merkys, 1995). Nors dėl šio metodo populiarumo, masinio taikymo kartais ir sumenkinama jo reikšmė moksliniams tyrimams, negalima paneigti to, kad kalba žmogui (tiek sakininė, tiek rašytinė) yra svarbiausia komunikacijos priemonė, padedanti priimti visą socialinę informaciją ir gebėti perduoti ją kitiems, taip darant įtaką objektyviems socialiniams procesams (Kardelis, 2005). Todėl šio informacijos kanalo reikšmės moksliniams tyrimams paneigimas – sunkiai įsivaizduotinas.

Numačius ir įvertinus diagnostinio tyrimo imtį (500 respondentų iš įvairių Lietuvos regionų), tyrimui buvo pasirinkta anketinė apklausa. Diagnostinis tyrimas buvo atliekamas šiais etapais:

- ekspertų apklausos organizavimas (ekspertų parinkimas, muzikinių kūrinių pateikimas atrankai, muzikinių kūrinių atrinkimas ekspertų vertinimo pagrindu);
- tyrimo instrumento rengimas, remiantis ekspertinės apklausos rezultatais;
- tyrimo instrumento išplatavimas respondentams (Lietuvos aukštesniųjų klasių moksleiviams).

Prieš atliekant išsamią diagnostinio tyrimo rezultatų analizę, pateikiama **statistinių tyrimo duomenų apdorojimo metodika**³.

Tyrimo statistiniai duomenys buvo apdorojami naudojant SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) kompiuterinę programinę įrangą.

Taikyti šie aprašomosios statistikos metodai: dažnių analizė, grafinis duomenų vaizdavimas. Dažnių analizė taikyta siekiant nustatyti muzikinių kūrinių reitingą⁴, pagal moksleivių vertinimą (išsakytą požiūrį kūrinių atžvilgiu). Moksleivių nuostatoms pateiktų kūrinių atžvilgiu matuoti buvo naudota trijų balų rangų skalė: *Patinka; Nežinau (Nei patinka, nei nepatinka), Nepatinka*. Remiantis dažnių pasiskirstymu, buvo nustatyta

¹ Šiame darbe *aukštesniųjų klasių mokiniais* įvardijami I–IV gimnazijos klasių ir IX–XII vidurinės mokyklos klasių moksleiviai.

² Toliau darbe *tradicinė etnomuzika* įvardijama kaip *Tradicinis folkloras*, o *modernizuotos folkloro raiškos formos* įvardijamos kaip *Modernizuotas folkloras*. Šios sąvokos darbo kontekste vartojamos kaip darbinės, santykinės, siekiant išvengti maišaties interpretuojant tyrimo rezultatus.

³ Siekiant koncentruoto, viso disertacinio tyrimo statistinių duomenų apdorojimo metodikos pateikimo, čia pateikiami tiek diagnostinio, tiek eksperimentinio tyrimo metu naudoti statistinių tyrimo duomenų apdorojimo metodai, t.y. pateikiama *bendra disertacinio tyrimo statistinių duomenų apdorojimo metodika*.

⁴ Kiekvienas tyrimo instrumente pateiktas muzikinis kūrinys (jo ištrauka) buvo koduotas kaip tradicinio folkloro pavyzdys (TF) arba kaip modernizuoto folkloro (MF). Pagal kūrinių reitingavimą, konstatuojamas moksleivių nuostatos TF ir MF atžvilgiu, pasiskirstymas.

kiekvieno kūrinio reitingo pozicija visų tyrime pateiktų kūrinių atžvilgiu. Pažymėtina, kad kūrinių reitingas sudarytas tik pagal atsakymų *Patinka* procentą, nėra atsižvelgiama į atsakymo *Nepatinka* dažnį. Tyrimo duomenys vaizduojami naudojant stulpelių ir linijų diagramas.

Muzikinių kūrinių apibendrinančiųjų tipologinių požymių vertinimui buvo sudarytos intervalų skalės (skaičiuojami atitinkamam tipologiniam požymiui priskiriamų kūrinių vertinimo vidurkiai). Tokiu būdu respondento nuostata muzikinių kūrinių tipo atžvilgiu buvo vertinama skalėje nuo 1 iki 3: kuo, respondentui atitinkamo tipo kūriniai labiau patinka, tuo didesnė skaitinė reikšmė jam yra priskiriama. Siekiant vaizdžiau pateikti apibendrintus tyrimo rezultatus, intervalų skalės, taikant lygių intervalų metodą, buvo transformuotos į rangų skales: įverčiai nuo 1 iki 1,67 interpretuojami kaip *Nepatinka*; nuo 1,68 iki 2,33 – *Nežinau*; nuo 2,34 iki 3 – *Patinka*.

Ryšių tarp požymių statistinio reikšmingumo vertinimas atliktas tikrinant nepriklausomumo hipotezę, taikant *Chi* kvadrato kriterijų. Šis kriterijus buvo naudojamas ir eksperimentinių grupių tyrimo I ir II diagnostinių pjūvių rezultatų skirstinių homogeniškumui vertinti.

Taikyti šie daugiamatės statistikos metodai: *daugiamačių skalių metodas*, *faktorinė analizė* ir *klasterinė analizė*.

Diagnostinio tyrimo duomenų ryšių vizualizacijai buvo pritaikytas *daugiamačių skalių metodas* (MDS)¹, bei sudarytas dvimatis duomenų MDS žemėlapis (pagal moksleivių išsakytų nuostatų, tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu, apibendrinančius kūrinių tipologinius požymius).

*Faktorinė*² analizė tyrime panaudota siekiant atskleisti diagnostinio tyrimo metu gautų duomenų, nuostatų apie tradicinį bei modernizuotą folklorą, struktūrą (homogeniškus kompleksus). Taikant alfa faktorinės analizės metodą, VARIMAX faktoriinių ašių pasukimo procedūrą, 42 muzikiniai kūriniai pagal respondentų vertinimus³ suskirstyti į šešias grupes, t. y. faktorius.

¹ *Daugiamačių skalių metodas* (MDS) (angl. – *Multidimensional scaling*) – duomenų analizės metodas, skirtas duomenų ryšių vizualizacijai. Pagrindinis duomenų vizualizacijos tikslas – daugiamačių duomenų pavaizdavimas mažesnės dimensijos erdvėje, išsaugant jų tarpusavio panašumo struktūras. MDS metodu gaunamas (dvimatis arba trimatis) vaizdas kur kas lengviau interpretuojamas ir suvokiamas negu lentelėse pateikiami duomenys: artimi taškai atitinka panašius, pagal tam tikrus požymius, subjektus ir atvirkščiai. MDS metodu galima vizualizuoti duomenų, susijusių labai sudėtingais ryšiais, aibes. Šiuo metodu duomenys pateikiami aiškia ir suprantama forma – dvimačiais duomenų žemėlapiiais (MDS žemėlapiiai) (Trevor F. Cox, Michael A.A. Cox, 2001, p. 2–7; Podlipskytė, Varoneckas, Žilinskas, 2004, p. 10–11).

² *Faktorinė* analizė – tai grupė statistinių metodų, kuriais nustatomos koreliaciniais ryšiais glaudžiai susijusių kintamųjų (faktorių) grupės, nustatomas, kas požymiams yra bendra, kas specifiška, individualu (Bitinas, 2006, p. 318–320; Šaparnienė, 2002, p. 55–56).

³ Diagnostiniame tyrime dalyvavusių moksleivių išsakytas nuostatas tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu.

Pritaikius ekspertų apklausą¹, siekiant rasti patikimą ekspertų grupavimą pagal jų pateikiamus muzikinių kūrinių vertinimus, buvo atlikta statistinė ekspertų klasifikacija. Klasifikavimui panaudotas *klasterinės*² analizės metodas (panašumo matas – *Euklido* atstumo kvadratas, grupavimo procedūra – *Ward*). Taikant klasterinę analizę buvo analizuotas ekspertinio vertinimo sutapimas: išskirtos ekspertų grupės, pasižyminčios skirtinga eksperimentinio vertinimo raiška tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu.

3.2.1. Muzikinių kūrinių atranka ir ekspertinis vertinimas

Prieš sudarant tyrimo instrumentą, tyrime buvo atlikta *ekspertų apklausa*, kurios pareikalavo anketos pagrindą sudarantis muzikinių kūrinių klausimyno ruošimas (muzikinių kūrinių atrinkimas iš **118** tradicinių bei modernizuotų etnomuzikos pavyzdžių). Ekspertų apklausa – specifinės rūšies apklausa, kurios metu apklausama specialiai parinkta žmonių grupė, turinti tam tikros srities žinių. Šis bendramokslis metodas, taikomas įvairiose sferose, socialiniuose moksluose dažniausiai naudojamas kaip pagalbinis metodas, derinamas su kitais metodais. Taikant šį metodą, diagnozuojamąjį požymį įvertina tyrėjo atrinkti kompetentingi asmenys, o gautų rezultatų išvados laikomos diagnostiniu sprendimu (Merkys, 1995; Kardelis, 2005). Pedagoginių tyrimų praktikoje ekspertų metodas taikomas itin dažnai. Vienas iš pagrindinių ekspertų metodo reikalavimų – tinkamas ekspertų parinkimas. Kadangi asmenys, galintys vertinti vieną ar kitą požymį, nėra tolygios kompetencijos, skiriasi jų teorinės bei vertybinės orientacijos ir t. t. – pirmiausia svarbu įvertinti pačius ekspertus, suformuluoti jų parinkimo principus³.

Disertaciniam tyrimui šis metodas pasirinktas siekiant ruošiamo tyrimo instrumento (anketos) patikimumo, siekiant išvengti subjektyvių tyrėjo nuostatų, vertinant muzikinių kūrinių tinkamumą tyrimui, bei siekiant stiprinti tyrimo instrumento reprezentatyvumą. Vienas iš pagrindinių ekspertų apklausai keliamų šio tyrimo *tikslų* yra nustatyti, kurie iš ekspertiniam vertinimui pateiktų muzikinių kūrinių charakteringiausiai, informatyviausiai atskleidžia tradicines ir modernizuotas etnomuzikos raiškos formas. Pagrindiniai uždaviniai, keliami ekspertų metodo įdiegimui disertacinio tyrimo metu – tinkamai parinkti ekspertus, kurių teorinė ir praktinė profesinė kompetencija leistų vertinti pateiktus kūrinius; tikslingai ir aiškiai suformuluoti kūrinių vertinimo kriterijus; sudaryti ekspertams galimybę išsakyti savo pasiūlymus įvairioms muzikinių pavyzdžių atrankos korekcijoms.

¹ Plačiau apie ekspertų metodą buvo pateikiama 3.2.1 poskyryje.

² *Klasterinė* analizė (angl. *cluster* – grupė, spiečius, sambūris) – tyrimo duomenų analizės metodas, naudojamas klasifikuojant kintamuosius. Objektai surūšiuojami į klasterius taip, kad į vieną klasterį patekę objektai (pagal savo įverčius) yra tarpusavyje labai panašūs ir nepanašūs į kitų klasterių objektus (Bitinas, 2006, p. 324–327).

³ Galima situacija, kai mokslinio tyrimo struktūroje ekspertams priskiriamas patariamasis vaidmuo (ypač tais atvejais, kai ekspertų nuomonės labai skiriasi), o galutinį sprendimą priima pats tyrėjas (Kardelis, 2005).

Šio tyrimo atveju, ekspertų apklausoje buvo taikomas netiesioginis kontaktas su ekspertais, apklausa buvo individuali, o ekspertų apklausos rezultatus nusakė ekspertų išreikšta nuomonė¹.

Vienas iš pirminių šio tyrimo etapų buvo nustatyti principus, kuriais remiantis būtų atrenkami ekspertai. Kadangi tyrimo instrumentas buvo sudaromas aukštesniųjų klasių moksleiviams, siekta, kad ekspertai turėtų teorinių ar praktinių žinių apie ugdomojo darbo organizavimą su šio amžiaus tarpsnio jaunuoliais. Ne mažiau svarūs ir kiti ekspertų atrankos kriterijai: profesionalumas, teorinė ir praktinė kompetencija, vertinant šio žanro muziką.

Pagal aukščiau pateiktus atrankos principus, ekspertinei apklausai buvo atrinkti 8 ekspertai, kurie pagal savo dalykines kompetencijas suskirstyti į šias kategorijas:

- *etnomuzikos specialistai*;
- *praktikuojantys etnomuzikos specialistai*;
- *tautosakos, folkloro specialistas*;
- *akademinės muzikos (vokalinio dainavimo) specialistas*;
- *pramoginės muzikos specialistas*;
- *praktikuojantis muzikos mokytojas, neturintis platesnio sąlyčio su etnomuzika* (tik per muzikos pamokas).

Atrinkus ekspertus, siekta atlikti visapusišką muzikinių kūrinių, pateiktų ekspertiniam vertinimui, analizę. Jos tikslas – pateikti etnomuzikos specialistų ir praktikuojančių etnomuzikos žinovų vertinimus: platesniu etnokultūros aspektu kūriniai aptariami tautosakos ir folkloro specialisto; išklausa kitų – tiek akademinės, tiek pramoginės – muzikos žanrų specialistų nuomonė, nes tiriamieji (moksleivija) taip pat yra įvairių muzikos žanrų mylėtojai; itin svarbi ir praktikuojančio muzikos mokytojo, turinčio glaudžiausią ryšį su moksleiviais, geriausiai gebančio (iš savo praktinių pastebėjimų) numatyti vienokią ar kitokią moksleivių reakciją į pateiktus muzikinius pavyzdžius, nuomonė.

Pirmajai ekspertų kategorijai atstovavo du etnomuzikos specialistai²:

- humanitarinių mokslų (menotyra) daktaras, etnomuzikologas teoretikas-praktikas, Šiaulių universiteto lektorius;
- humanitarinių mokslų daktarė, etnomuzikologė, praktikuojanti tiek tradicinį, tiek modernizuotą folklorą, Lietuvos Muzikos akademijos lektorė.

¹ Ekspertų apklausos metodai klasifikuoti pagal tris kriterijų grupes. Pirmajai grupei priskiriami kriterijai, kuriuos lemia apklausos organizatorių ir ekspertų tarpusavio sąveika, t.y. tiesioginis ar netiesioginis kontaktas. Antrajai kriterijų grupei priklauso ekspertų tarpusavio sąveikos ypatumai (pagal tai apklausos gali būti grupinės ar individualios). Trečioji apibūdinama pagal apklausos rezultatus, kurie atspindi įvairias vertinimo rūšis (nuomonę, rekomendaciją, sprendimą) (Kardelis, 2005).

² Autorei visų ekspertų pavardės žinomos, disertacijoje pateikiami duomenys apie jų mokslinį laipsnį, specializaciją, bei darbo vietą.

Antrajai kategorijai priskirti taip pat du ekspertai, aktyviai praktikuojantys etnomuziką:

- muzikos mokytojas-metodininkas, praktikuojantis folkloristas, „Saulėtekio” gimnazija, Šiauliai;
- muzikos magistrė, praktikuojanti folkloristė, Žemaitijos kolegijos, Telšių Menų ir pedagogikos fakulteto lektorė.

Trečiajai ekspertų kategorijai priskirta tautosakos ir folkloro specialistė – Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos etnokultūros ekspertė, aktyvi folkloro veikėja, Šiaulių universiteto humanitarinio fakulteto lektorė.

Ketvirta ekspertų kategorija – akademinės muzikos specialistas, vokalinio dainavimo teoretikas-praktikas, Šiaulių universiteto Menų fakulteto docentas.

Penkta ekspertų kategorija – pramoginės muzikos specialistas, socialinių mokslų daktaras, pramoginės muzikos teoretikas, Šiaulių universiteto Menų fakulteto docentas.

Šeštajai ekspertų kategorijai atstovavo muzikos pedagogikos magistrė, praktikuojanti muzikos mokytoja, Zoknių pagrindinė mokykla, Šiauliai.

Ekspertų vertinimui buvo pateikta 118 muzikinių kūrinių (*etnomuzikinių pavyzdžių*). Pagal etnomuzikos pateikimo stilistiką jie buvo sugrupuoti į dvi dalis: *modernizuotas folkloras* ir *tradicinis folkloras* (pastarasis suskirstytas dar į tris skyrius: *stilizuota, aranžuota lietuvių liaudies muzika; folklorinė lietuvių liaudies muzika; autentiški fonografiniai lietuvių liaudies muzikos įrašai*).

Pirmąją dalį sudarė *lietuvių ir pasaulio tautų modernizuoto folkloro (MF¹)* pavyzdžiai (iš viso 61 muzikinis kūrinys). Pasaulio modernizuoto folkloro pavyzdžiai įtraukti motyvuojant tuo, kad lietuvių modernizuoto folkloro atlikėjų bei pačios muzikos nėra gausu, todėl bendra šio stiliaus koncepcija geriau atskleidžiama papildžius ją pasaulio MF pavyzdžiais, pateikiant modernizuotą folklorą ne tik mūsų šalies muzikinės kultūros kontekste, bet bendrame sociokultūriniame kontekste kaip pasaulinį muzikinės kultūros reiškinių. Renkant muzikinius pavyzdžius ekspertiniam vertinimui, buvo laikytasi principo, kad modernizuoto folkloro kūriniai būtų kuo įvairesnių stilistinių interpretacijų (pateikti su roko, džiaz, pop, programuotos (kompiuterinės) ir kt. muzikos elementais), t. y. įvairių modernizuotų folkloro raiškos formų pavyzdžiai (plačiau apie tai žr. 2.3.2 skirsnyje).

Antrąją dalį – *tradicinį folklorą²* – sudarė 57 muzikiniai kūriniai. Pateiktieji kūriniai, suskirstyti į *stilizuotą, folklorinę, autentišką/fonografinę lietuvių liaudies muziką*, buvo klasifikuojami ir pagal žanrines savybes – *vokaliniai* ir *instrumentiniai*. Buvo atsižvelgta, kad tarp pateiktų kūrinių būtų įvairių Lietuvos regionų (aukštaičių, žemaičių, dzūkų) ir įvairių žanrų (jaunimo, meilės, kalendorinių, darbo ir t. t.) lietuvių liaudies dainų.

Atrenkant bei grupuojant muzikinius kūrinius ekspertams, buvo remtasi muzikinių kūrinių **apibendrinančiais tipologiniais požymiais** – išskiriami apibendrinamieji požymiai, charakterizuojantys tiek tradicinio, tiek modernizuoto folkloro muzikinius

¹ Toliau darbe naudojamas ir trumpinys **MF** – modernizuotas folkloras.

² Toliau darbe naudojamas ir trumpinys **TF** – tradicinis (muzikinis) folkloras.

pavyzdžius: *stilistika, žanras, atlikėjai, geografinis regionas* (žr. 3.2.1.1 lentelę). Tipologinėje lentelėje pateikti požymiai išskirti ir tuo tikslu, kad, atliekant tyrimo rezultatų analizę (apdorojant tyrimo rezultatus), būtų galima daryti apibendrinančias išvadas apie nuostatų pasiskirstymo tendencijas tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu (o ne tik apie atskirų muzikinių pavyzdžių vertinimą). Ši tipologinė lentelė buvo naudojama apdorojant gautus diagnostinio bei eksperimentinio tyrimo rezultatus¹. Išskirti tipologiniai punktai, atliekant tyrimų rezultatų analizę, padėjo susisteminti gautus duomenis bei formuoti apibendrinančius tyrimo rezultatų atsakymus į tyrimui keliamus klausimus.

3.2.1.1. lentelė

Muzikos kūrinių tipologija (apibendrinantieji muzikinių kūrinių požymiai).

TIPOLOGIJA	I	Stilistika	Tradicinis folkloras
			Modernizuotas folkloras
	II	Žanras	Vokaliniai
			Instrumentiniai
			Vokaliniai-instrumentiniai
	III	Atlikėjai	Folkloriniai ansambliai
			Stilizuoti liaudies muzikos ansambliai
			Modernizuoto folkloro grupės, atlikėjai
	IV	Regionas	Lietuvių muzikinis folkloras
			Pasaulio tautų muzikinis folkloras

Tolesnis ekspertų apklausos paruošiamasis etapas – pateiktų ekspertizei muzikos kūrinių vertinimo kriterijų nustatymas (pirminį atrankos / vertinimo kriterijų išpildė darbo autorė, atrinkdama kūrinius eksperimentiniam vertinimui). Ekspertams buvo pateikti šie vertinimo kriterijai:

- kūrinio tinkamumas IX-XII klasių moksleiviams (šiam amžiaus tarpsniui);

¹ Šios tipologijos pagalba (vėliau ją paverčiant tipologiniais kodais prie tyrimo kintamųjų – muzikinių kūrinių ištraukų) buvo galima koncentruotai apibendrinti gautus tyrimo rezultatus, nustatyti moksleivių nuostatą tradicinės bei modernizuotos lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu.

- kūrinio informacinis, intonacinis krūvis moksleiviams;
- kūrinio idėjinis išpildymas (santykis su etnokultūrinėmis tradicijomis);
- kūrinio aranžuotės kokybė;
- kūrinio atlikimo kokybė;
- kūrinio instrumentarijaus tinkamumas;
- skambančios muzikos garsinė kokybė.

Ekspertams buvo nurodyta, kad, vertinant kūrinį, būtų vadovaujamosi pateiktųjų vertinimo kriterijų *visuma*, t. y. pateikti kūrinio įvertinimą, atsižvelgiant į visus kriterijus *bendrai* (nevertinant kūrinį pagal kiekvieną kriterijų atskirai).

Atliekant ekspertinę apklausą, ekspertams buvo pateiktas apklausos instruktazo lapas (*INFORMACIJA ekspertams*)¹, paruošta kompaktinė plokštelė su 118 kūrybinių muzikinių įrašais bei muzikinių kūrybinių klausimynas (žr. 3.2.1.1 priedą). Pastarasis paruoštas vadovaujantis tais pačiais kaip ir kūrybinių atrinkimo ekspertizei kriterijais. Klausimyne ekspertams pateikiamas 118 muzikinių kūrybinių sąrašas, kuriame ties kiekvienu kūrybiniu paliktas laukelis eksperto įvertinimui ir dar vienas laukelis – pastaboms (pasiūlymai, pastebėjimai ir t. t.), kuriomis remiantis buvo konstruojamas galutinis tyrimo instrumento variantas (atsižvelgiant į pastabas, papildant naujais kūrybiniais). Kūrybinius ekspertai vertino tradicine *dešimtbale vertinimo sistema* (nuo 1 iki 10). Maksimali balų suma, kurią galėjo surinkti kūrybiny, buvo 80 balų (visi ekspertai vertina dešimčia balų). Minimali – 8 balai (visi ekspertai vertina vienu balu). Toliau pateikiama ekspertų apklausos tyrimo rezultatų analizė. Susumavus gautus ekspertų vertinimo rezultatus, buvo prieita prie sekančio tyrimo instrumento rengimo etapo – kūrybinių atrinkimo anketai. Muzikinių kūrybinių atrinkimą iš dalies apskundino ganėtinai skirtinga ekspertų nuomonė kai kurių kūrybinių atžvilgiu. Siekiant detaliau išsiaiškinti ekspertų vertinimų tarpusavio panašumus, skirtumus, jų grupavimąsi į tam tikras grupes (pagal vertinimo rezultatus), buvo atlikta *klasterinė*² duomenų analizė (klasterinės analizės paskaičiavimai atlikti remiantis ekspertų muzikinių kūrybinių vertinimo balų suvestinės lentelės pagrindu³ (žr. 3.2.1.2 priedą). Į kokias grupes pagal išsakytus vertinimus jungiami ekspertai, matyti 3.2.1.1 paveiksle.

Klasterinės analizės metodu įvertinus gautus rezultatus, suformuoti trys klasteriai:

I klasteris – *Fiksuojantis didžiausią vertinimo nukrypimą nuo kitų ekspertų* (akademinės muzikos specialistas (7) (žr. 3.2.1.1 pav.);

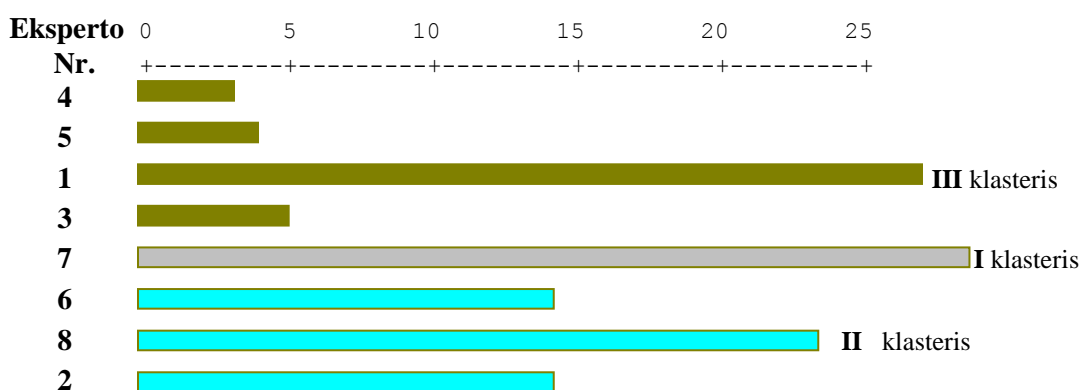
¹ Šiame informacijos lape ekspertams pateikiama disertacinio tyrimo tema, tikslas, keliami hipotezė, ekspertinės apklausos tikslas, ruošiamo tyrimo instrumento vizija bei vertinimo kriterijai.

² Klasterinė analizė – tyrimo duomenų analizės metodas, naudojamas klasifikuojant kintamuosius. Objektai (žmonės, daiktai, įvykiai ir kt.) sugrupuojami į klasterius taip, kad į vieną klasterį patekę objektai (pagal savo įverčius) yra tarpusavyje labai panašūs ir nepanašūs į kitų klasterių objektus (Bitinas, 2006).

³ Klasterinės analizės matrica sudaryta minėtos lentelės pagrindu.

EKSPERTŲ NUMERACIJA	
1	– Etnomuzikos specialistas
2	– Etnomuzikos specialistė
3	– Praktikuojanti etnomuzikė
4	– Praktikuojantis etnomuzikas
5	– Tautosakos, folkloro specialistė
6	– Muzikos mokytoja
7	– Akademinės muzikos specialistas
8	– Pramoginės muzikos specialistas

Standartizuota atstumų skalė

3.2.1.1 pav. Ekspertų homogeniškumo vertinimas klasterinės analizės metodu.

Dendrograma. (N=8)

II klasteris – *Ekspertai, turintys sąlyčio su šiandieninės muzikos stilistika, jos pulsacija* (etnomuzikos specialistė¹ (2), pramoginės muzikos specialistas (8), muzikos mokytoja (6) (žr. 3.2.1.1 pav.);

III klasteris – *Ekspertai, praktikuojantys, puoselėjantys tradicinę etnomuzikos raišką* (praktikuojantis etnomuzikas (4), tautosakos, folkloro specialistė (5), etnomuzikos specialistas (1), praktikuojanti etnomuzikė (3) (žr. 3.2.1.1 pav.).

Ryškiausias ir labiausiai atitrūkęs nuo kitų klasterių yra pirmas, kuriam priskiriamas vienas ekspertas, t. y. akademinės muzikos specialistas. Detaliau paanalizavus šio eksperto kūrybinių vertinimus (žr. 3.2.1.2 priedą), išryškėja jo išsiskirtinis modernizuotų folkloro kūrybinių vertinimas. Didžiajai daliai kūrybinių, kurie daugumos ekspertų buvo įvertinti labai gerai, akademinės muzikos ekspertas skyrė tik minimalius balus (pvz., MF kūriniai *Saulala nusileida*, *Ožys*, *Dijūta*, *Karužėn*, *Sweet Lullaby* ir kt.) (žr. 3.2.1.2 priedą). Kodėl modernizuoto folkloro kūriniai eksperto gana tendencingai įvertinti žemais balais, sunkiai

¹ Aktyviai praktikuojanti modernizuotą folklorą.

paaiškinama. Tik kaip prielaidą būtų galima teigti, kad akademinė muzika, talpindama savyje daugybę muzikos kūrimo, atlikimo taisyklių, standartų, sunkiai priima muzikinių reiškinių, kurio kūrimas ir raiška yra sociokultūrinės aplinkos kitimo padarinys, paženklintas muzikos rekonstravimo. Tačiau tai reikalautų jau išsamesnių tyrimų. Analizuojant šio eksperto nuostatas tradicinės liaudies muzikos atžvilgiu, jo vertinimas skyrėsi ne taip ryškiai – jis panašus į daugumos ekspertų.

II klasteriui priskirti ekspertai (etnomuzikos specialistė, muzikos mokytoja ir pramoginės muzikos specialistas), nors pagal savo profesinę sritį būtų ne itin tarpusavyje sietini, tačiau jų vertinimo rezultatai rodo, kad šios srities atstovai išsako panašią nuomonę jiems pateiktų muzikinių kūrinių atžvilgiu. Visi trys ekspertai daugiau ar mažiau yra praktikuojantys pedagogai (mokytojai, lektoriai), neatitolę nuo šiandien propaguojamos muzikos, jos stilistikos, pulsacijos, nuo ugdytinių šiandienos muzikinių poreikių, nuostatų, gebėjimo priimti naujus reiškinius, juos analizuoti ir t. t. Nagrinėjant šios grupės ekspertų vertinimus, pastebėta, kad etnomuzikos specialistės (2) vertinimas kai kurių kūrinių atžvilgiu charakteringai skiriasi nuo kitų šios grupės ekspertų¹, pvz., šiam klasteriui priskirti ekspertai, vertindami romansus, duoda jiems nuo 5 iki 6 balų, tuo tarpu minėta etnomuzikos specialistė vertina nuo 9 iki 8; vertinant modernizuotomis folkloro raiškos priemonėmis interpretuotus romansus, pasikartoja analogiška situacija buvusiai – muzikos mokytoja ir pramoginės muzikos atstovas vertina 5–6 balais, o etnomuzikos specialistė vertina nuo 9 iki 10 balų. Ši ekspertė, būdama ne tik etnomuzikos specialistė, tačiau ir aktyviai propaguojanti modernizuotą folkloro raišką, turi kompetenciją vertinti tiek pateiktų tradicinių etnomuzikos pavyzdžių vertingumą, tiek pateiktų modernizuoto folkloro pavyzdžių interpretacinę sėkmę (balansą tarp tradicijos ir modernumo).

III klasteris apima keturių ekspertų išsakytas pozicijas: dviejų praktikuojančių etnomuzikos specialistų, tautosakos, folkloro specialistės ir etnomuzikos specialisto. Šių ekspertų atsiradimas vienoje grupėje (klasteryje) yra gana logiškas. Trys iš šių ekspertų yra etnomuzikos srities žinovai bei praktikuojantys etnomuzikinę veiklą (tradicinę folkloro raišką), todėl jų požiūris į pateiktus muzikinius pavyzdžius yra pagrįstas teorinėmis žiniomis bei patirtimi (žr. 3.2.1.1 pav.). Išsamiau analizuojant šios grupės ekspertų vertinimus rezultatų suvestinėje (žr. 3.2.1.2 priedą), pažymėtina, kad šie ekspertai, išsakydami teigiamą nuostatą modernizuoto folkloro atžvilgiu, aukštesniais balais vertina archajiškesnes lietuvių liaudies dainas (ypač sutartines), kurios interpretuojant yra mažiausiai pakitusios (pvz., *Tai saulalė stulpavojo*, *Raliavimas*, *Giedula liepa*, *Turėjo liepa* ir kt.). Tai natūrali tendencija, įvertinant tai, kad šie ekspertai, puoselėdami tradicinę folkloro raišką, palankiau vertina tuos modernizuoto folkloro pavyzdžius, kuriuose ryškesnis etnomuzikinių segmentų išlaikymas. Šių ekspertų požiūris į tradicinę lietuvių

¹ Pavyzdžiui, šiam klasteriui priskirti ekspertai, vertindami romansus, duoda jiems nuo 5 iki 6 balų, tuo tarpu etnomuzikos specialistas nuo 9 iki 8. Vertinant modernizuoto folkloro formomis interpretuotus romansus, pasikartoja analogiška situacija buvusiai: muzikos mokytoja ir pramoginės muzikos atstovas vertina 5-6 balais, o etnomuzikos specialistas vertina nuo 9 iki 10 balų.

liaudies muziką išsiskiria aukštu lietuvių liaudies vokalinės muzikos (*a cappella* atliekamos dainos) bei instrumentinės muzikos (ypač folklorinių ansamblių atliekamos polkos, šokiai) vertinimu.

Apibendrinant klasterinės analizės rezultatus, galima teigti, kad II ir III klasterio ekspertų išsakytos nuostatos tradicinių bei modernizuotų folkloro raiškos formų atžvilgiu pagrįstos, atitinkančios jų specializaciją. Ne mažiau reikšminga yra ir I klasterio eksperto (akademinės muzikos specialistas) išsakyta nuostata, kuri (nors ir labiausiai atitolusi nuo bendrojo ekspertų vertinimo) taip pat darė įtaką muzikinių pavyzdžių vertinimo rezultatams.

Pereinant prie paskutinio ekspertinės apklausos tyrimo etapo – konkrečių muzikinių kūrinių atrinkimo tyrimo instrumentui, reitingavimo principu buvo sugrupuoti 118 muzikinių kūrinių (nuo daugiausiai iki mažiausiai surinkusių balų sumos) (žr. 3.2.1.2 lentelę).

3.2.1.2 lentelė

Į anketą atrinkti muzikiniai kūriniai

Ekspertų vertintų muzikos kūrinių *vertinimo balų suvestinė*

(sąrašas sudarytas nuo aukščiausių balų sumą surinkusių kūrinių iki mažiausiai). N=8

MODERNIZUOTAS FOLKLORAS (lietuvių ir pasaulio)	
Kūrinio pavadinimas ir atlikėjas	Vertinimo balai
Return to innocence – ENIGMA 2	80
Teka saulė – Rasa ir Jonas	77
Tai saulalė stulpavojo – L. Rimša & V. Povilionienė	77
Teka, teka šviesi saulė – V. Povilionienė & P. Vyšniauskas	77
Vai atvažiuoja Šventa Kalėda – Grupė KITAVA	76
Beyond the invisible – ENIGMA 3	75
Giedula liepa – Netradicinio folkloro grupė KITAVA	74
Danų polka – Instrumentinė grupė ZARA, Danija	73
Raliavimas – SUTARAS & JAZZ QUARTET Vilnius	73
Grovhalling – Hoven Droven, Švedija	72
Sweet Lullaby – Deep forestm, Prancūzija	72
Skudučių sutartinė & Auga putins su šermukšniu – Projektas SUTARTINĖS.COM	72
Tykus vakars be vėjo – Jazz land Lietuva	72
Pjuovė lonkuo šeina – Grupė VIRVYTĖ	72
Trys keturiuose – Folkroko grupė ATALYJA	72
Turėjo liepa – Folkroko grupė ATALYJA	71
Alaus, alaus – Folkroko grupė ŽALVARINIS	71
Treputė martela – Projektas SUTARTINĖS.COM	71
Aš pasėjau kanapeli – Netradicinio folkloro grupė KITAVA	71
Sej , braliti kanepites – Folkroko grupė ILGIS, Latvija	71
Oi dvarai, dvarai – Folkroko grupė ATALYJA	70
Stuksi, stuksi malatėlė – KEISTO folkloro grupė	70
Gula du – Mari Boine, Norvegija	70
Yele yele – Ngogo highlife & afro moses, JAV	70

Three glasses – A.Borisovas & A. Manukjan, Rusija	68
Taikuri – Timo Vaananen, Suomija	67
Aušta aušrelė švytruodama – Grupė VIRVYTĖ	66
Ožys – Folkroko grupė ŽALVARINIS	64
TRADICINIS FOLKLORAS	
Kūrinio pavadinimas ir atlikėjas	Balai
Telšių klumpakojis – Liaudiškos muzikos ansamblis SAULĖ	75
Polka – Kaimiškos muzikos ansamblis SADŪNAI	72
Tututūtutis – Ansamblis SAULĖ	72
Krakoviakas – Folkloro ansamblis LAUKSNA	72
Prašyčia Dieva – Folkloro ansamblis LAUKSMA	72
Pasišieriau sau žirgeli – Folkloro ansamblis VISI	71
Grieš armonika – Kaimiškos muzikos ansamblis SADŪNAI	70
Durnapolkė – Folkloro ansamblis ATŽALYNAS	70
Liaudiška polka – Folkloro ansamblis RASKILA	70
Augin tievas du sūneliu – Folkloro ansamblis VISI	70
Šapnagių polka – Netradicinio folkloro grupė	70
Žalias guojus – Loreta ir Stanislovas	69
Palangos miestelis – Folkloro ansamblis RATUTO	69
Senovinis smuikų valsas – Folkloro ansamblis RASKILA	69
Gylio polka – Liaudiškos muzikos ansamblis SAULĖ	69
Pupų dėdės polka – Folkloro ansamblis RASKILA	69
Aš pasėjau kanapeli – Folkloro ansamblis VISI	68
Gyrės miežio grūdas – Folkloro ansamblis RASKILA	68
Gyvatoks – Folkloro ansamblis RATAA	68
Beržytės polka – Ansamblis SAULĖ	68
Vai tu strazde, strazdieli – L.Mukaitė & A. Pociutė	68
Lek gerveli – V. Povilionienė	68
Mamai džiaugsmas sūneli – V. Povilionienė	67
Šviesi naktis – Liaudiškos muzikos ansamblis SAULĖ	67
Už jūrelių, už marelių – Vaikų folkloro ansamblis ČIUČIURUKS	66
Kuo nedainuojai – Vaikų folkloro ansamblis ČIUČIURUKS	66
Smarkiuoji polka – Vaikų folkloro ansamblis ČIUČIURUKS	66
Anės polka – Folkloro ansamblis RATAA	66
Pempel, pempel – Kaimiškos muzikos ansamblis JUONIS	66
Ar matai kaip skęsta obelys žieduose – Folkloro ansamblis RATUTO	66
Užauga girelė – Vaikų folkloro ansamblis ČIUČIURUKS	66
Lakiuoji žvirblelis – Folkloro ansamblis VISI	65
Siuntė anyta jauną martelį – KEISTO folkloro grupė	65
Ko nuliūdai mergela – Folkloro ansamblis RASKILA	65
Kaimo maršas. P. Birzgiolas, K. Skrickis, J. Zaksas	65
Dingo, dingo – Vytautas ir Ramunė Lansbergiai	64
Viedars – Folkloro ansamblis RATAA	64
Čigonės romansas – Vytautas ir Ramunė Lansbergiai	63
Išlėk, sakuole – Vytautas Lansbergis	63
Jonkelis – Folkloro ansamblis GONDINGA	63
Fokstrotas kitaip – Folkloro ansamblis MINGĖ	63
Strazde, strazdeli – Folkloro ansamblis GILĖ	63
Jir atjuoja trys berneliai – Folkloro ansamblis SALDUVĖ	62
Nakti švinta Juona – Kaimiškos muzikos ansamblis JUONIS	62
Polka – Folkloro ansamblis INSULA	61
Jaunimo valsas. P. Birzgiolas, K. Skrickis, J. Zaksas	60

Oi, tu Joneli – Liaudiškos muzikos ansamblis SAULĖ	59
Aš išgėriau – Kaimiškos muzikos ansamblis SADŪNAI	59
Ginučių kadrilis – Liaudiškos muzikos ansamblis SAULĖ	59
Kai aš buvau toks kaip tėtis – Kaimiškos muzikos ansamblis SADŪNAI	59
Ein paneli par kymeli. M. Montvydienė, A. Montvydaitė.	59
Unt kalnelių, unt aukštųjų – KEISTO folkloro grupė	58
Aiškiiai švietė mėnesėlis. Adelė Lučinskienė	58
Raudona saulė – Liaudiškos muzikos ansamblis SAULĖ	55
Augo kiemi dagilėlis – Folkloro ansamblis GILĖ	54
Auga, auga apynėlis. A. Ereminienė	51
Paulausko polka. S. Abromavičius, S. Abromavičienė	50

Kadangi ekspertai, vertindami kūrinis balais, turėjo galimybę išsakyti ir savo pastabas kiekvieno pateikto kūrinio atžvilgiu, atrenkant kūrinis tyrimo instrumentui buvo remtasi ne tik vertinimo balų suma, bet ir minėtomis ekspertų pateiktomis pastabomis bei pasiūlymais. Todėl kai kurių kūrinių atrinkimo korekcijos buvo priimamos remiantis paties tyrėjo galutiniu apsisprendimu¹, atsižvelgus bei įvertinus ekspertų išsakytas pastabas bei pateiktus pasiūlymus. Kadangi daugiausiai komentarų bei pasiūlymų buvo pateikta tradicinių etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu, ryškiausios atrinkimo korekcijos pritaikytos būtent šiems kūriniams (kaip matyti iš 3.2.1.2 lentelės, kai kurie kūriniai, esantys skyriuje *Tradicinis folkloras*, nors ir surinkę optimalią įvertinimo balų sumą, tyrimo instrumentui neatrinkti – atsižvelgus į kai kurių ekspertų (etnomuzikos specialistų) svarias pastabas bei pasiūlymus šių kūrinių pakeitimui kitais muzikiniais pavyzdžiais, charakteringiau atskleidžiančiais lietuvių etnomuzikinį paveldą). Toliau šiame skyriuje pateikiama išsamesnė kūrinių atrinkimo analizė (ekspertų vertinimų procentinė išraiška atsispindi 3.2.1.3 priede esančioje lentelėje, kurioje pateikiami kūriniai, atrinkti tyrimo instrumentui).

Susumavus vertinimo balus, kūriniai, surinkę daugiau kaip 75 balus, buvo iškart įtraukiami į anketą (jų atžvilgiu nebuvo ryškių ekspertų išsakytų pastabų, kurios reikalautų išskirtinės kūrinio analizės), o dėl kūrinių, kurie surinko nuo 65 iki 75 balų (žr. 3.2.1.2. lentelę), galutinį parinkimo sprendimą priėmė pats tyrėjas, atsižvelgęs į ekspertų išsakytas pastabas. Vadovaujantis ekspertų pastabomis, į anketos muzikinį klausimyną buvo įtraukti 7 nauji kūriniai: 2 modernizuoto folkloro kūriniai ir 5 tradicinės lietuvių liaudies muzikos pavyzdžiai.

Atrenkant *modernizuoto folkloro* kūrinis, apsispręsta, kad didesnė dalis šio žanro kūrinių privalo būti lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžiai, nes disertacijoje iš esmės analizuojamos lietuvių etnomuzikos raiškos formos. Pasaulio modernizuoto folkloro pavyzdžiai įtraukti tuo tikslu, kad moksleiviams šis muzikinis reiškinyt būtų pateiktas pasaulinės muzikinės kultūros kontekste (ne tik Lietuvos) bei skatintų tolerantiškumo kitų kultūrų etnomuzikai – bendrosios etnokultūrinės tolerancijos ugdymą(is)². Į tyrimo

¹ Tais atvejais, kai ekspertų nuomonės skiriasi, galutinį sprendimą priima pats tyrėjas (Kardelis, 2005).

² Siekiant išvengti etninių konfliktų tiek ugdymo įstaigose, tiek masinėje visuomenėje.

instrumentą atrinka 13 lietuvių modernizuoto folkloro kūrinių ir 7 pasaulio tautų modernizuoto folkloro pavyzdžiai. Iš viso – 20 kūrinių. Taip pat atrinkti 7 pasaulio tautų modernizuoto folkloro kūriniai (žr. 3.2.1.3 lentelę). Tyrimo instrumentui ekspertų atrinkti kūriniai buvo įvertinti nuo 70 iki 80 balų.

Atrenkant lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžius, buvo atsižvelgiama į ekspertų išsakytus pasiūlymus, kad būtų vadovaujama lietuvių liaudies muzikos *žanrine įvairove*, todėl kūrinių tinkamumas anketai nesirėmė vien tik kūrinių vertinimo balų suvestine (tai buvo minėta ir anksčiau). Atrinktieji kūriniai pateikti 3.2.1.4 lentelėje.

3.2.1.3. lentelė

Pasaulio tautų modernizuoto folkloro pavyzdžiai, atrinkti į tyrimo instrumentą

Kūrinio pavadinimas	Balai
Return to innocence ¹	80
Beyond the invisible	75
Danų polka	73
Grovhalling	72
Sweet Lullaby	72
Sej , braliti kanepites	71
Gula du ²	70

3.2.1.4 lentelė

Lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžiai, atrinkti į tyrimo instrumentą

Kūrinio pavadinimas	Balai
Teka saulė	77
Tai saulalė stulpavojo	77
Teka, teka šviesi saulė	77
Vai atvažiuoja Šventa Kalėda	76
Giedula liepa	74
Raliavimas	73
Skudučių sutartinė & “Auga putins su šermukšniu”	72
Pjuovė lonkuo šeina	72
Trys keturiose	72
Alaus, alaus	71
Aš pasėjau kanapeli	71
Oi dvarai, dvarai	70
Aušta aušrelė švytruodama	66

¹ Pažymėtina, kad kūrinys *Return to innocence* (tarptautinis muzikinis projektas – ENIGMA 2) vienintelis iš visų 118 ekspertams pateiktų kūrinių surinko maksimalią 80 balų sumą, tai išties leidžia kalbėti apie šio kūrinio išskirtinę meninę vertę.

² Tokią pat balų sumą (70) surinkęs kūrinys *Yele yele* neatrinktas, remiantis ekspertų pastabomis kaip mažiau charakteringas modernizuoto folkloro pavyzdys nei *Gula du*.

Visi kūriniai, išskyrus *Aušta aušrelė švytruodama*, įvertinti nuo 70 iki 77 balų (žr. 3.2.1.2 lentelę). Pastaroji daina, surinkusi tik 66 balus, buvo atrinkta anketai atsižvelgus į ekspertų išsakytas pastabas, apie jos regioniško atskleidimo specifiškumą (lengvai ir išradingai perteikiama žemaičių liaudies daina ir šio regiono tarmė) bei paties tyrėjo apsisprendimu. Kūriniai *Tykus vakars be vėjo; Turėjo liepa; Treputė martela; Stuksi, stuksi malatėlė*, nors surinko daugiau kaip 70 balų, remiantis ekspertų pastabomis bei paties tyrėjo sprendimu anketai neatrinkti (žr. 3.2.1.2 lentelę) kaip mažiau charakteringi. Taip siekta išvengti to paties žanro liaudies dainų pasikartojimo. Nors buvo ir geriau įvertintų to paties žanro liaudies dainų interpretacijų, tačiau anketa turėjo apimti kuo įvairesnio žanro bei regiono lietuvių liaudies dainų interpretacijas. Rengiant galutinį tyrimo instrumento apklausai variantą, atsižvelgus į ekspertų pasiūlymus, į atrinktų dainų sąrašą įtraukti dar du nauji kūriniai. Tai lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžiai: *Oi, ant kalno* (kaip dzūkų regiono liaudies dainos interpretavimo pavyzdys) ir *Turėjo liepa* (kaip aukštaičių trejinės sutartinės interpretacija, kurios instrumentuotės pagrindas – kompiuterinės muzikinės technologijos).

Kūrinių atrinkimas iš II dalies – *Tradicinio folkloro* – pareikalavo gilesnės atrankos analizės, nes būtent šios dalies kūriniais ekspertai išsakė daugiausiai pastabų bei pasiūlymų kūrinių atrinkimo korekcijoms. Pagrindiniu atrankos kriterijumi, žinoma, liko ekspertų įvertinimas balais, tačiau buvo remiamasi ir šiais, ekspertų pastabose išryškėjusiais, kriterijais: lietuvių liaudies dainų regionine įvairove¹, lietuvių liaudies dainų žanrine įvairove², atlikėjų įvairove. Atrenkant kūrinius buvo orientuotasi, kad tradicinei lietuvių liaudies muzikai atstovaujančių kūrinių sąrašė būtų vokalinės, instrumentinės, vokalinės-instrumentinės muzikos pavyzdžių, kad atlikėjai būtų ir folkloriniai ansambliai, ir stilizuotos liaudiškos muzikos ansambliai (nes nuo to labai priklauso liaudies muzikos pateikimas).

Vadovaujantis daugumos ekspertų nuomone, į tyrimo instrumentą nebuvo įtraukti kūriniai iš ekspertinės apklausos klausimyno skyriaus *Autentiški fonografiniai įrašai*. Ekspertų manymu, nors šie įrašai ir yra neabejotinai vertingiausi ir teisingiausi tradicinio dainavimo ir muzikavimo požiūriu, dėl jų tinkamumo tyrimui buvo suabejota. Jų teigimu, tokie kūriniai turėtų būti palikti etnofokloristams, o ne klausymui muzikos pamokų metu (moksleiviams šie pavyzdžiai gali atrodyti labai nepatrauklūs ir paskatinti juos nusigręžti nuo liaudies muzikos).

Į anketą kaip tradicinės lietuvių liaudies muzikos pavyzdžiai atrinkta 15 kūrinių (žr. 3.2.1.5 lentelę), kurie ekspertų įvertinti nuo 67 iki 75 balų.

¹ Lietuvių liaudies dainos pagal etnografinius regionus skirstomos į dzūkų, aukštaičių, suvalkiečių, žemaičių bei *Mažosios Lietuvos* (Prūsų).

² Pagal turinį lietuvių liaudies dainos yra skirstomos į žanrus (*kalendorinės, jaunimo ir meilės, darbo, vaišių, vestuvinės, istorinės-karinės, dainos apie gamtą, šeimą, vaikų, lopšinės, žaidimai, ganymo ir našlaičių* ir t. t.).

Tradicinio lietuvių folkloro pavyzdžiai, atrinkti į tyrimo instrumentą

Kūrinio pavadinimas	Balai
Telšių klumpakojis	75
Polka	72
Tututūtutis	72
Krakoviakas	72
Prašyčia Dieva	72
Pasišieriau sau žirgeli	71
Grieš armonika	70
Durnapolkė	70
Liaudiška polka	70
Augin tievas du sūneliu	70
Palangos miestelis	69
Gylio polka	69
Gyvatoks	68
Beržytės polka	68
Šviesi naktis	67

Kūriniai, surinkę nuo 71 iki 75 balų, buvo įtraukti į ruošiamą apklausos instrumentą moksleiviams be jokių korekcijų (žr. 3.2.1.2 lentelę). Iš kūrinių, surinkusių po 70 balų, neatrinkta tik *Šapnagių polka*, motyvuojant tuo, kad tarp aukštesnius įvertinimus gavusių kūrinių jau yra kelios polkos (tipiškesnės tradiciniam muzikavimui), bei įvertinus tai, kad kūrinys atliekamas netipiška tradiciniam muzikavimui instrumentų sudėtimi (ekspertų pastabos). Iš kūrinių, įvertintų 69 balais, neatrinkti trys (žr. 3.2.1.2.lentelę): lietuvių liaudies daina *Žalias guojus*, nes tai tipiška žemaičių daina, o atliekama duetu (klausimyne buvo geriau atliekamų žemaitišką atlikimo specifiką atspindinčių dainų), *Pupų dėdės polka*, siekiant išvengti pernelyg ryškaus vieno žanro, t. y. polkos, dominavimo bei *Smuikų valsas*, tyrėjo sprendimu¹ pakeistas į tipišką valso žanrą atspindintį kūrinį *Valsas*. Kūrinys *Palangos miestelis* atrinktas kaip lietuvių romansinio² žanro pavyzdys, o *Gylio polka* kaip stilizuotų lietuvių liaudies ansamblių atlikimą charakterizuojantis pavyzdys (atsižvelgus į minėtus ekspertų pastabose išryškėjusius atrankos kriterijus). Iš 68 balais įvertintų kūrinių atrinkti du: *Beržytės polka* kaip kūrinys, atspindintis tradicinius lietuvių liaudies instrumentus (lumzdelis), ir *Gyvatoks* kaip tradicine sudėtimi atliekamas lietuvių liaudies šokinės muzikos pavyzdys (žr. 3.2.1.2 lentelę). Likusieji keturi vokalinės lietuvių liaudies muzikos pavyzdžiai neatrinkti, remiantis ekspertų pastabomis, autorės pedagoginio darbo patirtimi bei motyvuojant tuo, kad tyrimo instrumentą būtina papildyti ekspertų pastabose pasiūlytais įvairesnio žanro lietuvių liaudies dainų (dvejinių, trejinių sutartinių ir kalendorinių apeigų) pavyzdžiais. Kūrinys *Šviesi naktis* atrinktas (nors surinko

¹ Tyrėjui įvertinus ekspertų pastebėjimus šio kūrinio atžvilgiu.

² Romansai – tai 20 a. pradžios lietuvių liaudies (labiau miestietiškosios kultūros) kūrybos pavyzdžiai.

67 balus) kaip stilizuoto lietuvių liaudies muzikos ansamblio atliekamas vokalinio žanro pavyzdys (žr. 3.2.1.2 lentelę).

Iš tradicinio folkloro dalies atrinkti 9 instrumentiniai kūriniai ir 6 vokaliniai bei vokaliniai-instrumentiniai kūriniai. Rengiant galutinį apklausos instrumento variantą, šis sąrašas papildytas (atsižvelgus į ekspertų pastabas ir pasiūlymus) 5 naujais kūriniais – 1 instrumentiniu ir 4 vokaliniais bei vokaliniais-instrumentiniais: instrumentinis kūrinys *Valsas* (pateikiamas kaip šio lietuvių liaudies muzikos žanro pavyzdys); vokalinės lietuvių liaudies muzikos pavyzdžiai (atliekami *acappella*) – dvejinė sutartinė *Ryto rytėlio*, trejinių sutartinių pavyzdys *Augo putins su šermukšniu* (abi sutartinės atliekamos autentiškai) ir lietuvių liaudies daina *Ant tėvulio dvaro* (pateikiama kaip aukštaičių regiono kalendorinių dainų pavyzdys).

Remiantis ekspertų apklausos rezultatais, jų išsakytomis pastabomis ir pasiūlymais bei paties tyrėjo pedagogine patirtimi, į tyrimo instrumentą atrinkta: 20 tradicinio folkloro (tradicinės lietuvių liaudies muzikos) pavyzdžių ir 22 modernizuoto folkloro pavyzdžiai¹. Pasaulinei etnomuzikinei kultūrai atstovauja 7 modernizuoto folkloro pavyzdžiai (žr. 3.2.1.6 lentelę). Didžioji dalis (6) yra vokaliniai-instrumentiniai kūriniai ir vienas instrumentinio žanro kūrinys².

3.2.1.6 lentelė

Atrinkti modernizuoto folkloro kūriniai, atstovaujantys kitų tautų etnomuzikai

Kūrinio pavadinimas	Šalis
Return to innocence	Tarptautinis projektas (Vokietija, Prancūzija)
Danų polka	Danija
Sej, braliti kanepites	Latvija
Gula du	Norvegija
Grovhalling	Švedija
Sweet Lullaby	Prancūzija
Beyond the invisible	Tarptautinis projektas (Vokietija, Prancūzija)

Lietuvių modernizuotam folklorui atstovauja 15 muzikinių pavyzdžių, kurie yra vokalinio-instrumentinio žanro (tai vienas iš charakteringiausių šio stiliaus muzikos bruožų). Iš tradicinės lietuvių liaudies muzikos pavyzdžių atrinkta 20 kūrinų – 10 instrumentinio ir 10 vokalinio žanro. Iš TF kūrinų atrinkta 10 vokalinių pavyzdžių, o iš MF – nė vieno (kaip jau buvo minėta, tai modernizuoto folkloro nepraktikuojamas žanras), atsižvelgiant į tai, kad vokalinė kūryba charakteringiausiai atskleidžia lietuvių

¹ Šio stiliaus pavyzdžių daugiau, nes darbe iš esmės analizuojamos modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo galimybės ugdymo procese, formuojant teigiamas moksleivių nuostatas etnomuzikos atžvilgiu (dviem kūriniais daugiau, juos pateikiant klausimyno pradžioje ir pabaigoje, siekiant moksleivių pozityvesnio nusiteikimo tiriamajam darbui).

² Reikia pastebėti, kad modernizuoto folkloro *vokalinio* žanro pavyzdžių autorei aptikti nepavyko nei tarp pasaulio, nei tarp Lietuvos muzikinių pavyzdžių, todėl seka išvada, kad dominuojantis modernizuoto folkloro žanras yra *vokalinis-instrumentinis*.

etnomuzikines tradicijas bei sudaro kultūrinio paveldo pagrindą, todėl šio tyrimo atveju vienodų sąlygų būtinumas sunkiai įsivaizduojamas (žr. 3.2.1.7 lentelę).

3.2.1.7 lentelė

**Tyrimo instrumentui atrinktų tradicinio folkloro pavyzdžių
charakteristika pagal žanrus**

Instrumentiniai	Vokaliniai
	Vokaliniai <i>acappella</i>
Liaudiška polka	Pasišeriau sau žirgelį
Telšių klumpakojis	Ant tėvulio dvaro
Beržytės polka	Augin tievas du sūneliu
Valsas	Prašyčia dieva
Tututūtutis	Auga putins su šermukšniu
Durnapolkė	Oi, ta, ta kupolia
Gylio polka	Vokaliniai-instrumentiniai
Gyvatoks	Šviesi naktis
Krakoviakas	Grieš armonika
Polka	Palangos miestelis
	Ryto rytėlio

Charakterizuojant lietuvių liaudies dainas pagal regionus, atrinktos aukštaičių, žemaičių, dzūkų liaudies dainos bei jų modernizuotos interpretacijos. Pagal lietuvių liaudies dainų turinį atrinktos jaunimo-meilės, karinės-istorinės, darbo, kalendorinės dainos bei sutartinės (žr. 3.2.1.8 lentelę).

3.2.1.8 lentelė

Lietuvių liaudies dainų charakteristikos pagal regionus bei dainų turinį

Pagal regionus (lentelėje pateikiamos tik to dainos, kurios atliekamos tarmiškai)	Pagal lietuvių liaudies dainų turinį	
ŽEMAIČIŲ Aušta aušrelė švytruodama Aš pasiejau kanapelį Palangos miestelis Pasišeriau sau žirgelį Augin tievas du sūneliu Pjuovė lonkuo šeina	JAUNIMO-MEILĖS Pasišeriau sau žirgelį Palangos miestelis Aušta aušrelė švytruodama Pjuovė lonkuo šeina Šviesi naktis Prašyčia dieva Grieš armonika Tai saulalė stulpavojo	SUTARTINĖS Ryto rytėlio (<i>dvejinė</i>) Augo putins su šermukšniu (<i>trejinė</i>) Giedula liepa (<i>trejinė</i>) Trys keturiose (<i>trejinė</i>) Turėjo liepa (<i>trejinė</i>)
AUKŠTAIČIŲ Ryto rytėlio Prašyčia dieva Augo putins su šermukšniu Ant tėvulio dvaro Raliavimas Tai saulalė stulpavojo Oi, dvarai, dvarai leliumai	KALENDORINĖS Oi, dvarai, dvarai leliumai (<i>Advento</i>) Vai atvažiuoja Šventa Kalėda (<i>Advento</i>) Oi, ta, ta kupolia (<i>Joninių</i>) Ant tėvulio dvaro (<i>Joninių</i>)	DARBO Aš pasiejau kanapelį Raliavimas (<i>ganymo</i>)
DZŪKŲ Oi, ta, ta kupolia Tek, teka	KARINĖS-ISTORINĖS Tek, teka Oi, ant kalno	VAIŠIŲ Alaus, alaus

Iš pastarosios lentelės matyti, kad didesnę dalį sudaro jaunimo-meilės dainos bei sutartinės. Jaunimo-meilės dainos pasirinktos orientuojantis į diagnostiniame tyrime dalyvaujančių respondentų amžių (15–19 metų): pagal tematiką jos artimiausios šio amžiaus tarpsnio moksleiviams, o sutartinės – kaip vienas iš unikaliausių lietuvių etnomuzikinės kultūros pavyzdžių ir aktyviausiai propaguojamas žanras šiandienos modernizuotoje folkloro raiškoje.

Apibendrinant tyrimo instrumentui atrinktų kūrinių analizę, teigtina, kad kūriniai buvo atrenkami tikslingai, vadovaujantis *kūrinių žanrinės įvairovės, tematiniais ir stilistiniais* principais. Diagnostinio tyrimo apklausai atrinkti 42 muzikiniai kūriniai – tradicinių ir modernizuotų etnomuzikos raiškos formų pateikimo pavyzdžiai (šių kūrinių charakterizacija pateikiama 3.2.1.4 priede).

3.2.2. Tyrimo instrumentas ir tyrimo imties charakteristika

Siekiant, kad apklausos instrumentas skatintų respondentų norą bendradarbiauti, kuo išsamiau atsakinėti į pateiktus klausimus, rengiant tyrimo instrumentą buvo atsižvelgta į šiuos pagrindinius kriterijus: *aiškumą ir patikimumą*.

Atlikus ekspertų apklausą bei gautų duomenų analizę¹, parengtas apklausos (*Moksleivių nuostatos tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu*) tyrimo instrumentas (pavyzdys pateiktas disertacijos PRIEDE, žr. 3.2.2.1 priedą).

Apklausos instrumentą sudaro trys dalys:

- I – įvadinė dalis, demografinis klausimų blokas (moksleivių amžius, klasė, mokykla, gyvenamoji vieta, muzikinis išsilavinimas);
- II – muzikinių preferencijų testas (muzikinių kūrinių ištraukų klausymas);
- III – respondentų refleksija apie klausytus muzikinius kūrinius (*Minčių lietus*).

Prie apklausos instrumento dar pateikiama:

- *kompaktinė plokštelė*² (su II dalies muzikinių kūrinių ištraukomis);
- *apklausos instrukcija*³ (muzikos mokytojams).

Apklausos instrukcijoje nurodyta mokslinio tyrimo tema, tyrimo tikslas bei kas atlieka tyrimą. Toliau instruktuojama, su kuriomis klasėmis (9–12, I–IV gimnazijos klasės) pageidautina, kad būtų atliktas tyrimas, ir kiek laiko (45 min.) užtrunka apklausos instrumento pildymas (detaliai nurodomi laiko intervalai kiekvienai daliai). Mokytojas instruktuojamas, kada pradėti klausyti kompaktinę plokštelę su muzikinėmis ištraukomis ir ties kokia fraze baigti klausymą. Siekiant išsiaiškinti, koks pačių muzikos mokytojų (sutikusių su savo ugdytiniais bendradarbiauti organizuojant tyrimą) požiūris į tradicinį bei

¹ Ekspertų apklausos tyrimo rezultatai pateikiami 3.2.1 skirsnyje.

² Kompaktinė plokštelė su įrašu pateikta disertacijos PRIEDE (žr. 3.2.2.2 priedą).

³ APKLAUSOS INSTRUKCIJA pateikta disertacijos skyriuje PRIEDAI (žr. 3.2.2.3 priedą).

modernizuotą folklorą, apklausos instrukcijoje mokytojų taip pat prašoma užpildyti jiems skirtos tyrimo instrumento II ir III dalis¹. Gauta informacija, nors kiekybiškai ir negausi, sąlyginai gali padėti atskleisti ugdytojo (t. y. mokytojo, kuris dirba su tiriamaisiais) ir ugdytinių (moksleivių, kurie dalyvauja tyrime) nuostatų atitikimą bei palengvinti vienokią ar kitokią gautų tyrimo rezultatų analizės interpretaciją. Instrukcijos pabaigoje nurodomi tyrėjo kontaktiniai duomenys (elektroninis paštas ir telefono numeris), kad esant neaiškumams būtų galima susisiekti.

Viso apklausos instrumento pildymo trukmė – 45 minutės (viena pamoka).

I dalis. Pirmosios dvi lentelės grafos skirtos moksleivių *lyčiai* (tai svarbus tyrimo indikatorius, rodantis merginų ir vaikinų požiūrių skirtumus), *amžiui* bei *klasei* nurodyti. Amžius ir klasė, nors ir turi daug bendrumų, išskirti kaip atskiri demografiniai kintamieji, atsižvelgiant į tai, kad požiūriai pagal amžių ir klasę kai kuriais atvejais gali išsiskirti ir būti reikšmingi atliekamam tyrimui.

Respondentų prašoma nurodyti, kur *mokosi* (gimnazijoje ar vidurinėje mokykloje) bei *gyvenamąją vietą* (miestą, miestelį ar kaimą). Paskutinėje lentelės grafoje prašoma nurodyti, kiek respondentai *bendrauja su muzika*, t. y. koks jų muzikinis išsilavinimas: įgytas tik per muzikos pamokas; dalyvaujant nepamokinėje muzikinėje veikloje; lankant vaikų muzikos mokyklą; muzikuojant folkloro ansamblyje; dalyvaujant šiuolaikinio modernizuoto folkloro grupėje. Analizuojant gautus rezultatus, šis indikatorius padės nustatyti nuostatų etnomuzikos atžvilgiu skirtumus tarp moksleivių, turinčių tik bendrąją muzikinį išsilavinimą (muzikinis ugdymas(is) tik muzikos pamokose) ir turinčių gilesnį muzikinį išsilavinimą (muzikinis ugdymas(is) muzikos mokyklose bei įvairi muzikinė popamokinė veikla).

II dalis. Antroji dalis sudaro tyrimo instrumento pagrindą. Čia pateikiami 42 indikatoriai, t. y. 42 muzikinių kūrinių ištraukos: modernizuoto folkloro (lietuvių bei kitų pasaulio tautų) ir tradicinio folkloro (tradicinės etnomuzikos raiškos) pavyzdžiai. Įvertinus tai, kad šios tyrimo instrumento dalies (II) požymiai dalinai skyrėsi nuo klausimynui būdingų požymių, labiau atliepiant testui² būdingus bruožus, bei tai, kad šių kūrinių atrinkimui buvo taikytas ekspertinis vertinimas³, buvo prieita nuomonės, šią dalį sąlyginai įvardyti *muzikinių preferencijų testu*⁴. Šiame teste muzikinių ištraukų eiliškumas sudarytas atsižvelgiant į kūrinių stilistines, garsines, charakterines savybes, siekiant išlaikyti kuo natūralesnį muzikinį dinaminį judėjimą (kad būtų išvengta ryškių muzikinių kontrastų, darančių įtaką nuomonių pasiskirstymui).

¹ I dalis mokytojų nepildoma, nes savo duomenis jie pateikė apklausos instrukcijoje pateiktame laukelyje (žr. 3.2.2.3 priedą).

² Testas plačiąją prasme yra stimulinis procesas, kurio pagrindinis uždavinys yra skatulus (stimulus). Teste, greta uždavinio ar klausimo formuluotės, pateikiamas atsakymo formatas. Tokiu būdu tiriamasis, išsirinkdamas ir pažymėdamas sau tinkamus atsakymo variantus, empiriškai pademonstruoja savo atsakymo elgseną (Merkys, 1999, p. 8).

³ Plačiau apie tai buvo rašyta 3.2.1 skirsnyje.

⁴ Atsižvelgiant į tai, kad testavimas pasižymi tipologine įvairove.

Atliekant muzikinių preferencijų testą, respondentų buvo prašoma išreikšti savo nuomonę apie ką tik skambėjusią kūrinio ištrauką (preferencijas klausomos muzikinė ištraukos atžvilgiu). Tokiu būdu fiksuojamas pirminis moksleivių išpūdis (sąvoka pirminis išpūdis¹ šio darbo kontekste vartojama kaip santykinė sąvoka), išklaustyto kūrinio ištraukos atžvilgiu (kai moksleiviai išsamiau neanalizuoja skambėjusio kūrinio muzikinės formos, aranžuotės, melodikos, ritmikos ir t. t.) bei jų išreiškiama pirmenybė vienu ar kitu (tradicinio ar modernizuoto folkloro) muzikinių ištraukų atžvilgiu. Kadangi muzikinių kūrinų ištraukos neilgos (trukmė nuo 0.33 min. iki 1.13 min.), atsižvelgiant į tai, kad norima fiksuoti pirminį girdėtos muzikos išpūdį, respondentams pateikiami tik trys atsakymų variantai² (uždaro tipo). Respondentų atsakymams fiksuoti pasirinkta ranginė **Likerto** skalė³. Tyrimo instrumentu pasirinktas trijų pakopų atsakymo formatas tiriamiesiems išsakant *teigiamą nuostatą (Patinka) – neapsisprendimą (Nežinau) – neigiamą nuostatą (Nepatinka)*.

Reikia pažymėti, kad du į testą įtraukti kūriniai yra tos pačios lietuvių liaudies dainos *Augo putins su šermukšniu* variantai: tradiciškai atliekama lietuvių liaudies sutartinė (Nr. 28) ir sutartinė, interpretuota taikant modernizuotas folkloro raiškos priemones (Nr. 29) (žr. 3.2.2.1 priedą). Taip bandyta užkoduoti – tradiciją ir modernumą, galimą jų dermę realiaame laike tomis pačiomis aplinkybėmis, kas išties vyksta ir realioje sociokultūrinėje erdvėje – etnomuzika priversta egzistuoti stipriais impulsais besireiškiančioje, globalizacijos procesų veikiamoje šiandieninės muzikinės kultūros aplinkoje. Ar tradicijos ir modernumo, šių dviejų stiprių polių, buvimas šalia kelia ryškų rezonansą tarp moksleivių, ar priešingai – nereikalauja didesnių komentarų (nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro variantų atžvilgiu atotrūkis natūralus, neforsuotas).

Antra apklausos instrumento dalis pildoma tik mokytojui pradėjus demonstruoti kompaktinėje plokštelėje esančius muzikinių kūrinų įrašus (mokytojui tai nurodoma apklausos instrukcijoje). Kad respondantai, klausydami kūrinų ištraukų bei žymėdami tinkamą atsakymų variantą nepasiklystų girdimos muzikos ir kūrinų sąrašo gausoje, kompaktinėje plokštelėje prieš kiekvieną kūrinį įrašytas diktorės balsas, kuris skelbia kūrinio ištraukos numerį.

Muzikinių preferencijų teste pateiktų 42 muzikinių indikatorių (muzikinių kūrinų ištraukų) pagalba siekiama atskleisti aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatas tradicinių

¹ Pirmasis/pirminis išpūdis vadinamas *pradmės efektu*, kuris aiškintinas taip: gavus pirmąją informaciją nustatomi tarsi atskaitos taškai ar rėmai, tai yra aktyvuojama tinkama schema, į kurią reiškinys įtraukiamas, o toliau jau vertinama viskas kartu. Jei vėliau gaunama prieštaraujanti informacija, bandoma ją pritaikyti prie pirmojo išpūdžio atitinkamai interpretuojant (Fürst, 1998, p. 300).

² Tyrėjo nuomone, pateiktų atsakymų variantų gausa neturėtų blaškyti respondentų dėmesio klausant muzikinių ištraukų ir nesukelti įtampos, ieškant tinkamo varianto savos nuomonės fiksavimui.

³ Socialiniuose tyrimuose dažnai vartojamos nuostatų skalės, kurios literatūroje vadinamos Likerto skalėmis – susumuotų reitingų metodas (Kardelis, 2005).

bei modernizuotų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu (tradicinio ir modernizuoto folkloro) bei kurios etnomuzikos raiškos formos atžvilgiu jos pozityvesnės.

III dalis. III dalyje pateikiamas tuščias laukelis (su užrašu *Minčių lietus*), kur respondentų prašoma išreikšti savo mintis, pastebėjimus apie klausytas muzikines ištraukas (atviro tipo klausimas). Šis indikatorius tyrimo analizėje leis įvertinti respondentų refleksijas apie girdėtus muzikinius pavyzdžius (*ar tyrimo instrumentas pildytas atsakingai? ar sudomino skambėjusi muzika? ar respondentas turi išankstinę nusistatymą girdėtos muzikos atžvilgiu? ir t. t.*).

Parengus apklausos instrumentą, buvo atliktas žvalgomasis tyrimas (siekiant patikrinti anketos kokybę bei reprezentatyvumą) su to paties amžiaus ir klasių moksleiviais¹, kaip ir pagrindinė tiriamųjų grupė. Išanalizavus bandomojo tyrimo rezultatus, padarytos kai kurios muzikinių kūrinių eiliškumo korekcijos. Toliau pateikiama **tyrimo imtis ir jos charakteristika**.

Apie imties (kaip vienos iš svarbiausių empirinio tyrimo metodologinių charakteristikų) sudarymo būdus, dydžius ir pan. rašyta bei analizuota įvairiuose metodologiniuose šaltiniuose (Kardelis, 1997, 2005; Bitinas, 2006; Merkys, 1995; Charles, 1999). Pagrindu, charakterizuojančiu imties kokybę, išskiriami: imties patikimumas (nusako imties tūris), imties reprezentatyvumas (nusako atsitiktinės atrankos būdai). Atsižvelgus į imties kokybei keliamus reikalavimus, iš viso buvo išplatinta 500 anketų². Siekiant reprezentatyvios imties, kaip svarbiausia siekiamybė akcentuojama atsitiktinė imtis. Tačiau, nors atsitiktinės imties reikalavimai ir yra nenuginčijama atrankinio tyrimo norma, realioje tyrimų praktikoje dažnokai susiklosto situacijos, kada grynu pavidalu realizuoti atsitiktinės imties normas yra sunku (Šaparnienė, 2002). Pažymėtina, kad statistinis požiūris į imties sudarymą nėra absoliutus. Kai konstatuojamasis tyrimas yra probleminio žvalgomojo pobūdžio, imties sudarymo reikalavimai gali būti ne tokie griežti (Bitinas, 2006). Remiantis šiomis metodologinėmis išvargomis, kad šiuo atveju konstatuojamasis diagnostinis tyrimas yra probleminio žvalgomojo pobūdžio (siekiant išsiaiškinti aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu situaciją), formuojant imties atranką, nebuvo įvykdyti visi atsitiktinės imties reikalavimai.

Formuojant tyrimo imtį, buvo atsižvelgta į šias esmines tyrimo savybes:

- tiriamųjų amžiaus tarpsnio charakteristiką,
- tiriamųjų demografinę charakteristiką.

Sudarant tyrimo imtį, respondentais tikslingai buvo pasirinkti aukštesniųjų klasių moksleiviai (I–IV gimnazijos ir 9–12 vidurinės mokyklos klasės). Tai motyvuojama dviem aspektais: šio amžiaus moksleivių turimomis žiniomis bei gebėjimais jomis operacionalizuoti (pažintis su lietuvių liaudies muzika bei kitais muzikos stiliais per muzikos pamokas, kitose pamokose analizuota etnokultūra bei reikšmingiausi jos

¹ Žvalgomasis tyrimas atliktas su II– III klasių moksleiviais Šiaulių universiteto gimnazijoje.

Apklausti 53 moksleiviai.

² Imtis laikoma patikima, kai imties vienetai siekia nuo 300 iki 1000 (Bitinas, 2006).

segmentai tautiškumo testinumui ir kt.) ir amžiaus tarpsnio nuo 15 iki 19 metų, kai iš paauglystės pereinama į jaunuolio(-ės) pasaulėjautą, ypatumais (žr. 3.2.1 skirsnį). Šiame amžiaus tarpsnyje pastebimi pirmieji principiniai pasaulėžiūrinių, moralinių įsitikinimų, nuostatų keitimosi, vertybinių orientacijų formavimosi poslinkiai, kurie tuo laikotarpiu įgyja stabilumo bei daro įtaką besiformuojančios brandžios asmenybės raidai. Organizuojant etnomuzikinį ugdymą šio amžiaus moksleiviams, vienas iš pagrindinių uždavinių yra siekti, kad vaikystėje, ankstyvojoje paauglystėje ugdytos nuostatos etnomuzikinių tradicijų atžvilgiu ir toliau būtų brandinamos, virstų vertybine orientacija. Šio amžiaus moksleiviai geba pateikiamą informaciją analizuoti, tikrinti, kritiškai vertinti bei interpretuoti: *Ar man tai patinka? Ar man to reikia? Ar tai priimtina? Ar tai man naudinga? Ar tai turės įtakos mano ateities perspektyvoms?* ir t. t.

Konstruojant tyrimo imtį buvo atsižvelgta į tiriamųjų demografinę charakteristiką. Analizuojant aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatas etnomuzikos ir modernizuotų jos raiškos formų atžvilgiu, aktualus ir informatyvus gali būti tiriamųjų priklausymas miesto, miestelio ar kaimo gyventojų kategorijai. Tikėtina, kad šis tyrimo indikatorius, atspindintis demografinės jaunimo nuostatų charakteristikas, suteiks informatyvių rezultatų tyrimo analizei. Formuojant imtį taip pat buvo siekiama, kad tyrime dalyvautų respondentai iš įvairių Lietuvos regionų (tikėtasi refleksyvių rezultatų). Toliau pateikiama išsami tyrimo imties ir tiriamųjų charakteristika.

Diagnostiniame tyrime dalyvavo **435 aukštesniųjų klasių moksleiviai iš 17 Lietuvos gimnazijų bei vidurinių mokyklų**. Iš viso tyrimo metu buvo išplatinta **500 anketų**. Bendra tyrimo instrumentų **grįžtamumo kvota siekė 89,8%**.

3.2.2.1 lentelė

Respondentų geografinis pasiskirstymas (N=435)

Vietovės pavadinimas	Mokykla	Respondentų	
		%	N
MIESTAI			
Vilnius	Abraomo Kulviečio vidurinė mokykla	4,8	21
Kaunas	Martyno Mažvydo vidurinė mokykla	6,7	29
Klaipėda	Vydūno vidurinė mokykla	7,4	32
	Baltijos vidurinė mokykla	6,9	30
Šiauliai	Šiaulių universiteto gimnazija	7,1	31
	Juliaus Janonio gimnazija	6,2	27
Marijampolė	Sūduvos vidurinė mokykla	6,7	29
Zarasai	Ažuolo gimnazija	6,4	28
Kupiškis	Lauryno-Stuokos Gucevičiaus gimnazija	6,7	29
Telšiai	Atžalyno gimnazija	5,1	22
Šilutė	Martyno Jankaus vidurinė mokykla	5,1	22
	Šilutės pirmoji gimnazija	3,9	17
Joniškis	Aušros gimnazija	6,0	26
MIESTELIAI			
Viešniai (Mažeikių raj.)	Viešnių gimnazija	4,1	18
Varniai (Telšių raj.)	Motiejaus Valančiaus gimnazija	5,7	25
Kvėdarna (Šilalės raj.)	Kazimiero Jauniaus gimnazija	5,5	24

Pajūris (Šilalės raj.)	Stasio Biržiškio vidurinė mokykla	5,7	25
Iš viso: 14	Iš viso: 17	Iš viso: 100	Iš viso: 435

Tyrimas apėmė **14 Lietuvos regioninių taškų** (miestai, miesteliai¹). Buvo apklausti moksleiviai iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Marijampolės, Zarasų, Kupiškio, Telšių, Šilutės, Joniškio, Vieksnių (Mažeikių rajonas), Kvėdarnos (Šilalės rajonas), Varnių (Telšių rajonas) ir Pajūrio (Šilalės rajonas) gimnazijų bei vidurinių mokyklų (žr. 3.2.2.1 lentelę).

Tyrimo imties demografiniai duomenys pateikiami 3.2.2.2 lentelėje. Tyrimo imtis pagal *lytį*: 262 merginos (60,2%) ir 173 vaikinai (39,8%)². Tiriamųjų *amžius* svyruoja nuo 15 iki 18 metų. Gausiausiai tyrime dalyvavusių yra 16-17 metų (41,6% – 32,2%) moksleivių. Respondentų pasiskirstymas pagal *klases* panašus į moksleivių pasiskirstymą pagal *mažią* (žr. 3.2.2.2 lentelę).

3.2.2.2 lentelė

Tyrimo imties demografija

Bendras tiriamųjų skaičius		N = 435	
		N	%
Lytis			
Mergina		262	60,2
Vaikinas		173	39,8
Amžius			
15 metų		54	11,7
16 metų		181	41,6
17 metų		140	32,2
18 metų		63	14,5
Klasė			
9 klasė		51	11,7
10 klasė		226	52,0
11 klasė		112	25,7
12 klasė		46	10,6
Mokykla			
Gimnazija		224	51,5
Vidurinė		211	48,5
Gyvenamoji vieta			
Miestas		267	61,4
Miestelis		89	20,5
Kaimas		79	18,2
Muzikinis išsilavinimas			
Bendrasis (tik muzikos pamokose)		296	68,0

¹ *Kaimas* iš tyrimo imties geografinės skilties išimamas, atsižvelgus į tai, kad kaimuose esančių, vidurinių išsilavinimą suteikiančių mokyklų, tyrėjui aptikti nepavyko.

² Imties skirtumus pagal *lytį* (vaikinų mažiau nei merginų) sąlyginai galėjo įtakoti dažnas, periferiniuose šalies rajonuose vykstantis vaikinių nubyrėjimas vidurinio ugdymo pakopoje, t. y. perėjimas į profesines ugdymo įstaigas, darbas užsienyje ir t. t. Žinoma, neatmestinas ir tas faktorius, kad merginos dažnai atsakingiau bei kruopščiau atlieka joms pateiktas užduotis.

Papildomas (vaikų muzikos m-klos, muzikinės popamokinės veiklos).	139	32,0
---	-----	------

Didžiąją dalį tiriamųjų sudaro 10 klasės (52,0%) ir 11 klasės (25,7%). Šie demografiniai rodikliai patvirtina, kad įgyvendintas vienas iš anketiniam tyrimui keliamų uždavinių – *pageidautina, kad tyrimas būtų atliekamas su 10–11 (II–III gimnazijos) klasių moksleiviais*. Iš 3.2.2.2 lentelės matyti, jog į tyrimo imtį pateko panašus procentas moksleivių tiek iš vidurinių (48,5%) mokyklų, tiek iš gimnazijų (51,5%). Organizuojant tyrimo imtį, vienas iš uždavinių buvo, kad tyrime dalyvautų panašus respondentų skaičius tiek iš gimnazijų, tiek iš vidurinių mokyklų. Šie demografiniai duomenys patiprina tyrimo imties validumą.

Moksleivių pasiskirstymas pagal *gyvenamąją vietą* taip pat pateikiamas 3.2.2.2 lentelėje. Daugiau kaip pusė tyrime dalyvavusių respondentų yra iš miestų (61,4%), o likusią tyrimo imties dalį sudaro tiriamieji iš miestelių (20,5 %) bei kaimų¹ (18,2 %).

Dar viena svarbi tyrimo imties charakteristika – moksleivių *muzikinė patirtis*². Net 68,0% tyrime dalyvavusių moksleivių turi tik bendrąją muzikinį išsilavinimą (t. y. muzikinis ugdymas tik muzikos pamokoje) ir 32,0% tiriamųjų lanko papildomas muzikines veiklas (tarp jų nepamokinė muzikinė veikla mokykloje, vaikų muzikos mokyklos bei kitos muzikinio ugdymo įstaigos).

Išplatinant apklausos instrumentus, mokytojų, sutikusių bendradarbiauti apklausoje, taip pat buvo paprašyta užpildyti tyrimo instrumento II (*muzikinių preferencijų testas*) ir III (*Minčių lietus*) dalis. Iš 17 mokytojų apklausos instrumentus užpildė 14 (12 moterų ir 2 vyrai). Tyrime dalyvavusių mokytojų pasiskirstymas pagal kvalifikaciją buvo toks: 2 – muzikos mokytojai, 5 – muzikos vyresnieji mokytojai, 7 – muzikos mokytojai metodininkai. Tyrime dalyvavusių muzikos pedagogų kvalifikacija vertintina kaip aukšta.

Pateikti tyrimo imties duomenys leidžia apibrėžti diagnostinio tyrimo imtį kaip nenukrypstančią nuo tyrimui keliamų tikslų, uždavinių bei faktinių demografinių tendencijų. Prieš pradėdant tyrimo duomenų analizę, pateikiama statistinių tyrimo duomenų apdorojimo metodika.

3.3. Diagnostinio tyrimo, konstatuojančio moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu situaciją, rezultatų analizė

Šiuo diagnostiniu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti vyraujančias aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatas etnomuzikos ir jos raiškos formų (tradicinių ir modernizuotų) atžvilgiu bei veiksnius, galinčius daryti įtaką vienokiai ar kitokiai moksleivių išsakytai pozicijai.

¹ Tyrime dalyvavusieji kaimo moksleiviai vidurines mokyklas arba gimnazijas lanko artimiausiuose miesteliuose, todėl kaimo mokyklų tyrime nėra.

² Anketoje įvardytas kaip *Bendravimas su muzika* (tuo tikslu, kad moksleiviams būtų kuo suprantamesnė sąvoka).

Toliau šiame disertacijos poskyryje pateikiama:

- moksleivių nuostatų tradicinių ir modernizuotų folkloro muzikinių pavyzdžių (pateiktų muzikinių preferencijų teste) atžvilgiu analizė;
- demografinių požymių įtaka moksleivių nuostatų tradicinio bei modernizuoto folkloro atžvilgiu analizė;
- moksleivių refleksijų apie klausytus muzikinius kūrinius analizė.

Siekiant išsiaiškinti bendrąsias nuostatų pasiskirstymo tendencijas pagal atlikto tyrimo rezultatus parengta moksleivių nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu procentinė reitingo lentelė (pagal bendruosius dažnius), kurioje kūriniai pateikiami nuo *labiausiai patinkančio* iki *labiausiai nepatinkančio* (žr. 3.3.1 lentelę). Panaudojus spalvinį *tradicinio folkloro* (TF) ir *modernizuoto folkloro* (MF) kūrinių pažymėjimą, 3.3.1 lentelėje iliustruojamas moksleivių nuostatų pasiskirstymo tendencingumas tiek vienos, tiek kitos formos atžvilgiu. Iš pastarosios lentelės matyti, kad moksleiviai palankiau vertina modernizuotą folklorą (jo pavyzdžiai dominuoja viršutinėje lentelės dalyje), tradicinio lietuvių folkloro pavyzdžiai atsidūrė priešingose pozicijose. Aukščiausiai įvertintų kūrinių dešimtuose 8 MF ir 2 TF kūriniai (žr. 3.3.1 lentelę). Pažymėtina, kad pastarieji du tradicinio folkloro pavyzdžiai yra instrumentinės polkos, kurios klausytojui nekelia didelių klausymosi pastangų, turi konkrečią ritminę pulsaciją, yra dinamiškos ir sąlyginai pajėgios suteikti moksleiviams pasitenkinimo klausoma muzika, malonių emocijų išgyvenimų (to šiandieninėje muzikinėje aplinkoje ieško ne tik šio amžiaus jaunuoliai, tačiau ir didžioji visuomenės dalis, plačiau žr. 1.2 poskyrį ir 2.2.2 skirsnį). Analizuojant pozityviausiai įvertintų kūrinių dvidešimtuką, lyderių pozicijoje išlieka modernizuoto folkloro kūriniai (jų yra 15), o tradicinio folkloro pavyzdžių tik 5, tarp kurių net 4 polkos ir vienas šokis (visi instrumentinio žanro kūriniai).

Išsamiau analizuojant 3.3.1 lentelę, matyti, kad aukščiausias pozicijas reitingo lentelėje užimančių kūrinių dvidešimtuose yra penki pasaulio modernizuoto folkloro pavyzdžiai (iš viso anketoje buvo septyni). Tai iš dalies atliepia pirmuosiuose dviejuose disertacijos skyriuose formuluotas teorinės analizės išvalgas apie globalizacijos procesų saistomos sociokultūrinės aplinkos įtaką kosmopolitiškumo apraiškoms, jaunosios kartos potraukį masinei kultūrai, vartotojiškumui ir t. t. Respondentų išsakytos nuomonės apie kūrinių *Return to innocence* (Patinka – 92,6 %) liudija itin teigiamas respondentų nuostatas šio modernizuoto pasaulinio folkloro pavyzdžio atžvilgiu (respondentų *Minčių lietuje* itin dažnai kartojama frazė – *labiausiai patiko ENIGMOS Return to innocence*). Respondentai, teigdami, kad *užsienietiškas folkas yra atliekamas profesionaliau, jo mieliau klausytis* (cit. iš moksleivių *Minčių lietaus*), sustiprina teorinės analizės pastebėjimus apie potraukį pasaulinei muzikinei kultūrai (dažniausiai populiariajai), kuri dažnai traktuojama kaip „kokybės“ ženklas, lyginant su savo šalies muzikine kultūra (ypač tautine). Potraukį populiariajai muzikinei kultūrai sustiprina kūrinių reitingavimo lentelės pirmajame dvidešimtuose išsidėstę ir 10 lietuvių modernizuoto folkloro kūrinių (žr. 3.3.1 lentelę).

3.3.1 lentelė

Tradicinis folkloras	
Modernizuotas folkloras	

Moksleivių nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu procentinis reitingas (%).(N=435)

Eil. nr.	Dainos	Patinka	Nežinau	Nepatinka
1.	Return to innocence (Grupė ENIGMA 2, Tarptautinis projektas)	92,6%	4,1%	3,2%
2.	Alaus, alaus (Grupė ŽALVARINIS, Lietuva)	85,4%	9,0%	5,6%
3.	Teka saulė (Rasa ir Jonas, Lietuva)	81,0%	8,6%	10,4%
4.	Sweet Lullaby (Grupė DEEP FOREST, Prancūzija)	73,7%	14,1%	12,2%
5.	Turėjo liepa (Grupė KITAVA, Lietuva)	68,8%	13,4%	17,8%
6.	Beyond the invisible (Grupė ENIGMA 3, Tarptautinis projektas)	67,5%	15,3%	17,2%
7.	Aš pasiejau kanapeli (Grupė KITAVA, Lietuva)	65,1%	17,8%	17,1%
8.	Oi, ant kalno (Grupė KITAVA, Lietuva)	63,7%	18,2%	18,2%
9.	Polka (Ansamblis SADŪNAI, Lietuva)	63,5%	9,2%	27,3%
10.	Liaudiška polka (Ansamblis RASKILA, Lietuva)	63,0%	14,0%	23,0%
11.	Vai atvažiuoja Šventa Kalėda (Grupė KITAVA, Lietuva)	55,2%	21,0%	23,8%
12.	Giedula liepa (Grupė KITAVA, Lietuva)	51,9%	20,4%	27,8%
13.	Aušta aušrelė (Grupė VIRVYTĖ, Lietuva)	51,7%	25,4%	22,9%
14.	Auga putins su šermukšniu (Projektas SUTARTINĖS.COM, Lietuva)	51,3%	22,6%	26,1%
15.	Gylio polka (Ansamblis SAULĖ, Lietuva)	49,0%	12,5%	38,6%
16.	Telšių klumpakojis (Ansamblis SAULĖ, Lietuva)	48,0%	23,7%	28,3%
17.	Gula du (Mari Boine, Norvegija)	47,3%	19,2%	33,5%
18.	Durnapolkė (Ansamblis ATŽALYNAS, Lietuva)	46,4%	17,3%	36,3%
19.	Danų polka (Grupė ZARA, Danija)	45,3%	29,2%	25,5%
20.	Oi dvarai, dvarai (Grupė ATALYJA, Lietuva)	44,7%	17,7%	37,6%
21.	Tai saulalė stulpavojo (L.Rimša&V.Povilionienė, Lietuva)	37,9%	21,5%	40,6%
22.	Grovhalling (Grupė HOVEN DROVEN, Švedija)	37,3%	29,2%	33,6%
23.	Grieš armonika (Ansamblis SADŪNAI, Lietuva)	36,9%	22,5%	40,6%
24.	Gyvatoks (Ansamblis RATAA, Lietuva)	36,0%	20,6%	43,4%
25.	Trys keturiose (Grupė ATALYJA, Lietuva)	35,9%	22,0%	42,1%
26.	Pjuovė lonkuo šeina (Grupė VIRVYTĖ, Lietuva)	35,6%	20,1%	44,3%
27.	Teka, teka (V.Povilionienė & P.Vyšniauskas, Lietuva)	31,5%	17,9%	50,6%
28.	Sej, braliti kanepites (Grupė ILGIS, Latvija)	27,7%	27,9%	44,3%
29.	Auga putins, su šermukšniu (Grupė SEDULA, Lietuva)	27,0%	20,3%	52,7%
30.	Šviesi naktis (Ansamblis SAULĖ, Lietuva)	23,6%	24,8%	51,6%
31.	Valsas (Ansamblis VERPETA, Lietuva)	21,9%	22,2%	55,9%
32.	Krakoviakas (Ansamblis LAUKSNA, Lietuva)	20,4%	21,3%	58,3%
33.	Raliavimas (Grupė SYTARAS&JAZZ QUARTET, Lietuva)	16,9%	25,2%	58,0%
34.	Beržytės polka (Ansamblis SAULĖ, Lietuva)	16,6%	27,8%	55,6%
35.	Oi, ta, ta, kupolia (Ansamblis NALŠIA, Lietuva)	12,0%	15,2%	72,7%
36.	Tututūtutis (Ansamblis SAULĖ, Lietuva)	11,3%	16,6%	72,1%
37.	Augin tievas du sūneliu (Ansamblis VISI, Lietuva)	9,5%	8,5%	82,0%
38.	Ant tėvulio dvaro (Ansamblis JORĖ, Lietuva)	8,8%	14,1%	77,1%
39.	Prašyčia Dieva (Ansamblis LAUKSMA, Lietuva)	8,5%	6,9%	84,5%
40.	Palangos miestelis (Ansamblis RATUTO, Lietuva)	6,4%	11,7%	81,8%
41.	Ryto rytėlio (Ansamblis GRIEŽIKAI, Lietuva)	4,8%	4,2%	91,0%

42.	Pasišeriau sau žirgeli (Ansamblis VISI, Lietuva)	4,2%	8,3%	87,5%
-----	--	------	------	-------

Pasirinkimo aspektu įdomus penkių tradicinio folkloro kūrinų atsiradimas pozityviausiai respondentų įvertintų kūrinų dvidešimtuose (kaip jau buvo minėta, tai keturios polkos ir vienas lietuvių liaudies šokis, eiliniam klausytojui savo skambesiu mažai tesiskiriantis nuo polkos). Minėto žanro kūrinų išskyrimą iš kitų anketoje pateiktų tradicinės lietuvių liaudies muzikos pavyzdžių iš dalies gali iliustruoti bei paaiškinti tiriamųjų mintys, išsakytos apie šiuos kūrinius *Minčių lietuje* (žr. 3.3.2.1 priedą). Nemažai respondentų polkoms priskiria šiuos charakteringus bruožus: „...Labiausiai pakeliančios nuotaiką tai buvo polkutės;...polkos, kurios praskaidrino nuotaiką;... man labiausiai „prie širdies“ liaudiškos polkutės;...jos labai nuotaikingos;...linksmai nuteikia“¹ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Moksleivių išsakytos mintys leidžia daryti prielaidą, kad šio žanro kūriniai tiriamiesiems yra lengvai suprantami, keliantys pasitenkinimą, nereikalaujantys gilesnės analizės bei muzikinio išsilavinimo (paprasčiausia, nuotaikinga, linksmiausia), todėl klausantis atliekantis hedonistinę funkciją (to šiandieninėje muzikoje labiausiai ieškoma). Ieškant panašumų, būdingų tiek polkoms, tiek MF kūriniams, kurių atžvilgiu moksleiviai išsakė itin teigiamą nuostatą, reikėtų pažymėti – *aiškią, dinamišką ritmiką* (tai diktuoja tiriamųjų klausoma pop, roko, techno ir kt. muzika). Aiškios ritminės pulsacijos nebuvimas tiriamiesiems kelia neigiamas asociacijas: „...primena laidotuves, tokia muzika duoda liūdną ir blogą nuotaiką <...> jos nuteikdavo jaustis blogai...“, „...tai, ką teko klausytis baisiau už bažnytinę muziką.“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą).

Toliau analizuojant 3.3.1 lentelę matyti, kad labiausiai *nepatikusių* kūrinų dešimtuose – 9 tradicinio ir tik 1 modernizuoto folkloro kūrinys, kurio interpretacijoje taip pat išlaikyti gana ryškūs tradicinio folkloro elementai. Tenka apgailestauti, kad tarp labiausiai nepatikusių kūrinų yra visos lietuvių liaudies dainos, atliekamos *acappella* (išskyrus trejinę sutartinę *Augo putins su šermukšniu*, kuri užima 29 poziciją²).

Išsamesnė analizė, paaiškinanti, kas respondentams labiausiai nepriimtina ir kas priimtina tradicinio bei modernizuoto folkloro kūriniuose, pateikiama interpretuojant *tipologinių – muzikinių pavyzdžių apibendrinančiųjų požymių* lentelių rezultatus (apie muzikinių kūrinų apibendrinančiųjų požymių išskyrimą ir tipologinį suskirstymą plačiau buvo kalbėta 3.2.1 skirsnyje).

Siekiant gauti labiau koncentruotus, apibendrinančius muzikinių kūrinų požymius, padedančius įvertinti respondentų išreikštą nuostatą pasiskirstymą tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu, kiekvienas tyrimo kintamasis (muzikinė ištrauka) buvo

¹ Tiriamųjų užrašytų minčių kalba netaisyta.

² Reikia pažymėti, kad rengiant anketą (plačiau kalbėta 3.2.2 sk.), šalia vienas kito buvo sudėti sutartinės *Augo putins su šermukšniu* TF ir MF variantai. Taip bandyta palyginti tiriamųjų nuostatas paeiliui išklausių du skirtingus tos pačios lietuvių liaudies dainos atlikimo variantus toje pačioje aplinkoje (to reikalauja ir reali etnomuzikos raiška šiandienos sociokultūrinėje aplinkoje, saistomoje populiariosios kultūros įtakos). Rezultatai patvirtino prielaidą, kad nuostatų atotrūkis tarp MF sutartinės varianto (14 pozicijoje) lentelėje vertinimo ir TF (29 pozicijoje) akivaizdžiai didelis (žr. 3.3.1 lentelę).

pažymėtas atitinkamu kodu: remiantis 3.2.1 skirsnyje pateikta tipologine muzikinių kūrinių lentele, joje numeruotais kodais (žr. 3.3.1 priedą), visiems respondentams teiktų anketų kūriniams buvo atliktas *tipologinis kodavimas* – apibendrinančiųjų kūrinių požymių priskyrimas (žymėjimo pavyzdys pateikiamas 3.3.2 priede).

Gauti tyrimo rezultatai, pagal apibendrinančiuosius kūrinių tipologinius požymius (žr. 3.3.2 lentelę), sudarė palankesnes sąlygas detalesnei respondentų nuostatų, tradicinio folkloro (TF) ir modernizuoto folkloro (MF) atžvilgiu, analizei atlikti.

3.3.2 lentelė

Diagnostinio tyrimo moksleivių nuostatos pagal apibendrinančius tipologinius požymius (%). N=435

Tipologija	Patinka	Nei patinka, nei nepatinka	Nepatinka
Stilistika – tradicinė liaudies muzika	6,9	43,0	50,1
Stilistika – modernizuota liaudies muzika	51,5	38,2	10,3
Žanras – vokaliniai	5,5	9,0	85,5
Žanras – instrumentiniai	19,5	44,1	36,3
Žanras – vokaliniai-instrumentiniai	49,0	39,1	12,0
Atlikėjai – folkloriniai ansambliai	5,5	26,4	68,0
Atlikėjai – stilizuoti liaudies muzikos ansambliai	40,7	30,8	28,5
Atlikėjai – modernizuotos folkloro grupės, atlikėjai	53,8	35,9	10,3
Regionas – lietuvių liaudies muzika	13,3	59,3	27,4
Regionas – pasaulio tautų muzika	51,3	41,1	7,6

Kaip matyti iš 3.3.2 lentelėje pateiktų diagnostinio moksleivių nuostatų TF ir MF atžvilgiu pagal apibendrinančiuosius tipologinius požymius tyrimo rezultatu, respondentai modernizuoto folkloro atžvilgiu išsako kur kas pozityvesnę nuostatą nei tradicinio. Net 51,5 % moksleivių pareiškė, kad jiems patinka modernizuotas folkloras, tuo tarpu tradicinio folkloro atžvilgiu teigiamą nuostatą išsakė tik 6,9 % (*Patinka*) respondentų. Teigiama nuostata modernizuoto folkloro atžvilgiu moksleivių poreikio populiarėjai muzikai kontekste traktuotina kaip natūrali reakcija į pateiktą muzikos reiškinį. Tyrimo rezultatai rodo akivaizdžiai didelį atotrūkį tarp respondentų išsakytų nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu. Šis atotrūkis suponuoja prielaidą, kad tyrimas patvirtina neigiamą aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatą etnomuzikos atžvilgiu.

Pasisakiusieji neigiamai (*Nepatinka*) apie klausytus muzikinius pavyzdžius išsirikiuoja atvirkštine tvarka: 50,1%, – *nepatinka* TF ir 10,3% – *nepatinka* MF. Atotrūkis išties iškalbus ir patvirtinantis pirmuosiuose disertacijos skyriuose keliamą moksleivių priešiško tradicinei lietuvių liaudies muzikai problemą. Disertacinio tyrimo hipotezė, kad etnomuzikos pažinimas, taikant modernizuotą folklorą, gali daryti įtaką moksleivių

nuostatų tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu formavimuisi, apibendrinus šiuos duomenis, įgyja realų pagrindą.

Neigiamą nuostatą tradicinio folkloro atžvilgiu iš dalies galima pagrįsti, ieškant respondentų atsakymų į klausimą, kodėl nepriimtina tradiciškai atliekama lietuvių liaudies muzika (atrinkta iš moksleivių *Minčių lietaus*):

- *atsibodusi*;
- *nuobodi*;
- *melancholiška*;
- *monotoniška*;
- *nepopuliari*;
- *nejdomi*.

Šie respondentų tradiciniam folklorui priskiriami požymiai tik patvirtina intensyvėjantį jaunosios kartos priešišumą tradicinei lietuvių liaudies muzikai bei motyvuoja autorės keliamą etnomuzikos atmetimo faktorių, apie kurį derėtų kalbėti kaip apie realų reiškinių. Štai keletas citatų iš respondentų pasisakymų: „...Kam ta nesąmoninga liaudies muzika?“, „...jaunimui patinka šiuolaikiška muzika, o ne atgyvenusi muzika, ... nepatinka, todėl, kad ten ne dainuoja, o rėkia, nuo tokių dainų tik galvą skauda...“, „... tokios muzikos galėtų klausyti tik tai mano močiutė ir tai neklausytų...“, „... kūriniai tinkantys folkloriniam muziejui...“, „...atgyvenos, jų klauso tik seniai per vakaruškas...“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą).

Tokie respondentų tradiciniam folklorui priskiriami epitetai patvirtina autorės prielaidą, kad neieškant naujesnių, moksleiviams priimtinesnių etnomuzikinio ugdymo metodų ir formų, požiūris į liaudies muziką vargu ar keisis pozityvumo link.

Naujesnių, patrauklesnių, šiuolaikiškesnių etnomuzikos raiškos formų bei pateikimo būdų ieškojimui palankias prielaidas sudaro respondentų refleksijos modernizuoto folkloro kūrinii atžvilgiu. Moksleivių pateiktiems TF apibūdinimams (*nuobodu*, *melancholiška*, *atsibodę*, *nejdomu*, *nepopuliaru*) iš esmės priešinga MF charakteristika (atrinkta iš moksleivių *Minčių lietaus*):

- *priimtina*;
- *nenuobodu*;
- *geras ritmas ir instrumentai*;
- *šiuolaikiška*;
- *populiaru*;
- *atitinka jaunimo poreikius*.

Analizuojant tiriamųjų mintis apie modernizuotą folklorą, peršasi išvada, kad viena iš svaresnių priežasčių, kodėl respondentams šis stilius priimtinas, yra muzikos **šiuolaikiškumas** ir jų **muzikinės pajautos atitikimas**. Remiantis respondentų refleksijomis apie tyrime pateiktus TF ir MF kūrinius, galima teigti, kad modernizuoto folkloro interpretacijose girdimi *pop*, *roko*, *techno* ir kt. muzikos stilių elementai liaudies muziką moksleiviams daro **suprantamesnę** ir **priimtinesnę**. Štai keletas respondentų minčių:

„...folkloras sumaišytas su roku puiku...“, ... visos liaudiškos dainos gali būti gražios, tiktai reikia jas gražiai atlikti, papuošti šiuolaikinėmis moderniomis muzikos priemonėmis“, „...dabar visiems labai patinka greitis, energija, taigi kūriniai turi būti tokie, kad nemigdytų. Reikia daugiau būgnų ir mažiau „mielų eilėraščių“, „...suderinus šiuolaikines technologijas ir lietuvių liaudies dainas, gautūsi neblogas derinukas...“, „...kai į ją įdedama kažkas naujo, šiuolaikiško, ji labiau klausoma“, „...norint, kad jos klausytų jaunimas, reikia ją gerokai modernizuot“, „...galima net seniausią liaudišką muziką paversti labai šiuolaikiška. Pritaikius gražią muziką: ritmą, instrumentus...“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Tokių pasisakymų respondentų *Minčių lietuje* galima rasti tikrai daug¹. Respondentų modernizuoto folkloro refleksija teikia pagrindo autorės keliamos idėjos pagrįstumui: siekiant išvengti galimo išankstinio tradicinės etnomuzikos atmetimo faktoriaus, gilesnio etnomuzikos pažinimo galima siekti modernizuotomis etnomuzikos raiškos formomis, taip praturtinant moksleivių intonacinį žodyną lietuvių liaudies muzikos intonacijomis, tik tada (susidarius palankioms sąlygoms) pereiti prie tradicinės etnomuzikos pažinimo (plačiau žr. 2.3.3 skirsnį).

Neapsisprendusių respondentų tiek tradicinio, tiek modernizuoto folkloro atžvilgiu taip pat yra nemažai (*Nei patinka, nei nepatinka*: TF – 43,0%, MF – 38,2%) (žr. 3.3.2 lentelę). Tai atsispindi ir tiriamųjų pasisakymuose *Minčių lietuje*: „...aš liaudiškos muzikos neklausau, nes ji man nepatinka. Bet kartais, kai žiūri televiziją, tai neperjunginėji kanalų ir klausai to, kas dainuoja. Kartais būna dainų, kurios visai neblogos“, „...nemažai įdomių dainų, tačiau nemažai kūrinų, kuriuose trūksta „cinkelio“, kad sudomintų...“, „...tai tikrai nėra mano mėgstamiausios dainos, bet yra tokių kūrinų, kuriuos tikrai norėčiau išmokti dainuoti, ar bent jau pašokti pastatytą šokį...“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Gana nemaža abejojančių, neapsisprendusių dėl savo nuostatų etnomuzikos atžvilgiu respondentų dalis leidžia daryti prielaidą, kad esant efektyviam ir moksleiviams priimtinam šios muzikos pateikimui, jos pažinimui būtų sudarytos palankios sąlygos formuotis teigiamoms nuostatomis tiek tradicinio, tiek modernizuoto folkloro atžvilgiu.

Tipologinės lentelės grafą *Žanras* rodo respondentų nuostatas kūrinų žanrinių savybių atžvilgiu. Kaip matome iš 3.3.2 lentelės, moksleiviai itin pozityviai vertina *vokalinius-instrumentinius* kūrinius (*Patinka* – 49,0%) ir neigiamą nuostatą išsako apie *vokalinį* žanrą (*Nepatinka* – 85,5%). Instrumentinis žanras moksleiviams nekelia didelio susižavėjimo, tačiau nėra ir nepriimtinas (net 44,1% pareiškė – *nei patinka, nei nepatinka*, 19,5% – *patinka*). Analizuojant neigiamą nuostatą vokalinio žanro atžvilgiu, reikia pastebėti, kad tyrime pateiktieji vokaliniai kūriniai – tradicinio folkloro pavyzdžiai², lietuvių liaudies dainos *acappella* (atliekant be instrumentinio pritarimo), kurių atžvilgiu

¹ Šio pobūdžio pamąstymų *Minčių lietaus* suvestinėje (**Išskiria MF**) yra daugiausiai.

² Kaip jau buvo minėta 3.2.1 sk., lietuvių etnomuzikos pagrindą (ypač archajinį) sudaro liaudies dainos *acappella*, o modernizuotos etnomuzikos raiškos formos (MF) charakteringiausias bruožas – vokalinis-instrumentinis žanras (vokalinio žanro MF pavyzdžių autorei aptikti nepavyko).

respondentai ir išsakė negatyviausią nuostatą. Analizuojant *Minčių Lietuje* šiuo klausimu išsakytas moksleivių mintis, išryškėja keletas esminių požymių, dėl kurių šiandieniniame muzikinės kultūros kontekste vokalinis žanras jaunimui nepriimtinas:

- trūksta „bumčiko“,
- trūksta žemų dažnių,
- skamba lyg laidotuvių dainos,
- trūksta stiprios ritminės pulsacijos.

Vokalinis žanras savo skambėjimu labiausiai atitoleš nuo šiandien jaunimo mėgstamos ir klausomos muzikos, kurioje dominuoja įvairi tembriniu, dinaminio požiūriu instrumentuotė, ryški ritminė pulsacija, daug įvairių muzikinių programų technologinių efektų, stiprių dinaminių niuansų ir t. t. Tad nenuostabu, kad dažnam jaunuoliui, pripratusiam prie šios dinamiškos pulsacijos, vokalinis žanras asocijuojasi su „laidotuvių apeigų“ ar netgi bažnytine muzika bei yra nepriimtinas. Todėl lietuvių liaudies dainoms, priklausančioms būtent šiam žanrui ir tradiciškai atliekamoms *acappella*, kyla rimčiausia puoselėjimo bei išlikimo problema. Tai rodo ir tyrime dalyvavusių respondentų nuostatos šio žanro (tradiciškai atliekamų lietuvių liaudies dainų) atžvilgiu (žr. 3.3.1 lentelę).

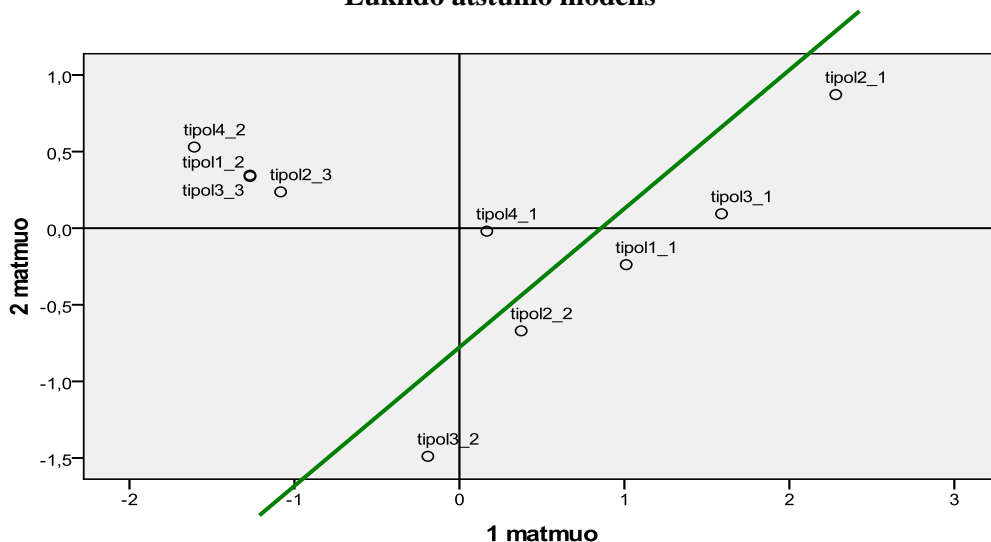
Atlikėjai tipologinėje lentelėje išskiriami į tris tipus: folkloriniai ansambliai, stilizuoti lietuvių liaudies muzikos ansambliai ir modernizuoto folkloro grupės, atlikėjai¹. Analizuojant moksleivių nuostatų pasiskirstymą atlikėjų atžvilgiu, iš 3.3.2 lentelės matyti gana ryškus modernizuoto *folkloro grupių, atlikėjų* dominavimas (53,8% tiriamųjų pasisako – *patinka*). Išskirtinai neigiamą nuostatą (net 68,0% tiriamųjų) respondentai išsako folklorinių ansamblių atliekamos muzikos atžvilgiu. Ši situacija atitinka jau aptartą tradicinio folkloro vokalinio žanro vertinimą (žemas teigiamą nuostatą išsakiusiųjų procentas), nes šio žanro atlikėjai būtent ir yra folkloriniai ansambliai. *Minčių Lietuje* moksleiviai tiesiogiai neišskiria folklorinių ansamblių. Juos dažniausiai apibūdina reikšdami mintis apie klausytą kūrinį: „...nemėgstu jos atlikimo stiliaus...“, „...kaip per laidotuves atliekamos, dainuojamos...“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Stilizuotų lietuvių liaudies muzikos ansamblių atžvilgiu moksleivių nuostata daug palankesnė (tik 28,5% tiriamųjų pasisako – *nepatinka*). Tipologinėje lentelėje išskirtų *regionų* (pasaulio tautų folkloras ir lietuvių folkloras) rezultatai dar kartą patvirtino moksleivių potraukį pasaulinei muzikinei kultūrai, jų kosmopolitiškumą propaguojamoje muzikinėje kultūroje: akivaizdus tiriamųjų palankumas pasaulio MF atžvilgiu (*Patinka* – 51,3%, o lietuvių folkloro atžvilgiu – 13,3%) (žr. 3.3.2 lentelę).

Apibendrinat respondentų išreikštas etnomuzikines nuostatas, kalbėtina apie realiai egzistuojančią bei akivaizdžiai pastebimą respublikos moksleivių negatyvią poziciją tradicinių etnomuzikos pateikimo formų atžvilgiu (tradicinio folkloro) bei koncentruotas teigiamas požiūris modernizuotų etnomuzikos raiškos formų (modernizuoto folkloro)

¹ Išskiriami *MF grupės* bei *atlikėjai*, įvertinus tai, kad tarp modernizuoto folkloro atlikėjų yra ne tik *grupės*, bet ir įvairūs soliniai, projektiniai variantai (kuriuos nelabai galima apibūdinti kaip modernizuoto folkloro grupes).

atžvilgiu. Remiantis tyrimo rezultatais, galima kalbėti apie neatsitiktinį moksleivių nuostatų pobūdį, nes išsakytos nuostatos tiek tradicinio, tiek modernizuoto folkloro atžvilgiu pasižymi homogeniškumu. Siekiant šių tyrimo duomenų vizualizacijos (tarpusavio ryšių fiksavimo bei aiškesnio duomenų pasiskirstymo pateikimo nei lentelėje), buvo pritaikytas *daugiamačių skalių metodas (MDS)*¹ bei sudarytas dvimatis duomenų *MDS* žemėlapis (žr. 3.3.1 pav.) (pagal moksleivių išsakytų nuostatų, tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu, apibendrinančius kūrinių tipologinius požymius).

Euklido atstumo modelis

Taškų žymėjimo paaiškinimas:

Žymėjimas	Tipologija
tipol1_1	<i>Stilistika</i> – Tradicinis folkloras
tipol1_2	<i>Stilistika</i> – Modernizuotas folkloras
tipol2_1	<i>Žanras</i> – Vokaliniai
tipol2_2	<i>Žanras</i> – Instrumentiniai
tipol2_3	<i>Žanras</i> – Vokaliniai– instrumentiniai
tipol3_1	<i>Atlikėjai</i> – Folkloriniai ansambliai
tipol3_2	<i>Atlikėjai</i> – Stilizuoti liaudies muzikos ansambliai
tipol3_3	<i>Atlikėjai</i> – Modernizuotos folkloro grupės

¹ *Daugiamačių skalių metodas (MDS)* (angl. – *Multidimensional scaling*) – duomenų analizės metodas, skirtas duomenų ryšių vizualizacijai. Pagrindinis duomenų vizualizacijos tikslas – daugiamačių duomenų pavaizdavimas mažesnės dimensijos erdvėje, išsaugant jų tarpusavio panašumo struktūras. *MDS* metodu gaunamas (dvimatis arba trimatis) vaizdas kur kas lengviau interpretuojamas ir suvokiamas negu lentelėse pateikiami duomenys: artimi taškai atitinka panašius, pagal tam tikrus požymius, subjektus ir atvirkščiai. *MDS* metodu galima vizualizuoti duomenų, susijusių labai sudėtingais ryšiais, aibes. Šiuo metodu duomenys pateikiami aiškia ir suprantama forma – dvimačiais duomenų žemėlapiiais (*MDS* žemėlapiai) (Trevor F. Cox, Michael A.A. Cox, 2001, p. 2–7; Podlipskytė, Varoneckas, Žilinskas, 2004, p. 10–11).

tipol4_1	<i>Regionas</i> – Lietuvių muzikinis folkloras
tipol4_2	<i>Regionas</i> – Pasaulio tautų muzikinis folkloras

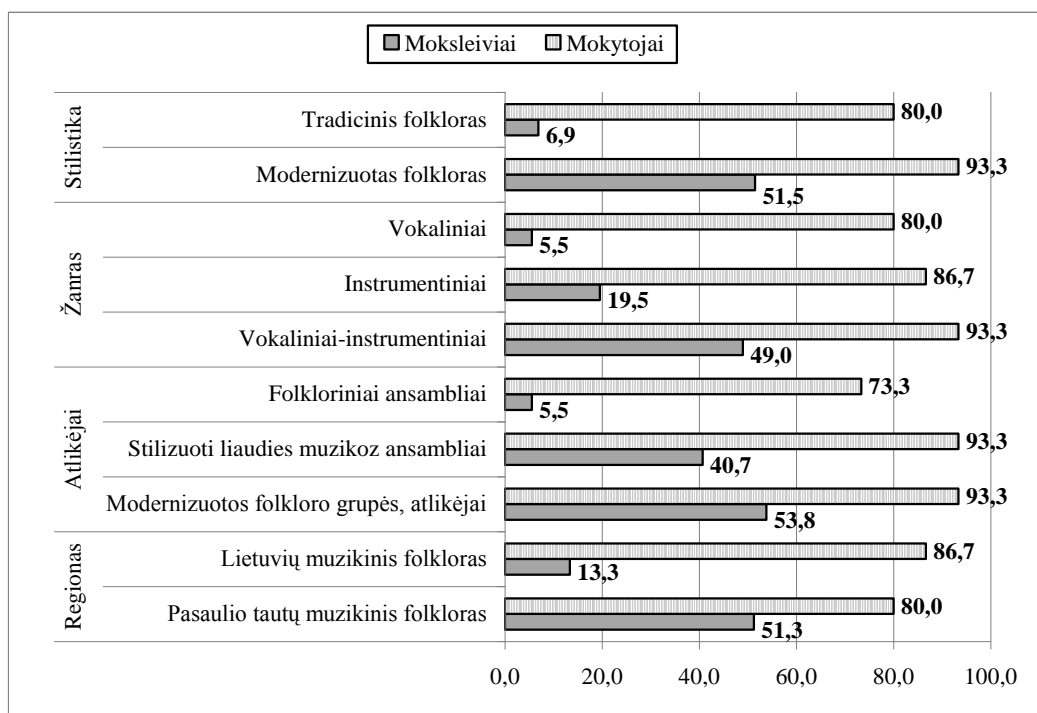
3.3.1 pav. Moksleivių etnomuzikinių nuostatų pasiskirstymo duomenų vaizdas

Sudaryto *MDS* žemėlapyje pateiktoje erdvėje artimi taškai atitinka panašias respondentų nuostatas tradicinio bei modernizuoto folkloro atžvilgiu ir atvirkščiai. Šiuo metodu gautas dvimatis vaizdas aiškiau ir suprantamiau vaizduoja respondentų tradicinio ir modernizuoto folkloro vertinimų pasiskirstymo situaciją, bei atskleidžia prasmingus jų tarpusavio ryšius, leidžiančius kalbėti apie išsakytų nuostatų tarpusavio ryšius (realią aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinių nuostatų situaciją respublikoje) (žr. 3.3.1 pav.). Pateiktame 3.3.1 paveiksle matyti taškų sancaupos, susigrupavimai (kiekvienas taškas atitinka tam tikrą muzikinių kūrinių tipologinį požymį), atskleidžiantys tyrimo duomenų tarpusavio ryšius bei išsakytų respondentų etnomuzikinių nuostatų pasiskirstymą: **1 sektorius** – teigiamos nuostatos modernizuoto folkloro atžvilgiu (tipol1_2 – *modernizuotas folkloras*, tipol3_3 – *modernizuoto folkloro grupės*, tipol4_2 – *pasaulio tautų modernizuotas folkloras*, tipol2_3 – vokaliniai-instrumentiniai) ir **2 sektorius** – nuostatos tradicinio folkloro atžvilgiu (tipol2_1, tipol3_1, tipol1_1, tipol2_2, tipol3_2).

Analizuojant *MDS* žemėlapyje pateiktą erdvinį respondentų nuostatų pasiskirstymą, matyti ryškus moksleivių vertinimų atotrūkis tarp modernizuoto ir tradicinio folkloro. *1 sektoriuje* arti vienas kito išsidėstę taškai, žymintys modernizuotam folklorui charakteringus bruožus, atskleidžia stiprius tarpusavio ryšius (išsakytų nuostatų homogeniškumą modernizuoto folkloro atžvilgiu). O *2 sektoriuje* taškų, žyminčių tradiciniam folklorui charakteringus bruožus, susigrupavimas, rodo moksleivių nuostatų tradicinio folkloro atžvilgiu pasiskirstymą. Tradiciniam folklorui priskiriami apibendrinamieji kūrinių tipologiniai požymiai išsidėstę kitokia figuracija nei modernizuoto folkloro (susitelkę vienoje erdvėje), t. y. panašiais atstumo intervalais susirikiavę vienoje trajektorijoje (pažymėti žalia kreive, žr. 3.3.1 pav.). Pateiktame 3.3.1 paveiksle, žiūrint nuo viršaus į apačią, taškai išsidėstę šia seka: *vokalinis žanras* (tipol2_1), *folkloriniai ansambliai* (tipol3_1), *tradicinis folkloras* (tipol1_1) ir *stilizuoti liaudies muzikos ansambliai* (tipol3_2). Tyrime pateiktų TF ir MF pavyzdžių atžvilgiu, negatyviausia respondentų pozicija išsakyta apie lietuvių liaudies dainas, atliekamas *acappella* (vokalinis žanras), o tradicinio folkloro *atlikėjų* atžvilgiu, pozityviausias vertinimas fiksuojamas vertinant stilizuotus liaudies muzikos ansamblius, todėl šiuos požymius *MDS* žemėlapyje vizualizuojantys taškai (tipol2_1 ir tipol3_2) yra stipriausiai vienas nuo kito atitolę. Šis tradicinį folklorą charakterizuojančių tipologinių požymių išsidėstymas (nesukoncentruotas vienoje erdvėje lyginant su modernizuoto folkloro atveju), sąlyginai atspindi ne tik gana ryškų jo atitrūkumą nuo išsakomų nuostatų modernizuoto folkloro atžvilgiu, jo negatyvų vertinimą, bet atskleidžia ir tyrime dalyvavusių respondentų neapsisprendimą, abejones šio žanro atžvilgiu (kas teikia optimizmo organizuojant tolesnį etnomuzikos pažinimo procesą).

Kaip jau buvo minėta 3.2.2 skirsnyje, mokytojų, kurie sutiko bendradarbiauti atliekant apklausą savo mokymo įstaigose, taip pat buvo prašoma išsakyti savo požiūrį į tradicinį ir modernizuotą folklorą. Kadangi statistiškai tiriamųjų skaičius (14 muzikos pedagogų) per mažas, tyrimo autorė šiais rezultatais neinterpretuoja respublikos muzikos pedagogų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu pasiskirstymo – šio tiriamojo žingsnio tikslas buvo bent iš dalies atskleisti ugdymo turinio ir ugdymo rezultato (praktikos) tarpusavio santykį bei mėginti įžvelgti, ar fiksuotinas atotrūkis tarp šių dviejų ugdymo komponentų.

3.3.2 paveiksle pateikiama bendra mokytojų ir mokinių nuostatų tradicinio (TF) bei modernizuoto folkloro (MF) atžvilgiu pasiskirstymo tendencija (pateikta pagal mokytojų ir mokinių *Patinka* procentą). Kaip matyti iš pastarojo paveikslo, nuostatų TF ir MF atžvilgiu tarp mokytojų, pateikiančių ugdymo turinį, ir moksleivių, priimančių šį turinį, atotrūkis nors ganėtinai stiprus, tačiau turi ir nemažai bendrų dėsningumų.

3.3.2 pav. Moksleivių ir mokytojų nuostatos TF ir MF atžvilgiu pagal apibendrinančius tipologinius požymius (pagal *Patinka* procentinį vidurkį)

Analizuojant mokytojų rezultatus pagal apibendrinančius tipologinius kūrinių požymius, matyti, kad tiriamuosius moksleivius ugdantys muzikos pedagogai išsako ryškiai pozityvesnę, tolerantiškesnę (tikėtina, pagrįstą kognityviškumu) nuostatą tiek MF (*Patinka* – 93,3%), tiek TF (*Patinka* – 80,0%) atžvilgiu (žr. 3.3.2 pav. bei 3.3.4 priedą, kuriame pateikiama išsamesnė šių rezultatų suvestinės lentelė).

Ryškiausias mokytojų ir mokinių išreikštų nuostatų atotrūkis fiksuojamas tradicinio folkloro atžvilgiu. Akivaizdus nuomonių išsiskyrimas vertinant *vokalinių žanrą* (lietuvių liaudies dainas): jei moksleivių, išsakiusių teigiamą nuostatą šio žanro atžvilgiu, yra tik

5,5%, tai mokytojų, teigiamai vertinančių tradiciškai atliekamas lietuvių liaudies dainas, yra 80,0% (analogiška situacija ir su nuostatų pasiskirstymu *folklorinių ansamblių* atžvilgiu). Autorės, kaip pedagogės praktikės, įsitikinimu, tyrimo rezultatais fiksuojamas atotrūkis tarp mokytojų ir moksleivių nuostatų tradicinio folkloro atžvilgiu hipotetiškai pernelyg didelis, kad etnomuzikinio ugdymo procesas būtų traktuojamas kaip efektyvus. Tai būtų galima traktuoti kaip signalą, informuojantį apie realiai egzistuojančias etnomuzikos pažinimo proceso organizavimo spragas vidurinio ugdymo grandyje. Išsakydami nuostatas lietuvių muzikinio folkloro ir pasaulio tautų folkloro atžvilgiu (žr. 3.3.2 pav.), mokytojai ir vėlgi prioritetą atiduoda savo regiono liaudies muzikai (86,7%), tačiau pastebėtina, labai nedideliu skirtumu: pasaulio tautų folklorui teigiamą nuostatą išsakė net 80,0% mokytojų). Tai iš dalies patvirtina teorinės analizės metu iškeltą problemą, kad šiandiena ne tik jaunoji karta, tačiau ir visa plačioji visuomenė yra stipriai veikiamą sociokultūrinės aplinkos pokyčių, dėl kurių intensyvěja potraukis pasaulio multikultūrų pažinimui, jų propagavimui, masinės kultūros dominavimas bei vis dažniau prasiskverbiančios kosmopolitiškumo apraiškos (silpnėjantis poreikis savajai muzikinei kultūrai, tradicijoms, papročiams ir t. t.).

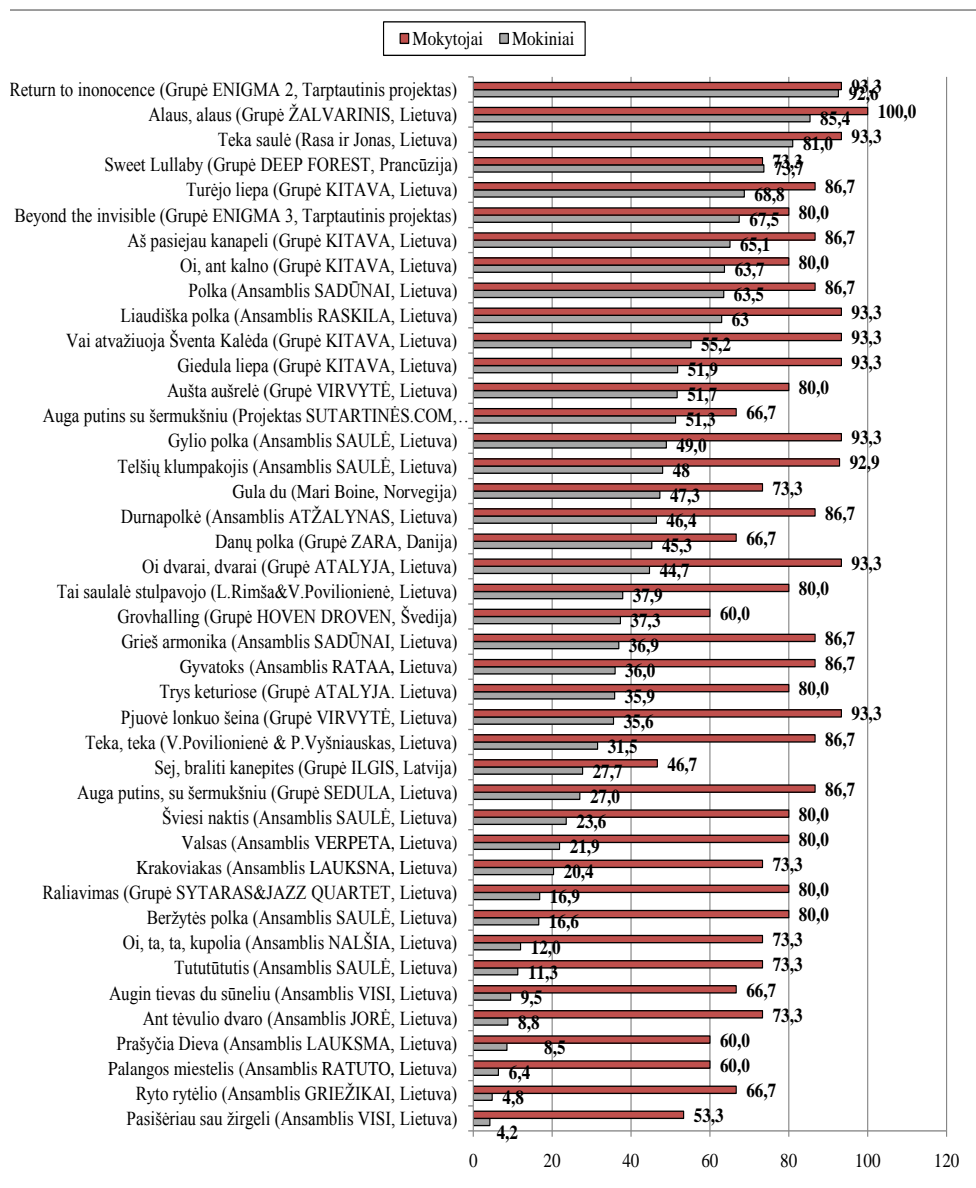
Analizuojant muzikos mokytojų išsakytas pozicijas pavienių muzikinių kūrinių atžvilgiu (nuostatų pasiskirstymas TF ir MF atžvilgiu procentinėje reitingų lentelėje, žr. 3.3.3 priedą), reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad lyginant su moksleivių, muzikos pedagogų nuostatos TF ir MF pavyzdžių atžvilgiu turi nemažai panašių reitingavimo niuansų (pastebėtini kai kurie nuostatų intensyvějimo ir silpnėjimo panašumai) (žr. 3.3.3 pav.).

Mokytojų rezultatų suvestinėje į dvidešimtą patekusių kūrinių situacija analogiška moksleivių rezultatų suvestinei: tarp aukščiausiai vertinamų muzikinių ištraukų yra 8 tradicinio folkloro kūriniai (mokinių procentinėje reitingų lentelėje buvo 5) ir 12 modernizuoto folkloro pavyzdžių, 2 iš jų – pasaulio MF pavyzdžiai (mokiniai išskyrė 15 MF kūrinių, tarp kurių – 5 pasaulio MF pavyzdžiai) (žr. 3.3.3 priedą). Žinoma, kaip jau ir buvo minėta anksčiau, atotrūkis išlieka akivaizdus: pvz., mokytojų procentinėje reitingų lentelėje net paskutinėje grafoje esančiam kūriniai *Sej, braliti, kanapites* tenka 46,7% teigiamas pozicijas išsakančių respondentų, o analogiškoje moksleivių procentinėje reitingų lentelėje paskutiniu numeriu pažymėtas kūrinys *Pasišėriau sau žirgelį* susilaukia tik 4,2% teigiamai vertinančių respondentų (žr. 3.3.3 pav.).

Apibendrinant tyrime dalyvavusių muzikos mokytojų ir moksleivių nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu pasiskirstymą, konstatuotas akivaizdus atotrūkis tarp ugdytojų ir ugdytinių požiūrio į etnomuziką gali būti traktuojamas kaip etnomuzikinio ugdymo spragas atskleidžiantis faktorius¹ (efektyvesnių etnomuzikos

¹ *Autorės pastebėjimas.* Mėginant ieškoti sąsajų tarp etnomuzikinio ugdymo siekiamybės, t.y. muzikos specialistų (ekspertų atvejais) išsakomų nuostatų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu, palyginus moksleivių ir ekspertų pavienių muzikinių kūrinių vertinimus, išryškėjo labai stiprus nuostatų atotrūkis: aukščiausiai ekspertų vertinti kūriniai moksleivių muzikinių kūrinių reitingavimo procentinėje lentelėje išsidėstė žemiausiose pozicijose. Pvz., MF kūriniai *Teka, teka šviesi saulė* bei *Tai saulalė stulpavojo* ekspertų vertinimu yra 2-oje ir 3-oje vietose (žr. 3.2.1.3

priedą), o moksleivių išsakytų teigiamų nuostatų reitingų procentinėje lentelėje – tik 27-oje ir 21-oje vietose (žr. 3.3.1 lentelę); TF kūriniai *Augin tievas du sūneliu*, *Pasišieriau sau žirgeli*, *Palangos miestelis* ekspertų vertinimu yra 13-oje, 14-oje bei 15-oje vietose, o moksleivių išsakytose pozicijose – tik 37-oje, 42-oje ir 40-oje vietose. Ekspertai pirmumą suteikė tiems modernizuoto folkloro pavyzdžiams, kuriuose jaučiamas mažesnis atotrūkis nuo tradicinio folkloro, tuo tarpu moksleiviai pirmumą atidavė pramoginės muzikos stilistikai artimesniems lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžiams. *Moksleivių – ekspertų – mokytojų* nuostatų bendras paskirstymas pateiktas 3.3.6 priede.

3.3.3 pav. Muzikinių kūrinių vertinimas lyginant moksleivių ir mokytojų nuostatas tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu (pagal Patinka procentą)

veiklos organizavimo metodų stoka). Tačiau minėtas mokytojų ir moksleivių nuostatų pasiskirstymas jų intensyvėjimo bei silpnėjimo kontekste (reitingavimo principu) teikia prielaidas, kad ugdytojų ir ugdytinių požiūris į etnomuziką ir jos raišką šiandienėje sociokultūrinėje aplinkoje atitinka laikmetį (suvokiant aplinkos pokyčius ir neišvengiamą

jų įtaką etnomuzikai bei jos tolesnei sklaidai). Todėl, optimizavus etnomuzikinio pažinimo procesą, tikėtinas ir atotrūkio (nesusikalbėjimo faktoriaus) tarp ugdytojų bei ugdytinių mažėjimas. Toliau pateikiami faktorinės analizės rezultatai.

Siekiant atskleisti diagnostinio tyrimo metu gautų duomenų homogeniškumą (homogeniškus kompleksus) bei patvirtinti tyrimo validumą¹, buvo pasitelkta **faktorinė analizė**² (atliekant dalinį diagnostinio tyrimo konstrukto patikrinimą) (žr. 3.3.3 lentelę).

Atlikus faktorinę analizę ir įvertinus gautus rezultatus, suformuoti šie faktoriai: I – *Dinamiška lietuvių liaudies instrumentinė muzika*; II – *Lietuvių modernizuotas folkloras, grindžiamas pramoginės muzikos stilistika*; III – *Tradicinis lietuvių folkloras*; IV – *Lyrinis lietuvių modernizuotas folkloras*; V – *Nacionalinio kolorito pasaulio modernizuotas folkloras*; VI – *Pasaulio modernizuotas folkloras su World music būdinga stilistika* (žr. 3.3.3 lentelę).

Faktorizacijos metu 42 muzikinės ištraukos pagal respondentų vertinimus suskirstytos į šešias grupes, t. y. faktorius. Visų muzikinių kūrinių grupavimasis faktoriuose interpretacijos požiūriu yra teoriškai prasmingas. Pažymėtina, kad pagal stilistiką – *modernizuotas folkloras* (MF) ir *tradicinis folkloras* (TF) – ir pagal regionus – *lietuvių liaudies muzika* ir *pasaulio tautų muzika* – visuose faktoriuose esantys kūriniai tarpusavyje yra homogeniški (žr. 3.3.4 lentelę).

3.3.3 lentelė

Moksleivių etnomuzikinių nuostatų faktorinės analizės rezultatai

¹ Parodanti tiriamųjų išsakytų pozicijų stabilumą, o ne atsitiktinį jų pasiskirstymą (susiformavusias nuostatas tradicinio bei modernizuoto folkloro atžvilgiu).

² *Faktorinė analizė* – tai grupė statistinių metodų, kuriais nustatomos koreliaciniais ryšiais glaudžiai susijusių kintamųjų (faktorių) grupės (Bitinas, 2006, p. 318-319).

Faktoriaus pavadinimas	Muzikinių kūrinių ištraukos	N	Patinka %	Patinka % vidurkis	KMO	Cronbach α koeficientas	Faktoriaus aprašomi galia (sklaida) %
Dinamiška lietuvių liaudies instrumentinė (vokal.-instr.) muzika	Polka (<i>Ansamblis SADŪNAI, Lietuva</i>)	10	63,5	40,3	0,91	0,86	40,1 %
	Liaudiška polka (<i>Ansamblis RASKILA, Lietuva</i>)		63,0				
	Telšių klumpakojis (<i>Ansamblis SAULĖ, Lietuva</i>)		48,0				
	Gylio polka (<i>Ansamblis SAULĖ, Lietuva</i>)		49,0				
	Durnapolkė (<i>Ansamblis ATŽALYNAS, Lietuva</i>)		46,4				
	Grieš armonika (<i>Ansamblis SADŪNAI, Lietuva</i>)		36,9				
	Gyvatoks (<i>Ansamblis RATAA, Lietuva</i>)		36,0				
	Šviesi naktis (<i>Ansamblis SAULĖ, Lietuva</i>)		23,6				
	Krakoviakas (<i>Ansamblis LAUKSNA, Lietuva</i>)		20,4				
	Beržytės polka (<i>Ansamblis SAULĖ, Lietuva</i>)		16,6				
	Lietuvių modernizuotas folkloras, grindžiamas pramoginės muzikos stilistika (dom. sutartinės)		Alaus, alaus (Grupė ŽALVARINIS, Lietuva)				
Teka saulė (Rasa ir Jonas, Lietuva)		81,0					
Turėjo liepa (Grupė KITAVA, Lietuva)		68,8					
Aš pasiejau kanapeli (Grupė KITAVA, Lietuva)		65,1					
Oi, ant kalno (Grupė KITAVA, Lietuva)		63,7					
Vai atvažiuoja Šventa Kalėda (Grupė KITAVA, Lietuva)		55,2					
Giedula liepa (Grupė KITAVA, Lietuva)		51,9					
Aušta aušrelė (Grupė VIRVYTĖ, Lietuva)		51,7					
Auga putins su šermukšniu (Projektas SUTARTINĖS.COM, Lietuva)		51,3					
Oi dvarai, dvarai (Grupė ATALYJA, Lietuva)		44,7					
Tai saulalė stulpavojo (L.Rimša & V.Povilionienė, Lietuva)		37,9					
Trys keturiose (Grupė ATALYJA, Lietuva)		35,9					
Auga putins, su šermukšniu (Grupė SEDULA, Lietuva)		27,0					
Tradicinis lietuvių folkloras (dominuoja acappella)		Valsas (Ansamblis VERPETA, Lietuva)	9	21,9	9,7	0,84	0,79
	Tututūtutis (Ansamblis SAULĖ, Lietuva)	11,3					
	Oi, ta, ta, kupolia (Ansamblis NALŠIA, Lietuva)	12					
	Augin tievas du sūneliu (Ansamblis VISI, Lietuva)	9,5					
	Ant tėvulio dvaro (Ansamblis JORĖ, Lietuva)	8,8					
	Prašyčia Dieva (Ansamblis LAUKSMA, Lietuva)	8,5					
	Palangos miestelis (Ansamblis RATUTO, Lietuva)	6,4					
	Ryto rytėlio (Ansamblis GRIEŽIKAI, Lietuva)	4,8					
	Pasišėriau sau žirgeli (Ansamblis VISI, Lietuva)	4,2					
Pjuovė lonkuo šeina (Grupė VIRVYTĖ, Lietuva)	3	35,6	28,0	0,62	0,55	30,0 %	

Lyrinis lietuvių modernizuotas folkloras	Teka, teka (V.Povilionienė & P.Vyšniauskas, Lietuva)		31,5			(0,86*)	
	Raliavimas (Grupė SYTARAS&JAZZ QUARTET, Lietuva)		16,9				
Nacionalinio kolorito pasaulio modernizuotas folkloras	Danų polka (Grupė ZARA, Danija)	4	45,3	39,4	0,68	0,59 (0,88*)	27,4 %
	Gula du (Mari Boine, Norvegija)		47,3				
	Grovhalling (Grupė HOVEN DROVEN, Švedija)		37,3				
	Sej, braliti kanepites (Grupė ILGIS, Latvija)		27,7				
Pasaulio modernizuotas folkloras su World music būdinga stilistika	Return to innocence (Grupė ENIGMA 2, Tarptautinis projektas)	3	92,6	77,9	0,61	0,49 (0,83*)	27,0 %
	Sweet Lullaby (Grupė DEEP FOREST, Prancūzija)		73,7				
	Beyond the invisible (Grupė ENIGMA 3, Tarptautinis projektas)		67,5				

*Atsižvelgiant į Spearman-Brown pataisą.

3.3.4 lentelė

Faktorių homogeniškumas pagal *stilistiką ir regionus* (N=435)

Faktorius	I	II	III	IV	V	VI
Stilistika	TF	MF	TF	MF	MF	MF
Regionas	<i>Lietuvių liaudies</i>	<i>Lietuvių liaudies</i>	<i>Lietuvių liaudies</i>	<i>Lietuvių liaudies</i>	<i>Pasaulio tautų</i>	<i>Pasaulio tautų</i>

Toliau skyriuje pateikiamos visų 6 faktorių charakteristikos.

- I faktorius. ***Dinamiška lietuvių liaudies instrumentinė (vokal.-instr.) muzika.***

Į šį faktorių pateko 10 kūrinų, iš kurių didžioji dalis (net 8) yra instrumentiniai ir 2 vokaliniai-instrumentiniai. Charakteringai į šį faktorių pateko visos anketos muzikinių preferencijų teste buvusios polkos (5) bei du (iš 3) lietuvių liaudies šokiai. Tipiškiausi pastarųjų žanrų požymiai yra: muzikos nuotaikingumas, dinamiškumas, „smarkumas“. Visų dešimties kūrinų dermė yra mažorinė. Remiantis diagnostinio tyrimo rezultatais, šio žanro lietuvių liaudies muzika moksleiviams yra viena iš priimtinausių (lyginant su lietuvių liaudies vokaline muzika, t. y. tradiciškai atliekamomis, *acappella* lietuvių liaudies dainomis). Faktoriui priskirti kūriniai tarpusavyje yra homogeniški. Šio faktoriaus sklaida yra didžiausia iš visų faktorių – 40,1%. Moksleivių nuostatų MF ir TF atžvilgiu procentinėje reitingų lentelėje net penki šio faktoriaus kūriniai (polkos) yra moksleiviams *patinkančių* kūrinų dvidešimtuose (žr. 3.3.7 priedą).

- II faktorius. ***Lietuvių modernizuotas folkloras, grindžiamas pramoginės muzikos stilistika*** (dominuoja *sutartinės*).

Šiam faktoriui priskirta 13 muzikinių kūrinų (tai gausiausias faktorius). Faktoriaus aprašomoji sklaida – 31,8% (žr. 3.3.3 lentelę). Didžioji dauguma kūrinų (12) – lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžiai ir tik vienas kūrinys – tradicinio folkloro pavyzdys.

Pastebėtina, kad tarp čia patekusių kūrinių dominuojantis žanras yra trejinės *sutartinės*¹ (iš 6 anketoje buvusių sutartinių pateko net 5)², o patekęs vienintelis tradicinio folkloro kūrinytis taip pat yra sutartinė. Remiantis darbo autorės pedagogine patirtimi, darytina prielaida, kad moksleiviai itin palankiai priima lietuvių liaudies sutartines (tiek modernizuotas jos interpretacijas, tiek tradicinį atlikimo variantą), mielai jas atlieka muzikos pamokų metu. Į šį faktorių patekę kūriniai turi ryškių pramoginės muzikos stilistikos bruožų. Šiose modernizuoto folkloro interpretacijose gausu *pop*, *roko* muzikai būdingų elementų (ryški instrumentuotė, ritminė pulsacija, gyvas³ instrumentinis atlikimas ir t. t.). Dominuoja *vokaliniai-instrumentiniai* kūriniai bei *daugiabalsumas*. Muzikinės dermės atžvilgiu pasiskirstymas beveik tolygus: 7 kūriniai mažoriniai ir 6 minoriniai. Šiam faktoriui priskirti kūriniai tarpusavyje yra homogeniški. Moksleivių nuostatų MF ir TF atžvilgiu procentinėje reitingų lentelėje net 10 kūrinių yra *patinkančių* kūrinių dvidešimtuke (žr. 3.3.7 priedą).

• III faktorius. ***Tradicionis lietuvių folkloras*** (dominuoja *acappella* kūriniai).

Šiam faktoriui priskiriami 9 tradicinio (autentiškojo) lietuvių folkloro pavyzdžiai. Dominuoja vokalinio žanro kūriniai (6), kurie atliekami be instrumentinio pritarimo (*acappella*), tarmiškai bei tipiškai lietuvių liaudies dainoms būdinga atlikimo maniera (pvz., atliekant žemaičių liaudies dainas, būdingi išraiškingi dainos vedančiojo atsikvėpimai frazių viduryje, pritariančiųjų balsų melodinių frazių užtęsimas, garsus atlikimas ir t. t.). Didžioji dalis kūrinių yra mažoriniai (tik 2 iš 9 minoriniai). Trys kūriniai instrumentiniai bei vokaliniai-instrumentiniai, tačiau pagal savo stilistiką priskiriami autentiškam lietuvių folklorui atstovaujantiems kūriniams, todėl savo skambėjimu neišsiskiria iš jau anksčiau minėtų kūrinių. Visi devyni kūriniai tarpusavyje yra visiškai homogeniški. Net 8 šio faktoriaus kūriniai moksleivių nuostatų MF ir TF atžvilgiu procentinėje reitingų lentelėje patenka į *labiausiai nepatinkančių* kūrinių dešimtuką (žr. 3.3.7 priedą). Nors faktorius, jam priskirtų kūrinių atžvilgiu, ir mažesnis už II-jį faktorių, tačiau jo aprašomoji sklaida yra netgi didesnė – 32,5% (žr. 3.3.3 lentelę).

• VI faktorius. ***Lyrinis lietuvių modernizuotas folkloras***.

Vienas iš specifinių šio faktoriaus bruožų – *lyriškumas*. Faktorių sudaro tik 3 kūriniai, lietuvių modernizuoto folkloro pavyzdžiai. Kūrinių atlikime akcentuotinas *solinis* atlikimas su instrumentų arba balsų pritarimu bei tipiškai lietuvių liaudies dainoms būdinga atlikimo maniera. Dominuoja gyvas instrumentinis atlikimas. Šie trys kūriniai patenka į

¹ *Trejinės sutartines* atlieka trys dainininkai (arba trys grupės). Kiekviena šių sutartinių melodijos dalis turi paprastai po keturis taktus. Dainininkai įstoja iš eilės: pirmam padainavus pirmą dalį, įstoja antras, paskui trečia. Pirmasis padainavęs posmelį (abi melodijos dalis), vieną dainos dalį tyli ir po to pradeda antrą [posmelį]. Analogiškai daro ir kiti balsai. Vienu metu skamba tik du balsai (nors atlikėjai ir trys).

² Nepateko tik viena *dvejinė sutartinė*, kuri savo specifiniu skambesiu (sekundų, kvartų intervalai) labai išsiskiria iš trejinių sutartinių.

³ Įgrota tikrais instrumentais (elektrinės gitaros, mušamieji, armonikos, smuikai ir t. t.), o ne kompiuterinėmis programomis (virtualiais instrumentais).

respondentams *nepatinkančių* kūrinų dvidešimtuką (lenteleje išsidėstė nuo 23 iki 33 numerio). Tarpusavyje šie trys MF kūriniai taip pat įvardytini kaip homogeniški. Faktoriaus sklaida, bendrame šios faktorizacijos kontekste, yra pakankamai aukšta – 30% (žr. 3.3.3 lentelę).

- V faktorius. ***Nacionalinio kolorito pasaulio modernizuotas folkloras.***

Pasaulio modernizuoto folkloro pavyzdžiai pasiskirstė dviejuose faktoriuose. Į šį faktorių pateko 4 kūriniai, kuriuose skambantys liaudies muzikos motyvai turi ryškesnį nacionalinį koloritą. Pažymėtinas bendras šiems kūriniais priskiriamas bruožas – tai *gyvas instrumentinis atlikimas*. Savo skambesiu bei stilistika šie kūriniai yra labai panašūs. Moksleivių nuostatų MF ir TF atžvilgiu procentinėje reitingų lentelėje 2 kūriniai patenka į *patinkančių* kūrinų dvidešimtuką (kiti užima pozicijas nuo 22 iki 28) (žr. 3.3.7 priedą). Faktoriaus aprašomojo sklaida – 27,4% (žr. 3.3.3 lentelę).

- VI faktorius. ***Pasaulio modernizuotas folkloras su World music būdinga stilistika.***

Šiam faktoriui priskirti trys pasaulio tautų modernizuoto folkloro pavyzdžiai. Pagrindiniai šiuos kūrinis jungiantys bruožai yra šie: minorinė dermė, aranžuotėje dominuojančios kompiuterinės technologijos (virtualūs instrumentai, efektai ir t. t.) bei kūrinų stilistika, artima *World music* stiliui. Tikslinga paminėti, kad šie trys kūriniai, pagal moksleivių išsakytas nuostatas (procentinėje reitingų lentelėje), užima aukščiausias pozicijas (žr. 3.3.7 priedą). Šiam faktoriui priskirti kūriniai tarpusavyje yra visiškai homogeniški. Faktoriaus aprašomojo sklaida – 27,0% (žr. 3.3.3 lentelę).

Išanalizavus faktorinės analizės rezultatus teigtina, kad muzikinių kūrinų grupės (visuose šešių faktorių grupėse) interpretacijos požiūriu yra teoriškai prasmingos ir akivaizdžiai parodančios tiriamųjų (aukštesnių klasių moksleivių) gana *aiškias pozicijas bei susiformavusias nuostatas tradicinio bei modernizuoto folkloro atžvilgiu*. Todėl ir diagnostinio tyrimo (aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatos tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu) rezultatai traktuotini kaip patikimi.

3.3.1 Demografinių požymių įtaka moksleivių nuostatoms tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu

Siekiant išsiaiškinti veiksnius, galėjusius daryti įtaką diagnostiniame tyrime dalyvavusių respondentų nuostatoms modernizuoto folkloro (MF) ir tradicinio folkloro (TF) atžvilgiu, atliktas ryšio tarp demografinių kintamųjų (*lyties, amžiaus, klasės, mokyklos, gyvenamosios vietos, muzikinės patirties*) ir tiriamųjų nuostatų pasiskirstymo vertinimas: tikrinant nepriklausomumo hipotezę, taikant ***Chi kvadrato kriterijų*** (šių tyrimo duomenų suvestinė pateikiama 3.3.1.1 lentelėje).

Demografinių kintamųjų įtakai išreikšti taikytas žymėjimas:

	Turi įtakos
	Neturi įtakos

Demografinių požymių įtaka nuostatomis tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu (pagal išskirtą tipologiją). (N=435)

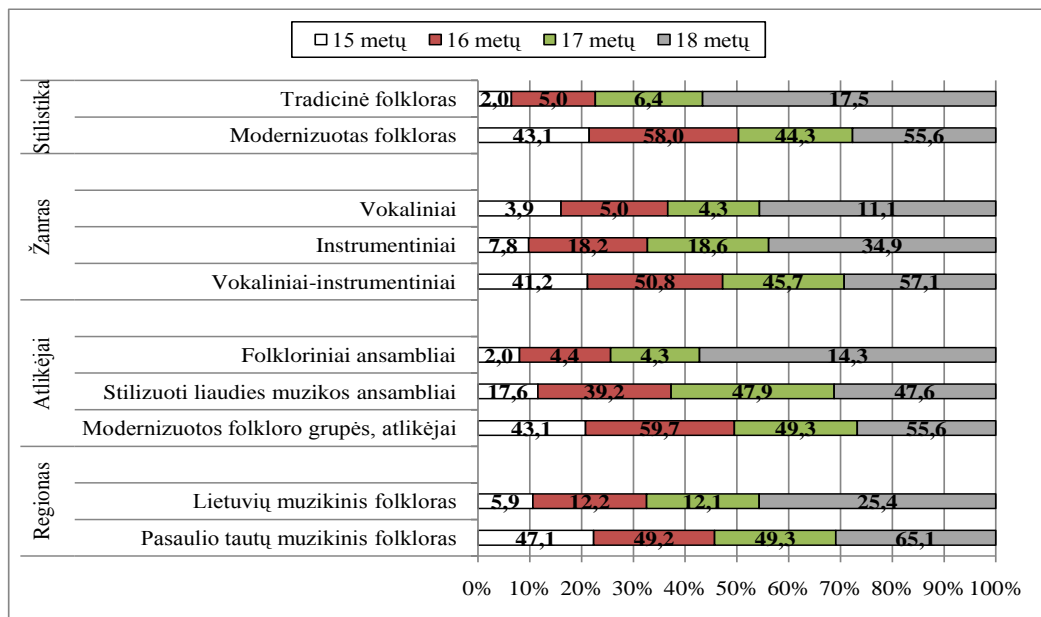
Tipologija	Lytis	Amžius	Klasė	Mokykla	Gyvenamoji vieta	Muzikinė patirtis
	<i>p</i> reikšmė *					
Stilistika – tradicinis folkloras	0,001	0,001	0,001	0,003	0,005	0,005
Stilistika – modernizuotas folkloras	0,001	0,001	0,001	0,030	0,946	0,001
Žanras – vokaliniai	0,499	0,333	0,297	0,114	0,116	0,001
Žanras – instrumentiniai	0,001	0,001	0,001	0,001	0,113	0,008
Žanras – vokaliniai-instrumentiniai	0,001	0,003	0,001	0,002	0,880	0,001
Atlikėjai – folkloriniai ansambliai	0,228	0,016	0,034	0,013	0,099	0,001
Atlikėjai – stilizuoti liaudies muzikos ansambliai	0,001	0,001	0,001	0,027	0,001	0,015
Atlikėjai – modernizuotos folkloro grupės, atlikėjai	0,001	0,001	0,001	0,009	0,712	0,001
Regionas – lietuvių muzikinis folkloras	0,001	0,001	0,001	0,002	0,352	0,001
Regionas –pasaulio tautų muzikinis folkloras	0,001	0,006	0,001	0,067	0,931	0,005

Apibendrinančios charakteristikos	
Vaikinai išsiskiria negatyviu muzikinio folkloro vertinimu. Merginų nuostatos tiek tradicinio, tiek modernizuoto folkloro atžvilgiu pozityvesnės.	
16-mečiai išreiškia stiprias negatyvias nuostatas tradicinio folkloro atžvilgiu. Pozityvesnes etnomuzikines nuostatas išreiškia 18-mečiai.	
Negatyviausia nuostata tradicinio folkloro atžvilgiu išsiskiria 9 ir 10 klasių moksleiviai. 12 klasės išsiskiria pozityvesniu lietuvių (ne pasaulio tautų) muzikinio folkloro vertinimu.	
Teigiamomis nuostatomis tradicinio folkloro atžvilgiu išsiskiria vidurinės mokyklos moksleiviai, gimnazijos – pozityvesnėmis nuostatomis modernizuoto folkloro atžvilgiu.	
Miestelių moksleiviai pozityviai vertina tiek tradicinį, tiek modernizuotą folklorą. Kaimo – išsiskiria negatyviomis nuostatomis muzikinio folkloro atžvilgiu bendrai.	
Moksleivių, dalyvaujančių papildomoje muzikinėje veikloje, nuostatos tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu pozityvesnės nei nedalyvaujančių papildomuose muzikiniuose užsiėmimuose (pastarieji pozityviau vertina modernizuotą folklorą).	

* Chi kvadrato testo rezultatai

Statistiniai ryšiai užfiksuoti tarp respondentų išsakytų etnomuzikinių nuostatų ir *muzikinės patirties, amžiaus, klasės, mokyklos, lyties, gyvenamosios vietos* (demografiniai kintamieji išvardyti statistinio ryšio tarp požymių silpnėjimo tvarka) (žr. 3.3.1.1 lentelę).

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais galima daryti išvadą, kad respondentų *amžius* darė įtaką nuostatų TF ir MF atžvilgiu pasiskirstymui diagnostinio tyrimo metu (žr. 3.3.1.1 pav.).

3.3.1.1 pav. Respondentų nuostatų pasiskirstymas pagal amžių ir kūrinų apibendrinančius tipologinius požymius (pagal *Patinka* procentą) (N=435)

Analizuojant tiriamųjų nuostatų pasiskirstymą pagal etnomuzikos atlikimo *stilistiką* ir *amžių*, statistinis reikšmingumas fiksuojamas tradicinio folkloro ($p=0,001$) ir modernizuoto folkloro ($p=0,001$) atžvilgiu. Vertinant tradicinį folklorą itin išsiskiria negatyvi 15-mečių pozicija (*Nepatinka* – 70,6% ir tik 2% – *Patinka*) (žr. 3.3.1.1 priedą). Tarp išsakiusiųjų teigiamą nuostatą tradicinio folkloro atžvilgiu dominuoja 18-mečiai (*Patinka* – 17,5%)¹. Pažymėtina, kad respondentų, išsakiusių teigiamas nuostatas pastarojo reiškinio atžvilgiu, procentinė išraiška yra labai maža (visų amžiaus grupių), tačiau turinti teigiamos nuostatos augimo (nuo 15-mečio iki 18-mečio) tendenciją (pvz., grafoje *Patinka* 15-mečių tik 2%, o 18-mečių – jau 17,5%). Šio tyrimo rezultatai inicijuoja optimistines įžvalgas: keičiantis amžiaus tarpsniui, moksleiviai tradicinę liaudies muziką vertina palankiau. Tam nemažai įtakos turi ir moksleivių psichologinė branda (pereinamasis laikotarpis į jaunystę) – stabilizuojasi nuostatos, pradeda formotis aiškesnės vertybinės orientacijos ir kt. Šie tyrimo rezultatai akivaizdžiai parodė, kad organizuojant etnomuzikinių ugdymą 9–10 klasėse (15-mečiams ir 16-mečiams) tikslinga atkreipti dėmesį į taikomų metodų efektyvumą: jų novatoriškumą, šiuolaikiškumą, priimtinumą bei ugdytinių gebėjimus suvokti pateikiamą informaciją. Esant optimalesnei etnomuzikinių nuostatų išraiškai šiuo amžiaus tarpsniu, tikėtinas ir dėsningas jų augimas moksleivių brandos laikotarpiu. Kalbant apie etnomuzikos pažinimo organizavimą 15-mečių, 16-mečių amžiaus grupėje, akcentuotinas jų palankumas modernizuoto folkloro atžvilgiu (15-mečių *Patinka* – 43,1%, o 16-mečių – 58%), kurį galima išnaudoti kaip potencialią ugdymo formą, siekiant išvengti šio amžiaus tarpsnio ugdytinių priešiško tradiciškai interpretuojamai etnomuzikai. Analizuojant respondentų nuostatų pasiskirstymus modernizuoto folkloro atžvilgiu, matoma akivaizdi pozityvesnės nuomonės (nei apie tradicinį folklorą) išraiška visose amžiaus grupėse: pvz., teigiamos 15-mečių nuostatos tradicinio folkloro atžvilgiu – 2% (*Patinka*), o modernizuoto folkloro atžvilgiu išauga iki 43,1%. Kalbant apie respondentų nuostatas modernizuoto folkloro atžvilgiu pagal *amžių*, pastebimas nežymus teigiamų nuostatų augimas (žr. 3.3.1.1 priedą). Tačiau papildomo paaiškinimo reikalauja 17-mečių teigiamos nuostatos sumažėjimas lyginant su 16-mečiais (žr. 3.3.1.1 pav.). Šiai situacijai galėjo daryti įtaką tai, kad 16-mečiai, t. y. 10 klasės moksleiviai, pagal muzikinio ugdymo programas sąlygiškai pusę mokslo metų skiria lietuvių liaudies muzikinės kultūros pažinimui, o 11 klasėje (jau 17-mečiai) studijuoja Vakarų muzikos istoriją ir tik nuo pedagogo organizuojamos muzikinės veiklos priklauso, ar muzikos pamokoje lieka lietuvių liaudies muzikos elementų, ar ne. Esant nepalankioms aplinkybėms (neintegruojant etnomuzikos aukštesnėse klasėse), dažnai šis žanras

¹ Tai galėjo lemti respondentų *muzikinę patirtis*. Dalyvaujančių tradiciniuose folkloro ansambliuose respondentų nuostatos pagal *amžių* išsiskyrė: jei 15–17 metų jaunuolių šioje veikloje dalyvauja nuo 1% iki 2%, tai 18-mečių net 15,9% (žr. 3.3.1.7 priedą).

moksleivių yra primiršamas, ir tik nuo paties ugdytinio savivokos priklauso tolesnis šio žanro pažinimo poreikis.

Analizuojant demografinio požymio *amžius* įtaką respondentų nuostatų pasiskirstymui, pažymėtinas jo poveikis vertinant instrumentinės muzikos žanrą (statistinis reikšmingumas $p=0,001$). Tyrimas atskleidė ryškų išsakytų nuostatų šio žanro atžvilgiu atotrūkį tarp 15-mečių (*Patinka* – 7,8%) ir 18-mečių (*Patinka* – 34,9 %) (žr. 3.3.1.1 priedą). Autorės manymu, tokia situacija sunkiai paaiškinama ir reikalauja papildomų tyrinėjimų, tačiau, kalbant apie šio diagnostinio tyrimo situaciją, tokį nuomonių pasiskirstymą galėjo lemti tai, kad 15-mečiai respondentai mažiausiai dalyvauja papildomoje muzikinėje veikloje (78,4% tiriamųjų muzikinį išsilavinimą įgyja tik per muzikos pamokas, žr. 3.3.1.7 priedą), o tarp 18-mečių yra didžiausias procentas tyrime dalyvavusių respondentų, lankančių vaikų muzikos mokyklas¹ (žr. 3.3.1.7 priedą). Tikėtina, kad mažesnis 15-mečių sąlytis su grynąja instrumentine muzika (instrumentiniu muzikavimu) galėjo lemti silpnesnį šio žanro pažinimą, dėl kurio jis ir vertinamas negatyviau.

Respondentų amžiaus įtaka jų nuostatoms taip pat fiksuojama *atlikėjų* ir *regionų* atžvilgiu ($p=0,001$). Pažymėtinas pozityvumu išsiskiriantis 18-mečių lietuvių muzikinio folkloro (*Patinka* – 25,4%, nors 15-mečių, 16-mečių, 17-mečių neviršija 13%) ir pasaulio tautų muzikinio folkloro vertinimas. Tai gali būti traktuojama kaip šio amžiaus jaunuolių kompetencija analizuoti sociokultūrinės aplinkos reiškinius ir gebėjimas toleruoti ne tik tai, kas plačiai vartojama (pasaulinė muzikinė kultūra), bet ir suvokti vertybinių segmentų turinčius kultūros reiškinius (tautinė kultūra). Apibendrinant *amžiaus*, kaip veiksnio, turinčio įtaką (statistiškai pagrįsta) moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu pasiskirstymui, akcentuotinas išsiskiriantis 15-mečių priešiškus tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu. Tai galėtų būti dar vienas rimtas signalas koreguoti etnomuzikinio ugdymo procesą.

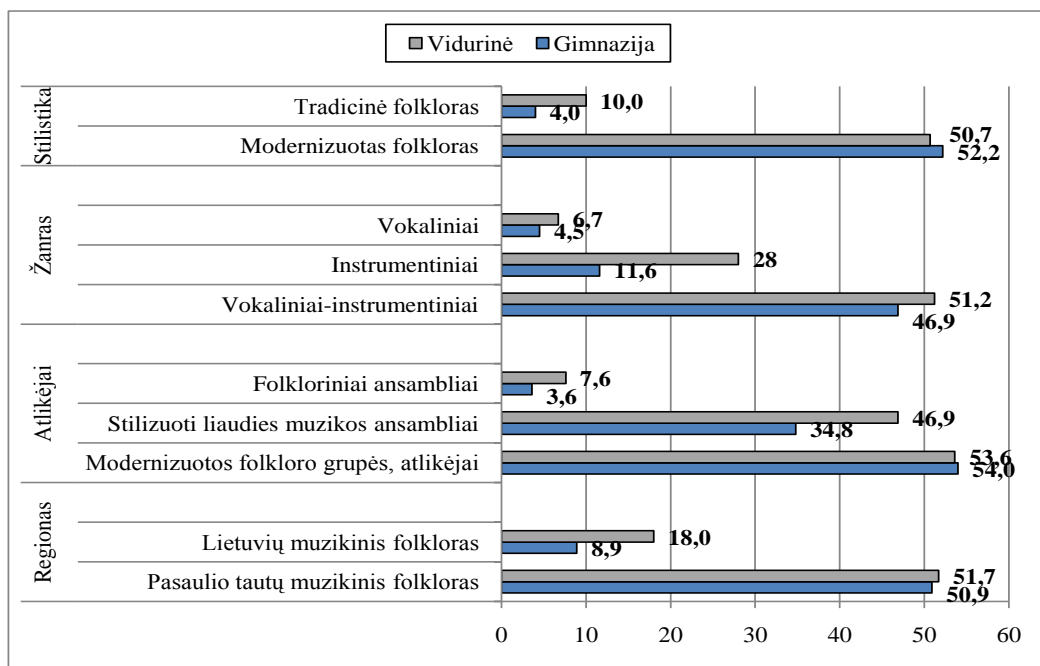
Analizuojant gautus rezultatus pagal *klases*², išryškėja iš dalies tokie pat (tik kelių dešimtadalių procentiniu skirtumu) rezultatų pasiskirstymo dėsningumai kaip ir analizuojant pagal *amžių* (žr. 3.3.1.2 priedą). Tik gauti rezultatai statistiškai dar charakteringesni (devynių iš 10 diagnostinių kintamųjų $p=0,001$) ir dar labiau sustiprina poziciją, kad, atsižvelgiant į moksleivių *amžių* ir *klase*, jų nuostatos etnomuzikos ir jos pateikimo formų atžvilgiu tikrai skiriasi, todėl, organizuojant ir optimizuojant etnomuzikinį ugdymą skirtingose amžiaus grupėse (klasėse), rekomenduotina į tai atsižvelgti.

Daugumos demografinio požymio *mokykla* tyrimo rezultatų pagal apibendrinančius tipologinius požymius skirtumai statistiškai reikšmingi (8 diagnostinių kintamųjų $p<0,05$),

¹ Tikėtina, kad didesnis sąlytis su instrumentiniu muzikavimu sąlygojo tiriamųjų palankumą instrumentinio žanro atžvilgiu.

² Kadangi rezultatų duomenys pagal *klases* ir *amžių* pasiskirstė tuo pačiu dėsningumu, išvengiant pasikartojimo, pagal *klases* duomenų analizė nebeatliekama.

tai liudija apie mokymo įstaigos tipo įtaką moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu pasiskirstymui.

3.3.1.2 pav. Respondentų nuostatų TF ir MF atžvilgiu pasiskirstymas pagal *mokyklos tipą* ir kūrinių apibendrinančius tipologinius požymius (pagal *Patinka* procentą) (N=435)

Ši situacija leidžia daryti dvejopą prielaidą: 1) etnomuzikinio ugdymo organizavimo, etnomuzikos puoselėjimo skirtumai gimnazijose ir vidurinėse mokyklose yra gana ryškūs arba 2) šių dviejų tipų mokymo įstaigose mokosi gana skirtingas moksleivių kontingentas (žr. 3.3.1.2 pav.).

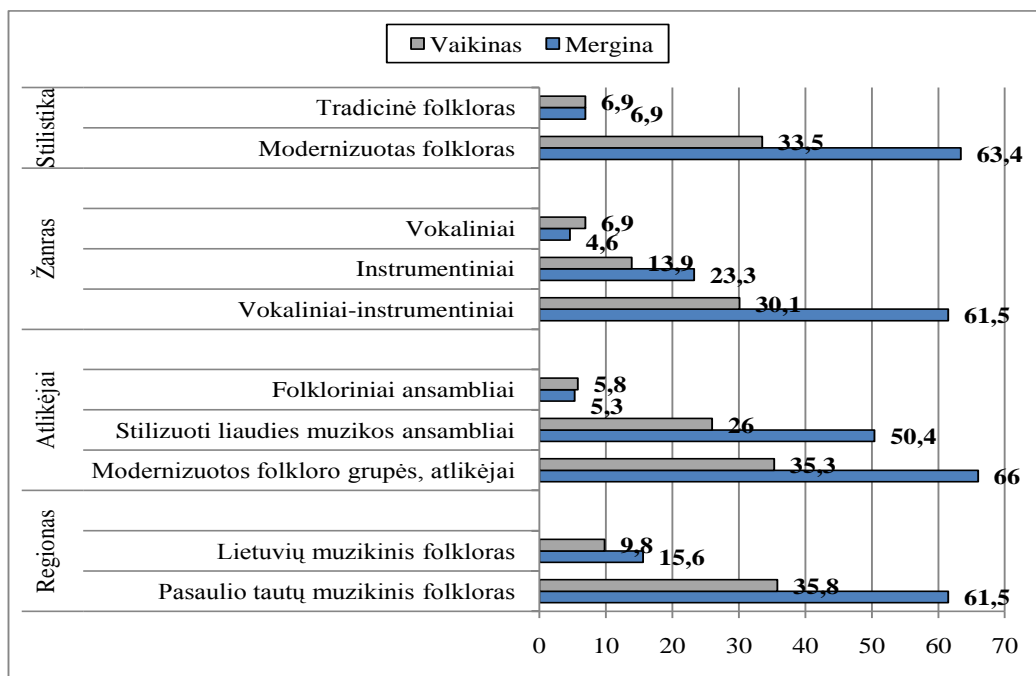
Analizuojant respondentų nuostatų pasiskirstymą tradicinio folkloro atžvilgiu (žr. 3.3.1.2 pav., *Stilistika*), pastebėtina pozityvesnė vidurinių mokyklų respondentų požiūrio išraiška: teigiamas nuostatas TF atžvilgiu išsakiusių moksleivių procentas yra du kartus didesnis nei gimnazijos (*Patinka* vidurinės mokyklos – 10,0%, gimnazijos – 3,6%). Vertinant respondentų nuostatų pasiskirstymą modernizuoto folkloro atžvilgiu, gimnazijos ir vidurinės mokyklos situacija tolygesnė: neryškiai pozityvesnę nuostatą išreiškia gimnazijos respondentai (*Patinka*: gimnazija – 52,2%, vidurinė mokykla – 50,7%; *Nepatinka*: gimnazija – 6,7%, vidurinė mokykla – 14,2%). Tiksliai interpretuoti ir vertinti šį keistoką respondentų nuomonių pasiskirstymą sunku (reikalautų detalesnių tyrimų¹). Analizuojant respondentų nuostatas etnomuzikos *žanrinių* kūrinių savybių, *atlikejų*, *regionų* atžvilgiu, pozityvesnį požiūrį išreiškia vidurinių mokyklų moksleiviai (žr. 3.3.1.2 pav.): ryškesni skirtumai fiksuojami instrumentinių kūrinių (*Patinka*: vidurinės mokyklos – 28,0%, o gimnazijos – 11,6%) ir lietuvių muzikinio folkloro atžvilgiu (*Patinka*: vidurinės mokyklos – 18%, o gimnazijos – 8,9 %) (žr. 3.3.1.3 priedą).

¹ Tai galėtų būti tolesnių šio darbo autorės tyrimų objektas.

Apibendrinant tyrimo su demografiniu požymiu *mokykla* rezultatus pažymėtina pozityvesnė vidurinių mokyklų moksleivių nuostata tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu. Tokią situaciją sunku interpretuoti, neatlikus detalesnių šios srities tyrimų. Tačiau, autorės manymu, pastebėtina yra tai, kad nemažas procentas gimnazijų respondentų yra neapsisprendę (žr. 3.3.1.3 priedą, grafą *Nei patinka, nei nepatinka*). Tai sąlygiškai galėtų pagrįsti gimnazijos respondentų (lyginant su vidurinės mokyklos respondentais) silpnesnę teigiamą nuostatą etnomuzikos atžvilgiu. Gimnazistai galbūt linke atsargiau vertinti šiuos reiškinius, tačiau kaip pozityvas išskirtinas jų gebėjimas neatmesti, mėginimas suvokti, išsiaiškinti ir t. t.

Tyrimo rezultatai parodė, kad pagal demografinį požymį *lytis* (žr. 3.3.1.1 lentelę) respondentų nuostatos TF ir MF atžvilgiu taip pat išsiskyrė (žr. 3.3.1.3 pav.).

Analizuojant 3.3.1.3 paveiksle pateiktus tyrimo rezultatus matyti akivaizdus vaikinių ir merginų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu išsiskyrimas. Vaikinių ir merginų nuostatų skirtumas statistiškai reikšmingas: tradicinio folkloro ($p=0,001$) ir modernizuoto folkloro ($p=0,001$) atžvilgiu (*stilizistika*); lietuvių muzikinio folkloro ($p=0,001$) ir pasaulio tautų muzikinio folkloro ($p=0,001$) atžvilgiu (*regionas*); instrumentinės ($p=0,001$) ir vokalinės-instrumentinės muzikos ($p=0,001$) atžvilgiu (*žanras*), stilizuotų liaudies muzikos ansamblių ($p=0,001$) ir modernizuotų folkloro grupių ($p=0,001$) atžvilgiu (*atlikėjai*) (žr. 3.3.1.4 priedą). Net 62,8% apklausoje dalyvavusių vaikinių pareiškė, kad tradicinis folkloras jų visiškai nedomina (*Nepatinka*). Merginų, išsakyusių neigiamą požiūrį į tradicinį folklorą, yra kur kas mažiau – 43,5% .

3.3.1.3 pav. Respondentų nuostatų TF ir MF atžvilgiu pasiskirstymas pagal *lytį* ir kūrinių apibendrinančius tipologinius požymius (pagal *Patinka* procentą) (N=435)

Toki nuostatų pasiskirstymą iš dalies galima paaiškinti mažesniu vaikinių aktyvumu per muzikinius užsiėmimus, popamokinėje veikloje (joje dalyvauja 15% apklaustųjų vaikinių ir 30,5% merginų, žr. 3.3.1.6 priedą), todėl tikėtina, kad vaikinai, turėdami mažiau praktinių muzikavimo įgūdžių, silpnesnį intonacinį žodyną, sunkiau priima ir tradiciškai pateikiamą liaudies muziką. Vaikinių ir merginų pozicijų etnomuzikos atžvilgiu skirtumams galėjo daryti įtaką ir lytiškumas. Jis svarbus kalbant apie mokymosi motyvaciją. Tyrimais įrodyta, kad merginų mokymosi motyvacija yra stipresnė nei vaikinių: merginos yra stropesnės, labiau domisi muzikos menu, patiria didesnę malonumą dainuodamos, grodamos ir klausydamos, tiki įgytos muzikinės patirties panaudojimo galimybėmis ateityje (Šeškuvienė, Ambramauskienė, 2004).

Nors vaikinai, išsakydami nuostatas modernizuoto folkloro atžvilgiu, ir buvo pozityvesni nei vertindami tradicinį lietuvių liaudies folklorą (tik 23,1% pareiškė, kad *Nepatinka*), tačiau skirtumas tarp merginų ir vaikinių čia ir vėl gana ryškus – dukart didesnis merginų procentas teigiamai vertina šį muzikos stilių (*Patinka* – 63,4% merginų ir 33,5% vaikinių) (žr. 3.3.1.4 priedą). Tokius rezultatus iš dalies galima paaiškinti tuo, kad 15–18 metų vaikinai mieliau renkasi ne veiklą muzikiniuose kolektyvuose, bet kitas alternatyvias veiklas: aktyviai pasireiškianti fizinė branda noriau realizuojama sportinėje veikloje (krepšinis, futbolas, treniruoklių salės ir t. t.) nei muzikuojant. Juolab kad šiuo periodu nemažai vaikinių dar išgyvena mutacinį periodą¹ (iš falcetinio berniuko balso pereinama į žemo registro vyrišką balsą). Negalima atmesti ir to fakto, kad šio amžiaus vaikinai yra žymiai pasyviau nusiteikę aktyvios meninės veiklos atžvilgiu nei merginos².

Žanrines muzikos savybes (instrumentiniai, vokaliniai-instrumentiniai kūriniai) vaikinai ir merginos taip pat suvokia nevienodai. Merginų, išsakiusių teigiamas nuostatas instrumentinių kūrinių atžvilgiu, yra 23,3%, o vaikinių – tik 13,9% (*Patinka*) (žr. 3.3.1.4 priedą). Tokiam rezultatų pasiskirstymui galėjo turėti įtakos ir tai, kad lankančių muzikos mokyklą respondentų yra 14,9%, o respondentų – tik 1,2% (žr. 3.3.1.6 priedą). Tai akivaizdžiai parodo, kad merginų, grojančių įvairiais instrumentais, yra didesnis procentas, todėl tikėtina, kad ir jų gebėjimas (sukauptas muzikinis intonacijynas) palankiau priimti ir vertinti instrumentinę muziką yra labiau išlavėjęs.

Vertinant vokaličius-instrumentinius kūrinius, akivaizdžiai didesnis procentas merginų išsako teigiamas nuostatas šio žanro atžvilgiu. Kaip jau buvo minėta anksčiau, šio amžiaus vaikinai, išgyvendami balso mutaciją, patiria didelį diskomfortą, todėl ir pomėgis atlikti bei klausytis vokalinės muzikos gali būti sumažėjęs. Tačiau negalima nepastebėti,

¹ Mutacija – (lot. *mutatio* – pakitimas, pasikeitimas) paauglių ir jaunuolių (11–18 metų) balso keitimasis lytinio brendimo metu; į ~os pabaigą berniukų balsas pažemėja beveik oktava, pasikeičia balso tembras (Vaitkevičiūtė, 2002, p. 714).

² Praktiniai pastebėjimai leidžia manyti, kad nemaža dalis šio amžiaus vaikinių muzikavimu mieliau užsiima pavieniui namuose ir sau tinkama forma (tinkančios muzikos klausymas, muzikos programavimas, miksavimas kompiuterinėmis programomis, bandymai mokytis groti elektrinėmis gitaromis, mušamaisiais ir t. t.).

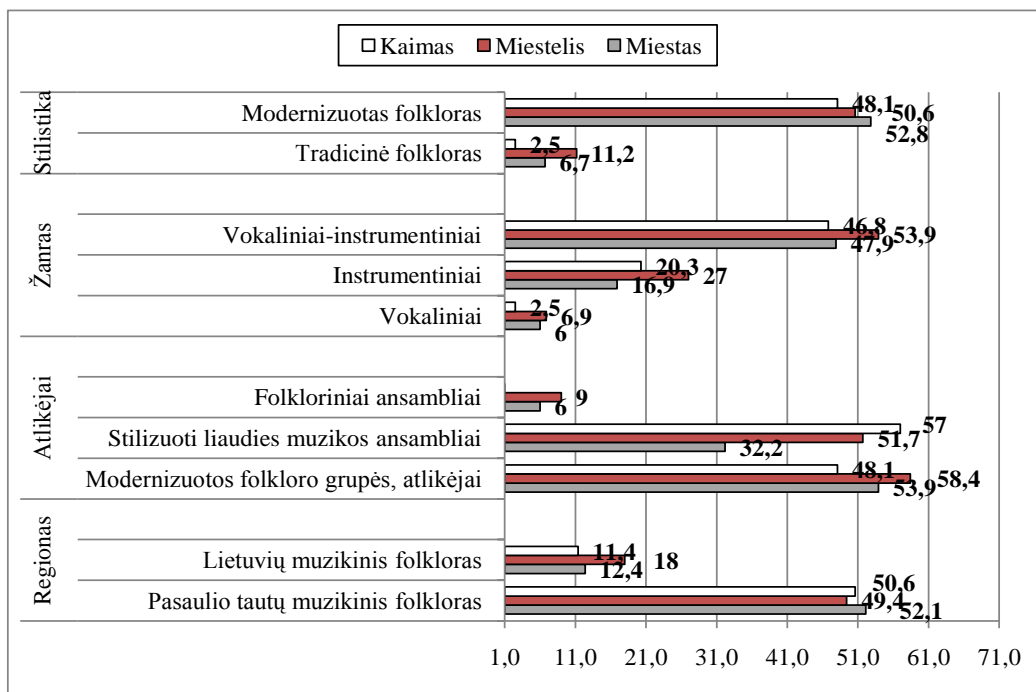
kad vaikinai vokalinius-instrumentinius kūrinius vertina daug pozityviau nei instrumentinę muziką (*Patinka* instrumentinė muzika – 13,9%, vokalinė-instrumentinė – 30,1%). Vokalinis-instrumentinis žanras moksleiviams yra priimtinesnis, kadangi jų aplinkoje dominuoja būtent šio žanro muzika (*popmuzika, roko, hiphopo* ir kt. muzika). Analizuojant tyrimo rezultatus pagal *lytį*, akcentuotina tai, kad tiek merginos, tiek vaikinai išsako itin neigiamas nuostatas vertindami vokalinę muziką (šiuo klausimu jų nuostatos nesiskiria). Galbūt tam įtakos galėjo turėti faktas, kad šiame tyrime vokalinių kūrinių pagrindą sudarė tradicinės lietuvių liaudies dainos (atliekamos *acappella*), respondentų įvertintos itin neigiamai. Gauti rezultatai patvirtina jau teorinėje analizėje keliamas problemines išvalgas (pagrįstas praktine pedagogų veikla), kad jaunimą labiausiai nuo tradicinės liaudies muzikos atgraso būtent autentiškai, be instrumentinio pritarimo atliekamos lietuvių liaudies dainos *acappella* (vokalinis žanras). Organizuojant etnomuzikinį ugdymą šito tikrai nederėtų pamiršti, netgi būtina atlikti atitinkamas ugdymo turinio korekcijas.

Išsakytų nuostatų *lietuvių muzikinio folkloro* ir *pasaulio tautų muzikinio folkloro* atžvilgiu skirtumas taip pat statistiškai reikšmingas ($p=0,001$). Kaip matyti iš 3.3.1.3 paveikslo, vaikinių, išsakiusių neigiamą nuostatą lietuvių muzikinio folkloro atžvilgiu, yra žymiai daugiau (*Nepatinka* – 44,5%) nei merginų (*Nepatinka* – 16,0%). Vertinant etnomuziką pagal *regioną*, išryškėja nemažas abejojančių respondentų (ypač merginų) skaičius (pvz., apie nuostatas pasaulio tautų muzikinio folkloro atžvilgiu *Nei patinka, nei nepatinka* atsakė 68,0% merginų ir 45,7% vaikinių) (žr. 3.3.1.4 priedą). Tokių nuomonių pasiskirstymą sąlygiškai galima traktuoti merginų tolerantiškumu įvairioms, savajai kultūrai, mėginimu ieškoti motyvo, leidžiančio domėtis reiškiniu, nepopuliariu tarp bendraamžių, rasti pozityvių šio reiškinio sklaidos faktorių, jį analizuoti bei priimti. Vaikinai išsakydami savo nuostatas nepopuliarių reiškinių atžvilgiu dažniausiai pasirenka atmetimo poziciją (*Nepatinka*).

Respondentų nuostatų priklausomybė nuo *gyvenamosios vietos*, lyginant su kitais demografiniais požymiais, mažiausiai tarpusavyje išsiskirianti¹, interpretaciniu požiūriu neatskleidžianti ryškesnių esminių veiksnių, galėjusių turėti įtakos diagnostinio tyrimo rezultatų analizei² (žr. 3.3.1.4 pav.).

¹ Organizuojant šį tyrimą buvo tikėtasi priešingų rezultatų: kad gali ryškiai skirtis respondentų nuostatos pagal gyvenamąją vietą, o ryškaus nuomonių skirtumo pagal mokyklą neprognozuota. Tyrime gautas atvirkštinis rezultatas.

² Pažymėtina, kad respondentai, lankantys šiuolaikinio folkloro grupes, užfiksuoti tik miestuose (1,1%).

3.3.1.4 pav. Respondentų nuostatų TF ir MF atžvilgiu pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą ir apibendrinančius kūrinių tipologinius požymius (pagal Patinka procentą) N=435

Autorės manymu, pastebėtina tai, kad respondentai, lankantys *šiuolaikinio / modernizuoto folkloro grupes*, užfiksuoti tik miestuose – 1,1% (žr. 3.3.1.9 priedą)¹. Iš to galima daryti prielaidą, kad ši veiklos sritis (muzikinio folkloro modernizavimas) Lietuvoje dar nėra aktyviai taikoma etnomuzikos pažinimo, puoselėjimo ir sklaidos procese. Tai iš dalies patvirtina šio disertacinio tyrimo novatoriškumą ir aktualumą. Iš rezultatų aiškėja, kad kaimuose moksleivių, lankančių tradicinius folkloro ansamblius, visai nėra (didžiausias procentas miestuose – 5,20%), o popamokinėje muzikinėje veikloje gausiausiai dalyvauja miestelių moksleiviai.

Ryškiausi koreliaciniai ryšiai fiksuojami tarp respondentų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ir jų *muzikinės patirties*² (tyrimo instrumente įvardyta *Bendravimas su muzika*). Respondentai, dalyvaujantys papildomuose muzikiniuose užsiėmimuose, tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu išreiškia pozityvesnes nuostatas (žr. 3.3.1.2 lentelę).

3.3.1.2 lentelė

¹ Pastebėtina ir tai, kad didžiausias procentas respondentų, lankančių tradicinius folkloro ansamblius, yra miestuose – 5,20% (kaimuose lankančių folklorinius ansamblius moksleivių visai nėra) (žr. 3.3.1.9 priedą).

² Šiame darbe vartojant sąvoką *muzikinė patirtis* turimas omenyje muzikinis išsilavinimas, kurį moksleiviai įgyja dalyvaudami papildomojoje muzikinėje veikloje (nepamokinė muzikinė veikla, vaikų muzikos mokyklos, tradiciniai folkloro ansambliai, modernizuoto folkloro grupės).

Respondentų nuostatų TF ir MF atžvilgiu pasiskirstymas pagal kūrinių apibendrinančius tipologinius požymius ir muzikinę patirtį (%). (N=435)

Tipologija		Muzikinė patirtis			Tik muzikos pamokoje (Nedalyvauja popamokinėje muzikinėje veikloje)			Dalyvauja įvairiose muzikinėse veiklose papildomai (Dalyvauja popamokinėje muzikinėje veikloje)			p reikšmė*
		Patinka	Nei patinka nei nepatinka	Nepatinka	Patinka	Nei patinka nei nepatinka	Nepatinka				
		Patinka	Nei patinka nei nepatinka	Nepatinka	Patinka	Nei patinka nei nepatinka	Nepatinka				
Stilisti ka	Tradicinė folkloras	4,39	42,23	53,38	12,23	44,60	43,17	0,005			
	Modernizuotas folkloras	44,59	41,22	14,19	66,19	31,65	2,16	0,001			
Žanras	Vokaliniai	3,39	6,10	90,51	10,14	15,22	74,64	0,001			
	Instrumentiniai	15,54	45,61	38,85	28,06	41,01	30,94	0,008			
	Vokaliniai-instrumentiniai	42,23	41,22	16,55	63,31	34,53	2,16	0,001			
Atlikėjai	Folkloriniai ansambliai	3,04	24,32	72,64	10,79	30,94	58,27	0,001			
	Stilizuoti liaudies muzikos ansambliai	37,84	29,39	32,77	46,76	33,81	19,42	0,015			
	Modernizuotos folkloro grupės, atlikėjai	47,30	38,51	14,19	67,63	30,22	2,16	0,001			
Regionas	Lietuvių muzikinis folkloras	8,78	58,45	32,77	23,02	61,15	15,83	0,001			
	Pasaulio tautų muzikinis folkloras	45,61	44,93	9,46	63,31	33,09	3,60	0,001			

* Chi kvadrato testo rezultatai

Vertinant modernizuotą folklorą, pozityvesnę nuostatą demonstruoja respondentai, neturintys papildomojo muzikinio išsilavinimo (*Patinka* – 44,59%). Vertinant žanrines kūrinių savybes, nuostatų pasiskirstymas taip pat nevienodas. Jau ankstesnėse tyrimo rezultatų interpretacijose išryškėjo, kad respondentai (aukštesniųjų klasių moksleiviai) gana priešiška nusiteikę vokalinės muzikos atžvilgiu. Išanalizavus respondentų nuostatų pasiskirstymą pagal *muzikinę patirtį* pastebėtina, kad moksleiviai, lankantys papildomuosius muzikinius užsiėmimus, vokalinę muziką vertina palankiau (suformuotas muzikinis skonis, turtingesnis intonacinis žodynas, stipresni muzikos klausymo, suvokimo, vertinimo gebėjimai ir t. t.). Akcentuotina tai, kad respondentams, neturintiems papildomojo muzikinio išsilavinimo (tokia yra didžioji dalis tyrime dalyvavusių

moksleivių¹), priimtinesnė yra instrumentinė ir vokalinė-instrumentinė muzika (tai ypač būdinga šiandien dominuojančiai populiariajai muzikai).

Lyginant rezultatus pagal *regionus* (lietuvių liaudies muzika ar pasaulio tautų muzika) ir respondentų *muzikinę patirtį*, išryškėja pozityvesnis požiūris į lietuvių muzikinį folklorą tų moksleivių, kurie lanko papildomuosius muzikinius būrelius, ($p=0,001$): *Patinka* – 23,02%, respondentų, neturinčių papildomojo muzikinio išsilavinimo, – 8,78% (žr. 3.3.1.2 lentelėje). Pasaulio tautų muzikinio folkloro atžvilgiu stipresnes pozicijas išsakė respondentai, turintys papildomąjį muzikinį išsilavinimą (*Patinka* – 63,31%), tų, kurie su muzika susiduria tik per muzikos pamokas, taip vertinančių pasaulio tautų muzikinį folklorą buvo mažiau – 45,61% (žr. 3.3.1.2 lentelę).

Apibendrinanti išvada: atlikto diagnostinio tyrimo metu moksleivių nuostatų pasiskirstymui etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu turėjo įtakos demografiniai požymiai – stipriausiai buvo veikiamos *muzikinės patirties, amžiaus, klasės* sritys. Todėl, remiantis šio tyrimo rezultatais, darytina prielaida, kad minėti demografiniai požymiai daro įtaką moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ugdymo(si) ypatumams.

3.3.2. Moksleivių klausytų muzikinių kūrinių refleksijos

Respondentams pateikto tyrimo instrumento III dalyje buvo prašoma išsakyti tyrimo metu (klausant muzikinių ištraukų) kilusias mintis, asociacijas, išvalgas – *muzikines refleksijas* – apie klausomą kūrinių (*Minčių lietus*). Tai padėjo vaizdingiau interpretuoti tiriamųjų nuostatas klausytų muzikinių ištraukų (TF ir MF) atžvilgiu, susipažinti su moksleivių tiesiogiai išsakomomis mintimis, specifine tradicinio ir modernizuoto folkloro vertinimo raiška².

Moksleiviai gana aktyviai pildė šią tyrimo instrumento dalį: iš 435 apklaustųjų *Minčių lietaus* grafą užpildė 371 tiriamasis (t. y. 83,2% tyrime dalyvavusių respondentų). Reikia pažymėti, kad skyrėsi respondentų užrašytų minčių apimtys: vieni gana sklandžiai ir išsamiai išsakė savo nuomonę apie girdėtus kūrinius, kiti – santūriai ir glaustai (pvz., *Super, Visai nieko, Gera muzika* ir kt.), dalis išreiškė pasitenkinimą, susidomėjimą klausyta muzika (pvz., *Ne veltui praleidau 1 savo gyvenimo valandą, Įdomi apklausa, Skambėjusi muzika mane nustebino* ir t. t.), o kita dalis tiesiog keliais žodžiais išsakė nepasitenkinimą teste pateiktų tradicinių ir modernizuotų etnomuzikos raiškos pavyzdžių atžvilgiu (pvz.: *Nieko gero, Mažiau tokių testų, Kaimo muzika* ir t. t.). Išsami *Minčių lietaus* suvestinė pateikiama disertacijos Priede (žr. 3.3.2.1 priedą). Kad būtų lengviau analizuoti respondentų išsakytas mintis, jos pateikiamos sugrupuotos. Pagal nuostatų pozityvumą ir negatyvumą etnomuzikos atžvilgiu išskirtos šios grupės:

¹ Kadangi tyrime dalyvavusių respondentų su papildomuoju muzikiniu išsilavinimu buvo mažai, tikėtina, kad bendro diagnostinio tyrimo rezultatams lemiamos įtakos turėjo respondentų kontingentas, atitinkantis realią etnomuzikinio ugdymo situaciją Lietuvoje.

² Moksleivių kalba *Minčių lietuje* netaisyta.

- I. *Išsako teigiamas nuostatas pateikto muzikinio testo atžvilgiu* (palankiai vertina tradicinį ir modernizuotą folklorą) (grupės imtis – 72 respondentai, paplitimo dažnis – 19,2%).
- II. *Išskiria polkas* (grupės imtis – 11 respondentų, paplitimo dažnis – 3,0%).
- III. *Išskiria modernizuotą folklorą* (grupės imtis – 103 respondentai, paplitimo dažnis – 28,5%).
- IV. *Išsako neigiamas nuostatas tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu* (grupės imtis – 80 respondentų, paplitimo dažnis – 22,1%).
- V. *Išsako neapsisprendimą* (grupės imtis – 70 respondentų, paplitimo dažnis – 19,3%).
- VI. *Išskiria pasaulio tautų modernizuotą folklorą* (grupės imtis – 26 respondentai, paplitimo dažnis – 7,2%).

I grupės moksleivių mintys išsiskiria geranoriškumu, susidomėjimu, tolerancija, pagarba lietuvių etnomuzikai. Išsakoma ir pastabų, kas šioje muzikoje jiems nepriimtina. Moksleiviai žavisi modernizuoto folkloro pavyzdžiais („... muzikinės ištraukos jaunam žmogui padeda daugiau pažinti lietuvių kultūrą ir tai skatina domėtis tokia muzika ...“, „... .pritariu idėjai – folkloro muziką, t. y. liaudišką muziką, interpretuoti kitaip <...> taip yra pritraukiama daugiau klausytojų ir neužmirštama istorija“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Nemažai šios grupės moksleivių dėkoja už suteiktą progą susipažinti su tokia muzikinių kūrinių gausa, teigiamai vertinamas atliekamas tyrimas („... skambėjusi muzika mane labai nustebino. Atradau negirdėtų ir man labai patinkančių dainų bei grupių...“, „... įdomi apklausa. Galėtų tokių apklausų daugiau būti...“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą).

II grupė nedidelė, tačiau joje išsakytos mintys puikiai iliustruoja diagnostinio tyrimo rezultatų analizėje išryškėjusias moksleivių teigiamas nuostatas polkų atžvilgiu. Tiriamieji tiek *Minčių lietuje*, tiek vertindami muzikines ištraukas išskiria šį etnomuzikos žanrą („... labiausiai pakeliančios nuotaiką tai buvo polkutės :)“, „... visos polkos labai linksmi nuteikia ...“, „... polkos skamba gražiau ...“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą).

Didžiausia yra **III grupė**. Šios grupės moksleiviai noriai ir gana išsamiai kalba apie modernizuotą folklorą. Jų mintims būdingas laisvas nuostatų išsakymas, argumentavimas („Nustebau, kad net pusė dainų man patiko, labai patiko dainos su šiuolaikine muzika, gitarom, būgnais ...“, „... įdomu, neįprasta, gražios dainos tos, kurios „perdirbtos“ su šiuolaikine muzika ...“, „Kai kurie kūriniai apžavėdavo vien savo muzika. Nelabai patinka liaudiškos dainos, bet čia pamačiau, kad jas galima atlikti šiuolaikiškai, tai, todėl ir susidariau geresnę nuomonę ...“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Kai kuriuose pasisakymuose gana smulkiai išdėstoma, kurios dainos patiko ir kodėl, ko kai kuriuose kūriniuose trūksta ir ko yra per daug. Yra pasisakymų, kuriuose išvardijami net konkretūs požymiai, dėl kurių modernizuotas folkloras moksleiviams yra daug priimtinesnis ir

miesnis nei tradicinis. Nemažai teigiamų minčių išsakoma apie atliekamą tyrimą ir apie patį muzikinį klausymą (žr. 3.3.2.1 priedą).

IV grupėje pateikiami moksleivių pasisakymai, kuriais reiškiamas nepasitenkinimas atliekamu tyrimu ir skambėjusia muzika. Yra respondentų, kurie gana santūriai pareiškė, kad jų nei tradicinis, nei modernizuotas folkloras nedomina arba yra jiems visiškai nepriimtinas („... liaudies muzika nėra populiari ir labai retas jaunuolis jos klausytųsi, o jei klausytųsi, tai tik vienetiniiais atvejais ...“, „... man asmeniškai liaudiška muzika nepatinka, ją turėtų klausyti vyresnio amžiaus žmonės ...“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Kai kuriuose pasisakymuose tiesiog atvirai išsakomas pasipiktinimas (kai kur netgi agresyvus) viskuo, kas buvo veikama per pamoką, taip pat ir apie skambėjusios muzikos ypatumus („... dėjau <...> ant tokių jūsų tariamų dainų ...“, „... iš kur tą muzoną ištraukėt? Patariu, kitą kartą parinkti dainas iš šio amžiaus <...> nebegadinkit ausų su ta muzika“, „... gal čia norėjot išsiprikolinti <...> iš kur tas lopiškas dainas ištraukėt <...> Velniai, tokias dainas liepiat klausyti ... nesu matęs kas tas dainas klausytų“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Įvertinus tai, kad šios grupės imtis – net 80 respondentų, autorės manymu, galima neabejojant daryti prielaidas apie realiai egzistuojančias etnomuzikinio ugdymo spragas vidurinio ugdymo pakopoje.

V grupę sudaro neapsisprendusių, reiškiančių įvairią nuomonę respondentų pasisakymai. Šiose mintyse galima išvengti moksleivių geranoriškumą modernizuoto folkloro atžvilgiu, suvokimą, kad lietuvių tradicinės muzikos paveldas yra svarbus, bet dėl įvairių priežasčių jaunam žmogui nepriimtinas. Kartais reiškiamas noras giliau jį pažinti, bet prisibijoma, kad tai nedinga ir nepopuliaru. Susiformavusi stipri neigiama nuostata, kad liaudies muzika tinka tik „kaimams, seneliams“, komplikuoja net ir šiuolaikiškesnių liaudies muzikos interpretacijų priėmimą, nors lyg ir norėtųsi („... kad visos skambėjusios muzikos yra gana nuobodžios, kai kur iš liaudiško dainavimo negalėjo suprasti kas dainuojama. Bet šiaip buvo ir gražių kūrinių, kur galima smagiai pasiklausyti ...“, „...na, kai kurios patiko, tačiau aš mėgstu klausytis kitokios muzikos dainas, bet ir šios yra neblogos“, „... šitoks muzikos stilius man nelabai patinka, nors tos modernesnės dainos visai nieko. Užsienietiškos labiau patinka, nors ten nesupranti ką jie ten dainuoja“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą). Apibendrinant šios grupės išsakytas mintis galima teigti, kad noras pažinti naujas formas yra, tačiau reikalingi efektyvūs metodai, galintys pakeisti susiformavusią neigiamą nuostatą liaudies muzikos atžvilgiu.

VI grupės respondentai reiškia susižavėjimą modernizuotu pasaulio tautų muzikiniu folkloru. Respondentų pasisakymuose pažymimas „geresnis“ šios muzikos skambėjimas, šiuolaikiškos aranžuotės, išsakomas palankumas pasaulinei muzikinei kultūrai: „Ačiū, buvo gerai; dar įdomu buvo. Kiečiausios tai užsienietiškos. Dauguma savotiškų ...“, „Graži muzika, tačiau užsienietiška muzika skamba dar gražiau ...“, „Iš visų girdėtų dainų tikrai geros buvo tik dvi. Abi buvo atliktos grupės „ENIGMA“. Pridėjus bumčikų liaudiškos dainos tikrai nepasidarys geresnės. Dainos anglų kalba yra tikrai aukštesnės kokybės nei lietuvių kalba <...> jos melodingesnės“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą).

Reikia pažymėti, kad tarp visų grupių pasisakymų (išskyrus IV grupę) yra ištis nemažai respondentų, teigiamai vertinančių šį tyrimą (apklausą), išklausytą muzikinį klausimyną (TF ir MF muzikinių pavyzdžių ištraukas), kuris, kaip teigia kai kurie respondentai, paskatino ir toliau domėtis etnomuzika ir jos raiškos formomis: „Ši anketa paskatins mane ir daugiau tokios muzikos pasiklausyti. Puikus būdas ...“, „... man patiko ši apklausa, nes išgirdau daug įvairių ištraukų ...“, „komerciniame pop pasaulyje <...>, ši muzikos pamoka buvo tarsi vartai į tą kultūrinį pasaulį, kuris jungia senąją ir tą pankrokišką pasaulį. Man patinka tai ...“, „... buvo faina pildyti tokią anketą. Ačiū“ ir kt. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.1 priedą).

Mokytojų, sutikusių užpildyti anketą, pateiktą etnomuzikos raiškos pavyzdžių refleksijos iš dalies patvirtina disertacijos tyrimo keliamą problemą ir jos aktualumą – etnomuzikinio ugdymo organizavimas vidurinio ugdymo pakopoje patiria konfliktinę situaciją dėl ryškaus atotrūkio tarp ugdymo turinio ir realybės. Tai puikiai iliustruoja išsakytos muzikos mokytojų (dirbančių su tyrime dalyvavusiais moksleiviais) mintys: „... dešimtokai nuo lietuvių liaudies muzikos kurso spjaudosi, todėl džiugina bet kokia alternatyva <...> smagiau tai daryti įdomiau“, „... dirbant su vyresnėmis klasėmis ir kalbant, diskutuojant, mokantis lietuvių liaudies muzikos, labai trūksta muzikos įrašų <...>, nes autentiški įrašai moksleiviams nekelia jokie susidomėjimo“, „... vyresnėse klasėse net pagal programą nėra įrašų“, „Būtų smagu, kad tokie įrašai papildytų ir mokyklų fonoteką ...“ (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.2 priedą). Neigiamas moksleivių požiūris į tradicinę etnomuziką, tradicinės etnomuzikos nepopuliarumas, problemos organizuojant etnomuzikos pažinimą šiame amžiaus tarpsnyje, metodinės medžiagos trūkumas organizuojant laikmetį atitinkantį etnomuzikinį ugdymą (etnomuzikinių kūrinių fonoteka) ir kt. – tai pagrindiniai akcentai, išryškėjantys tyrime dalyvavusių muzikos mokytojų refleksijose. Autorės įsitikinimu, neginčytinu probleminio etnomuzikinio ugdymo veiksniu gali būti traktuojama ir tai, kad tiesioginio kontakto su muzikos mokytojais metu (organizuoti seminarai Lietuvos muzikos mokytojams) išsakomi stiprūs nuogastavimai dėl etnomuzikinio ugdymo organizavimo, etnomuzikinio pažinimo neefektyvumo analizuojamoje ugdymo grandyje ir vis dažniau kylančių konfliktinių situacijų su ugdytiniais (nenoras pažinti etnomuziką) pateikiant lietuvių liaudies muzikos pažinimo kursą (ypač 10 klasėje)¹.

Apibendrinant šiame poskyryje pateiktą diagnostinio tyrimo rezultatų analizę galima teigti, kad:

- aukštesniųjų klasių moksleivių refleksijose dominuoja teigiama nuostata modernizuotų etnomuzikos raiškos formų (*modernizuoto folkloro*) atžvilgiu ir šiai stilistikai būdingoms charakteristikoms (*vokalinis-instrumentinis* žanras, atlikėjai

¹ Dėl mažos tiriamųjų muzikos pedagogų imties (14 muzikos mokytojų, dėstančių muziką tyrime dalyvavusiems moksleiviams) autorė nepretenduoja į muzikos mokytojų požiūrio etnomuzikinio ugdymo klausimais interpretaciją Lietuvos mastu.

- *modernizuoto folkloro grupės, stilistikai – lietuvių modernizuota liaudies muzika ir kt.*);
- tyrime išryškėjusios moksleivių neigiamos nuostatos tradicinių etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu (*tradicinis folkloras*) akcentuoja ypač neigiamą tiriamųjų nuomonę apie tradiciškai atliekamas (*acappella*) lietuvių liaudies dainas;
 - demografiniai požymiai daro įtaką moksleivių nuostatų etnomuzikos raiškos formų atžvilgiu pasiskirstymui ir ugdymo(si) ypatumams (stipriausia įtaka fiksuojama *amžiaus, klasės, mokyklos ir muzikinės patirties* srityse);
 - moksleivių refleksijos apie tradicinio ir modernizuoto folkloro muzikinius pavyzdžius patvirtina diagnostinių tyrimų rezultatų išvadas apie tradicinių etnomuzikos pateikimo formų nepopuliarumą, jų atmetimą, silpną poreikį tarp aukštesniųjų klasių moksleivių ir tiriamųjų palankumą modernizuotoms folkloro raiškos formoms (kaip vienam iš būdų *pažinti, priimti ir puoselėti* tradicinę lietuvių liaudies muziką).

IV. MOKSLEIVIŲ ETNOMUZIKINIŲ NUOSTATŲ FORMAVIMOSI TENDENCIJOS TAIKANT MODERNIZUOTAS FOLKLORO RAIŠKOS FORMAS (Eksperimentinis tyrimas)

Išnagrinėjus etnomuzikinio ugdymo probleminius aspektus teoriniuose šaltiniuose, išanalizavus atlikto diagnostinio tyrimo (apklausos¹) rezultatus – išryškėjo akivaizdi būtinybė ieškoti naujų darbo formų, metodų, organizuojant etnomuzikinį ugdymą vidurinio

¹ Lietuvos aukštesniųjų klasių moksleivių apklausa *Moksleivių nuostatos etnomuzikos atžvilgiu*.

ugdymo pakopoje (9–12, I–IV gimnazinės klasės). Vienas iš siūlomų alternatyvių būdų – *etnomuzikinis ugdymas, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas (MFRF)* (plačiau žr. 2.2.3 skirsnį). Siekiant plačiau ir detaliau išanalizuoti šio metodo reprezentatyvumą bei taikomumą muzikinio ugdymo praktikoje, buvo pereita prie eksperimentinio tyrimo etapo – *ugdomojo eksperimento*¹. Įvertinus tai, kad eksperimento metu buvo realizuojama ir analizuojama paties tyrėjo iškelta pedagoginė idėja bei nagrinėjama tik eksperimentuotojo (tyrėjo) organizuota ir vykdyta ugdomoji veikla – tikslingai buvo pasirinktas *vienos alternatyvos eksperimentas*². Tokios rūšies eksperimentu nesiekama sukurti sistemą lyginti su kuria nors kita, o tikrinama tam tikra iškelta hipotezė (Bitinas, 2006). Šiam eksperimentiniam tyrimui keliami hipotezė, kad minėtas modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas etnomuzikos pažinimo procese gali būti viena iš daugelio pedagoginių alternatyvų, siekiant optimizuoti etnomuzikinį ugdymą bendrojo muzikinio ugdymo procese, tačiau netraktuotina kaip nauja etnomuzikinio ugdymo sistema.

Tyrimo problematika. *Tradicinės lietuvių liaudies muzikos nepopuliarumas popamokinėje veikloje.* Greta visų kitų popamokinės veiklos muzikinių užsiėmimų, lietuvių liaudies muziką propaguojantys kolektyvai tarp moksleivių nėra populiarūs. Remiantis atlikto diagnostinio tyrimo duomenimis, iš 32%, popamokinėje veikloje dalyvaujančių respondentų, tik 3,7% respondentų dalyvauja tradiciniuose folkloro ansambliuose. Pedagogams, kolektyvų vadovams, norintiems efektyviai pateikti lietuvių etnomuziką, jos išskirtinumą, svarbą tautinių tradicijų tęstinumui, skatinant tiesioginį šio žanro praktikavimą, iškyla būtinybė ieškoti įdomesnių, šiuolaikiškesnių, laikmetį atitinkančių etnomuzikos pateikimo bei ugdymo formų: kad prie tradicinių, archajinių lietuvių liaudies muzikos vertybių pažinimo būtų galima priartėti palaiptai (iš karto nesusilaukiant iš moksleivių atmetimo reakcijos), per šią šiuolaikinę sociokultūrinę aplinkos kontekstą. Šiandieną etnomuzikinė popamokinė veikla sunkiai konkuruoja su kitomis, daug patrauklesnėmis moksleivių propaguojamomis veiklomis (roko, metalo, modernių šokių grupėmis ir t. t.). Šiame kontekste, autorės manymu, etnomuzikai taip pat derėtų nors

¹ *Ugdomasis eksperimentas* – tyrėjo valdomo ugdymo proceso organizavimas arba jo pertvarkymas, būtinas ir pakankamas naujai pedagoginei idėjai patikrinti, pagrįsti ar jos taikymo sąlygoms atskleisti. Pedagoginio eksperimento objektas yra ugdymo procesas, nuosekli šio proceso dalyvių valdoma sąveika, kuria siekiama sudaryti palankias sąlygas realizuoti ugdomuosius tikslus. Tyrėjo sukonstruotas ir jo vadovaujamas ugdymo procesas, įgalina realizuoti hipotetinę pedagoginę idėją. Todėl pedagoginis eksperimentas – įsivaizduojamo modeliavimo tąsa, teorijos konkretinimas ir praktinis tikrinimas (Bitinas, 2006).

² *Vienos alternatyvos eksperimentas* taikytinas tada, kai tyrėjas formuluoja naują ugdymo idėją ir nori įsitikinti jos realumu, prieinamumu ugdytiniais, patikslinti bei pagilinti idėjos realizavimo technologiją ir pan.. Pilnavertis yra ir vienos alternatyvos eksperimento variantas, kai nagrinėjama tik eksperimentuotojo organizuojama ugdomoji veikla. Tokio eksperimento struktūra ar ugdymo rezultatai nėra lyginama su analogiškais kitų ugdytinių grupių ugdymo rodikliais, jo rezultatyvumas nustatomas diagnozavus ugdytinių asmenybės raidą (taikant kelis diagnostinius pjūvius), tai yra apibūdinant ugdymo rezultatų pokyčius. Greta tradicinio kriterijaus (juo tikslai sėkmingiau realizuojami, juo rezultatyvesnis yra eksperimentas) taikomas tikslų dinamikos kriterijus (rezultatai gerėja nuosekliai, galimi šuoliai, lūžiai) (Bitinas, 2006).

iš dalies integruotis į sociokultūrinės aplinkos kaitos, modernizacijos procesus – adaptuotis šiame laikmetyje, įgyjant imunitetą tautinių tradicijų tęstinumui.

10 klasės muzikinio kurso probleminiai aspektai. Dešimtos klasės muzikinio kurso pagrindą¹ sudaro lietuvių liaudies muzikos pažinimas (lietuvių liaudies dainos, instrumentinė muzika, instrumentai ir t. t.). Nuoseklus šio kurso pateikimas ugdomajame procese dažniausiai užtrunka apie 4-5 mėnesius. Remiantis pedagoginiais stebėjimais² bei jau analizuoto diagnostinio tyrimo rezultatais³, daroma prielaida, kad 10 klasėje etnomuzikinis ugdymas turi nemažai spragų. Šio kurso dėstymas sudaro sunkumą ne tik pedagogams (ieškant efektyvesnių, patrauklesnių etnomuzikos pateikimo formų), bet ir mokiniams, kurie reiškia nepasitenkinimą etnomuzikinio ugdymo procesu, ko pasekmė – negatyvus požiūris į vykdomą muzikinę veiklą bei pačią muzikos mokymo discipliną.

Preliminarūs eksperimentinės metodikos patikrinimai. Šios eksperimentinės metodikos pagrindai buvo formuojami remiantis tyrėjos kelerių metų praktinio pedagoginio darbo (koncertinė, pamokinė bei popamokinė veikla⁴) patirtimi. *Lietuvių liaudies muzikos populiarinimo modernizuoto folkloro raiškos formomis* idėja pradėta realizuoti 2002 metais, su Šiaulių universiteto studentų modernizuoto folkloro grupe. Nuo 2005 metų ši idėja išsikristalizavo į pedagoginę idėją, *Modernizuoto folkloro raiškos formų taikymas etnomuzikiniame ugdyme*. Preliminarūs modernizuoto folkloro raiškos formų taikymo patikrinimai buvo atliekami Šiaulių universiteto gimnazijoje su aukštesniųjų klasių moksleiviais. Vienerių metų praktinės veiklos metu, buvo formuojami bei tikrinami nauji darbo metodai, koreguojamas veiklos turinys, organizavimo principai bei etapai. 2006 metais parengta popamokinės veiklos programa *Modernizuoto folkloro studija*⁵, kuri ir tapo pagrindu rengiant eksperimentinio tyrimo metodiką. Būtent 2006 metais pedagoginė idėja apie modernizuoto folkloro raiškos priemonių taikymą etnomuzikiniame ugdyme įgavo konkrečią temą – *Moksleivių nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ugdymas(is) modernizuotomis folkloro raiškos priemonėmis*.

Tyrimo trukmė – 1,5 mokslo metų (pradėtas vykdyti 2006 metų rugsėjo mėnesį ir baigtas 2008 metų sausio mėnesį).

4.1. Eksperimentinio tyrimo metodologija ir tyrimo imties charakteristika

¹ Dirbant pagal E. Balčyčio, 10 klasės vadovėlį (2000 metų leidimas) ir jame teikiamą kompleksinį muzikinį ugdymą.

² Tyrėjo pedagoginės patirties refleksija diskutuojant muzikos pedagogams organizuotų seminarų metu iškeltais probleminiais etnomuzikinio ugdymo klausimais.

³ „...dešimtokai nuo lietuvių muzikos kurso spaudosi...“, „...vyresnėse klasėse net pagal programą nėra įrašų.“, „...autentiški įrašai moksleiviams nekelia jokie susidomėjimo“ ir t. t. (cit. iš muzikos mokytojų *Minčių lietaus*, žr. 3.3.2.2 priedą).

⁴ Autorės 11 metų pedagoginio darbo patirtis etnomuzikinio ugdymo srityje.

⁵ Programos autorė Rasa Stoškuvienė, Šiaulių universiteto gimnazijos muzikos mokytoja metodininkė.

Sudarant eksperimentinio tyrimo planą, vienu iš prioritetinių uždavinių nuspręsta laikyti *praktinės etnomuzikinės veiklos* gerinimą ugdant aukštesniųjų klasių moksleivius. Šiuo eksperimentiniu tyrimu siekiama ieškoti kuo tinkamesnių ugdymo būdų, formų, padedančių optimizuoti etnomuzikos pažinimą tiek pamokinėje, tiek popamokinėje etnomuzikinėje veikloje: sprendžiant etnomuzikos puoselėjimo problemą bei ieškant praktinių jos sprendimo būdų. Ruošiant eksperimentinio tyrimo metodologinį pagrindą buvo orientuotasi ne į tai **kas išmokstama**, o į tai **kaip išmokstama**¹ – gebėjimų/kompetencijų ugdymą(si) pažinti etnomuziką² (į gebėjimų/kompetencijų ugdymą orientuotos ir šiuolaikinį ugdymo procesą reglamentuojančios muzikinio ugdymo programos³).

Ruošiant eksperimentinio tyrimo metodiką, planuojant tyrimo etapus, buvo remtasi *veiklos tyrimo*⁴ veiklos ir reflektavimo modeliu⁵. Vykdamas eksperimentą programos turinys buvo koreguojamas, atsižvelgiant į eksperimente dalyvaujančių moksleivių poreikius, lūkesčius bei pasiūlymus (interpretuojant etnomuziką), kilusius darbo procese, tyrėjo pastebėjimus trūkumus bei privalumus. Dėl to tam tikrais etapais (pagal būtinybę darbo procese, o ne pagal nustatytus terminus) eksperimentinės veiklos planas bei turinys įgaudavo kai kurių korekcijų.

Eksperimentinis tyrimas vykdytas šiais etapais:

1. Nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu pradinis diagnozavimas.
2. Eksperimentinės programos veiklos turinio korekcijos, derinant eksperimentatoriaus ir eksperimento dalyvių lūkesčius, poreikius bei interesus.
3. Modernizuotų folkloro raiškos formų inicijavimas bei praktinis įgyvendinimas *studijos* bei *klasės* eksperimentiniame ugdyme (paremtame modernizuotomis folkloro raiškos formomis).
4. Moksleivių įsitraukimo į modernizuotų folkloro raiškos formų ieškojimą bei taikymą praktinėje muzikinėje veikloje refleksijos bei tolesnio eksperimentinio

¹ Orientuotasi į *ugdymą* kaip procesą, kurio metu ugdytiniai įgyja gebėjimų kritiškai mąstyti, plėtoti savo požiūrį į pasaulį, įgyja patirties atsakingai veikti ir t. t. (Kelly, 1999; Duoblienė, Bulajeva, 2008).

² Įgytos kompetencijos skatina pagarbos demonstravimą muzikiniam palikimui, dėmesingumą Lietuvos muzikinėms tradicijoms, tolerantiškumą kitų kultūrų muzikai ir kt. (Muzikos dalyko pagrindiniam ugdymui metodinės rekomendacijos, 2008).

³ *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*, 2003; *Muzikos dalyko pagrindiniam ugdymui metodinės rekomendacijos* (2008); *Pradinio ir bendrojo ugdymo bendrosios programos* (2008); *Etninės kultūros ugdymo strategija*, 2008.

⁴ Veiklos tyrimas (*Action research*) – socialinis eksperimentas, susiformavęs K.Lewin *Lauko teorijos (Field theory)* pagrindu (teorija orientavosi į socialinius eksperimentus, atliekamus ne laboratorinėmis, o natūraliomis sąlygomis, t.y. tyrimas atliekamas gerinant praktinės veiklos funkcionavimą kasdienėse įprastinėse užduotyse ir veiklose). Veiklos tyrimo teorija grindžiama šių tyrimo žingsnių ratu: *Planavimas – Veikla – Stebėjimas – Reflektavimas* (veiklos ir reflektavimo ciklas pagal K. Lewin). Pagal ankstesnio ciklo metu gautus rezultatus koreguojamas kito ciklo veiklos planas ir etapai kartojami iš naujo (Gerulaitis, 2007, p. 96–105).

⁵ Kadangi eksperimente pasinaudota tik veiklos ir reflektavimo ciklo modeliu, ruošiant tyrimo planą, metodiką, turinį (*veiklos tyrimas* neatliekamas), toliau disertacijoje jis neanalizuojamas.

tyrimo veiklos turinio korekcijos (jos buvo atliekamos viso eksperimentinio tyrimo metu), atsižvelgiant į respondentų pasiūlymus bei lūkesčius¹.

5. Tiriamųjų nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu diagnozavimas, atlikus eksperimentinę (*Moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymas, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas*), ugdymo programą.

Tyrimo metu atlikti du diagnostiniai pjūviai: I atliktas 2006 metų rugsėjį, II – 2008 sausio mėnesį. Eksperimentinio tyrimo dalyvių nuostatomis tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu dinamikai nustatyti, taikytas tas pats tyrimo instrumentas (anketa), kaip ir diagnostiniam tyrimui (žr. 3.1.2.1 priedą).

Tyrimo imties charakteristika.

Tyrimas buvo atliekamas 2006-2008 mokslo metais Šiaulių universiteto gimnazijoje su II-IV klasių moksleiviais. Eksperimentas buvo vykdomas su dviem eksperimentinėmis grupėmis:

I – eksperimentinė *Modernizuoto folkloro studija (MFS)* (popamokinės veiklos forma);

II – eksperimentinė *klasė (EK)* (pamokinės veiklos forma).

I eksperimentinė grupė (MFS).

Eksperimentinę studiją sudarė 17 respondentų iš II-IV gimnazinių klasių.

Studija buvo formuojama remiantis atsitiktinės imties principu (ne pedagogui atrenkant respondentus, bet laisvu noru kviečiant norinčius dalyvauti folkloro studijoje (kaip vienoje iš daugelio siūlomų gimnazijos popamokinių veiklų¹). Tarp 17 eksperimente dalyvavusių respondentų – 13 merginų ir 4 vaikinai. Studijos pagrindą sudarė II (III)² klasių moksleiviai. Dominuojantis amžius – 16 (17) metų moksleiviai (žr. 4.1.1 lentelę).

4.1.1 lentelė

I eksperimentinės grupės (MFS) imties demografinis apibūdinimas

Bendras tiriamųjų skaičius	N = 17
Lytis	
Mergina	13
Vaikinas	4
Amžius	

¹ Respondentų refleksijos apie eksperimentinę veiklą ir jos turinį nebuvo tikrinamos protokoliškai. Eksperimentinės veiklos metu susidarius tam tikrai probleminei situacijai buvo reaguojama į respondentų išsakomus pasiūlymus, pastebėjimus ir atitinkamai koreguojamas veiklos turinys (pvz., jei vykstant tiesioginiam darbui, interpretuojant liaudies dainą į tyrėjo siūlomus interpretacijos būdus moksleiviai reaguoja pasyviai, išreiškia nepasitenkinimą, tada tyrėjas inicijuodavo situacijos analizę, išklaUSDavo respondentų teikiamus pasiūlymus, išsakydavo savo motyvus ir bendru susitarimu buvo iš dalies koreguojamas veiklos turinys (ieškomas kitas interpretacijos būdas, keičiamas pats kūrinys ir t. t.).

¹ Kiekvienų mokslo metų pradžioje, gimnazistams yra siūlomos įvairios popamokinės veiklos, tarp jų ir muzikinės (įvairūs ansambliai, grupės, studijos ir kt.).

² Kadangi eksperimentas vyko 1,5 metų, per dvejus mokslo metus, skliausteliuose pažymima ir antrų eksperimentinių metų klasė.

15 (16) metų*	1
16 (17) metų	13
17 (18) metų	3
Klasė	
II (III) klasė**	16
III (IV) klasė	1
Muzikinis išsilavinimas	
Bendrasis (tik muzikos pamokose)	13
Papildomas (vaikų muzikos m-klos, muzikinė popamokinė veikla).	4

* Skliausteliuose pažymėtas amžius, kai buvo atliktas II diagnostinis pjūvis

** Skliausteliuose pažymėta klasė, kai buvo atliktas II diagnostinis pjūvis

Kaip matyti iš 4.1.1 lentelės, tik 4 eksperimente dalyvavę respondentai turėjo papildomą muzikinį išsilavinimą (2 merginos baigusios vaikų muzikos mokyklos pianino klasę, 1 mergina – violončelės klasę; 1 vaikinai, besimokantis privačios YAMAHOS muzikos mokyklos mušamųjų klasėje). Iš to seka išvada, kad pradedant eksperimentinį tyrimą didžioji dalis respondentų buvo be papildomo muzikinio pasiruošimo. I eksperimentinė grupė (*Modernizuoto folkloro studija*) pasirinkta kaip pagrindinė eksperimentinė bazė, kurioje galimas maksimalus modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas³ etnomuzikinio ugdymo procese.

II eksperimentinė grupė (EK). Siekiant sustiprinti eksperimento išorinį validumą (eksperimente naudojamų metodų tinkamumą bendrojo muzikinio ugdymo procese), antra eksperimentine grupe pasirinkta *II gimnazijos klasė* (kaip pamokinės veiklos forma)¹.

4.1.2. lentelė

II eksperimentinės grupės (*Eksperimentinės klasės*) imties demografinis apibūdinimas

Bendras tiriamųjų skaičius	N = 24
Lytis	
Mergina	14
Vaikinas	10
Amžius	
16 metų	21
17 metų	3
18 metų	0
Muzikinis išsilavinimas	
Bendrasis (tik muzikos pamokose)	19
Papildomas (vaikų muzikos m-klos, muzikinė popamokinė veikla).	5

³ Eksperimentinės programos įgyvendinimui palankesnės sąlygos laiko atžvilgiu (2 užsiėmimai per savaitę, neįskaitant savanoriškų repeticijų), darbo procesas organizuojamas tik per praktinę veiklą.

¹ Pasirinkta būtent II klasė dėl jau minėtos probleminės situacijos.

--	--

Eksperimentinę klasę sudarė 24 moksleiviai, tarp kurių 10 vaikinių bei 14 merginų. Didžioji dalis respondentų – 16-mečiai. Papildomus muzikinius užsiėmimus lankančių – tik 5 respondentai (žr. 4.1.2 lentelę). Toliau pateikiama trumpa šios klasės charakteristika.

Šios klasės moksleivių muzikiniai gebėjimai patenkinami. Dėstomai muzikinei literatūrai jie dažniausiai išreiškia apatiją, kurios motyvas: *kam jiems tai reikalinga?*¹ (klausimas, būdingas daugeliui šio amžiaus tarpsnio moksleivių). Ritminio muzikavimo, improvizavimo užduotis dalis klasės atlieka noriai ir gerai, dalis tik patenkinamai (žinoma, klasėje esama pavienių ir labai gabių moksleivių, ir tokių, kuriems gerai atlikti minėtas veiklas trukdo silpni muzikiniai gebėjimai). Šios klasės moksleiviams priimtinausia muzikinė veikla – dainavimas (populiariosios, pramoginės muzikos pavyzdžių atlikimas). Didžioji dalis klasėje esančių moksleivių intonuoja gerai. Motyvacija muzikos pamokos atžvilgiu – patenkinama.

Eksperimentinėje II klasėje mokymo procesas buvo vykdomas nenukrypstant nuo pagrindinio šios klasės kurso (lietuvių liaudies muziko pažinimas), modernizuotas folkloro raiškos formas integruojant į bendrąją muzikinio ugdymo programą. Tuo buvo siekiama sudaryti kuo natūresnes ugdymo sąlygas eksperimentinio tyrimo metu.

4.2. Eksperimentinio ugdymo metodika ir organizavimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, I ir II eksperimentinėse grupėse buvo dirbama iš dalies skirtingais pamokinės ir popamokinės muzikinės veiklos principais, todėl I ir II grupės eksperimentinio ugdymo metodika bei organizavimas pateikiami atskirai.

4.2.1 Eksperimentinės Modernizuoto folkloro studijos ugdymo metodika ir organizavimas

Eksperimentiniame tyrime autorės teikiamas *etnomuzikos pažinimo metodas, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas*, šioje grupėje buvo integruotas į individualią (*Modernizuoto folkloro studija*) programą (programos anotacija bei turinio planas pateikiami 4.2.2.1 priedą). Muzikiniai užsiėmimai vykdavo 2 kartus per savaitę (vienos

¹ Klasėje buvo dirbama pagal E. Balčyčio 9 klasės vadovėlį (kompleksinio ugdymo programa), kurios metų kurso pagrindinė tema – *Vakarų muzikos epochos ir stiliai*.

repeticijos trukmė – 2 akademinės valandos). Šios grupės darbui vadovavo pats tyrėjas bei Šiaulių universiteto gimnazijos muzikos mokytojas-metodininkas.

Moksleiviai pagal muzikinius gebėjimus pasiskirstė į vokalistų bei instrumentalistų grupes, todėl užsiėmimai buvo organizuojami tiek atskiroms grupėms, tiek bendrai.

Darbas buvo organizuojamas šiais etapais:

- *liaudies dainos bei siūlomos aranžuotės koncepcijos pateikimas, diskusijos* (šių diskusijų kontekste eksperimentinės programos turinyje buvo atliekamos kai kurios korekcijos);
- *darbas su vokaline bei instrumentine grupėmis – pavieniui ir bendrai* (intensyvūs praktiniai muzikiniai užsiėmimai atskirose grupėse bei su atskirais moksleiviais (ypač su instrumentalistais), bendros repeticijos, kurių metu buvo siekiama palaipsniui formuoti galutinį realizuojamos idėjos variantą (meninį kūrinio pateikimą);
- *paruošto kūrinio meninis pateikimas koncertų, mokyklos renginių metu* (tai įvardytina kaip viena iš pagrindinių sąlygų, norint įsitikinti paruošto kūrinio efektyvumu esamame laike bei skatint studentų dalyvių norą tolesniam muzikavimui);
- *lietuvių liaudies dainų interpretacijos, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas, analizė* (MFS dalyvių bei vadovų pastebėjimai, pasiūlymai dėl tolesnės muzikinės veiklos). Šiame etape tyrėjas, įvertinęs studijos moksleivių išsakytus pastebėjimus, pasiūlymus, išanalizavęs interpretuoto kūrinio, taikant MFRF, priimtinumą, poveikį klausytojams (jo kontekstą sociokultūrinėje aplinkoje)¹, esant būtinybei toliau atlieka organizuojamos eksperimentinės veiklos patikslinimus.

Interpretuojant lietuvių liaudies dainas, eksperimentinės programos metodus grindžiamas *modernizuotų folkloro raiškos formų charakteringomis raiškos priemonėmis (modernizuotomis folkloro raiškos priemonėmis/MFRP)*. Šio proceso metu (taikant modernizuotas folkloro raiškos priemones) buvo vadovaujama autorės minėtais pagrindiniais etnomuzikos modernizavimo principais – tradicinių liaudies dainų *tekstų išsaugojimas* ir tradicinių liaudies muzikos *intonacijų* išlaikymu (plačiau žr. 2.2.3 skirsnį). Modernizuotos folkloro raiškos priemonės eksperimentinėje programoje susistemintos į šias sritis:

- **ritmika;**
- **harmonija;**
- **kompiuterinės technologijos** (muzikinės programos);
- **instrumentai;**
- **vokalas** (dainos melodijos pateikimo būdas).

¹ Kaip kūrinys priimamas mokyklos renginių metu, koncertų metu, kaip jaučiasi patys atlikėjai, atlikdami modernizuotas lietuvių liaudies dainas ir t. t.

Toliau skyriuje pateikiami bei analizuojami modernizuotų folkloro raiškos priemonių (MFRP) taikymo būdai eksperimentinio ugdymo procese, kurie atskleidžiami pateikiant eksperimento metu atliktų lietuvių liaudies dainų fragmentus (charakterizuojančius MFRP taikymo etnomuzikinio ugdymo procese ypatumus).

Kalbant apie liaudies dainų interpretavimo galimybes naudojant **ritmikos** MF raiškos priemones, analizei pateikiami šių dainų fragmentai: *Uona*, *Felicijuona*, *Auga*, *putins su šermukšniu*, *Treputė*, *martela* ir *Saulutė tekėjo*. Modernizuotoje lietuvių liaudies dainoje *Uona*, *Felicijuona* ritminės grupės (mušamieji ir bosas¹) muzikinėje partijoje dominuoja atkaklus, „kalantis“ *hard rock*² stiliui būdingas mušamųjų ritmas su trumpomis boso melodinėmis frazėmis, palydimomis aštraus gitaros akompanimento (pateikiamas dainos įžangos fragmentas, žr. 4.2.1.1 pav.).

Įžanga

4.2.1.1 pav. Dainos *Uona*, *Felicijuona* įžangos fragmentas.

Šis ritminis konstruktas, sudarantis roko muzikos stiliumi atliekamos dainos išpūdį, naudojamas kaip pagrindas analizuojamos liaudies dainos aranžuotei. Ritmikai paaštrinti, atitinkamų vietų akcentams efektyvinti panaudota keletas ritminių instrumentų: brūklis, kleketas, kaubelas³, medinės lazdelės, tambūrinas. Kaip matome, tarp įprastų ritminiam muzikavimui naudojamų instrumentų yra ir specifinių, būdingų TF: kleketas bei darbo įrankis – brūklis. Ritminį pritarimą (žr. 4.2.1.2 pav.) minėtais instrumentais atlieka vokalinė grupė (pajvairindama muzikinį veiksma, kad išvengtų pasyvaus stovėjimo ir dainavimo). Taip pradeda ieškoti aktyvios muzikinės saviraiškos.

¹ Ritminei grupei priskiriama: mušamieji, perkusija ir bosas (pramoginės muzikos stiliams, ypač roko), bosą būdinga priskirti ritminei grupei).

² *Hard rock* – kietasis rokas, vienas iš roko rūšių, susiformavusių 8-9 dešimtmetyje (Nakas, 2001)

³ *Cowbell* – iš angl. *karvės varpas, varpelis*.

lazdelės

Tambūrinas

Kaubelas

4.2.1.2 pav. Dainos *Uona, Felicijuona* ritminio pritarimo fragmentas.

Savitą skambėjimo atspalvį suteikia bongų (mušamasis instrumentas) įtraukimas į ritminę grupę (fragmentas iš dainos *Treputė, martela*, žr. 4.2.1.3 pav.).

Bongai

The notation shows a single staff in treble clef with a common time signature (C). The rhythm consists of eighth notes, with accents (z) placed above the first, third, fifth, and seventh notes of each measure. The pattern repeats across four measures.

4.2.1.3 pav. Dainos *Treputė, martela* bongų ritminio pritarimo fragmentas.

Analizuojant lietuvių liaudies dainos *Augo putins su šermukšniu* ritmikos elementų pritaikymo būdus, kaip svarbiausias pažymėtinas silpnųjų takto dalių akcentavimas (kas nebūdinga lietuvių tradicinei liaudies muzikai) (žr. 4.2.1.4 pav.).

Didysis tomas
Didysis būgnas
Bosinė gitara

The notation shows three staves. The top staff is for 'Didysis tomas' (snare drum) in common time (C), showing a rhythmic pattern of eighth notes with accents (z) above the first, third, fifth, and seventh notes of each measure. The middle staff is for 'Didysis būgnas' (bass drum), which is mostly silent with some notes. The bottom staff is for 'Bosinė gitara' (bass guitar) in G major (one sharp), showing a bass line with eighth notes and accents (z) above the first, third, fifth, and seventh notes of each measure.

4.2.1.4 pav. Dainos *Augo putins su šermukšniu* mušamųjų ir bosinės gitaros akompanimento fragmentas.

Kadangi analizuojama daina *Augo putins su šermukšniu* yra trejinė sutartinė, kuriai būdingas specifinis atlikimo būdas, dainos ritmikai paryškinti panaudotas ritminis pritarimas plojimais, iš dalies lyg imituojantis atliekamos sutartinės melodijos ritminę pulsaciją bei nenutrūkstantį skambėjimą (žr. 4.2.1.5 pav.). Plojimus atlieka vokalinė grupė.

I grupė
II grupė

The notation shows two staves, I and II, in common time (C). Both staves show a rhythmic pattern of eighth notes with accents (z) above the first, third, fifth, and seventh notes of each measure. The pattern repeats across four measures.

III grupė

4.2.1.5 pav. Dainos *Augo putins su šermukšniu* ritminio pritarimo plojimais fragmentas

Ritmas atliekamas 3 grupėmis, pradėdant ploti paeiliui: I grupei atlikus savo motyvą, įstoja II grupė, jai atlikus motyvą, įstoja III grupė (paeiliui įstojusios grupės ir toliau kartoja savo atliekamą motyvą). Plojant akcentuojamos silpnosios takto dalys, taip išgaunama sodresnė ir netipiškesnė TF ritminė faktūra. Ritminės grupės atliekamos sutartinės ritminę imitaciją sustiprina skudučių pragrajojimas, kuris tęsia dainuotos sutartinės temą (žr. 4.2.1.6)

SKUDUČIAI

I grupė

II grupė

III grupė

4.2.1.6 pav. Dainos *Auga putins u šermukšniu* skudučių pragrajimo fragmentas.

Ritminių plojimų integravimas taikytas ir dainoje *Treputė martela*. Trimis grupėmis atliekant vieną ritminį darinį, akcentuojamos skirtingos takto dalys. Taip minimaliomis ritmikais raiškos priemonėmis išgaunamas maksimalus efektyvumas (žr. 4.2.1.7 pav.).

I grupė

II grupė

III grupė

4.2.1.7 pav. Dainos *Treputė, martela* ritminio pritarimo plojimais fragmentas.

Tarp ritminių MF raiškos priemonių paminėtinas ir dainos melodijos ritminės struktūros keitimas. Šiuo būdu perkurta lietuvių liaudies daina *Saulutė tekėjo*. Jos interpretacijoje melodija liko beveik nepakitusi, keitėsi tik melodijos ritminis piešinys (4.2.1.8 pav. pateikiamas dainos originalas).

Sau-lu-tė te - kė - jo, la-pe-liai mir - gė - jo, sau-lu-tė te - kė - jo la-pe-liai mir - gė - jo.

O du-bro-liai, bro-lu-žė-liai žir-ge-lį bal - no - jo. O du-bro-liai, bro-lu-žė-liai žir-ge-lį bal - no - jo.

4.2.1.8 pav. Lietuvių liaudies dainos *Saulutė tekėjo* originalas.

Perkuriant šios dainos ritminį piešinį, pagrindu imtas sinkopuotas ritmas padeda išreikšti energingumą ir impulsyvumą (žr. 4.2.1.9 pav.). Silpnosiose taktų dalyse sudėti akcentai dainai suteikia „swingui“¹ būdingą skambesį. Dainai pajvairinti panaudotas ostinatinis ritminis darinys, kurio akcentai sutampa su dainos akcentais, atliekamas plojimais (žr. 4.2.1.10 pav.).

Sau - lu - tė te - kė - jo la - pe - liai mir - gė - jo, sau - lu - tė te - kė - jo la - pe - liai mir - gė - jo.

O du - bro - liai, bro - lu - žė - liai žir - ge - lį bal - no - jo.

4.2.1.9 pav. Lietuvių liaudies dainos *Saulutė tekėjo* perkurtas variantas

O du - bro - liai, bro - lu - žė - liai žir - ge - lį bal - no - jo.

4.2.1.10 pav. Lietuvių liaudies dainai *Saulutė tekėjo* pritarimui skirtas ostinatinis ritminis darinys.

Eksperimento metu naudoti **harmoniniai** MF raiškos būdai dažniausiai siejami su gitaros bei boso atliekamomis partijomis. Dažniausiai buvo naudojami šie: melodinėje boso slinktyje naudojama bliuzinei dermei būdinga harmonija (III ir VII laipsniai

¹ *Svingas* (angl. *Swing* – svyravimas, ritmas, polėkis) XXa. 4-5 dešimtmečio džiazos stilius. Jam būdinga nuolat pulsuojanči ritmika, grindžiama nuolatinais akcentų paankstinimais arba uždelsimais (Vaitkevičiūtė, 2002).

pažeminti); gitaros muzikinėje partijoje naudojami *hard* rokiui būdingi iš kvintų ir kvartų sudaryti *power* (iš anglų k. – *galingi, sustiprinti*) „fūzuoti“¹ akordai.

Bliuzinės dermės III ir VIII pažeminti laipsniai panaudoti jau analizuotose dainose *Augo putins su šermukšniu* ir *Uona, Felicijuona* (žr. 4.2.1.4 pav. ir 4.2.1.1 pav.).

Gitaros akompanimente naudojant aštirus, *hard* rokiui būdingus, *power* „fūzuotus“ akordus, interpretuojama lietuvių liaudies daina įgauna griežtesnio skambesio, kuris yra žinomesnis ir priimtinesnis moksleiviams, kaip pramoginės muzikos vartotojams (fragmentas iš dainos *Uona, Felicijuona*, žr. 4.2.1.11 pav.).

Elektrinė gitara

The image shows a musical staff for electric guitar in treble clef, key of D major (one sharp), and common time (C). The notation consists of a series of chords and single notes, primarily using power chords (dyads) and triads, characteristic of the 'hard rock' style mentioned in the text. The rhythm is steady and driving.

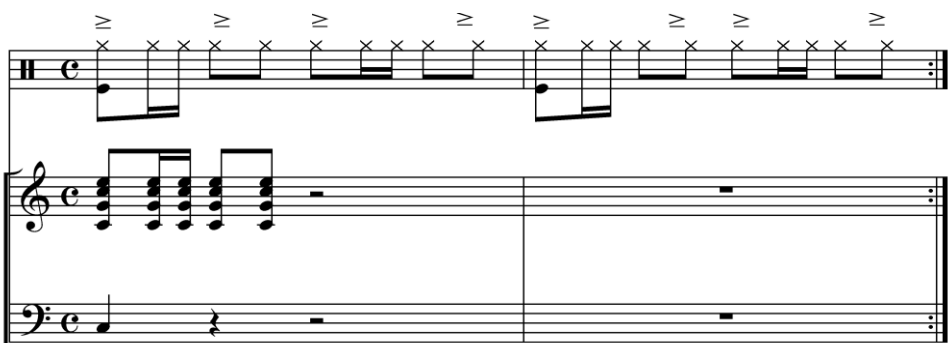
4.2.1.11 pav. Dainos *Uona, Felicijuona* gitaros akompanimento fragmentas

Pramoginės muzikos stilistikai paryškinti gitaros akompanimente naudojamas trumpas ir aštirus roko stiliui būdingas motyvas, vienos funkcijos harmoninis pritarimas, kuris būdingas minimalistinei muzikai² (pavyzdys pateikiamas iš dainos *Treputė, martela*, žr. 4.2.1.12 pav.)

Būgnai

Elektrinė gitara

Bosinė gitara

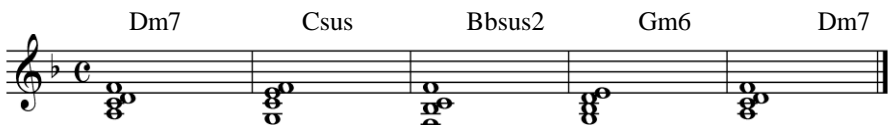

The image shows three staves of musical notation. The top staff is for drums (Būgnai) in common time (C), featuring a simple, repetitive rhythmic pattern of eighth notes with accents. The middle staff is for electric guitar (Elektrinė gitara) in treble clef, showing a series of chords and single notes. The bottom staff is for bass guitar (Bosinė gitara) in bass clef, showing a simple bass line with a few notes and rests. The overall style is minimalist and rhythmic.

4.2.12 pav. Dainos *Treputė, martela* akompanimento fragmentas.

Netipiškų harmoninių spalvų išgauta įvedant II, III, VI ir VII laipsnius, kurie pajavairina tradicinę lietuvių liaudies muzikai būdingą trijų akordų (T, D ir S) harmoninę slinktį (pavyzdys pateikiamas iš dainos *Teka, teka*, žr. 4.2.1.13 pav.).

Sintezatorius

The image shows a musical staff for synthesizer in treble clef, key of D major (one sharp), and common time (C). The notation consists of five chords: Dm7, Csus, Bbsus2, Gm6, and Dm7. The chords are played in a sequence, with the first and last chords being Dm7. The notation uses a simplified chord notation style with letters and numbers.

¹ Tai karkiančiai, aštriai skambančios elektrinės gitaros registras, pradėtas naudoti XX a. 6 dešimtmečio roko muzikoje.

² *Minimalistinė* muzika – atsirado 7 dešimtmečio pradžioje, JAV. Šiam stiliui būdingas paprastumas, tonalumas, pulsuojantis reguliarus ritmas, artimas rokiui, džiazui (Nakas, 2001, p. 13).

4.2.1.13 pav. Dainos *Teka, teka* sintezatoriaus akompanimento fragmentas

Specifinių harmoninių sąskambių dainos interpretacijai suteikia džiazui būdingi netercinės sandaros specifiniai akordų apvertimai, išdėstyti sekundomis, kvartomis, kvintomis ar septimomis. Jų sudėtyje buvo naudojamas ir tercijos intervalas, bet ne kaip pagrindinis (žr. 4.2.1.13 pav.). Pateiktoms akordinėms slinkti atlikti buvo naudotas sintezatorius. Atlikimui panaudotas *elektrinio piano* registras kūrinio harmonijai suteikia vientiso skambesio bei pramoginei muzikai būdingų tembrinių kontrastų. Džiazui būdingu akordų su „užlaikyta kvarta“ (*suspended Dsus2*) ir dominantės septakordo derinys panaudotas dainos *Augo putins su šermukšniu* gitaros akompanimente (žr. 4.2.1.14 pav.).

Elektrinė gitara (Kanklės)

D D Dsus2 D D D7 D D Dsus2 D D D7

4.2.1.14 pav. Dainos *Augo putins su šermukšniu* elektrinės gitaros ir kanklių akompanimento fragmentas.

Iš 4.2.1.14 paveikslo matyti, kad tą pačią muzikinę partiją atlieka ir kanklės. Šių dviejų instrumentų netradicinis derinimas, atliekant tą pačią muzikinę partiją, suteikia kūrinio efektyvių tembrinių spalvų. Vienas iš paprastesnių, tačiau ne mažiau efektyvių eksperimente taikytų harmonijos keitimo būdų – dermės keitimas (iš minoro į mažorą). Šis būdas buvo taikomas interpretuojant adventines-kalėdines lietuvių liaudies dainas, kurių didžioji dalis yra minorinės¹. Dermės keitimas šio žanro dainoms suteikia šviesumo, gyvastingumo ir šventinės nuotaikos (to, ko respondantai tikisi iš minėto žanro dainų). Originalios bei pakeistos dermės melodijos fragmento pavyzdys pateikiamas iš dainos *Tu lapela, lengvapėde* (žr. 4.2.1.15 pav.).

Originalus variantas (minorinė dermė)

Tu la - pe - la leng - va - pė - de, leng - vai gi - rių iš - bė - gio - jai.

Pakeistas variantas (mažorinė dermė)

A Fism D A E7 A

¹ Moksleiviams sunkiai suvokiama, kodėl kalėdinio laikotarpio dainos turi būti liūdnos (šiandien šis laikotarpis gausus įvairiausių pramogų, organizuojamų koncertų ir t. t.).

Tu la-pe-la leng-va-pė - de, leng-vai gi-rių iš - bė - gio - jai.

4.2.1.15 pav. Dainos *Tu, lapela, lengvapėde* originalus ir pakeistas dermės variantas (iš minorinės į mažorinę).

Interpretuojant liaudies dainas **kompiuterinėmis technologijomis** buvo naudojamosi *Reason, Cubase, Ableton, Hypersonic, Trilogy, Stylus* programomis¹. Siekiant, kad lietuvių liaudies dainos MF interpretacija savo skambesiu taptų artimesnė šiandienos pramoginės muzikos stilistikai, šios muzikinės programos sudarė ištis plačias galimybes įvairiausioms interpretacijoms. Viena iš ryškesnių šiomis technologijomis interpretuotų dainų – trejinė sutartinė *Turėjo liepa*. Dainos muzikinė instrumentuotė parengta naudojantis muzikinėmis programomis²: panaudoti virtualūs instrumentai bei įvairūs kompiuteriniai muzikiniai efektai. Pati sutartinė (jos melodija) vokalinės grupės atliekama gyvai, išlaikant sutartinėms būdingą atlikimo specifiką (sutartinės pagrindinė melodinė tema pateikiama 4.2.1.16 pav.).

Tu - rė - jo lie - pa lei - siu di - jo. Siu - di - jo siu - di - jo siu - di - ju - lo ta - ta - to.

4.2.1.16 pav. Sutartinės *Turėjo liepa* pagrindinė melodinė tema

Sutartinė *Turėjo liepa*, pritaikius MF raiškos priemones, įgavo techno³ muzikos stiliui būdingų skambėjimo charakteristikų (kurios moksleiviam yra itin priimtinos, o jų kontekste lengviau priimamos ir skambančios lietuvių liaudies dainų intonacijos).

Melodijos kanonizavimas, jos atlikimas atitariant (aido principu), balsu išgaunami garsiniai efektai – dažniausiai lietuvių liaudies dainų MFRF interpretacijose naudotos **vokalinės** MF raiškos priemonės.

Kanoninio dainavimo integravimas minorinėms lietuvių liaudies dainoms suteikia paslaptinumo, meditacijos⁴ bruožų, sukuria neužsibaigiančios melodijos skambėjimo

¹ Šios programos plačiai naudojamos garso įrašų studijose, kur dirbama su pramoginės muzikos atlikėjais (roko, techno, repo, pop, hauso ir kt.).

² Šiuolaikinei muzikai kurti aukščiau išvardintas programos naudoja kompozitoriai bei muzikantai.

³ *Techno* muzika – (techno) artima hausui, tačiau dar mechaniškesnio ritmo (naudojami ir gyvi instrumentai). Atsirado 9 dešimtmečio pabaigoje, JAV. Šioje muzikoje susilieja hauso, fank, hiphopo ir elektroninės muzikos stiliai (Nakas, 2001).

⁴ *Meditacija* (iš lot. meditatio < meditor – mąstau, apgalvoju) – apmąstymas, pasinėrimas į mintis, susikaupimo būseną. Šiomis charakteristikomis pasižyminti muzika vadinama, meditacine (Vaitkevičiūtė, 2002).

įspūdi. Kartu tai puikus daugiabalsio dainavimo lavinimo būdas (pavyzdys pateikiamas iš dainos *Teka, teka*, žr. 4.2.1.17 pav.).

Vokalas

*

Te-ka, te-ka skais-ti sau-lė, te-ka, te-ka skais-ti sau-lė per-gi-re - lė.

* nuo šios vietos pradeda dainuoti kita vokalistų grupė.

4.2.1.17 pav. Dainos *Teka, teka*, atliekamos kanono principu, fragmentas.

Pirmieji dainos posmai atliekami tradiciškai ir tik paskutinis posmas kanono būdu, siekiant melodinės linijos vystymo bei vokalinio išpildymo kulminacijos. Vokaliniam atlikimui paryškinti šios dainos melodijai pritaikytas II balsas, sukuriantis turtingos harmonijos skambesį bei sudarantis atlikėjų balsų gausumo įspūdį. Jis įvedamas jau nuo antro posmo (dainuojant kanonu II balsas išlieka) (žr. 4.2.1.18 pav.).

Vokalas

*

I grupė

2. Šo-vė, šo-vė ka-rei-vė - lis. Šo-vė, šo-vė ka-rei-vė-lis į lie-pe - lė.

II grupė

4.2.1.18 pav. Dainos *Teka, teka* I ir II balsai.

Viena iš paprastesnių, tačiau pakankamai efektyvių MF vokaliųjų raiškos formų – tai dainos atlikimas su atkartojimais (aido būdu). Šis būdas buvo taikomas dainos *Uona, Felicijuona* MF interpretacijoje (žr. 4.2.1.19 pav.). Dvi vokalistų grupės atlieka tą pačią melodiją¹ – viena grupė „užklausia“, kita „atsako“. Taip išgaunamas gyvybingas vokalistų „pasikalbėjimas“, kuris suteikia dainai tembrinių bei dinamių kontrastų. Tai puikus būdas moksleivių sceninei saviraiškai ugdyti.

I grupė

Uo-na, Fe-li-ci-juo- na lau-ki unt Šven-ta Juo-na.

II grupė

Uo-na Fe-li- ci-juo -na lau-ki unt Šven-ta Juo-na.

¹ II grupė atsako melodijai pritaikytu II balsu.

4.2.1.19 pav. Dianos *Uona, Felicijuona* I ir II grupės muzikinės partijos.

Antroje dainos dalyje, norint paryškinti kulminaciją, pritaikytas dvibalsis dainos atlikimas (žr. 4.2.1.20 pav.).

I balsas

II balsas

Ir at-da-ri du-re-lis, ir su-pra-ši vieš-nelis.

4.2.1.20 pav. Dainos *Uona Felicijuona*, I ir II balsai.

Balsu išgaunami garsiniai efektai – taip pat vienas iš įdomesnių liaudies dainų interpretavimo būdų. Pagal dainos charakterį, galimi įvairūs ūkčiojimai, šnypštimai, šūktelėjimai ir kt. Derinamos su dainos kontekstą atitinkančiais kūno judesiais šios išraiškos priemonės sukelia dar didesnę efektą.

Klabant apie MFRP, reiktų paminėti ir kūrinio struktūros formavimą. Tradicinėms liaudies dainoms būdingas atlikimas – dainavimas nuo pirmo iki paskutinio posmelio, be didesnių intarpų¹. Eksperimento metu atliekamoms dainoms dažniausiai buvo taikoma tokia kūrinio struktūra: įžanga, dainavimas, instrumentinis pragrojimas, dainavimas, instrumentinė pabaiga. Įžangos dažniausiai atliekamos elektrine gitara, bosine gitara bei mušamaisiais. Pavyzdys pateikiamas iš dainos *Teka, teka*, (žr. 4.2.1.21 pav.).

Įžanga

Akustinė gita

Bosinė gitara

4.2.1.21 pav. Dainos *Teka, teka* įžangos fragmentas.

Siekiant išgauti įdomesnių skambėjimo tembrų, MF interpretacijose dažniausiai buvo naudojami tie patys **instrumentai** kaip ir atliekant pramoginę muziką: elektrinė gitara, akustinė gitara, bosinė gitara, mušamieji, bongai, perkusija (kaubelas, tambūrinas), sintezatorius. Jų derinimas su tradiciniais liaudies instrumentais – kanklėmis, skudučiais, smuiku, kleketu – dainose atsiskleidė kaip dviejų skirtingų stiliškų dermė (viena kitos papildymas). Tradicinių liaudies instrumentų ir pramoginei muzikai priskiriamų instrumentų naudojimas – viena iš efektyviausių taikytinų MF raiškos priemonių.

¹ Folkloriniai, stilizuoti liaudies muzikos ansambliai, atlikdami liaudies dainas, instrumentinius intarpus naudoja retai arba atlieka tos pačios liaudies dainos melodijos instrumentinį pragrojimą.

4.2.2. Eksperimentinės klasės ugdymo metodika ir organizavimas

Dirbant su eksperimentine klase (EK), eksperimentinė ugdymo programa buvo integruojama į kelias muzikos pamokos veiklas¹, t. y.: *muzikos klausymąsi, dainavimą bei ritminį muzikavimą*. EK turėjo 1 savaitinę muzikos pamoką. Organizuojant klasės muzikinę veiklą, buvo siekiama, kad procesas vyktų natūraliomis bendrojo muzikinio ugdymo sąlygomis (nesudarant išskirtinių laiko sąlygų bei išskirtinės materialinės bazės).

Muzikos klausymasis pasirinktas kaip pagrindinė muzikinės veiklos sritis, integruojant modernizuotas folkloro raiškos priemones.

Muzikos klausymasis. Pateikiant bei analizuojant lietuvių liaudies dainas, jų žanrines savybes, muzikos klausymosi metu greta autentiškai atliekamų pavyzdžių buvo supažindinama ir su modernizuoto folkloro atitikmenimis (žr. 4.2.2.1 priedą). MF pavyzdžiai parinkti pagal dėstomas muzikos pamokos temas, pvz., kalbant apie sutartines, muzikos klausymosi metu pateikiamas autentiškas atlikimo variantas bei to paties dainos žanro MF pavyzdys (žr. 4.2.2.1 lentelę). Šio taikomo metodo tikslas – kuo labiau priartinti autentiškos liaudies muzikos skambėjimą prie moksleivių dabartinės muzikos pajautos ir taip sumažinti jiems kylančią atmetimo reakciją.

4.2.2.1 lentelė

Muzikos klausymuisi skirtų kūrinių PAVYZDYS.

Eil. nr.	Tradicinio folkloro pavyzdžiai	Modernizuoto folkloro pavyzdžiai	Pastabos
1.	Lietuvių liaudies daina <i>Auga putins su šermukšniu</i> , folkloro ansamblis SEDULA.	Auga putins su šermukšniu Projektas SUTARTINĖS.COM	Sutartinių atlikimo specifika Melodinė linija Atlikimo charakteris
2.	Lietuvių liaudies daina <i>Augin tievas du sūneliu</i> , folkloro ansamblis VISI.	<i>Augin tievas du sūneliu</i> , Grupė KITAVA	Tarmiškas dainos atlikimas Žemaičiams būdinga atlikimo maniera Melodinė linija Atlikimo charakteris

Pateikiamas autentiškas lietuvių liaudies dainos atlikimo variantas dažnai buvo demonstruojamas gyvai (atliekant pačiam pedagogui, *acappella*). Taip siekta tikresnio ir gyvesnio lietuvių liaudies dainos perteikimo moksleiviams². Klausant TF ir MF muzikos pavyzdžių, viena iš pagrindinių moksleiviams pateikiamų užduočių buvo *rasti panašumų, vienijančių tradicinį bei modernizuotą folklorą*, t. y. *išryškinti, įvardyti esminius, lietuvių etnomuzikinę kultūrą charakterizuojančius, požymius* (kaip charakteringos intonacijos,

¹ Kaip jau minėta anksčiau, su klase buvo dirbama nenukrypstant nuo bendrosios muzikinio ugdymo programos (X klasės muzikinio kurso).

² Kai kurie muzikiniai įrašai, kuriuose liaudies dainas atlieka folkloriniai ansambliai, moksleiviams tik patvirtina susikurtą liaudies dainų charakteristiką – *močiūčių ir diedukų muzika*.

melodinės slinkty, ritmika, dainų tematika, atlikimo maniera, instrumentai ir t. t.). Taip buvo siekiama išryškinti esminius lietuvių liaudies muzikai būdingus požymius¹.

Dėstant kai kurias temas (pvz., pristatant lietuvių liaudies dainas apie gamtą, polkas, šokius ir t. t.) buvo taikomi ir pasaulio modernizuoto folkloro pavyzdžiai², taip buvo siekiama platesnio etnokultūrinio pažinimo bei modernizuoto folkloro sampratos.

Dainavimas. Ritminis muzikavimas. Vykdamas eksperimentinį tyrimą šios pamokos veiklos buvo glaudžiai tarpusavyje siejamos (dainavimas integruojamas į ritminį muzikavimą ir atvirkščiai). Pamokai pasirenkama viena iš minėtų veiklų, kurią atliekant taikomos modernizuoto folkloro raiškos priemonės (MFRP) arba abi veiklos atliekamos integruotai (šis variantas parankus, kai jau įsisavintas ritminis pritarimas bei lietuvių liaudies melodija). Taip išvengiama kartojimosi ir dirbtinai perkrauto etnomuzikinės kultūros propagavimo per muzikos pamokas, skatinamas moksleivių poreikis bei interesas atliekamai muzikinei veiklai. Kadangi II klasės muzikos kurso pagrindą sudaro lietuvių liaudies dainų analizė, moksleivių įtraukimas į muzikos pamokoje organizuojamą praktinę dainavimo ir ritminio muzikavimo veiklą natūraliai išauga iš bendrų šio muzikinio kurso uždavinių.

Eksperimentinėje ugdymo programoje pateiktos šios lietuvių liaudies dainų interpretavimui taikomos MF raiškos priemonės:

- **ritmika** (įvairių ritminių instrumentų naudojimas; kūno pagalba išgaunami ritminiai pritarimai (plojimas, trepsėjimas, pliaukšėjimas liežuviu, spragsėjimas pirštais ir kt.; dainos melodijos ritminio piešinio keitimas);
- **harmonija** (pritaikant tradicinėms liaudies dainoms nebūdingas funkcijas, akordines slinktis, dermių kaitą ir kt.);
- **vokalu** (kanonizavimo, dainavimo atitariant (aido būdu) bei garsinių efektų taikymas);
- **kompiuterinėmis technologijomis** (muzikinėmis programomis paruoštų fonogramų naudojimas lietuvių liaudies dainoms atlikti);
- **instrumentais** (*ritminiai*: bongai, tambūrinas, medinės lazdelės, kaubelas, kleketas, brūklis; *melodiniai*: kanklės, skudučiai, sintezatorius).

Integruojant modernizuotas folkloro raiškos priemones (MFRP) į dainavimą, buvo susidurta su kai kuriais sunkumais. Moksleiviai šioje pamokos dalyje reikšdavo norą atlikti pramoginės muzikos kūrinius (pop stiliaus, dainuojamosios poezijos dainas ir kt.). Pirmieji bandymai, integruojant MFRP į šią veiklą, nebuvo produktyvūs (mokiniai reikšdavo nepasitenkinimą, kad iš jų atimama viena iš mėgstamiausių muzikos pamokos veiklų), o lietuvių liaudies dainų atlikimas (net ir MF stiliumi) jiems nekelia susižavėjimo.

¹ Panašumų ieškojimas moksleivius skatindavo analizuoti skambančius kūrinius giliau ir išsamiau (skirtumus jie dažniausiai įvardydavo ir neprašomi).

² Pvz., šalia pateiktos lietuvių liaudies darbo dainos *Aš pasėjau kanapeli* pateikiama latvių liaudies daina *Sej, braliti kanepites* arba analizuojant lietuvių liaudies polkas, duodama paklausti danų, norvegų ar kt. polkų.

Po pirmųjų eksperimentinių pamokų ugdymo plane atliktos kai kurios korekcijos – *kompiuterinių technologijų* taikymas pasirinktas kaip viena iš prioritetinių raiškos priemonių dainuojant. Lietuvių liaudies dainos, atliekamos su muzikinėmis fonogramomis (MF stiliumi), respondentams buvo priimtinesnės (tai iš dalies kompensavo pramoginės muzikos poreikį dainavimo metu). Atliekant dainas su fonograminiu muzikiniu pritarimu (sumažėjus moksleivių nepasitenkinimui atliekama veikla), susidarė palanki situacija integruoti ir kitas MFRP (ritminius instrumentus, melodijos kanonizavimą ir t. t.).

Ritminis muzikavimas muzikos pamokoje apima vieną iš aktyviausių praktinės veiklos sričių. Moksleiviai, gaudami tam tikras ritmines užduotis (tiek individualias, tiek kolektyvines) yra įpareigojami aktyviai muzikinei veiklai. Šioje pamokos dalyje sudaromos sąlygos jų saviraiškai, improvizacijai, emocionaliai muzikinei praktinei veiklai. Integruojant MFRP į ritminį muzikavimą, buvo naudojamos šios MF raiškos priemonės: *ritminiu piešiniu* (tradicinei liaudies muzikai nebūdingais ritminiais dariniais); *ritminiais instrumentais* (lietuvių liaudies instrumentais ir įvairiuose muzikos stiliuose naudojamais instrumentais).

Pradiniame šios veiklos etape (per pamoką pradėdant mokytis naują lietuvių liaudies dainą), šios veiklos buvo organizuojamos atskirai. Dažniausiai pradėdant nuo ritminio pritarimo mokymosi ir tik po to einant prie liaudies dainos mokymosi¹. Ritminio pritarimo mokymosi procese liaudies melodija buvo laipsniškai integruojama į mokinių jau įsisavinamą ritminę miniatiūrą ir pateikiama šiais būdais: ritminio muzikavimo metu dainos melodiją atlieka pats pedagogas, ritminė miniatiūra atliekama pagal liaudies dainai paruoštą muzikinę fonogramą (be vokalo).

Moksleiviams įsisavinus ritminį pritarimą, pereinama prie kito etapo – liaudies dainos melodijos mokymosi. Išmokus dainos melodinę liniją, esant poreikiui buvo naudojama ir muzikinė fonograma (siekiant optimalaus rezultato). Paskutiniame etape dainavimas ir ritminis muzikavimas buvo atliekami kartu, siekiant meninio dainos atlikimo bei moksleivių emocinės pagavos, kuri sudarytų palankias sąlygas teigiamai nuostatos etnomuzikos atžvilgiu formuotis.

Dirbant su eksperimentine klase, dainos ir ritminiai pritarimai buvo atliekami tie patys kaip ir eksperimentinėje folkloro studijoje, tačiau su kai kuriomis korekcijomis². Kadangi nagrinėjant eksperimentinės studijos MFRP taikymo galimybes buvo atlikta išsami pateiktųjų MF raiškos priemonių analizė, kad būtų išvengta pasikartojimo, toliau

¹ Įvertinus neigiamą moksleivių nuostatą TF vokalinio žanro atžvilgiu, liaudies dainos pateikimas kitu rakursu padėjo išvengti išankstinio moksleivių nusistatymo prieš organizuojamą muzikinę veiklą.

² Kadangi klasėje ugdymo procesas organizuotas kitais principais, paimtos ne visos MFS atliekamos dainos. Dainų atlikimas supaprastintas, atsisakant kai kurių melodinių instrumentų (bosinės gitaros, elektrinės gitaros, mušamųjų) bei keičiant kūrinio struktūrą (atsisakant įžanų, pragrojų ir kt.). Tai atlikta tiksliai, kad muzikos pamokos metu MFRP interpretuojamų dainų atlikimas būtų realus.

pateikiami tik kūrinių pavadinimai su nuorodomis į fragmentų, naudotų klasės eksperimentinėje ugdymo programoje, pavyzdžius.

Auga putins su šermukšniu.

Naudota: ritminiai pritarimai (žr. 4.2.1.5 pav.); melodiniai pritarimai (žr. 4.2.1.6 pav.); vokalas¹; harmonija (žr. 4.2.1.14 pav.) melodiniai instrumentai (skudučiai, kanklės, sintezatorius); kompiuterinė technologijos².

Uona, Felicijuona.

Naudota: ritminiai pritarimai (žr. 4.2.1.2 pav.); vokalas (žr. 4.2.1.19 ir 4.2.1.20 pav.), instrumentai: ritminiai (kaubelas, medinės lazdelės, kleketas, brūklys, tambūrinas) ir melodiniai (sintezatorius); kompiuterinė technologijos.

Treputė, martela.

Naudota: ritminiai pritarimai (žr. 4.2.1.3 ir 4.2.1.7 pav.); vokalas (žr. 4.2.1.3 priede); instrumentai: ritminiai (bongai) ir melodiniai (sintezatorius); kompiuterinė technologijos.

Saulutė tekėjo.

Naudota: ritminiai pritarimai (žr. 4.2.1.10 pav.); vokalas (žr. 4.2.1.9 pav.).

Turėjo liepa.

Naudota: vokalas (žr. 4.2.1.16 pav.); kompiuterinės technologijos.

Teka, teka.

Naudota: vokalas (žr. 4.2.1.17 ir 4.2.18 pav.); harmonija (žr. 4.2.1.13 pav.); melodiniai instrumentai (sintezatorius); kompiuterinės technologijos.

Atliekant dainų galutinį meninį variantą (dainuojant, pritariant ritminiam akompanimentui ir skambant muzikinei fonogramai³), buvo siekiama moksleivių sceninės išraiškos ir emocinės pagavos, pagrindiniu vertinimo kriterijumi nelaikoma kūrinio atlikimo kokybė. Eksperimentinės klasės ugdymo procesas buvo organizuojamas kuo mažiau atitolstant nuo įprasto muzikinio ugdymo proceso, kad eksperimentinio tyrimo metu gauti rezultatai atspindėtų realų MFRF integravimo į bendrąjį etnomuzikinį ugdymą lygį.

4.3. Eksperimentinio ugdymo rezultatai

Eksperimentinėse grupėse dirbant skirtingais pamokinės ir popamokinės veiklos organizavimo principais, tai natūraliai atspindėjo ir abiejų grupių eksperimentinio tyrimo rezultatuose. Pateikiant gautus tyrimo duomenis, eksperimentinės grupės analizuojamos atskirai.

¹ Visų pateiktų dainų buvo mokoma iki galo (ne tik fragmentų), kad būtų galima jas atlikti pagal parengtą muzikinę fonogramą arba išmoktą ritminį ar ritminį melodinį pritarimą.

² Kadangi eksperimentinėje klasėje nebuvo sąlygų integruoti tokius instrumentus kaip elektrinė gitara, bosinė gitara, mušamieji – siekiant pilnesnio MF raiškos priemonių taikymo efektyvumo buvo paengtos fonogramos, kuriose grojama tiek su tikrais instrumentais, tiek su virtualiais).

³ Fonograma buvo taikoma ne visoms dainoms.

4.3.1. Eksperimentinės modernizuoto folkloro studijos moksleivių etnomuzikinių nuostatų dinamika

Analizuojant eksperimentinės *Modernizuoto folkloro studijos* tyrimo I ir II diagnostinio pjūvio metu gautus respondentų nuostatų tradicinio (TF) ir modernizuoto folkloro (MF) atžvilgiu rezultatus, buvo parengtos procentinės reitingų lentelės (žr. 4.3.1.1 priedą). I diagnostinio tyrimo rezultatai parodė, kad pradėdant eksperimentinį tyrimą respondentai išsakė panašias pozicijas kaip ir diagnostinio tyrimo respondentai: MF atžvilgiu išreiškė pozityvią nuostatą, didžioji dalis TF kūrinių užėmė žemiausias pozicijas¹ (žr. 4.3.1.1 priedą). Pirmąjį, aukščiausias pozicijas užimančių kūrinių, dvidešimtuką sudaro net 16 MF kūrinių ir tik 4 – TF pavyzdžiai, tarp kurių 2 polkos. Tai iliustruoja ir respondentų išsakytos mintys apie klausytus kūrinius, kaip pvz.: „...gražiai skamba sumodernintos dainos“, „...liaudies dainos, kurios sumodernintos yra patrauklesnės ausiai...“, „...liaudies dainos, kurioms pritaria instrumentai pvz. gitara, smuikas, būgnai, skudučiai. Tokią muziką malonu klausyti...“ ir t. t. (eksperimentinio tyrimo *Minčių Lietaus*² suvestinė pateikta 4.3.2.2 priede). Tarp žemiausias pozicijas užimančių kūrinių (pagal vertinimo reitingavimą) – 16 tradicinio folkloro ir tik 4 modernizuoto folkloro pavyzdžiai³ (žr. 4.3.1.1 priedą). Respondentų refleksijos sustiprina tradicinio folkloro nepopuliarumą tiriamųjų aplinkoje: „...negalėčiau ilgai klausytis <...> mane tokia muzika pradėtų erzinti. Nepatinka kapelos ir kai dainuoja spiegiančiais balsais; Liaudiškos muzikos neklausau“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 4.3.2.2 priedą). Tačiau reikia pastebėti, kad moksleiviai, nusprendę dalyvauti *Modernizuoto folkloro studijoje (MFS)*, apie folklorą, jo nepopuliarumą, kalba kur kas švelniau. Taip pat pastebėtina ir ganėtinai stipri tiriamųjų neapsisprendimo išraiška. Remiantis eksperimentinės *studijos* I diagnostinio tyrimo duomenimis, galima teigti, kad šios *studijos* respondentų etnomuzikinės nuostatos prieš pradėdant vykdyti eksperimentinį ugdymą iš dalies atitiko bendrąją nuostatų pasiskirstymo tendenciją kaip ir tarp respublikos aukštesniųjų klasių moksleivių (diagnostinio tyrimu atskleista situacija).

¹ Kai kurių TF kūrinių atžvilgiu vertinimo laukelyje *Nepatinka* išreiškiama šimtaprocentinė neigiama pozicija (tai *Ryto*, *Rytėlio* ir *Prašyčia Dieva*).

² Kadangi eksperimentinio tyrimo metu užfiksuotos respondentų refleksijos į klausytus muzikinius kūrinius nepasižymi gausumu bei neatskleidžia naujesnių, ryškesnių niuansų nei jau analizuoto diagnostinio tyrimo – eksperimentinio tyrimo *Minčių lietus* atskirai neanalizuojamas. Respondentų minčių ištraukos pateikiamos eksperimentinio tyrimo duomenų analizės kontekste (paryškinant, iliustruojant tyrimo rezultatus).

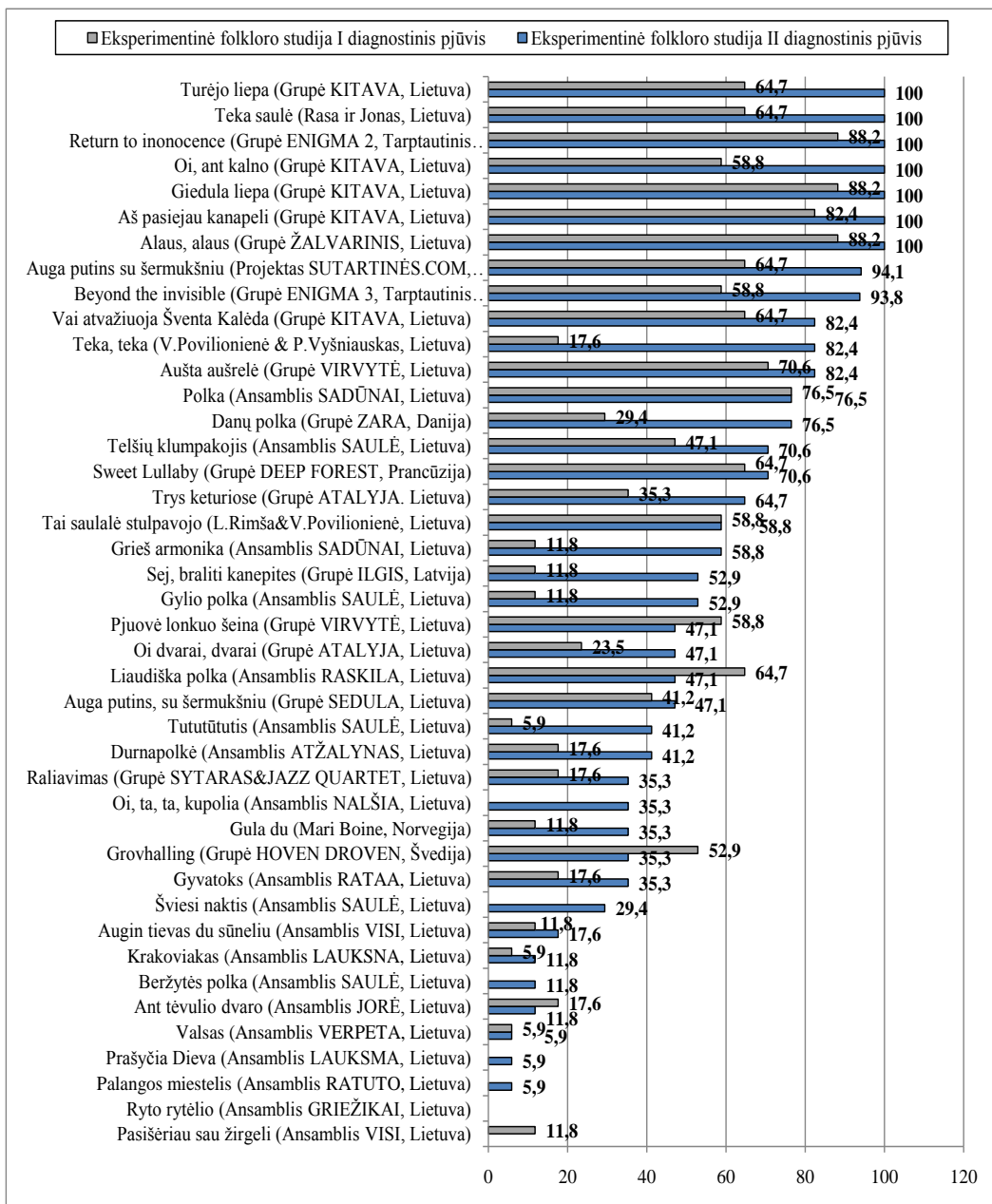
³ Plačiau tai nebeanalizuojama, nes panašios situacijos analizė jau pateikta diagnostinio tyrimo duomenų interpretacijose (žr. 3.3 poskirį).

Šiai eksperimentinei grupei pritaikius eksperimentinę ugdymo programą¹ ir atlikus II diagnostinį pjūvį, respondentų vertinimo rezultatai pasiskirstė kitokia seka, išryškindami kai kuriuos dėsningumus (žr. 4.3.1.1 priedą).

Analizuojant II diagnostinio pjūvio tyrime išsakytų moksleivių nuostatų pasiskirstymą, galima matyti, kad po eksperimentinio ugdymo moksleivių etnomuzikinės nuostatos patyrė teigiamų pakitimų: tiek MF, tiek TF atžvilgiu (žr. 4.3.1.1 pav.). Dominuojančiose pozicijose išlieka MF kūriniai: pirmų septynių (žr. 4.3.1.1 pav.) modernizuoto folkloro kūrinių atžvilgiu, respondentai išsako net 100% teigiamą nuostatą (*Patinka procentas*). Keturi kūriniai modernizuoto folkloro pavyzdžiai (*Return to innocence, Alaus, alaus, Giedula liepa* ir *Aš pasiejau kanapeli*) ir po tyrimo II diagnostinio pjūvio išlieka aukščiausias pozicijas užimančių kūrinių penketuke. Tai rodo respondentų iš dalies susiformavusį muzikinį skonį² šio stiliaus kūrinių atžvilgiu (minėti kūriniai savo aranžuotėse turi nemažai bendrumų). Tokiam nuostatų pasiskirstymui tiesioginę įtaką galėjo turėti eksperimento metu vykdoma muzikinė veikla, nes šie kūriniai savo stilistika yra panašūs į eksperimento metu atliktus kūrinius. Intensyvi praktinė muzikinė veikla, tiesioginis sąlytis su šio stiliaus muzika turėjo įtakos susiformavusiai respondentų nuostatoms MF atžvilgiu.

¹ *Moksleivių nuostatos etnomuzikos atžvilgiu formavimas modernizuoto folkloro raiškos priemonėmis.*

² Šiame darbe žodžiu junginiu *muzikinis skonis* apibūdinama susiformavusi moksleivių nuostata tam tikrų muzikinių žanrų atžvilgiu, gebėjimas juos atpažinti bei vertinti.

4.3.1.1 pav. Eksperimentinės studijos (MFS) abiejų diagnostinių pjūvių muzikinių kūrinių vertinų diagrama¹ (pagal *Patinka* procentą).

Kadangi eksperimento metu kelios atliekamos lietuvių liaudies dainos (*Teka, teka*, *Turėjo liepa*, *Auga putins su šermukšniu*) sutampa su anketoje pateiktais MF kūriniais¹,

¹ Paveiksle muzikiniai kūriniai surikiuoti pagal II diagnostinio pjūvio *Patinka* procentą.

galima tiesiogiai įvertinti teigiamus nuostatų šių dainų atžvilgiu pakitimus, kuriems (darome prielaidą) galėjo daryti įtaką studijoje vykdyta eksperimentinė veikla. Ryškiausi nuostatų pokyčiai matyti kūrinio *Teka, teka* (per 13 pozicijų) atžvilgiu (žr. 4.3.1.1 lentelę).

4.3.1.1 lentelė

Eksperimentinės MFS moksleivių nuostatų pokytis, atlikus tyrimo I ir II diagnostinius pjūvius, pateiktųjų kūrinį* atžvilgiu.

Dainos pavadinimas	Dainos pozicija nuostatų TF ir MF procentinėje reitingų lentelėje	
	I diagnostinis pjūvis	II diagnostinis pjūvis
<i>Teka, teka</i>	Nr. 23	Nr. 10
<i>Teka Saulė</i>	Nr. 11	Nr. 6
<i>Turėjo liepa</i>	Nr. 12	Nr. 7
<i>Auga putins su šermukšniu</i>	Nr. 10	Nr. 8

* Dainos, kurios buvo pateiktos anketoje ir buvo atliekamos eksperimentinio tyrimo metu (tačiau skirtinga jų interpretacija, taikant kitas MF raiškos priemones).

Mažesnis respondentų nuostatų pokytis matomas dainų *Teka saulė*, *Turėjo liepa* ir *Auga putins su šermukšniu* atžvilgiu. Ieškant priežasčių, kodėl skirtingai kito studijos dalyvių nuostatos lietuvių liaudies dainų *Teka, teka* ir *Teka saulė* (interpretuotų², taikant MF raiškos priemones) pavyzdžių atžvilgiu, galima tik prielaida, kad tam darė įtaką vienos iš jų didesnis panašumas į studijoje atliktos dainos interpretacinį variantą. Nors eksperimentinės studijos respondentų nuostatų teigiamas kitimas aukščiau minėtų kūrinų atžvilgiu ir rodo eksperimente taikytų metodų efektyvumą, tačiau išsamesnis jų paaiškinimas ir analizė reikalautų papildomų tyrinėjimų.

Kalbant apie tradicinio folkloro pavyzdžių išsidėstymą tyrimo II diagnostinio pjūvio reitingų lentelėje (žr. 4.3.1.1 priedą), reikia pastebėti, kad jų bendrosios pozicijos lieka labai panašios kaip ir I pjūvio metu (didžioji dalis šio folkloro pavyzdžių pasilieka lentelės apačioje), tačiau su aukštesniu įvertinimu (didesnis *Patinka* procentas). Todėl teigtina, kad nuostatos tradicinio folkloro atžvilgiu kito pozityviai (kai kurių kūrinų atžvilgiu gana ryškiai). Po tyrimo I diagnostinio pjūvio, kūrinų reitingo lentelės tarp paskutiniųjų buvę penki kūriniai, laukelyje *Patinka* įvertinti 0% (kūriniai *Oi ta, ta, kupolia*; *Prašyčia, Dieva*; *Šviesi naktis*; *Beržytės polka*; *Palangos miestelis*) (žr. 4.3.1.1 pav.). Tuo tarpu analizuojant tyrimo II diagnostinio pjūvio rezultatus, matyti teigiamas vertinimo pokytis šių (bei ir kitų)

¹ Paimtos 3 lietuvių liaudies dainos (tos pačios kaip ir anketoje pateiktos), tačiau eksperimentinio tyrimo metu taikytos skirtingos šių dainų interpretacijos nei pateiktosioms anketoje (žr. 4.3.1.1 lentelę).

² Pirmasis variantas *Teka, Teka* artimesnis *World music* stiliui, o antrasis *Teka saulė* – pop muzikos stiliui.

tradicinio folkloro pavyzdžių atžvilgiu (žr. 4.3.1.1 pav. ir 4.3.1.1 priedą). Pagal *Patinka* vertinimą, tik du tradicinio folkloro pavyzdžiai ir po II diagnostinio pjūvio liko taip pat įvertinti: tai *Ryto rytėlio (Patinka – 0 %)* – dvejinė sutartinė, kurios sudėtingas skambėjimas reikalauja itin stipraus etnomuzikinio suvokimo bei *Valsas (Patinka – 5,9 %)*, kurio nepopuliarumą galėjo sąlygoti lėtas tempas, nostalgiskas skambėjimas, ekspresijos nebuvimas ir kiti, respondentų manymu, folkloro nepopuliarumą sąlygojantys požymiai („...nieko gero, labai jau lėtos“, „...kai kurios dainos nuobodžios“, „...senių muzika“, cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 4.3.2.2 priedą).

Dinamiškas nuostatų tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu persirikiavimas teigiamos pozicijos link, taikytinas visiems pavyzdžiams, išskyrus 5 kūrinis, kurių atžvilgiu respondentai po eksperimentinio ugdymo išsakė negatyvesnes pozicijas: 2 modernizuoto folkloro kūriniai (*Pjuovė lonkuo šeina* ir *Grovhalling*) ir 3 tradicinio folkloro pavyzdžiai (*Pasišieriau sau žirgeli*, *Liaudiška polka* ir *Ant tėvulio dvaro*) (žr. 4.3.1.1 pav.). Nors tokį respondentų apsisprendimą sunku interpretuoti (tam galėjo daryti įtaką ir asmeninio muzikinio skonio faktorius), tačiau reikia pastebėti, kad didžioji dalis tiriamųjų šių muzikinių kūrinių atžvilgiu liko abejojančių pozicijoje (žr. 4.3.1.1 priedą), kas leidžia tikėtis, kad atitinkamos ugdymo korekcijos gali pataisyti susiklosčiusią situaciją.

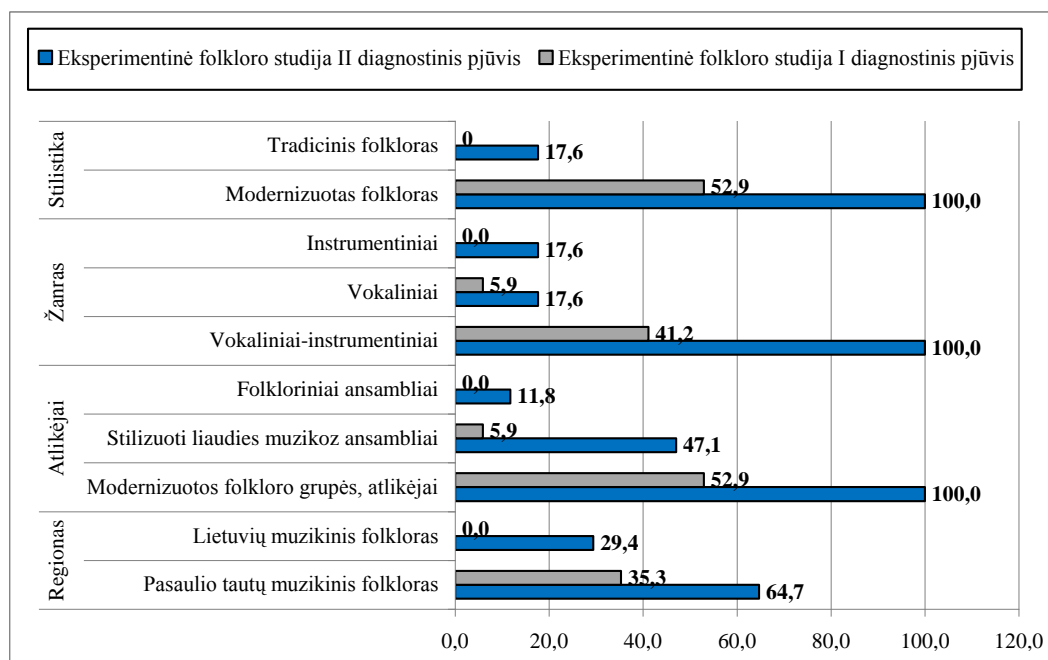
Tačiau bendras etnomuzikinių nuostatų pokytis leidžia daryti prielaidą apie MFRF taikymo efektyvumą, formuojant teigiamas nuostatas etnomuzikos (TF ir MF) atžvilgiu. Ką patvirtina ir tyrimų rezultatų suvestinė, pagal apibendrinančiuosius muzikinių kūrinių tipologinius požymius (žr. 4.3.1.2 lentelę).

Pateiktoje lentelėje matyti modernizuoto folkloro ir jam būdingų charakteristikų dominavimas: šimtaprocentinis teigiamos nuostatos pareiškimas *modernizuoto folkloro*, taip pat ir atlikėjų (*modernizuoto folkloro grupių*) bei *vokalinio-instrumentinio* žanro atžvilgiu, kuris yra dominuojantis šios stiliaus muzikoje. Kadangi eksperimentinio tyrimo tikslas buvo formuoti teigiamą nuostatą ne tik modernizuoto folkloro, bet ir tradicinio folkloro atžvilgiu, itin svarbi respondentų nuomonė apie tradicinį folklorą. Kaip jau parodė nuostatų TF ir MF atžvilgiu procentinis reitingas, tradicinis folkloras po eksperimentinio tyrimo neperėmė lyderiaujančių pozicijų, tačiau išreikštų nuostatų pokytis teigiamos nuostatos link tikrai akivaizdus: *tradicinis folkloras* – $p = 0,002$ (žr. 4.3.1.2 lentelę). Tai vaizdžiai atskleidžiama 4.3.1.2 paveiksle, kuriame pateikiamas tyrimo I ir II pjūvio rezultatai (pagal *Patinka* procentą) (žr. 4.3.1.2 pav.).

**Eksperimentinės *Modernizuoto folkloro studijos* tyrimo I ir II diagnostinio
pjuvio apibendrinantieji tipologiniai požymiai (%).N=34**

Tipologija		Diagnostinis pjuvis	Patinka	Nei patinka nei nepatinka	Nepatinka	<i>p</i> reikšmė *
Stilistika	Tradicinis folkloras	I diagnostinis pjuvis	0	17,6	82,4	0,002
		II diagnostinis pjuvis	17,6	58,8	23,5	
	Modernizuotas folkloras	I diagnostinis pjuvis	52,9	35,3	11,8	0,005
		II diagnostinis pjuvis	100,0	0	0	
Žanras	Vokaliniai	I diagnostinis pjuvis	5,9	17,6	76,5	0,558
		II diagnostinis pjuvis	17,6	17,6	64,7	
	Instrumentiniai	I diagnostinis pjuvis	0	47,1	52,9	0,005
		II diagnostinis pjuvis	17,6	76,5	5,9	
	Vokaliniai-instrumentiniai	I diagnostinis pjuvis	41,2	47,1	11,8	0,001
		II diagnostinis pjuvis	100	0	0	
Atlikėjai	Folkloriniai ansambliai	I diagnostinis pjuvis	0	17,6	82,4	0,130
		II diagnostinis pjuvis	11,8	35,3	52,9	
	Stilizuoti liaudies muzikos ansambliai	I diagnostinis pjuvis	5,9	70,6	23,5	0,024
		II diagnostinis pjuvis	47,1	41,2	11,8	
	Modernizuotos folkloro grupės	I diagnostinis pjuvis	52,9	35,3	11,8	0,005
		II diagnostinis pjuvis	100	0	0	
Regionas	Lietuvių muzikinis folkloras	I diagnostinis pjuvis	0	82,4	17,6	0,017
		II diagnostinis pjuvis	29,4	70,6	0	
	Pasaulio tautų muzikinis folkloras	I diagnostinis pjuvis	35,3	47,1	17,6	0,093
		II diagnostinis pjuvis	64,7	35,3	0	

* *Chi* kvadrato testo rezultatai

4.3.1.2 pav. Eksperimentinės studijos (MFS) tyrimo abiejų pjūvių apibendrinantys tipologiniai požymiai (pagal *Patinka* procentą)

Vertindami *tradicinį folklorą*, didžioji dalis eksperimentinės studijos respondentų pasiskirstė tarp išreiškiančių neapsisprendimą bei teigiamą nuostatą (*Nei patinka, nei nepatinka* – 58,8%, *Patinka* – 17,6%, žr. 4.3.1.2 lentelę), o tai yra priešinga situacija tyrimo I diagnostinio pjūvio rezultatams. Didelis neapsisprendusių respondentų procentas TF atžvilgiu byloja apie sumažėjusį moksleivių neigiamą nusistatymą tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu. Eksperimentinio ugdymo procese metu intensyvus praktinis sąlytis su šia muzika (nors ir per modernizuotas etnomuzikos raiškos formas) sudarė palankias sąlygas moksleivių etnomuzikiniam pažinimui bei nuostatų jos atžvilgiu teigiamiems pokyčiams.

Mažiausią nuostatų pokytį rodo tiriamųjų *vokalinio* žanro įvertinimas (konkrečiau, tai moksleivių nuostatos *acappella* atliekamų lietuvių liaudies dainų atžvilgiu išraiška) (žr. 4.3.1.2 pav.). Šią situaciją iš dalies galima pagrįsti šiuo metu tarp moksleivių populiarių pramoginės muzikos stilių specifiškumu: vokalinės-melodinės linijos antraplanis vaidmuo (naudojami tik melodijos motyvai, atsikartojantys tie patys melodiniai fragmentai, *repavimas*¹ ir t. t.); instrumentinio atlikimo sureikšminimas (instrumentų naudojimo efektų bei masiškumo ieškojimas, progresuojančios kompiuterinių technologijų panaudojimo galimybės ir kt.). Tai iliustruoja ir respondentų mintys: „...gerai skamba elektrinės gitaros...“, „...man svarbiausias būgnų skambesys“, „...stiprūs būgnai labai primena beveik

¹ *Repavimas* – ritminė deklamacija, būdinga repo (*rap*) stiliui, kuris atsirado XX a. 8 dešimt., JAV (Nakas, 2001).

DMB stilių“, „...manau turėtų būti sunkesnės muzikos...“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 4.3.2.2 priedą).

Kalbant apie eksperimentinės *studijos* moksleivių nuostatų pokyčius tradicinio folkloro atžvilgiu, pažymėtina, kad tiriamųjų lietuvių muzikinio folkloro vertinimas pagal *regionus* (lietuvių ir pasaulio tautų muzikini folkloras), po eksperimentinio ugdymo kito iš esmės. Jei tyrimo I pjūvio metu didžioji dalis respondentų pasisako laukeliuose *Nei patinka, nei nepatinka* (82,4%) ir *Nepatinka* (17,6%), tai po eksperimentinio tyrimo pozicijos išsidėstė priešingai: *Nei patinka, nei nepatinka* (70,6%) ir *Patinka* (29,4%) (žr. 4.3.1.2 lentelę). Moksleivių nuostatų lietuvių muzikinio folkloro atžvilgiu pokyčiai akivaizdžiai iliustruojami ir 4.3.1.2 paveiksle. Iš pateiktos diagramos matyti pasitvirtinanti teigiamų nuostatų augimo tendencija modernizuoto bei tradicinio folkloro atžvilgiu. Moksleivių refleksijos II diagnostinio pjūvio metu, leidžia kalbėti apie eksperimentinio ugdymo šioje studijoje efektyvumą bei pozityvius pokyčius: „Nemaniau, kad kada klausysiu tokios muzikos – bet kai pabandai pats prie šito prisiliesti, atrodo viskas kitaip. Pasirodo, kad graži ta mūsų liaudies muzika“, „Manau, kad puiku, kad turėjau progą pažinti mūsų folklorą“, „Šaunu, kad kažkas ieško kaip pagyvinti nuobodžias lietuvių liaudies dainas“, „...patinka netradicinio folkloro idėja. Senos dainos skamba naujai“, „...džiugu <...>kad mes galime patys pabandyti muzikuoti šiuo stiliumi“ ir t. t. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 4.3.2.2 priedą).

Apibendrinant eksperimentinio ugdymo rezultatus *Modernizuoto folkloro studijoje* teigtina, kad modernizuotų folkloro raiškos priemonių taikymas etnomuzikos pažinimo procese, ugdo pozityvią nuostatą ne tik modernizuoto folkloro atžvilgiu, bet daro įtaką ir moksleivių nuostatų tradicinio folkloro atžvilgiu pozityviems pokyčiams. Tai reiškia, kad eksperimentiniam tyrimui iškelta hipotezė, šioje eksperimentinėje folkloro studijoje pasitvirtino. Toliau pateikiama eksperimentinės *klasės* (EK) rezultatų analizė.

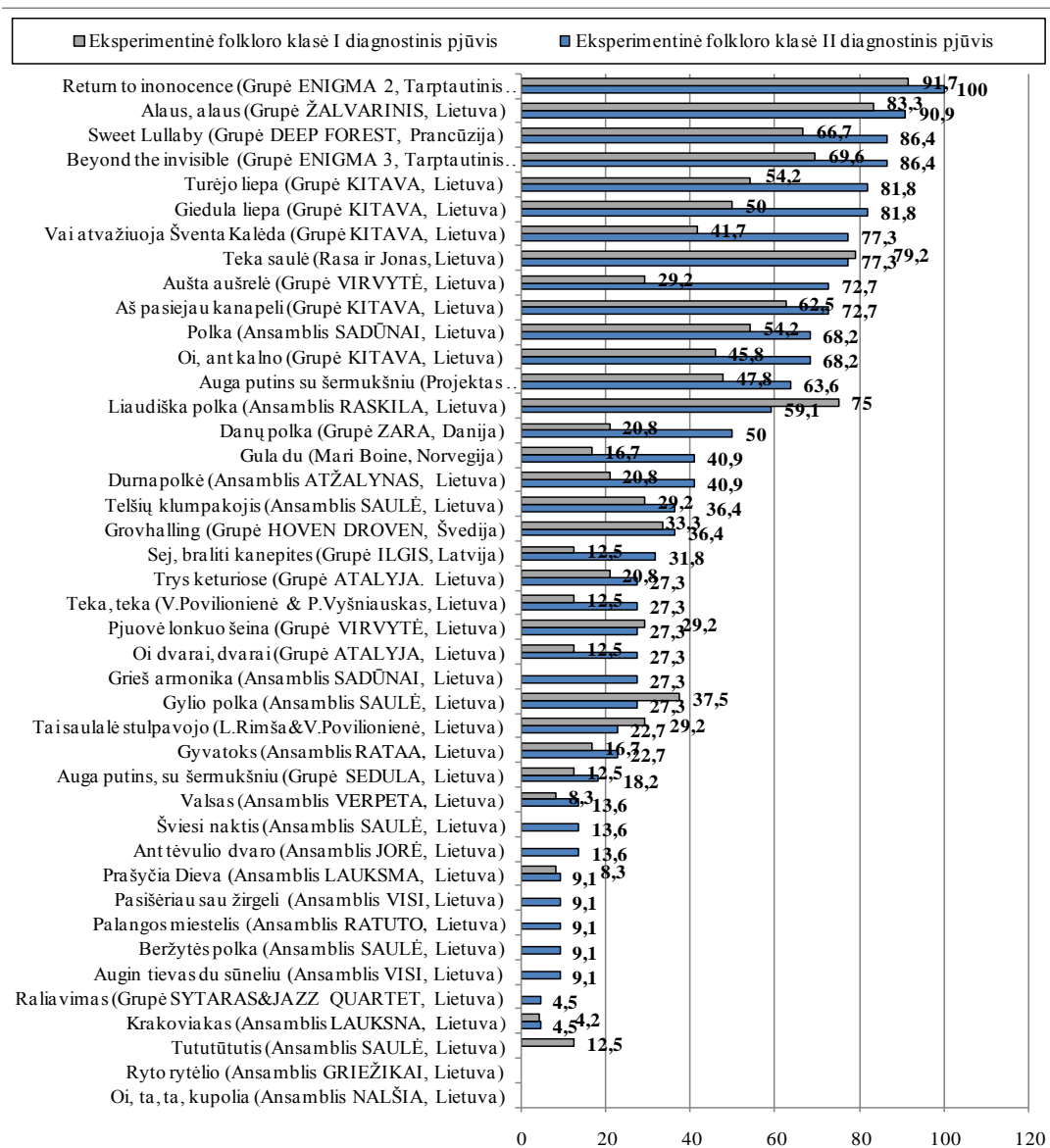
4.3.2 Eksperimentinės klasės moksleivių etnomuzikinių nuostatų dinamika

Kadangi su šia eksperimentine grupe buvo dirbama pamokinės veiklos organizavimo principu, tiesioginis sąlytis su modernizuotomis folkloro raiškos formomis buvo tik keliose muzikos pamokos dalyse. Todėl, vertinant šios klasės tyrimo rezultatus, turima galvoje, kad abiejų eksperimentinių grupių rezultatai negali būti vertinami kaip tolygūs.

Eksperimentinės klasės tyrimo I diagnostinio pjūvio rezultatai rodo, kad prieš pradėdant realizuoti eksperimentinę ugdymo programą, respondentų nuostatų pasiskirstymas tradicinio ir modernizuoto folkloro atžvilgiu panašus į jau analizuotos eksperimentinės studijos bei diagnostinio tyrimo metu gautus rezultatus¹. Aukščiausiose

¹ Tai rodo, kad abiejų eksperimentinių grupių išeitinė padėtis respondentų nuostatų TF ir MF atžvilgiu (prieš pradėdant įgyvendinti eksperimentinio ugdymo programą) buvo panaši.

pozicijose išsidėstę modernizuoto folkloro pavyzdžiai, o tradicinio folkloro – priešingose reitingų pozicijose (žr. 4.3.2.1 priedą).

4.3.2.1 pav. Eksperimentinės klasės abiejų diagnostinių pjųvių muzikinių kūrinių vertinų diagrama (pagal *Patinka* procentą)

Išsamiau analizuojant modernizuotų folkloro kūrinių pozicijas, pastebėtina, kad kūriniai *Return to innocence* ir *Turėjo liepa*, kaip ir eksperimentinėje studijoje, užima lyderių pozicijas (pirma – penkta reitingų lentelės pozicijos, žr. 4.3.2.1 priedą), o *Raliavimas* iš MF pavyzdžių įvertinta silpniausiai (žr. 4.3.2.1 pav.).

Tendencingas pastarojo kūrinio buvimas žemiausiose pozicijose (tarp MF pavyzdžių) leidžia daryti prielaidą, kad respondentams mažiau priimtinos liaudies dainų interpretacijos, kuriose jaučiamos stipresnės sąsajos su tradicine liaudies muzika. Po eksperimentinio ugdymo, atlikus tyrimo II diagnostinį pjūvį, respondentų nuostatos modernizuoto folkloro atžvilgiu sustiprėjo (žr. 4.3.2.1 pav.). Iš pateiktos diagramos matyti, kad respondentų nuostatos tradicinio folkloro atžvilgiu teigiamos nuostatos link keitėsi, tačiau nežymiai. Tačiau, pastebėtinas neapsisprendusių, abejojančių respondentų nemažas procentas išsakant savo nuomonę apie tradicinį folklorą (žr. 4.3.2.1 priedą), kuris vėlgi leidžia daryti optimistines prielaidas, kad koreguojant eksperimente taikytos veiklos turinį, metodus, ši respondentų dalis gali tapti teigiamai paveiki. Tai atsispindi ir eksperimentinės *klasės* moksleivių refleksijose į klausytus kūrinius: „Manau, kad šiek tiek pakoregavus liaudies dainas, galima gauti gerų rezultatų“, „... nors tokio stiliaus muzikos ir neklausau, bet visai patiko...“, „Buvo kūrinių, kurie buvo tragiški, bet tie naujesni kūriniai su sunkesne muzika buvo jėga“, „Manau, kad kai kurie kūriniai nelabai tinka šiems moderniems laikams...“ ir kt. (cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 4.3.2.2 priedą). Tarp žemiausiose pozicijose likusių tradicinio folkloro pavyzdžių dominuoja *vokalinio* žanro kūriniai (*acappella*) kaip: *Oi, ta, ta, ta; Ryto, rytėlio; Augint tievas du sūneliu* ir kt. („...senovinio tipo muzika skamba atgrasiai, melodijos nepriimtinos“, „...nepatiko sutartinės be muzikos“, „nepatinka kūriniai be instrumentalo“, cit. iš *Minčių lietaus*, žr. 4.3.2.2 priedą). Tai dar kartą patvirtina tyrime išryškėjusį moksleivių itin negatyvų požiūrį į vokalinę lietuvių liaudies muziką, kuri savo raiška labiausia atitolusi nuo moksleivių propaguojamos populiariosios muzikos (deja, didžioji mūsų tradicinės etnomuzikinė kultūros dalis ir yra *acappella* atliekamos lietuvių liaudies dainos, kurių probleminė raiška labiausiai ir inicijuoja šiuolaikiškesnių folkloro raiškos formų paieškas). Tačiau, analizuojant respondentų nuostatų tradicinio folkloro atžvilgiu pokyčius po eksperimentinio ugdymo, autorės manymu, būtina pastebėti, kad net 3 *acappella* atliekamų lietuvių liaudies dainų vertinimas nuo 0% pakilo iki 13, 6 %: tai *Augin tievas du sūneliu* (*Patinka* – 9,1%), *Pasišeriau sau žirgeli* (*Patinka* – 9,1%) ir *Ant tėvulio dvaro* (*Patinka* – 13, 6 %) (žr. 4.3.2.1 pav.).

Kai kurių kūrinių atžvilgiu (kaip ir eksperimentinėje *studijoje*) po eksperimentinio tyrimo respondentų nuostatos tapo negatyvesnės: 3 tradicinio folkloro pavyzdžiai (*Tututūtutis, Liaudiška polka, Gylio polka*) ir 2 modernizuoto folkloro pavyzdžiai (*Tai saulalė stulpavojo ir Pjuovė lonkuo šeina*, žr. 4.3.2.1 pav.). Kadangi tai rodo ne tik tradicinio, bet ir modernizuoto folkloro negatyvesnį įvertinimą (šių kūrinių atžvilgiu), ši situacija gali būti traktuotina kaip subjektyvaus muzikos vertinimo pasekmė (tiriamosios *klasės* moksleivių muzikinio skonio atvejis).

Analizuodama šią situaciją, autorė kelia prielaidą, kad tam ne mažai įtakos galėjo turėti ir šios *klasės* moksleivių (didžiosios dalies) ganėtinai silpna mokymosi, etnomuzikos pažinimo motyvacija¹, todėl ši respondentų dalis sąlyginai galėjo daryti įtaką nuomonių

¹ Teigiama remiantis pačios tyrėjos pastebėjimais, organizuojant eksperimentinį ugdymą šioje klasėje

pasiskirstymą etnomuzikos raiškos formų analizuojamoje klasėje. Pastebėtina ir tai, kad eksperimentinio tyrimo metu klasės mikroklimatas (dėl sunkiai paaiškinamų priežasčių) patyrė neigiamų pokyčių, tai taip pat galėjo turėti nenuginčytinų prielaidų eksperimentinio tyrimo efektyvumui bei rezultatams (tačiau, tai jau atskiro klausimo tyrimo objektas).

Analizuojant moksleivių išsakytas nuostatas pagal apibendrinančius kūrinų tipologinius požymius, *modernizuoto folkloro* atžvilgiu fiksuotinas optimalus (esamomis tyrimo sąlygomis) teigiamų nuostatų pokytis: Patinka – I diagnostinio pjūvio yra 25%, o II diagnostinio pjūvio – 50% (žr. 4.3.2.1 lentelę). Ryškūs teigiamų nuostatų pokyčiai fiksuojami modernizuotų folkloro pavyzdžių atžvilgiu kaip: *Aušta aušrelė, Turėjo liepa, Giedula Liepa, Vai atvažiuoja Šventa Kalėda, Danų polka* ir kt. (žr. 4.3.2.1 pav.).

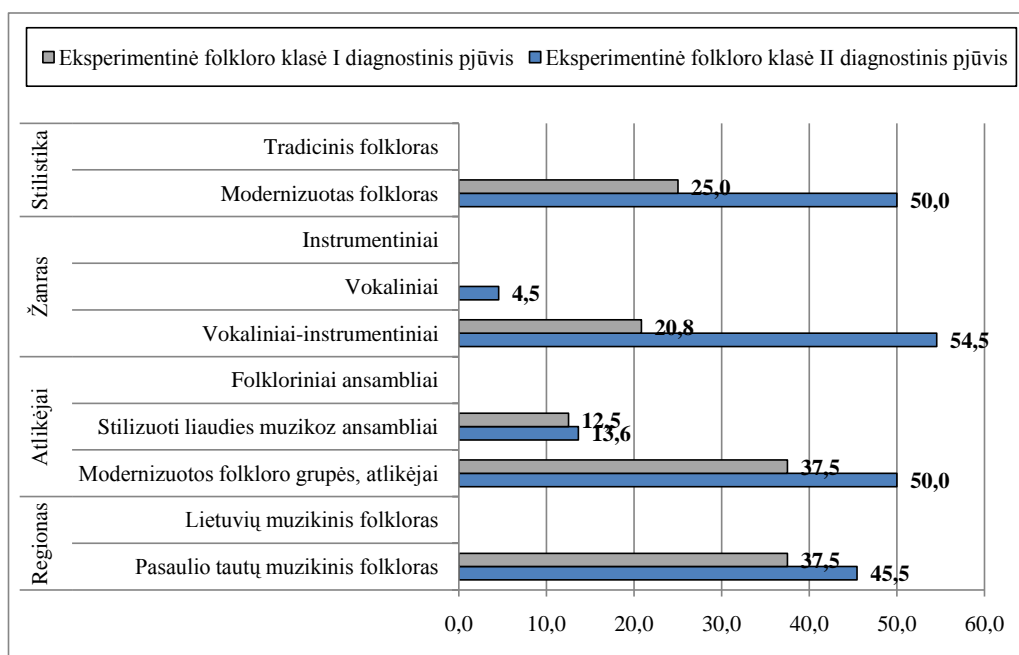
4.3.2.1 lentelė

Eksperimentinės klasės I ir II diagnostinio pjūvio apibendrinamieji tipologiniai požymiai (%). N=48

Tipologija		Diagnostinis pjūvis	Patinka	Nei patinka nei nepatinka	Nepatinka	<i>p</i> reikšmė *
Stilistika	Tradicinis folkloras	I diagnostinis pjūvis	0	29,2	70,8	0,845
		II diagnostinis pjūvis	0	31,8	68,2	
	Modernizuotas folkloras	I diagnostinis pjūvis	25	62,5	12,5	0,213
		II diagnostinis pjūvis	50,0	40,9	9,1	
Žanras	Vokaliniai	I diagnostinis pjūvis	0	0	100	0,0174
		II diagnostinis pjūvis	4,5	9,1	86,4	
	Instrumentiniai	I diagnostinis pjūvis	0	58,3	41,7	0,796
		II diagnostinis pjūvis	0	54,5	45,5	
	Vokaliniai-instrumentiniai	I diagnostinis pjūvis	20,8	66,7	12,5	0,056
		II diagnostinis pjūvis	54,5	40,9	4,5	
Atlikėjai	Folkloriniai ansambliai	I diagnostinis pjūvis	0	4,2	95,8	0,950
		II diagnostinis pjūvis	0	4,2	95,8	
	Stilizuoti liaudies muzikos ansambliai	I diagnostinis pjūvis	12,5	54,2	33,3	0,990
		II diagnostinis pjūvis	13,6	54,5	31,8	
	Modernizuotos folkloro grupės	I diagnostinis pjūvis	37,5	50	12,5	0,690
		II diagnostinis pjūvis	50,0	40,9	9,1	
Regionas	Lietuvių muzikinis folkloras	I diagnostinis pjūvis	0	62,5	37,5	0,066
		II diagnostinis pjūvis	0	86,4	13,6	
	Pasaulio tautų muzikinis folkloras	I diagnostinis pjūvis	37,5	58,3	4,2	0,571
		II diagnostinis pjūvis	45,5	54,5	0	

* *Chi* kvadrato testo rezultatai

Nagrinėjant eksperimentinės klasės tyrimo rezultatus, atliktus pagal kūrybinių apibendrinančius tipologinius požymius, išveltina žema respondentų išsakytos teigiamos nuostatos procentinė išraiška, o ties kai kuriais tipais – *tradicinė liaudies muzika, vokalinis žanras, instrumentinis žanras, folkloriniai ansambliai, lietuvių muzikinis folkloras* – net nulis procentų. Statistinio ryšio reikšmingumas fiksuojamas tik *vokalinio žanro* atžvilgiu ($p=0,0174$) (žr. 4.3.2.1 lentelę). Apie vokalinės muzikos problemas analizuojamo amžiaus grupėje jau buvo kalbėta, o vokalinio-instrumentinio žanro pozityvius vertinimo pokyčius sąlygojo moksleivių išreikštos simpatijos modernizuotam folklorui (kurių dominuojanti žanrinė charakteristika yra vokaliniai-instrumentiniai kūriniai). Po tyrimo II diagnostinio pjūvio (užbaigus eksperimentinės ugdymo programos vykdymą), teigiamų nuostatų ryškiausi pokyčiai pastebimi *modernizuoto folkloro* ir *vokalinio-instrumentinio žanro* atžvilgiu (žr. 4.3.2.2 pav.). *Modernizuoto folkloro grupės* ir *pasaulio tautų muzikinis folkloras* (kaip ir tyrimo I pjūvio metu) išlieka lyderių pozicijose: išsiskiria stipriausiais nuostatų pakitimimais.

4.3.2.2 pav. Eksperimentinės klasės tyrimo abiejų pjūvių muzikinių kūrybinių vertinimų diagrama (pagal *Patinka* procentą).

Po tyrimų rezultatų analizės eksperimentinėje *klasėje* formuluojama išvada apie nežymius šios klasės respondentų etnomuzikinių nuostatų pokyčius iš dalies yra logiška ir pagrįsta įvertinus:

- eksperimentinio ugdymo specifiškumą (MFRF metodas buvo integruojamas tik į kelias muzikos pamokos dalis, lyginant su eksperimentinės *MFS* ugdymo proceso organizavimu);
- šiai veiklai skirto *laiko* ir *praktinės veiklos intensyvumą* (sąlyčio su modernizuotu ir tradiciniu folkloru stoka);
- moksleivių *mokymosi* ir *pažinimo motyvacijos* skirtumai lyginant su *studijos* moksleiviais (ši veikla kaip bendrojo muzikinio ugdymo dalis, nėra aukštesnės aiškio siekiamybės kaip koncertai, kurių metu galėtų realizuoti savo pažinimą bei įgūdžius ir t. t.);
- bendraminčių, teikiančių prioritetus etnomuzikos pažinimui, etnomuzikinei veiklai mažuma.

Tai tik keletas iš veiksnių, galėjusių įtakoti tokį tyrimo I ir II diagnostinių pjūvių eksperimentinės grupės rezultatų pasiskirstymą, tačiau tikslesnis jų įvardijimas ir pagrindimas, darbo autorės manymu, reikalauja tolesnių tyrinėjimų. Nors eksperimentinėje *klasėje* eksperimentinis ugdymas ir nepasiekė tokių ryškių rezultatų pokyčių kaip *studijoje*, autorė dar kartą pastebi, kad *klasės* respondentai itin išryškino abejojimą, susilaikymą ir neapsisprendimą, išreiškiant savo pozicijas etnomuzikos atžvilgiu: *Gal pritrūko pažintinės veiklos? Gal pažinimo motyvacijos? Gal tiesiog nedrašu nuo kitas pozicijas išsakančių draugų?* ir kt. Tačiau viso šio eksperimentinio tyrimo kontekste svarbiu veiksmu įvardytinas eksperimentinės klasės moksleivių palankumas organizuojamai etnomuzikinei veiklai ir jos organizavimo formai bei metodams (nebuvo susidurta su išankstiniu priešišku nusistatymu etnomuzikos atžvilgiu bei reiškiamu nenoru pažintinei veiklai).

Apibendrinant eksperimentinio tyrimo rezultatus teigtina, kad šiuo eksperimentu buvo siekiama atskleisti modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo etnomuzikiniame ugdyme tinkamumą (fiksuojami teigiamų nuostatų pokyčiai, ypač *studijoje*), jų įtaką moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymui(si) bei padaryti prielaidas tolesniems tyrimams – etnomuzikos pažinimo taikant modernizuotas folkloro raiškos formas metodo tolesniam analizavimui, gryninimui bei diegimui, siekiant optimizuoti etnomuzikinio ugdymo procesą.

IŠVADOS

1. Atlikus pedagoginės, psichologinės, muzikologinės, sociologinės literatūros analizę, prieita prie išvadų, kad:
 - XXI amžius ir jo sociokultūrinė aplinka, aktyviai saistoma globalizacijos procesu ir jų pasekmių visuomenės atžvilgiu (*migracija, susvetimėjimas, didėjantys socialinės atskirties mastai*), sudaro itin nepalankias sąlygas tautiškumo, tautinės kultūros egzistavimui bei jos raiškai: silpnėjantis savos kultūros pažinimo poreikis, pilietinio pasyvumo, bendruomeniškumo stoka skatina visuomenės susvetimėjimą, prarandant sąsajas su savo tauta, jos kultūra, papročiais. Vadinasi, nutautėjimo ir asimiliacijos procesų akivaizdoje prasminga ieškoti dermės tarp neišvengiamų globalizacijos proceso reiškinių (siekiant išnaudoti pozityviąją jų pusę) ir tautinių vertybių (etnokultūrinių tradicijų, kurių raiška tampa vis problemiškesnė) išsaugojimo;
 - atlikus mokslinių tyrimų, kuriuose teigiama apie tautiškumo, tautinės savimonės ugdymo(si) silpnėjimo tendencijas, nutautėjimo tikimybę analizę, išryškėja, kad didžiausias vaidmuo ieškant tautinio tapatumo, ugdant tautinę savimonę (bendravimu, elgsenos normomis, simboliniais ženklais, etnoistorine, etnokultūrine atmintimi) tenka etnokultūrai;
 - išanalizavus požiūrių į etnokultūrą tendencijas šiandieninėje sociokultūrinėje aplinkoje (etnocentristinis, kosmopolitinis, nacionalistinis, demokratinis), išryškėja liberalaus požiūrio į etnokultūrą siektinumas, galintis laiduoti optimalią etnokultūros raišką globalėjančio pasaulio daugiakultūriškumo kontekste, atlaikant stipresnių tautinių kultūrų konkurenciją. Sėkmingas etnokultūrinių vertybių puoselėjimas bei tęstinumas įmanomas tik šiandienai tinkamomis bei reprezentatyviomis formomis, su kai kuriomis išlygomis, rekonstrukcijomis.
2. Išnagrinėjus etnokultūrinio ugdymo turinį ir multikultūros kontekstą šiuolaikinio ugdymo procese, prieita prie išvados, kad šių dviejų ugdymo krypčių (etnokultūrinio ir multikultūrinio) dermė sąlyginai gali laiduoti tiek vieno, tiek kito ugdymojo turinio sėkmingą diegimą bei raišką socialinėje aplinkoje.
3. Išanalizavus etnokultūros integraciją reglamentuojančius dokumentus Lietuvos bendrojo ugdymo plėtotės kontekste, suformuota prielaida, kad teisiškai etnokultūrinis, etnomuzikinis ugdymas pagrįstai traktuotinas kaip pakankamas, tačiau ryškėjantis atotrūkis tarp ugdymo teorijos ir ugdymo praktikos leido išryškinti probleminę šio ugdymo situaciją bendrojo lavinimo mokyklose. Šios analizės kontekste teikiama

išvada, kad šiandienos etnokultūrinis, etnomuzikinis ugdymas (kaip ir ugdymo pedagogika apskritai), XXI a. gyvenimą veikiančių procesų kontekste turėtų būti sietinas su socialinių procesų pokyčių įvertinimu, papildant šiuolaikinio ugdymo strategiją sociologinėmis išvalgomis (mažinant atotrūkį tarp ugdymo teorijos ir ugdymo praktikos).

4. Etnomuzikinio ugdymo raiškos problemų teorinė analizė parodė, kad moksleiviai, turėdami mažiausią etnokultūriniam supratimui reikalingą žinių bagažą, šiandien tiesiog nepajėgūs laikyti savastimi to, kas jiems yra nesuprantama, nesuvokiama. Todėl kaip vienas iš būdų, siekiant optimaliai organizuoti bei pateikti ugdytinių laikmetį atitinkantį etnomuzikinio ugdymo turinį, įvardijamas šiuolaikiškesnių, ugdytinių gyvenimosi pulsą atitinkančių etnomuzikos pateikimo formų ieškojimas (*modernizuotos folkloro raiškos formos*).
5. Aukštesniųjų klasių moksleivių psichofiziologinės bei psichosocialinės charakteristikos analizė atskleidė probleminę šio amžiaus tarpsnio (vėlyvosios paauglystės/jaunatvės) moksleivių etnomuzikinio ugdymo situaciją, pasireiškiančią pasyvumu etnomuzikos pažinimui, išankstiniu neigiamu nusistatymu, atmetimu bei konfliktine situacija tarp Lietuvos ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose nurodomo *ugdymo turinio* ir *ugdymo praktikos*. Remiantis teorine analize bei šio darbo autorės pedagogine patirtimi kaip vienas iš galimų sprendimo būdų sukurtas bei pateiktas teigiamų nuostatų etnomuzikos atžvilgiu ugdymo modernizuotomis folkloro raiškos formomis modelis.
6. Diagnostiniu tyrimu patvirtinta dominuojanti neigiama aukštesniųjų klasių moksleivių nuostata tradicinių etnomuzikos pateikimo formų atžvilgiu bei pozityvus modernizuotų etnomuzikos raiškos formų vertinimas. Tyrimo rezultatai išryškino dominuojančius veiksnius, darančius įtaką aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikinėms nuostatoms bei ugdymui(si): *moksleivių muzikinė patirtis* (išlavintas muzikinis skonis, esami muzikavimo, klausymo įgūdžiai, turtingas intonacinis žodynas stipriausiai veikia moksleivių etnomuzikos pažinimą bei gebėjimą ją priimti ir suvokti), *amžius* bei *klasė* (etnomuzikinio ugdymo turinio bei formų pateikimo ypatumai, atsižvelgiant į tyrime išryškėjusias 15-16 bei 16-17 metų (9 ir 11 klasių) moksleivių negatyvaus požiūrio dimensijas), *mokyklos tipas* (mokymo įstaigų formuojamos etnokultūrinio/etnomuzikinio ugdymo strategijos, ugdytinių mokymosi motyvacijų galimi skirtumai), *muzikos pedagogo teikiamo ugdymo turinio prieinamumas bei pateikimo efektyvumas* (pedagogo gebėjimas analizuoti šiandienius kultūrinius reiškinius, socialinės aplinkos kontekstą sąlygoja ugdymo turinio prieinamumą moksleiviams).
7. Moksleivių refleksijos apie tradicinius bei modernizuotus etnomuzikos pavyzdžius (tradicinį ir modernizuotą folklorą) iliustratyviai išryškina etnomuzikinės kultūros nepopuliarumą tarp aukštesniųjų klasių moksleivių. Didžiosios dalies tyrime dalyvavusių respondentų išsakytos mintys (reflektuojant muzikinius pavyzdžius)

leidžia kalbėti apie moksleivių *poreikio savo etnomuzikinei kultūrai silpnumą, motyvacijos etnomuzikos pažinimui stoką, impulsyviai prasiveržiantį nepasitenkinimą etnomuzikos pažinimui*, kuris traktuotinas kaip *etnomuzikinio proceso organizavimo problema*. Tačiau, autorės manymu, ypač optimistines prielaidas teikia ta dalis moksleivių, kuri vis dar neapsisprendusi (*suvokia tradicinės etnomuzikos svarbą, tačiau neįžvelgia jos raiškos galimybių konteksto šiandieninėje aplinkoje*), abejojanti (*viskas puiku, bet ar tai šiandien reikalinga?*) ir išsakanti teigiamas pozicijas etnomuzikinės kultūros atžvilgiu (*gera klausytis ir žinoti, kad tai mūsų tradicinės kultūros dalis*).

8. Eksperimentinio tyrimo hipotezė pasitvirtino: empiriniais faktais įrodyta, kad, taikant modernizuotas folkloro raiškos formas etnomuzikinio ugdymo procese (ypač nepamokinėje veikloje), aukštesniųjų klasių moksleivių nuostatos tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu patiria teigiamą poslinkį: intensyvi praktinė eksperimentinės *studijos* etnomuzikinė veikla, paskatino stipresnę etnomuzikos pažinimo motyvaciją bei sąlygojo palankesnes sąlygas etnomuzikos raiškos formų pažinimui bei kryptingam nuostatų keitimuisi (lyginant su eksperimentinės *klasės* etnomuzikinių nuostatų pokyčių tendencijomis).

REKOMENDACIJOS

Remiantis mokslinio tyrimo rezultatais, modernizuotų folkloro raiškos formų taikymą galima siūlyti kaip vieną iš galimų būdų aukštesniųjų klasių moksleivių etnomuzikiniam ugdymui optimizuoti, praturtinant jį muzikinės raiškos formomis, atitinkančiomis moksleivių psichofiziologines, psichologines ir socialines charakteristikas, atspindinčiomis ugdytinių interesus bei esamo laikmečio sociokultūrinį kontekstą. Tuo tikslu – muzikos mokytojams, muzikos kolektyvų vadovams, etnomuzikinę sklaidą kuruojantiems specialistams – **rekomenduojama:**

- taikyti modernizuotas folkloro raiškos formas popamokinėje veikloje, sudarant moksleiviams palankias sąlygas aktyviai *praktinei etnomuzikinei veiklai*, kurioje:
 - lietuvių muzikinis folkloras interpretuojamas remiantis populiariosios muzikinės kultūros bruožais;
 - muzikinio folkloro interpretavimas tampa bendra ugdytojo ir ugdytinių veikla;
 - praktikuojant modernizuotas folkloro raiškos formas pradiniam etnomuzikos pažinimo etape, galima išvengti moksleivių išankstinio nusistatymo organizuojamai etnomuzikinei veiklai, palankiomis sąlygomis pereiti prie tradicinių etnomuzikinių vertybių pažinimo, taip skatinti moksleivių teigiamų nuostatų ugdymą(si) tradicinės lietuvių liaudies muzikos atžvilgiu;
- integruoti modernizuotas folkloro raiškos formas į bendrąjį muzikinio ugdymo procesą bei pagrindines kompleksinės muzikos pamokos dalis; *muzikos klausymąsi, dainavimą ir muzikavimą*. Muzikos klausymosi metu, pateikiant tradicinį lietuvių liaudies muzikos atlikimo pavyzdį, greta demonstruoti ir modernizuotomis folkloro raiškos formomis interpretuotus muzikinius pavyzdžius (taip sukurti tradicinės lietuvių liaudies muzikos prieinamumo pojūtį, nes jos supratimas šiandieniniam moksleiviui dažnai yra problemiškas). Modernizuotų folkloro raiškos formų taikymas dainuojant bei muzikuojant sudaro palankias sąlygas praktiniam moksleivių sąlyčiui su etnomuzika jiems suprantama bei priimtina raiškos forma bei atlikimo būdu.
Siekiant efektyvaus modernizuotų folkloro raiškos formų taikymo etnomuzikiniame ugdyme, muzikos pedagogams rekomenduojama:
 - nuolat skirti laiko populiariosios muzikinės kultūros pokyčių, kurie neabejotinai veikia moksleivių muzikinį skonį, analizei;

- skirti pakankamą dėmesį kompiuterinio raštingumo kompetencijų lavinimuisi, įsisavinant naujausias kompiuterines muzikos kūrimo technologijas bei jų galimybes, profesionaliai interpretuoti lietuvių muzikinį folklorą.
- įvertinus ugdytinių motyvaciją etnomuzikos pažinimui, teikti efektyvias, ugdytiniams priimtinas, suvokiamas ir išjaučiamas, laikmetį atitinkančias etnomuzikos pateikimo formas, kurios: sudarytų palankesnes sąlygas stiprinti moksleivių motyvaciją etnomuzikos pažinimui; skatintų praktinės etnomuzikinės veiklos poreikį bei ugdytų teigiamas nuostatas tautiškumo, tautinės kultūros atžvilgiu.

LITERATŪRA

1. Aleknaitė-Bieliauskienė R., 2007, Tautinė tapatybė ir meninis ugdymas globalaus pasaulio akivaizdoje. *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* P. 69–79. Vilnius: VPU leidykla.
2. Aleknaitė-Bieliauskienė R., 2007, Tautiškos sąmonės brandos galimybių ieškojimas. *LOGOS-LOGOS, Journal of Religion, Philosophy, Comparative Culture Studies and Art*, 51. P. 153–162.
3. Ališauskas R., Dukynaitė R., 2005, Švietimo vertinimo raida Lietuvoje. *Pedagogika*, 79. P. 28–31.
4. Anderson B., 1999, Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmaštymai apie nacionalizmo kilmės ir plitimą. Vilnius: Baltos lankos.
5. Anderson W. M., Campbell P. Sh., 1996, *Multicultural Perspectives in Music Education*. Rowman&Littlefield.
6. Antanavičius J., 1996, Muzikos ugdymo sistemos reforma: viltys, klystkeliai, aklavietės. *Muzikos kultūros situacija nepriklausomoje Lietuvoje: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimai*. P. 183–195. Vilnius: Margi raštai.
7. Antinienė D., Merkys G., 2007, Lietuvos akademinis jaunimas patriotizmo ir kosmopolitizmo kryžkelėje. *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* P. 200–221. Vilnius: VPU leidykla.
8. Antinienė D., 2005, Lietuvos studentijos tautinio tapatumo nuostatos ir jų raiška. *Daktaro disertacija*, Kauno Technologijos universitetas.
9. Apanavičius R., 2001, Etninė muzika, iš amžių glūdumos. *Darbai ir dienos*, 25. P. 7–38.
10. Apanavičius R., 2007, Lietuvių etninė muzika XVII-XX a. pasaulio muzikos kontekste: seniausiojo ir ryšio tarp „šio“ ir „ano“ pasaulio priemonė? *LITUANISTICA*, 2. P. 28–42.
11. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E., 2006, Vertybių ugdymas – pedagoginių kompetencijų pamatas. *Pedagogika*, 84. P. 33–37.
12. Astra L., 2005, Autentiškos vertybės kaip lietuvių kultūros pamatas. *Tautinės tapatybės dramaturgija*. P. 126–131. Vilnius: VPU leidykla.
13. Astrauskas R., 2001, Folk culture at the beginning of 3rd millennium: new challenges and means of support. Vilnius: Council for the protection of the ethnic culture.
14. Astrauskas R., 2002, Lietuvių etninė kultūra – akcentas daugialypėje Europos kultūroje. *Žemaičių žemė*, 3. P. 14–17.
15. Atnaujintos pradinio ir pagrindinio ugdymo programos. Švietimo plėtotės centras. Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/index.php?-2002620892>> (žiūrėta 2008-11-21).
16. Avramecs B., Muktupavels V., 2005, Pasaulio muzika. Vilnius: Kronta.
17. Balčytis E., 1995, Muzika V-XII klasei: bendroji programa. Vilnius: Leidybos centras.

18. Balčytis E., 2000, Apie muzikinio ugdymo sistemą Lietuvos mokyklose. *Muzikinio ugdymo aktualijos*. P. 9–24. Šiauliai: ŠU leidykla.
19. Balčytis E., 2004, Lietuvių muzika. X klasės vadovėlis. Kaunas: Šviesa.
20. Balčytis E., 2004, Etnomuzika muzikinio ugdymo sistemoje. *Kūrybos erdvės*, 1. P. 19–27.
21. Balčytis E., 2005, Kompleksinio muzikinio ugdymo koncepcija. *Kūrybos erdvės*, 3. P. 13–20.
22. Balčius J., 2002, Dorovinio lietuvių identiteto problemos Rytų ir Vakarų kultūrų sandūroje. *Rytai – Vakariai*. P. 215–222. Vilnius: Vaga.
23. Baltrėnienė M., Palubinskienė V., 2005, Moksleivių tautinės savimonės ugdymo etnine muzika kai kurie aspektai. *Liaudies kultūra*, 2. P. 42–46.
24. Baltrėnienė M., 1999, Etnomuzika ir folklorizmo apraiškos. Prieštaros ir koegzistencija. *Liaudies kultūra*, 4. P. 35–36.
25. Banks J. A., 1993, The Canon Debate, Knowledge Construction, and Multicultural Education. *Educational Researcher*, Vol. 22, 5. P. 4–14.
26. Banks J. A., Multicultural Education: Historical Development, Dimension and Practice. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/pss/1167339>> (žiūrėta 2009 07 15).
27. Banks J. A., 2009, Multicultural Education: Issues and Perspectives. USA: Phoenix Color Corporation.
28. Barkauskaitė M., 2000, Paauglių tarpusavio santykių sociopedagoginė dinamika. *Habilitacinis darbas*, Vilniaus pedagoginis universitetas.
29. Barkauskaitė M., 2001, Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. Vilnius: VPU leidykla.
30. Barkauskaitė M., 2007, Valstybingumo pagrindų ugdymas pedagoginiame procese. *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* P. 246–275. Vilnius: VPU leidykla.
31. Bartusevičius V., 2003, Masinė kultūra: esmės link. Prieiga per internetą: <<http://www.vukhf.lt/konferencija/Popkultura2003/bartusevicius.htm>> (žiūrėta 2009-03-11).
32. Baumanas Z., 2002, Globalizacija: pasekmės žmogui. Vilnius: Apostrofa.
33. Baumann M. P., 1989, The musical Performing Group: musical Norms, tradition, and Identity. *The world of music*, Vol. XXXI, 2. P. 80–113.
34. Bennett B., Rolheser-Bennett C., Stevahn L., 2000, *Mokymas(si) bendradarbiaujant*. Vilnius: Margi raštai.
35. Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
36. Berenis V., 1996, Kultūra ir istorija. Vilnius: Gervelė.
37. Berenis V., 2002, Lietuvių tautinių tradicijų ir jų tašos XXI a. Problemos. *Liaudies kultūra*, 6. P. 4–13.
38. Berenis V., 2006, Istorinė tradicija ir moderniosios istorijos iššūkiai. *Kultūrologija*, 13. P. 10–28.
39. Berger P. L., Luckman T., 1999, Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas. Vilnius: Pradai.
40. Bieliauskaitė R., 2006, Studentų ir moksleivių požiūrio į etninę kultūrą tyrimas. *Liaudies kultūra*, 1. P. 35–36.
41. Bitinas B., 1996, Ugdymo filosofijos pagrindai. Vilnius: VPU leidykla.
42. Bitinas B., 1998, Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius: Jošara.

43. Bitinas B., 2000, Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
44. Bielinis L., 2002, Masių kultūra. *Dailė*, 1. P. 9–14.
45. Bitinas B., 2002, Pedagoginės diagnostikos pagrindai. Vilnius: VPU leidykla.
46. Bitinas B., 2005, Edukologijos mokslas ugdymo paradigmu sankirtoje. *Pedagogika*, 79. P. 5–10.
47. Bitinas B., 2006, Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta.
48. Blank T., 2003, National identity in a united Germany: Nationalism or patriotism? *Political Psychology*, 24. P. 289–312.
49. Boal-Palheiros G. M., Hargreaves D. J., 2001, Listening to music at home and at school. *British journal of music Education*. Ed. 18:2. P. 103–118.
50. Bogatyriov P., Jakobson R., 1997, Folkloras kaip ypatinga kūrybos forma. *Tautosakos darbai*. T. VI–VIII (XIII–XIV), Vilnius: Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas. P. 201–210.
51. Bohlman P. V., 1988, The study of folk music in the modern world. Manufactured in USA.
52. Bohlman P. V., 1996, Central European folk music. USA: 250 – year-life paper.
53. Boal-Palheiros G. M., Hargreaves D. J., 2001, Listening to music at home and at school. *British journal of music Education*, Ed. 18:2. P. 103–118.
54. Boiko M., 2001, The Latvian Folk Music Movement in the 1980's and 1990's: From „Authenticity” to „Post folklore” and Onwards. *The World of Music*, Vol. 43. P. 66–75.
55. Brague R., 2001, Ekscentriškoji Europos tapatybė. Vilnius: Aidai.
56. Bresler L., 2006, Ethnology, Phenomenology and action Research in Music. Prieiga per internetą:
<http://www-usr.rider.edu/~vrme/v8n1/vision/Bresler_Article_VRME.pdf> (žiūrėta 2009 07 14).
57. Brubaker R., 1998, Tautiškas ir pilietybė Vokietijoje ir Prancūzijoje. Vilnius: Pradai.
58. Bruno N., 1980, Ethnomusicology: Definitions, Directions and Problems. Music of many Cultures. USA: University of California Press Berkely.
59. Brzezinski Z., 1998, Nebevaldomas pasaulis. Globalinė sumaištis XXI amžiaus išvakarėse. Vilnius: Tvermė.
60. Bukšnytė L., 2001, Vyresniųjų klasių moksleivių asmenybės ypatumų svarba prisitaikymo mokykloje sunkumų įvertinimui ir numatymui. *Daktaro disertacija*, Kauno Vytauto Didžiojo universitetas.
61. Burnett G., 1995, Varieties of Multicultural Education: An Introduction. Prieiga per internetą: <<http://www.ericdigests.org/1995-1/multicultural.htm>> (žiūrėta 2009 09 12).
62. Castells M., 2005, Tinklaveikos visuomenės raida. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
63. Castells M., 2006, Tapatumo galia. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
64. Charles C. M., 1999, Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma Littera.
65. Černevičiūtė J., 2006, Vartojimas, identitetas ir gyvenimo stilius. *Filosofija. Sociologija*, 3. P. 20–24.
66. Čekanavičius V., Murauskas G., 2001, Statistika ir jos taikymas. Vilnius: TEV.
67. Čepienė I., 1993, Etninės kultūros integravimo programiniai uždaviniai. *Lietuvos švietimo reformos gairės*, P. 229. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.

68. Čepienė I., 2001, Dėl šiuolaikinio etnokultūrinio ugdymo mokykloje. Problemų analizė. *Etninė kultūra*, P. 33–35. Vilnius: Petro Ofsetas.
69. Černius V. J., 2006, Žmogaus vystymosi kelias. Nuo vaikystės iki brandos. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
70. Čičinskas J., 2006, Europos Sąjungos kultūros politika kaip nacionalinės kultūros veiksnys. *Lietuva globalėjančiame pasaulyje*, P. 249–273. Vilnius: Logos.
71. Čiubrinskas V., 2005, Transnacionalinis identitetas ir paveldas: Lietuviškoje diasporoje. *Sociologija. Mintis ir Veiksmas*, 16(2) P. 41–54.
72. Čiužaitė M., 2007, Studentų savivokos bruožai: VPU atvejis. *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* P. 222–245. Vilnius: VPU.
73. Čiužas R., 2007, Pedagogų didaktinės kompetencijos raiška kintant edukacinei paradigmati. *Daktaro disertacija*, Kauno technologijos universitetas.
74. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas, 2000. Vilnius: Mokslo ir Enciklopedijų leidybos institutas.
75. Dalin P., Rolff H. G., Kleekamp B., 1999, Mokyklos kultūros kaita. Vilnius: Tyto alba.
76. Daniel O., 2007, Imagining Frontiers, Contesting Identities – contesting identities. *Re-thinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West trough Transnationalism and Popular Culture*. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=3zXFCs9EfEYC&printsec=frontcover&source=gbs_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q=&f=false> (žiūrėta 2009-06-15).
77. Dekker H., Malova D., Hoogendoorn S., 2003, Nationalism and its explanations. *Political Psychology*, 24. P. 345–376.
78. Delaty G., 2002, Europos išradimas: idėja, tapatumas, realybė. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
79. Delors J., 1996, Mokymasis – paslėptas lobis. *Mokykla*, 2. P. 6–10.
80. Delors J., 1996, Learning: The Treasure Within. *Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*, Paris: UNESCO.
81. Dobriakov J., 2008, Kas ateina, kai atsitraukia gyvasis folkloras. *Muzikos link*, 16. Prieiga per internetą: <<http://www.mic.lt/lt/classical/info/586>> (žiūrėta 2009-07-22).
82. Duoblienė L., Bulajeva T., 2008, Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai – kokybiškumo ugdymo garantas? *Acta Pedagogica Vilnensia*, 21. P. 59–74.
83. Ellsworth E., 1999, Multiculture in the making. *Multicultural Research, a reflective engagement with race, class, gender and sexual orientation*, P. 24–36. London: Falmer press.
84. Erikson E. H., 1987, Vaikystė ir visuomenė. *Psichologija*, T. 7, P. 99–126. Vilnius: Mokslo.
85. Erikson E. H., 2003, Jaunasis Liuteris: psichoanalitinė istorinė studija. Vilnius: Alma Litera.
86. Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys, 2001. Vilnius: Petro Ofsetas.
87. Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys, 2009. Vilnius: Petro Ofsetas.
88. Etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje strategija (Projektas). Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/projektai.htm> (žiūrėta 2009-08-19).
89. Etninės kultūros paveldas ir dabarties kultūra. Mokslinės konferencijos pranešimų santraukos, 1999, Vilnius, gegužės 12-13 d.

90. Fazio R. H., 1990, The role of attitudes in memory-based decision making. Prieiga per internetą: <<http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=1991-04336-001&CFID=4116119&CFTOKEN=25122347>> (žiūrėta 2009 02 04).
91. Fornäs J., 1996, Cultural Theory and Late Modernity. London: SAGE Publications.
92. Frith S., 2007, World music diskursas. *Muzika kaip kultūros tekstas. Naujosios muzikologijos antologija*. P. 420–441. Vilnius: Apostrofa.
93. Fürst M., 1998, Psichologija. Vilnius: Lumen.
94. Gage N. L., Berliner D. C., 1994, Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma Littera.
95. Gaižutis A., 1999, Kultūrinis reliatyvizmas ir etnocentrizmas. *Etninės kultūros paveldas ir dabarties kultūra. Mokslinės konferencijos pranešimų santraukos*, Vilnius. P. 7–12.
96. Gaižutis A., 2004, Apie elito kultūrą. *Mintys iš Tarptautinio menų miesto sugrįžus*. Prieiga per internetą: <http://news.mireba.lt/ml/188/menu_miestas3.htm> (žiūrėta 2008-09-21).
97. Gaižutis A., 2005, Intelektualiai vartotojiškoje visuomenėje: vertybinė pozicija. *Tautinė tapatybės dramaturgija*, P. 155–160. Vilnius: VPU leidykla.
98. Gasset O., 1999, Mūsų laikų tema ir kitos esė. Vilnius: Vaga.
99. Gellner E., 1996, Tautos ir nacionalizmas. Vilnius: Pradai.
100. Gerulaitis D., 2007, Tėvų ištraukimas į vaiko ugdymo(-si) procesą. *Daktaro disertacija*, Šiaulių universitetas.
101. Giddens A., 2000, Modernybė ir asmens tapatumas. Vilnius: Pradai.
102. Girdzijauskas A., 2008, Aukštesniųjų klasių mokinių dorovinės kultūros ugdymas muzikine veikla. *Daktaro disertacija*, Klaipėdos universitetas.
103. Grabauskienė D., Merkys G., Balčiūnas S., 2000, Ar mokytojų eksperimentiniai vertinimai patikimi? *Socialiniai mokslai*, 2. P. 34–43.
104. Grabauskienė D., 2000, Metaforinio mąstymo lavinimas patarlėmis pradinėse klasėse. *Daktaro disertacija*, Šiaulių universitetas.
105. Gričiuvienė L., 1997, Lietuvių etninės kultūros vertybių puoselėjimas buitės darbų pamokose. *Humanizmas, demokratiškumas ir pilietiškumas mokykloje. IV mokslinės konferencijos pranešimai ir tezės*. Prieiga per internetą: <http://scholar.google.lt/scholar?hl=lt&q=daugiakult%C5%ABrinis++ugdymas&as_ylo=&as_vis=0> (2008-09-22).
106. Grigas R., 1993, Tautos savigny. Vilnius: Academio.
107. Grigas R., Klimka L., 2005, Tautinės tapatybės dramaturgija. Mokslinės monografijos, Vilnius: VPU leidykla.
108. Grigas R., 2001, Tautinė savivoka. Vilnius: Rosma.
109. Grigas R., 2002, Tautiškumas ir pilietiškumas civilizacijos bei globalizacijos iššūkių akivaizdoje, *Filosofija. Sociologija*, 1. , P. 4–9.
110. Grigas R., 2002, Lietuvių etninė kultūra – akcentas daugialypėje Europos kultūroje. Seminaras etninės kultūros klausimais, *Žemaičių žemė*, 3. P.11–16.
111. Grigas R., 2003, Šiuolaikinio lietuvių nacionalinio būdo bruožai: nerimą keliančios trajektorijos. *Filosofija. Sociologija*, 4. P. 24–27.
112. Grigas R., 2004, Savasties ieškojimas arba laiškai Amerikos Lietuviams. Vilnius: Margi raštai.
113. Grigas R., 2005, Sociologinis žvilgsnis į meninį ugdymą: septyni mąstysenos ir elgsenos principai. *Pedagogika*, 78. P. 17–20.

114. Grigas R., 2007, *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* Vilnius: VPU leidykla.
115. Hanley I. H., 1999, Beyond the tip of the iceberg: five stage toward cultural competence. *Reaching today's youth*, Vol. 3., 2. P. 9–12. Prieiga per internetą: <<http://www.cyc-net.org/reference/refs-culturalcompetence.htm>> (žiūrėta 2008-12-12).
116. Hello E., Scheepers P., Gijsberts M., 2002, Education and Ethnic Prejudice in Europe: explanations for cross-national variances in the educational effect on ethnic prejudice. *Scandinavian Journal of Educational Research*. Vol. 46, 1. P. 5–24.
117. Hoffman D. M., 1996, Culture and Self in Multicultural Education: Reflections on Discourse, Text, and Practice. *American Educational Research Journal*, Vol. 33, 3. P. 545–569.
118. Honko L., 1998, *Tradition and Cultural Identity*. Helsinki: Turku.
119. Inclusive education: the way of the future. Conclusions and recommendations of the 48th session of the International Conference on Education, ECI, 2008. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001806/180629r.pdf>> (žiūrėta 2008-11-19).
120. Ivanauskaitė V., 2001, Paauglių vertybinių orientacijų raiška šeimoje. *Daktaro disertacija*, Kauno Vytauto Didžiojo universitetas.
121. Jacikevičius A., 1996, *Siela, mokslas, gyvensena*. Vilnius: Žodynas.
122. Janonienė D., Survutaitė D., 2007, Tautinių mažumų vaikų mokyklinė integracija. *Pedagogika*, T. 86. P. 156–162.
123. Jaunimo situacijos sociologinio tyrimo rezultatai. Jaunimo reikalų departamento užsakymu, 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.jrd.lt/index.php?1608143337>> (žiūrėta 2009-06-02).
124. Jautakytė Ž., Laureckienė A., Malikienienė R., Muzikinio dalyko pagrindiniam ugdymui rekomendacijos. Prieiga per internetą: <http://www.lmma.ku.lt/nariams_files/muzikos%20MR%20taisyta_2009-01-30.doc> (žiūrėta 2009 02 20).
125. Jonilienė M., 2004, Pedagogų ir tėvų nuostatų etnomuzikai svarba ikimokyklinio amžiaus vaiko doriniam ugdymui. *Pedagogika*, T. 70. P. 81–86.
126. Juvonen A., 2002, Music education in crises, why and what to do. *Pedagogika*, T. 63, p. 7–14.
127. Juvonen A. R., 2005, *The many meanings of art*. Helsinki: University of Helsinki.
128. Kalnius P. 1997, Etniškumo vieta visuomenėje – etninės kultūros išlikimo veiksnys. *Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje*, P. 23–28. Vilnius: Lygė.
129. Kalnius P., 2001, Etninės kultūros raiška posovietinėje Lietuvos visuomenėje. *Liaudies kultūra*, 2. P. 10–19.
130. Kardelis K., 1997, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
131. Kardelis K., 2005, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vadovėlis. Šiauliai: ŠUL.
132. Kardelis K., 2007, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vadovėlis. Šiauliai: Liucilijus.
133. Kasatkina N., 1999, *Etniniai procesai šiuolaikinėje visuomenėje*. Kaunas: VDU.
134. Kasatkina N., Leončikas T., 2003, *Lietuvių etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas

135. Katutytė L., 2001, Tipiškų žemaičių dainų variantiškumas. *Diplominis darbas*, Telšių aukštesnioji taikomosios dailės mokykla, Pedagogikos skyrius (Žemaitijos kolegija, Telšių menų ir pedagogikos fakultetas).
136. Katinienė A., 2003, Etnokultūros vertybės – asmenybės tapsmo pamatas. *Acta pedagogica Vilnensia*. 11. P. 85–92.
137. Katinienė A., 1998, Vaiko muzikinės kultūros ugdymas vaikų darželyje. Vilnius: Kronta.
138. Kasatkina N., 1999, Etniniai procesai šiuolaikinėje visuomenėje. Kaunas: VDU.
139. Kasatkina N., Leončikas, 2000, Lietuvių etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga. Tyrimo modelis. Vilnius: Eugrimas.
140. Kasatkina N., Beresnevičiūtė V., 2004, Ethnic structure, inequality and governance of the public sector in Lithuania. Prieiga per internetą:
<[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/2751507143264C77C1256E9F00317256/\\$file/Kasatkin.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/2751507143264C77C1256E9F00317256/$file/Kasatkin.pdf)> (žiūrėta 2009-01-09).
141. Kavolis V., 1992, Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje. Vilnius: Lietuvos kultūros institutas.
142. Kavolis V., 1996, Kultūros dirbtuvė. Vilnius: Baltos Lankos.
143. Kazragytė V., Meninis ugdymas. Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų įgyvendinimo komentarai. Prieiga per internetą:
<<http://www.pedagogika.lt/puslapis/komentarai/meninis.pdf>> (žiūrėta 2008-05-20).
144. Kelly A. V., 1999, The curriculum. Theory and Practice. 4th edition. P. Chapman Publishing Ltd. Sage Publications.
145. Kelly M. E., 2000, Ethnic Pilgrimages: people of Lithuanian descent in Lithuania. *Sociological Spectrum*, Vol. 20, 1. P. 65–91.
146. Kirdienė G., 2004, Etninės kultūros ugdymo padėtis bendrojo lavinimo įstaigose. *Liaudies kultūra*, 4. P. 83–85.
147. Kirdienė G., 2005, Muzikinės tradicijos pasiekiamumas, jos saugojimo bei sklaidos bendruomenėse formos. *Liaudies kultūra*, 4. P. 81–83.
148. Kirdienė G., 2003, Etninės kultūros pedagogų kvalifikacijos kėlimas (ikimokyklinės įstaigos, pradinės, pagrindinės, vidurinės mokyklos, gimnazijos. *Etninės kultūros globos tarybos ataskaita*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/wwww_viewer.ViewDoc?p_int_tekst_id=35238&p_int_tv_id=880> (žiūrėta 2004-07-29).
149. Klimka L., 2007, Pilietiškumas ir tautiškumas: laiko dimensijos ir aktualijos. *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* P. 127–142. Vilnius: VPU leidykla.
150. Klumbytė N., 1999, Tradicinės etnografijos mokslinės paradigmos dekonstravimas pomodernioje antropologijoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 4 (6). P. 88–99.
151. Klova A., 2008, Naujas požiūris į tradicinę lietuvių muziką (2). *Liaudies kultūra*, 4. P. 77–83.
152. Klova A., 2008, Naujas požiūris į tradicinę lietuvių muziką (1). *Liaudies kultūra*, 1. P. 69–75.
153. Knasas J. F. X., 2006, A fulbrighter observes Lithuania going West. *Filosofija. Sociologija*, 1. P. 20–24.
154. Kobeckaitė H., 1981, Pramoginis menas ir visuomenė. *Estetinė kultūra*, T. 1. P. 75–84.
155. Krakauskaitė V., 2000, Muzikos mokymas III–IV klasėje. Antroji knyga. Kaunas: Šviesa.

156. Kroeber A. L., 1993, Kultūros sąvoka moksle. *Kultūros prigimtis*, P. 108–110. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
157. Krukauskienė E., Trinkūniene I., 2002, Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje. Sociologinis tyrimas. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
158. Kuutma K., 1996, Cultural identity, nationalism and changes in singing traditions. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*. Prieiga per internetą: <
www.folklore.ee/folklore/vol2/ident.htm> (žiūrėta 2009-02-25).
159. Kuutma K., 1998, Changes in folk culture and folklore ensembles. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*. Prieiga per internetą: <
<http://www.folklore.ee/Folklore/vol6/krifolk6.htm>> (žiūrėta 2009-02-25).
160. Kuligowski W., 2004, Folk Music as a Token of Identity in Central Europe Countries. *Europa*, Vol. 2, 11. P. 155–170.
161. Kuolys D., 2005, Savos valstybės įniamiai. *Dialogas*, Kovo mėn. P. 10–11.
162. Kuolys D., 2005, Laisvės saldumas – pilietiškiesiems. *Dialogas*, Balandžio mėn. P. 14–16.
163. Laužikas J., 1993, Švietimo integracijos pagrindai. *Pedagoginiai raštai*, P. 32–319. Kaunas: Šviesa.
164. Leončikas T., 2003, Lietuvių etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga. Vilnius: Eugrimas.
165. Leončikas T., 2004, Lietuvių etninių grupių nuostatos dėl narystės Europos Sąjungoje / Etniškumo studijos. Vilnius: Eugrimas.
166. Leončikas T., 2005, Sociologinės asimiliacijos sampratos. *Filosofija. Sociologija*, 4. P. 6–11.
167. Leončikas T., 2007, Asimiliacija šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje / Etniškumo studijos. Vilnius: Eugrimas.
168. Leonavičius J., 1993, Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia.
169. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos: projektai, 1994. Vilnius: Leidybos centras.
170. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003. Vilnius: Leidybos centras.
171. Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, 1999 09 21, VII -328. *Valstybės žinios*, 82.
172. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume: oficialus tekstas / Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija. Vilnius: Varosa.
173. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Žin. 2003, Nr. 63-2853 (2003-06-28).
174. Lietuvos švietimo koncepcija, 1992, LR kultūros ir švietimo ministerija. Vilnius: Leidybos centras.
175. Lietuvos švietimo koncepcija, 1994, LR kultūros ir švietimo ministerija. Vilnius: Leidybos centras.
176. Lines K. D., 2005, Music Education for the New Millennium. Oxford: Blackwell publishing.
177. Lynch J., 1989, Multicultural education in a global society. USA: Falmer press.
178. Lukšienė M., 2001, Jungtys. Vilnius: Alma litera.
179. Maceina A., 1990, *Pedagoginiai raštai*. Sud. R. Paulauskas, Kaunas: Šviesa.

180. Maceina A., 1997, Laikas ir erdvė. *Dienovidis*, 4. P. 37–38.
181. Manuel P., 1995, Music as symbol, music as simulacrum: postmodern, pre-modern, and modern aesthetics in sub cultural popular musics. *Popular music*, Vol. 14, 2. P. 227–239.
182. Martišauskienė E., 1997, Paauglių dorovinių vertinimų formavimas. Vilnius: VPU leidykla.
183. Martišauskienė E., 2003, Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys. *Habilitacinis darbas*, Vilniaus pedagoginis universitetas.
184. Martišauskienė E., 2006, Fundamentinės ugdymo idėjos ir jų sklaida šiuolaikinėje edukologijoje. *Pedagogika*, T. 83. P. 45–50.
185. Maslow A. H. , 2006, Motyvacija ir asmenybė. Vilnius: Apostrofa.
186. Matonis V., 1991, Muzika. Asmenybė. Kultūra. Vilnius: Muzika.
187. McLaughlin T. H., 1997, Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Programos2003.pdf>> (žiūrėta 2009-04-14).
188. Meninis moksleivių ugdymas: nuo gabumų lavinimo link asmenybės dorinimo 2003, /Mokslinės metodinės konferencijos pranešimai (Vilnius, 2003 m. kovo 18–21 d.) / Sud. ir red. A. Piličiauskas, Vilnius: Lietuvos alternatyvaus ugdymo centras.
189. Merkys G., 1995, Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys / Paskaitų konspektas. Šiauliai: ŠPI leidykla.
190. Merkys G., 1999, Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. II-sis leidinys. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
191. Merkys G., 1999, Empirinė analitinė paradigma ir šiuolaikinis socialinis tyrimas. *Filosofija. Sociologija*, 3. P. 13–18.
192. Merkys G., 1999, Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija. *Socialiniai mokslai*, 2(19), P. 7–21.
193. Merkys G., 2005, Apie vertingą makulatūrą, tinklo pertvarką ir auditą. *Dialogas*, balandžio mėn., P. 16–19.
194. Merkys G., 2006, XXI a. iššūkiai Lietuvos mokytojui. Esė. *Mokytojų ugdymas*, 6. P. 10–28.
195. Merkys G., Balčiūnas S., Lapienienė A., Pailiukaitė Ž., Telešienė A., 2006, Mokymosi prieinamumas Vilniaus rajono gyventojams. Kaunas: VDU.
196. Mitsui T., 2003, Musicology, ethnomusicology and popular music studies: two conferences in Japan in 2002. *Popular music*, Vol. 22, 3. P. 375–379.
197. Myers G. D., 2000, Psichologija. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
198. Myers G. D., 2008, Socialinė psichologija. Vilnius: Poligrafija ir informatika..
199. Mockevičienė D., 2004, Laisvalaikio kultūra – neformaliojo ugdymo faktorius. *Liaudies kultūra*, 3(96) P. 53–56.
200. Multicultural Europe: Reality or Illusion, 2002, Budapest.
201. Murdock G. K., 1993, Kultūros prigimtis. *Kultūros prigimtis*, P. 181–182. Vilnius: Valstybinis leidyklos centras.
202. Music education in Multicultural European Society: AES Project, 2002, *International Centre for Music and Music Education*, Amsterdam.
203. Muzikos Enciklopedija, 2000, I tomas. Vilnius: LMA.
204. Muzikos Enciklopedija, 2003, III tomas. Vilnius: LMA.

205. Muzikos enciklopedija, 2007, III tomas. Vilnius: LMA.
206. Muzikos dalyko pagrindiniam ugdymui metodinės rekomendacijos (Projektas), 2008. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
207. Music Education for the New Millennium, 2005, *Theory and Practice Futures For Music Teaching and Learning*. Prieiga per internetą:
<http://www.google.com/books?id=BTB2e3jl01MC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_similarbooks_s&cad=1#v=onepage&q=&f=false> (žiūrėta 2009-03-09).
208. Nagel J., 1994, Constructing Ethnicity: Creating and recreating Ethnic Identity and Culture. *Social problems*, Vol. 41, 1.
209. Nakas Š., 2001, Šiuolaikinė muzika. Vilnius: Alma Littera.
210. Nakienė A., 2004, Šiuolaikinės lietuvių muzikos ryšiai su tradicijomis. *Tautosakos darbai*, T. XX (XXVIII). P. 89–94.
211. Navickas V., 1990, Pažinimo psichologija. Kaunas: Šviesa.
212. Navickienė L., Karalienė S., Navickas A., Piličiauskas A., 2007, Grožio ir Gėrio link. *Pilietiško ir demokratiškos vertybių ugdymas taikant inovatyvius metodus. Klasės auklėtojo knyga*, P. 5–100. Vilnius: Ciklonas.
213. Navickienė L., 2001, Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje: metodinė medžiaga mokytojui. Vilnius: Mokslo aidai.
214. Nietzsche F. W., 1991, Rinkiniai raštai. Sud. A. Rybelis, Vilnius: Mintis.
215. Ozolas R., 1996, Lietuvių etnosas ir tautinės kultūros politika atkurtoje Lietuvos Respublikoje. *Liaudies kultūra*, 2. P. 3–7.
216. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos (Projektas) / Integruoto meninio ugdymo bendroji programa ir metodinės rekomendacijos, 2007. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
217. Palubinskienė V., 2008, Instrumentinis muzikavimas kaip etninio ir kultūrinio tapatumo ugdymo būdas. *Pedagogika*, T 89. P. 139–144.
218. Petrauskaitė-Pranskūnienė R., 2007, Moksleivių kultūra: subjektyvaus ir objektyvaus pasaulio sandūra. *Liaudies kultūra*, 2. P. 35–41.
219. Phinney J., 1990, Ethnic identity in adolescents and adults: A review or research. *Psychological Bulletin*, 108. P. 499–514.
220. Piaget J., 2002, Vaiko kalba ir mąstymas: vaiko logikos tyrinėjimai. Pedagoginių studijų kaitos centras. Iš prancūzų kalbos vertė A. Grigaravičiūtė, Vilnius: Aidai.
221. Piličiauskas A., 1972, Muzikavimas, ritmika, improvizavimas. Vilnius: Vaga.
222. Piličiauskas A., 1984, Muzikos pažinimas. I – oji knyga. Vilnius: Vaga.
223. Piličiauskas A., 1985, Muzikos pažinimo pradmenys. Vilnius: Vaga.
224. Piličiauskas A., 1998, Muzikos pažinimas. II – oji knyga. Vilnius: LAMUC.
225. Piličiauskas A., 1999, Muzikos pedagogika epochų sandūroje: aktualijos ir perspektyva. *Muzikos barai*, 10. P. 32–35.
226. Piličiauskas A., 2003, Meninio ugdymo mokytojų rengimas. *Pedagogika*, T 68. P. 161–167.
227. Piličiauskas A., 2006, Švenčių prasmė – jų išlikimo prielaida ir auklėjimo galia. *Kalendorinės šventės mokykloje: dorinių ir meninių vertybių sąveika / Mokslinės metodinės konferencijos pranešimų medžiaga*, P. 57–62. Vilnius: Vilniaus Kolegija.

228. Pilietinis ugdymas VIII-X klasėms, 2004. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Bendroji programa ir išsilavinimo standartai*. P. 5–11. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
229. Pocius G. L., 1993, Tautinis identiškumas ir folkloras. *Liaudies kultūra*, 2. P. 9–11.
230. Podlipskytė A., Varoneckas G., Žilinskas A., 2001, Sveikų ir sergančiųjų išemine širdies liga miego ir gyvenimo kokybės įvertinimas daugiamačių skalių metodu. *Sveikatos mokslai*, 3. P.14–19.
231. Pradinio ir bendrojo ugdymo bendrosios programos, 2008. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
232. Prakurotienė A., 2000, Kūrybingumo ugdymas lietuvių liaudies menu pradinėse klasėse. *Daktaro disertacija*, Šiaulių universitetas.
233. Pulkkinen L., 1994, Personal Control Over Development, Identity Formation and Future Orientation. *Developmental Psychology*, Vol. 30, 2. P. 260–271.
234. Putinaitė N., Būti savimi ar europiečiu? Atgarsiai. Prieiga per internetą: <<http://www.bemardinai.lt/>> (žiūrėta 2004-08-23).
235. Račiūnaitė-Vyčiniene D., 2000, Sutartinių atlikimo tradicijos. Vilnius: Kronta.
236. Račiūnaitė-Vyčiniene D., 2003, Vaikų folkloro ansamblių repertuaro formavimas. *Liaudies kultūra*, 4. P. 82–83.
237. Ramanauskaitė E., 2004, Jaunimo subkultūra ir kalba: kultūrinio tapatumo išraiška. *Liaudies kultūra*, 4. P. 34–41.
238. Ramanauskaitė E., 2004, Subkultūra: fenomenas ir modernumas: XX a. pabaigos subkultūrinių bendrijų tyrinėjimai. Kaunas: VDU.
239. Rauduvaitė A., 2007, Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių vertybinių nuostatų ugdymas populiariaja muzika. *Daktaro disertacija*, Vilniaus pedagoginis universitetas.
240. Rauduvaitė A., 2008, Populiarioji muzika kaip integralus jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių muzikinio ugdymo veiksnys. *Pedagogika*, T 91. P. 130–135.
241. Ranonytė A., 2004, Tautinis ir europinis tapatumas: suderinamumas ir raiška. *Filosofija. Sociologija*, 4. P. 1–9.
242. Ranonytė A., 2006, Lietuvos moksleivių pilietiškumo nuostatų formavimas ir raiška. *Daktaro disertacija*, Kauno Technologijos universitetas.
243. Ranonytė A., 2007, Moksleivių pilietiškumo nuostatos: teorinės prieigos ir realybės atspindžiai. *Tautiškumas ir pilietiškumas: atskirtis ar dermė?* P. 176–199. Vilnius: VPU leidykla.
244. Rekomendacijos dėl meninio ugdymo 2008-2009 mokslo metams. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/bendrasis/ugd_programos.htm> (žiūrėta 2009-09-10).
245. Rimkus V., 2001, Contemporary Folk Art: Questions of Theory and Practice. *Folk culture at the beginning of 3rd millennium: new challenges and means of support*. P. 66–73. Vilnius: Council for the protection of the ethnic culture.
246. Rinkevičius Z., 1998, Muzikos pedagogika: Bendrasis muzikinis ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
247. Rinkevičius Z., 1993, Mokinių muzikinis ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
248. Rimša L., 2000, Džiazo improvizacijos pagrindai. Kaunas: Šviesa.
249. Robertson R., 1985, Modernization, globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory. *Theory, Culture & Society*, 3. P. 35–42.

250. Robertson R., 1992, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, London: SAGE Publications.
251. Rogers R. C., 1989, Harmoningai gyvenančio žmogaus samprata. *Psichologija*, 9. P. 112–131.
252. Rogers R. C., 2005, Apie tapimą asmeniu: psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją. Iš anglų kalbos vertė A. Kučinskas. Vilnius: VIA RECTA.
253. Rogersen E. R., 1997, *In search of music education*. USA: University of Illinois.
254. Rogersen E. R., 2003, *Transforming music education*. USA: Indiana University Press.
255. Rubavičius V., 2002, Globalizacija, postmodernusis būvis ir tautinio tapatumo supratimas. *Rytai – Vakarai*. P. 108–118. Vilnius: Vaga.
256. Ruškus J., Merkys G., 1999, Nuostatų skalės konstravimo metodologija. Specialusis tarpdisciplininis požiūris. Šiauliai: ŠUL.
257. Samalavičius A., 2004, Masinė kultūra ir kultūros kritika. *Filosofija, sociologija*, 3. P. 33–38.
258. Saugėnienė N., Liaudanskienė A., 2003, Multikultūrinių ir tarpkultūrinės sąveikos veiksnių įtaka pedagogų ir vaikų tėvų bendradarbiavimui demokratėjančios šalies kontekste. *Socialiniai mokslai*, 2(39). P. 48–56.
259. Saugėnienė N., 2000, Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo idėjos vertybiniame kontekste. *Daktaro disertacija*, Kauno technologijos universitetas.
260. Saugėnienė N., 2003, Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiniame kontekste. Kaunas: Technologija.
261. Spruce G., 2002, *Teaching music in secondary schools*. London: RoutledgeFalmer.
262. Sauka D., 1982, *Lietuvių tautosaka*. Vilnius: Mokslas.
263. Sezemanas V., 1934, Tautinės kultūros klausimu. *Akademikas*, 15. P. 343–348.
264. Skelton K. D., 2004, Should we study music and/or as culture? *Music Education research*, Vol. 6, 2. P. 169–177.
265. Sleeter C. E., 1996, *Multicultural education as social Activism*, USA. Prieiga per internetą:
[http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=hqLJPxngHYC&oi=fnd&pg=PR7&dq=multicultural+education\)&ots=K5O86C08C5&sig=KA-6YMQzVIBIUOCnv2Tx5z6t30M#v=onepage&q=&f=false](http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=hqLJPxngHYC&oi=fnd&pg=PR7&dq=multicultural+education)&ots=K5O86C08C5&sig=KA-6YMQzVIBIUOCnv2Tx5z6t30M#v=onepage&q=&f=false)
 (žiūrėta 2009-06-09).
266. Smith A., 1994, *Nacionalizmas XX amžiuje*. Vilnius: Pradai.
267. Statkus D., 2003, *Etniškumas ir nacionalizmas: istorinis ir teorinis kontekstas*. Vilnius: VU.
268. Statkus D., 2004, *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*. Vilnius: Versus Aureus.
269. Strakšienė D., 2002, Didaktinės muzikos kūrinių refleksijos veiksmimas grojimu: pedagogų nuostatų formavimo prielaidos. *Daktaro disertacija*, Šiaulių universitetas.
270. Strakšienė D., 2009, *Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu. Monografija*. Šiauliai: ŠU leidykla.
271. Stonkuvienė I., 2008, Tradicija kaip praeities ir dabarties dialogas. *ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA*, 21. P. 52–57.
272. Stoškus K., 1997, Kas yra etninė kultūra? *Liaudies kultūra*, 2. P. 4–8.

273. Stoškus K., 1989, Palikimo reikšmė dabartinei kultūrai. *Liaudies kultūra*, 2. P. 5–10.
274. Stoškus K., 2003, Mokinių teigiamos nuostatos į lietuvių liaudies muziką formavimo galimybės vyresniųjų klasių muzikos pamokose ir popamokinėje veikloje. *Magistro darbas*. Šiaulių universitetas.
275. Šaparnienė D., 2002, Studentų kompiuterinis raštingumas: ribotų išteklių visuomenės edukacinis ir psichologinis kontekstas. *Daktaro disertacija*, Šiaulių universitetas.
276. Šeškuvienė H., Ambrauskienė J., 2004, Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai. *Pedagogika*, T 78. P. 127–132.
277. Šiuišytė E., 2007, Pradinių klasių mokinių etninių vertybių ugdymas lietuvių liaudies dainomis. *Daktaro disertacija*, Šiaulių universitetas.
278. Šliogeris A., 2001, Kas yra filosofija. Vilnius: Strofa.
279. Šliogeris A., 1994, Klasikinės tradicijos mirtis. *Liaudies kultūra*, 1. P. 5–9.
280. Šorys J., 1998, Muzikinio folkloro perkūrimas – galimybė ar pražanga. *Liaudies kultūra*, 6. P. 6–16.
281. Šukys A., Pilietiškas ir tautiškas. *Ateities programa „Tautiškas“*. Prieiga per internetą: <http://ateitis.org/ateitis/simpoziumas_tautiskumas.html> (žiūrėta 2008-09-26).
282. Švietimo gairės: Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos, 2003-2012 metai: projektas, 2002. Vilnius: Dialogas.
283. Taylor Ch., 1996, Autentiškumo etika. Vilnius: Aidai.
284. Taljūnaitė M., 2006, Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose. *Filosofija. Sociologija*, 2. P. 8–17.
285. Tamošaitis R., 2003, Lietuva šimtmečio kilpoje. *Metai*, 5. P. 132–139.
286. Tamošiūnas T., 1998, Multikultūrinis švietimas. *Mokyklos demokratizacija, problemos ir sprendimų paieška*. Vilnius: Valgra. P. 19–36.
287. Tamošiūnas T., 2000, Vidurinės mokyklos edukacinis kryptingumas įvairiautėje mokykloje. *Daktaro disertacija*, Vilniaus pedagoginis universitetas.
288. Tarptautinių žodžių žodynas, 2005. Vilnius: Alma Litera.
289. Tautinė mokykla: Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija, 1989. Vilnius: Žinija.
290. The New Encyclopedia Britannica, 1998, Vol. 19. U.S.A.
291. The New Encyclopedia Britannica, 1998, Vol. 8. U.S.A.
292. Tijūnėlienė O., 2002, Tautinio kultūrinio tapatumo ugdymas mokykloje – mokytojų įsisąmonintas uždavinys. *Pedagogika*, T 60. P. 93–98.
293. Tomlinson J., 2002, Cultural imperialism. Prieiga per internetą: <<http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=0CFMS0z5gcC&oi=fnd&pg=PP13&dq=Tomlinson,+2002&ots=LxM1HUpWR&sig=620rXsuBUoCf7Knb1cEji9Z3nf4#v=onepage&q=Tomlinson%2C%202002&f=false>> (žiūrėta 2009-05-05).
294. Tomlinson J., 2002, Globalizacija ir kultūra. Vilnius: ALK.
295. Trevor F.C., Michael A.A., 2001, Multidimensional scaling. USA: Acid-free paper.
296. Trinkūnienė I., 2007, Etninės kultūros išlikimo strategija šiuolaikinės bendruomenėje: nuo tradicijos link interpretacijos. *Filosofija. Sociologija*, 4. P. 12–22.
297. Trinkūnienė I., 2002, Etninė kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje. Sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.

298. UNESCO, 2009, Inclusive Education: the way of the future. *International Conference of Education, 48 session, (Geneva, Switzerland, 25-28 November, 2008)*, Paris.
299. UNESCO *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore adopted by the General Conference at its 25th session, 1989, November 15, Paris.*
300. Vaičiulienė A., 1998, Paauglystės krizė psichoanalitiniu ir analitiniu požiūriu. *Švietimo naujovės*, 10. P. 35–37.
301. Vaičiulienė A., 2004, Paauglio psichologija. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius: Presvika.
302. Vaičiūnas Ž., 2003, Kultūros tapatumo išlikimo alternatyvos – globalizacija ar Europos integracija. *Kultūros barai*, 1. P. 2–6.
303. Vaiškūnas J., Lietuvių Tautinės Kultūros Forumas. Prieiga per internetą: <<http://muziejus.moletai.lt/forumas>> (žiūrėta 2004-06-15).
304. Vaišnorienė R., Tautinė muzikos integravimas į šiuolaikinį jaunimo ugdymą: aktualijos ir problematika. *Tautinė muzika ir jaunimas: Mokslinės-metodinės konferencijos pranešimai*, P. 42–43. Vilnius: LLKC.
305. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos. *Švietimo naujienos*, 13 (168). Vilnius.
306. Valstybės žinios, 1999. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla.
307. Varga-Dobai K., 2008, From Folk Tales to Popular Culture: Poaching and Relevance in the Process of History by Folklore. *Electronic Journal of Folklore*, Vol. 40. P. 2136–2143.
308. Velička E., 1997, Kanklės mano rankose. Kaunas: Šviesa.
309. Velička E., 2005, Lietuvių etninė muzika pradinių klasių muzikinio ugdymo sistemoje. *Daktaro disertacija*, Lietuvos Muzikos ir Teatro akademija.
310. Vitkauskas R., 2007, Tautinis identitetas ir muzikinis ugdymas: problemos, paralelės. *Pedagogika*, T 57. P. 112–118.
311. Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2004. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
312. Vyšniauskaitė A., 1998, Etninė kultūra ir pilietiškumo ugdymas: problemos perspektyvos. *Liaudies kultūra*, 6. P. 2–4.
313. Vyšniauskaitė A., 2002, Etninės kultūros gyvoji tradicija. *Etninė kultūra*, Vilnius: Petro Ofsetas.
314. Voigt V., 2001, Will intangible Cultural Heritage Be Preserved During the Next Thousand years? *Folk culture at the beginning of 3rd millennium: new challenges and means of support*, P. 85–86. Vilnius: Council for the protection of the ethnic culture.
315. Welsch W., 2004, Mūsų postmodernioji modernybė. Vilnius: Alma litera.
316. Volk T. M., 1998, Music education and Multiculturalism. Oxford University Press.
317. Williams B., 2001, Accomplishing Cross Cultural Competence in Youth Development Programs. *Journal of Extension*, Vol. 39, 6. Prieiga per internetą: <<http://www.joe.org/joe/2001december/iw1.html>> (žiūrėta 2009-03-22).
318. Williams A. M., 1996, Europos Bendrija: integracijos prieštaravimai. Vilnius: Alma Littera.
319. Zaleskienė I., 2007, Jaunimo pilietiškumas: tarp teksto ir konteksto. *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* P.145–164. Vilnius: VPU leidykla.

320. Žalys V., 2000, Paauglių muzikinės kultūros ugdymas džiazo priemonėmis. *Disertacija*. Šiaulių universitetas.
321. Želvys R., 1994, Paauglio psichikos vystymasis. Vilnius: Lietuvos mokytojų kvalifikacijos institutas.
322. Žydžiūnaitė V., 2005, Užsieniečių vaikų ugdymo organizavimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Prieiga per internetą: http://www.e-library.lt/resursai/LR_ministerijos/Ataskitos/smm/08.pdf (žiūrėta 2009-10-11).
323. Žygas A., Pilietiškumas ir tautiškumas. *Ateities programa „Tautiškumas“*. Prieiga per internetą: http://ateitis.org/ateitis/simpoziumas_tautiskumas.html (žiūrėta 2004-09-26).
324. Žukauskienė R., 2007, Raidos psichologija. Vilnius: Margi Raštai.
325. Неклюдов. С. Ю., 1995, Несколько слов о „Постфольклоре“. Prieiga per internetą: <http://www.ruthenia.ru/folklore/postfolk.html.str> (žiūrėta 2009-06-28).
326. Пясковский Б., 1989, Музыкальное искусство и идеологическая борьба на современном этапе. Актуальные проблемы советской музыкальной культуры. Киев.
327. Теплов Б. М., 1947, Психология музыкальных способностей. Москва: АПН РСФСР.

Rasa Stoškuvienė

**MOKSLEIVIŲ ETNOMUZIKINIŲ NUOSTATŲ UGDYMAS
MODERNIZUOTOMIS FOLKLO RAIŠKOS FORMOMIS**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)3

2010-03-05. 11,5 leidyb. apsk. l. Tiražas 35 egz. Reg. nr. 5-521D.

Išleido

K. J. Vasiliausko leidykla *Lucilijus*,

Stoties g. 5-6, Šiauliai.

El. Paštas: info@lucilijus.lt, tel./faksas (8 41) 421 857.

Interneto adresas <http://www.lucilijus.lt>.